

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Т. А. Вовк, В. В. Різун

**Становлення журналістської освіти
в Київському національному
університеті
імені Тараса Шевченка
Відділення журналістики в документах
і матеріалах
(1947–1953)**

УДК 378.4(477-25)
ББК 74.58р30(4Укр)
С11

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф. **Б. І. Черняков**
д-р наук із соц. комунікацій, проф. О. В. Тришук

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту журналістики
(протокол № 3 від 9 жовтня 2009 року)*

С11 Становлення журналістської освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Відділення журналістики в документах і матеріалах (1947–1953) : монографія / Т. А. Вовк, В. В. Різун. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – 228 с.

ISBN 978-966-439-394-9

Дослідження присвячено вивченню умов становлення та особливостей розвитку журналістської освіти на відділенні журналістики філологічного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1947–1953).

Для науковців, викладачів, студентів і всіх, кому цікава історія журналістики.

УДК 378.4(477-25)
ББК 74.58р30(4Укр)

ISBN 978-966-439-394-9

© Вовк Т. А., Різун В. В., 2011
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2011

Вступне слово

Від тих подій, про які йде мова в книзі, минуло не так багато часу – трохи більше 60 років. Але процеси, що проходили в тій країні і залишили глибокий слід не лише в історії, а й у свідомості поколінь та цілих націй, даються взнаки ще й понині. Становлення й розвиток осередку журналістської освіти в Київському державному університеті припали на повоєнну добу й збіглися у часі з поступовим занепадом і наростаючою кризою тоталітарного режиму. Тоді від початку теоретична підготовка журналістів переслідувала мету виховання слухняних виконавців волі партії з єдино правильним комуністичним світоглядом і була підпорядкована завданням подальшої всеосяжної ідеологічної обробки населення. Життя в умовах повоєнної України завершило їхнє професійне й особистісне формування, додаючи певних нюансів за кожного наступного періоду. Сталінська доба з її жахами масового терору, погромів української інтелігенції за часів "ждановщини" закінчилась, за висловом О. Субтельного, "похоронним дзвоном по скромному повоєнному ренесансу української культури". На зміну їй прийшла хрущовська "відлига" з обмеженою десталінізацією неоднозначною гуманізацією та лібералізацією суспільства, що покликала до дії нове покоління "шестидесятників", які істотно пожвавили національно-культурне життя духовно знекровленої республіки. Потому насунуло стрімке наростання кризових явищ, відродження авторитарних форм правління та спроб реставрації сталінізму за Л. Брежнева з його київськими сатрапами – П. Шелестом й В. Щербицьким. Відновлення й посилення партійного диктату та ідеологічного пресингу, наростаюча всеосяжна русифікація, "покуси" дисидентів та закриті політичні процеси стали ознакою доби "застою". Нарешті горбачовська перебудова та компартійний путч прискорили крах радянської системи й дітища Сталіна – Радянського Союзу. Політичним наслідком цих подій для України стало проголошення її незалежності.

Розбудова та поступ нашої держави неможливі без усвідомлення й об'єктивної оцінки її минулого. Тим більше це актуально для ЗМІ, які претендують на статус четвертої влади, можуть і повинні відігравати надзвичайно важливу роль у вирішенні

цих завдань. Як зазначав П. Куліш, "Історію неможливо змінити. Треба тільки мати відвагу знати її правду. Лише тоді можна змінити нинішню жорстоку реальність".

Кожна подія, процес, що мали місце в минулому, відлунюють в сучасному й мають певну проекцію на майбуття. Колись, на етапі становлення української контрольованої журналістики, в її конструкцію було закладено механізми, які стримують розвиток реального потенціалу українських "акул пера". Подолання штучно заплідненого у свідомості кількох поколінь української журналістики меншовартості, а звідси й провінційності, вимагає знання тих умов, в яких відбувалася вівісекція й спотворення свідомості молодих і відкритих до накопичення інформації людей. Так, система підготовки журналістських кадрів, попри всі об'єктивні та суб'єктивні труднощі, була створена. Проблема стосовно цих кадрів, їхньої спроможності адекватно реагувати на потреби суспільства є й досі. Ідеологічні штампи сталінської доби на кшталт "велика вітчизняна війна", "наша спільна історія" тощо засмічують слова й тексти українських журналістів. Свобода слова ніби й існує, а розуміння того, як її конструктивно спрямувати в бік людини та захисту її прав – бракує.

У незалежній Україні створено достатньо сприятливі умови для журналістської праці. А відтворення історії країни в контексті світової дозволяє в певній мірі відновити факти, події та постаті, пов'язані зі становленням і розвитком журналістської освіти в Київському університеті Тараса Шевченка, неупереджено розглянути їх у руслі зазначених вище процесів. Усе вище сказане і зумовлює актуальність цієї праці.

Становлення журналістської освіти в Україні

Підготовка працівників засобів масової інформації в Україні, як і в інших республіках колишнього Радянського Союзу, до Другої світової війни здійснювалася переважно в газетних технікумах та інститутах журналістики з трирічним терміном навчання. Харківський газетний технікум та Харківський комуністичний інститут журналістики (ХКІЖ) були єдиними навчальними закладами, де готували працівників преси. На час культурної революції така форма підготовки журналістів себе виправдовувала, бо завдання ставилось досить обмежене – ознайомити майбутніх працівників преси з характером газетної роботи, навчити основ журналістики. Неухильне розширення мережі газет гостро вимагало забезпечення їх великою кількістю газетних працівників. Для ґрунтовної підготовки не вистачало часу, а освітній рівень вступників не перевищував семи класів. Часто вже з другого курсу слухачів факультету журналістики мобілізували на практичні роботи до районних чи багатотиражних газет. І, хоча чимало випускників газетного технікуму та ХКІЖ стали згодом досвідченими журналістами, все ж таку форму підготовки газетних працівників не можна було вважати доцільною. Життя вимагало серйознішої підготовки ідейно загартованих фахівців із ґрунтовною всебічною освітою та новим світоглядом.

Вже напередодні війни дебатовалося питання щодо доцільності перенесення підготовки журналістських кадрів в університети. Практичну реалізацію цього задуму розпочали по закінченні воєнних дій, за умов нових реалій повоєнного світу в контексті "холодної війни".

За підсумками Другої світової війни реальністю став біполярний світ, що складався з соціалістичного табору в капіталістичному оточенні. Західні демократії, утвердившись на обох берегах

Тихого та Атлантичного океанів, контролювали світову торгівлю й неухильно розширювали межі демократичного світу, що базувався на ринковій економіці під захистом НАТО. Соціалістичний табір хоч і контролював третину земного суходолу та населення, але виявився фактично блокованим у межах Євразії. Соціалістичний табір, маючи тоталітарну політичну систему з неринковою економікою, закріпачене колгоспами село, не міг конкурувати з розвиненими країнами світу. Позбавлений можливості впливати на процеси світового поступу, він намагався забезпечити внутрішню стабільність. За життя Й. Сталіна шляхи виходу з такої стратегічно безнадійної ситуації вбачалися у підготовці до нової світової війни, яка, на думку радянського керівництва, була неминучою й мала остаточно розвалити капіталістичну систему. Але оскільки США, вчорашній союзник СРСР, у повоєнний час перетворилися на "нову агресивну державу", яка мала у своєму розпорядженні принципово нову ядерну зброю, стратегічну авіацію та авіаносний флот, то компартійна влада насамперед мусила спрямувати всі сили на подолання ядерної монополії Сполучених Штатів і розбудову та зміцнення соцтабору. Вже 1947 р. радянський уряд заявив про створення ядерної зброї, 1949-го – про її успішні випробування, а 1953-го – про експериментальний вибух водневої бомби. У відповідь на формування Північноатлантичного союзу (НАТО) у 1949 р., Радянський Союз зробив перший крок до створення так званої світової системи соціалізму, утворивши Раду економічної взаємодопомоги. Відповідно, план Маршалла, запропонований зруйнованій Європі Сполученими Штатами 1947 р., був відхилений сталінським керівництвом, а слідом за ним і країнами соцтабору. Відкинувши матеріальну та технічну допомогу розвинутих країн, СРСР був змушений опиратися лише на внутрішні ресурси, перекинувши весь тягар відновлення економіки як тих країн, що стали на шлях "побудови соціалізму", так і власної на плечі народу. Все це вимагало від напівзруйнованої країни надзвичайного напруження, концентрації всіх зусиль для досягнення мети й було можливим лише за умови відновлення та консервації тоталітарної системи, її зміцнення й поширення на держави, що підпали під контроль Радянського Союзу, за глухої ізоляції від зовнішнього світу. Відповідно, основні бюджетні витрати було скеровано на розбудову військово-промислового комплексу та утримання невпинно зростаючого за ра-

хунок створення нових міністерств бюрократичного апарату з його потужним партійно-комсомольським номенклатурним кланом включно. Таким чином, надії народів СРСР на поліпшення умов життя після нібито переможної війни не справдилися. Отже, на плечі пропагандистів лягало завдання додаткової обробки населення у напрямі пошуку зовнішніх пояснень для внутрішніх негараздів. Обраний вектор діяльності передбачав рішучу активізацію ідеологічних чинників.

У повоєнний період політичний курс не змінився. Консервація тоталітарного режиму в СРСР вимагала остаточного утвердження сталінської ідеологічної доктрини. У конкретних умовах України ситуація ускладнювалася незліченими людськими та матеріальними втратами, недовірою й переслідуваннями всіх, хто перебував на окупованій території, у полоні чи німецькому рабстві; потужним збройним національно-визвольним рухом у західних областях, що, принаймні теоретично, міг перекинутися на інші регіони республіки, черговим голодомором, незагоєними ранами війни. Саме тому, з одного боку, стрімко активізується пропагандистська обробка населення, а з другого – посилюється тиск на інтелігенцію. Зростає й розбудовується потужна система партосвіти на чолі з Вищою партійною школою та Академією суспільних наук при ЦК ВКП(б), яким належало здійснювати теоретичну підготовку вищого ешелону партійної еліти. На теренах країни постає потужна мережа університетів марксизму-ленінізму, партшкіл, курсів, гуртків, семінарів, розрахована на багатомільйонну аудиторію. Засоби масової інформації підпорядковуються завданням комуністичного виховання трудящих, стаючи могутньою ідеологічною зброєю в руках керівництва КПРС. Їх роль стрімко зростає за умов формування потужного загону працівників ідеологічного фронту всіх рівнів.

У контексті цієї політики по війні значно збільшується кількість газет і журналів та їхні тиражі, зростає їх виховна та організаторська роль. Повністю відновлено й розширено мережу радіомовлення, а з 1947 р. розгортається рух за суцільну радіофікацію. Розпочали роботу нові радіостанції, що вели передачі цілодобово 70 мовами народів СРСР та 30 іноземними мовами. Від 1951 р. у Києві запрацював телецентр, третій у Радянському Союзі. З його появою відкрилися нові, досі небачені можливості потужного впливу на громадську свідомість. Діяльність усіх ЗМІ була керована компартією, а самі вони розглядалися як

органи повсякденного політичного, ідеологічного та культурного виховання радянського народу, мобілізації його на трудові звершення.

Нові завдання формування радянської людини, поставлені перед ЗМІ, вимагали масової та більш якісної підготовки журналістських кадрів. Функції організатора цього процесу було покладено на союзний Комітет у справах вищої школи, реорганізований 1947 р. у союзно-республіканське Міністерство вищої освіти (МВО) СРСР.

Першим кроком на шляху до практичного розв'язання кадрової проблеми в журналістиці стало створення 1947 р. на філологічних факультетах 9 університетів Радянського Союзу (серед них – Київського та Харківського), відділень журналістики для підготовки літературних працівників редакцій газет, журналів тощо. У Київському та Ленінградському університетах додатково створено ще й аспірантуру з журналістики [7, 387–388]. На жаль, документальні матеріали щодо становлення та діяльності відділення журналістики філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка у фондах Державного архіву м. Києва, архіву Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Державного архіву Київської області збереглися в неповному обсязі, що створює певні перешкоди, обмежуючи можливості всебічного дослідження цього питання.

Найвні ж документи свідчать, що журналістську освіту в КДУ започаткував наказ його ректора, доктора геолого-мінералогічних наук, професора В. Бондарчука за № 225 від 23 травня 1947 р., виданий на підставі відповідного наказу МВО СРСР. Згідно з ним на філологічному факультеті відкривався новий фах – журналістика, а впродовж поточного 1947–1948 навчального року передбачалось створення відповідної кафедри журналістики. Контингент набору визначено в кількості 75 осіб. Оперативне керівництво новоствореним фахом доручалось завідувачу російського відділу філологічного факультету [1, спр. 61, наказ № 225, с. 67; наказ № 305]. Навчальний план для першого курсу мусила розробити навчальна частина разом із деканом на підставі типових планів, затверджених Головним управлінням університетами МВО СРСР [1, спр. 61, наказ № 225, с. 67]. Термін навчання журналістів мав тривати 5 років [1, спр. № 63, наказ № 448, с. 303].

У повоєнну добу в Київському державному університеті функціонувало 13 факультетів. Філологічний серед них був найбільшим у системі вишу на той час. До його складу входили відділення російської, української, романо-германської, класичної, слов'янської філології, а від 1947 р., разом із відділенням журналістики, були утворені ще й відділення логіки та психології. Загалом у рамках факультету діяло 13 кафедр, де зосередилося понад 2/3 від загальної кількості викладачів і студентів університету.

На факультеті вже тоді сформувався й працював високопрофесійний колектив мовознавців. Більшість філологів мали ще дореволюційний стаж роботи, включно з деканом і завідувачем кафедри російської мови професором М. Грунським. Згадаємо також видатних учених: академіка АН УРСР, професора Л. Булаховського, члена-кореспондента АН УРСР, професора С. Маслова, професора О. Білецького, доцентів О. Назаревського, Ю. Кобилецького, М. Стаховського та багатьох інших фахівців. Із факультетом підтримували міцні наукові та творчі зв'язки М. Рильський, В. Сосюра та інші українські письменники й поети. Такий склад професорсько-викладацького персоналу факультету був здатний забезпечити підготовку висококваліфікованих кадрів усіх філологічних фахів, проте досвіду підготовки журналістських кадрів та спеців відповідного профілю не було.

1947-й рік став третім повоєнним у житті університету. Втрапи, яких він зазнав за німецької окупації Києва, були ще надто відчутні: майже повністю знищено навчально-матеріальну, наукову й господарчу базу закладу, найкращі навчальні приміщення та устаткування, книжкові фонди, наукові кабінети, лабораторії, гуртожитки тощо. Навіть те обладнання університету, що вціліло й не було пограбоване, перебувало в непридатному для використання стані. Тому елементарних умов для навчальної та наукової роботи просто не могло бути.

Відбудова та відновлення інфраструктури вишу розпочались практично з нуля паралельно зі спробами організувати навчання серед розрухи, нестатків, голоду та ідеологічного терору. Першим надскладним завданням стала відбудова навчальних корпусів університету. Оскільки станові придатності до роботи відповідали до 20 % приміщень, організація навчального процесу надто ускладнювалася. Тому ректорат розробляв для факуль-

тетів графік роботи у три зміни, використовуючи не лише наявний аудиторний фонд, а й усі придатні довколишні приміщення. Філологічний факультет, зокрема, було віднесено до тих, що працювали в третю зміну. Навчання проводили у п'яти приміщеннях гуманітарного корпусу, найближчих школах та в інших будівлях, починаючи з 19 години 30 хвилин, і закінчуючи о пів на першу ночі. Виняток становили лише лекційні курси з основ марксизму-ленінізму, політекономії, діалектичного та історичного матеріалізму, які ректорат, зважаючи на їх ідеологічну вагу та згідно з настановами й вимогами партії, наказував проводити в другу зміну [1, спр. 62, наказ № 343, с. 157]. І хоча в наступні роки здійснювалися неодноразові спроби організувати навчальний процес компактніше, в другу зміну, та реалізувати їх сповна упродовж досліджуваного періоду так і не вдалося [1, спр. 84, наказ № 36, с. 47; спр. 107, наказ № 500, с. 28; спр. 108, наказ № 553, с. 60]. Питання щодо приміщень та умов праці на факультеті повсякчас були актуальні.

Іншою гострою проблемою університету була кадрова. Її розв'язанню сприяли постанова РНК СРСР та березневий 1946 р. наказ Всесоюзного комітету у справах вищої школи "Про підвищення окладів працівникам науки і про поліпшення їх матеріальних умов", згідно з яким від 1 квітня 1946 р. підвищувалися на 50 % посадові оклади старших викладачів, асистентів, викладачів вищих навчальних закладів і молодших наукових співробітників науково-дослідних установ, що не мали вченого ступеня або наукового звання [7, 384].

Заміщення вакантних посад в університеті перших повоєнних років становило значні труднощі, що вирішувалися шляхом запрошення як нових висококваліфікованих працівників, так і викладачів, демобілізованих з армії, з числа тих, хто раніше вже працював тут. Питання ускладнював той момент, що кадрова політика цілковито перебувала у віданні партійних органів університету – міста – області – ЦК КП(б)У та ЦК ВКП(б). Вирішальне слово – за вищими партійними органами, які керувалися виключно політичною доцільністю, а не діловими якостями та фаховою підготовкою конкретної людини. Для відділення журналістики кадрова проблема була найгострішою, лишаючись нерозв'язаною до кінця цього періоду. Її вирішення уможливила з часом підготовка через аспірантуру молодих фахівців.

Період становлення відділення журналістики збігається з новою, повоєнною хвилею ідеологічного терору, коли боротьбу з

інакодумством очолив керівник ідеологічного відділу ЦК ВКП(б) А. Жданов. Перші заходи цієї кампанії були спрямовані проти "гнилої" західної буржуазної культури з конкретно нищівною критикою журналів "Звезда" та "Ленинград". Ідеологічні звинувачення посипались і на Україну, терени якої тривалий час були під окупацією, а тому республіка вважалась зараженою "буржуазним" духом. Комуністів України звинувачували в неправильному доборі кадрів та їхній недостатній політико-ідеологічній підготовці в галузі науки, літератури, мистецтва, де "існує ворожа буржуазно-націоналістична ідеологія" та "мають місце українські націоналістичні концепції". Водночас компартія націлювала на формування нового комуністичного світогляду, виховання радянського патріотизму й пролетарського інтернаціоналізму, закликала до боротьби проти безідейності та аполітичності.

Згідно з рішенням, прийнятим у Москві, ЦК КП(б)У восени 1946 р. видав цілу низку постанов: "Про перекручення і помилки у висвітленні української літератури", "Про журнал сатири і гумору "Перець"", "Про журнал "Вітчизна"", "Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи до його поліпшення", "Про стан і заходи поліпшення музичного мистецтва на Україні у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) "Про оперу "Большая дружба" В. Мураделі"", де окремі автори та їхні твори звинувачувались у буржуазному націоналізмі, ставились вимоги "викривати ворогів народу". Ці постанови фактично відкрили в СРСР фронт ідеологічної боротьби, тотального наступу на все національне, започаткувавши наступний етап комуністичного виховання та формування нової спільноти – радянської людини, а по суті розпочинався процес трансформації масової свідомості на принципах класової боротьби та русифікації. При цьому робилася ставка на нове покоління українців, що сформувалося в 30-ті рр. і було продуктом сталінської доби. Саме воно пройшло вишкіл у піонерській та комсомольській організаціях, загартувалося в горнилі Другої світової війни, а в повоєнний час здобуло вищу освіту та сформувало ідеологічні переконання.

У 1947 р. ідеологічний терор в Україні набуває особливої гостроти. Тоді для зміцнення партійного керівництва республіки було призначено першим секретарем ЦК КП(б)У Л. Кагановича, який розгорнув широкомасштабну брутальну кампанію цькування М. Рильського, А. Малишка, В. Сосюри, Ю. Яновського та інших

українських письменників, звинувачуючи їх у націоналізмі. Дали фронт ідеологічної атаки на українську інтелігенцію розширюється. Об'єктом партійної критики стає велика група науковців: літераторів, істориків, мовознавців, генетиків. За ініціативою та під керівництвом ЦК проведено "наукові" дискусії з філософії (1947), фізіології (1950), мовознавства (1950), політекономії (1951), які запроваджували принципи партійності в науці та активізували боротьбу проти так званої буржуазної ідеології.

У 1948 р. розпочалась кампанія боротьби проти "низькопоклонства" перед Заходом із засудженням усього іноземного, а згодом і проти "безрідного космополітизму" письменників, художників та науковців єврейської національності. Того ж року було започатковано кампанію погрому "реакційної теорії менделізму-морганізму", жертвами якої стали не тільки відомі вчені – генетики університету, а й науковий напрям загалом. Вершиною ідеологічного наступу став 1951 р., коли було піддано необґрунтованій, різкій критиці патріотичний вірш В. Сосюри "Любіть Україну", написаний ще 1944 р. Вірш було затавровано "ідейно порочним твором", під яким могли підписатися Петлюра та Бандера, а його автора змусили обнародувати принизливе каяття. М. Рильському знову нагадали про його "серйозні ідеологічні помилки", критикували оперу К. Данькевича "Богдан Хмельницький", зазначили "хиби і помилки в ідейно-виховній роботі". Впродовж нетривалого часу (1946–1951) було прийнято 12 партійних постанов із ідеологічних питань, де об'єктом нападок ставала та чи та група інтелігенції. Повоєнний ренесанс української культури зазнав непоправних втрат.

Київський університет завжди перебував у центрі уваги партійних органів, а ці кампанії перетворили його на об'єкт надзвичайної відповідальності. Політбюро ЦК КП(б)У виявило "серйозні помилки в галузі ідеологічного виховання студентства" й у своєму рішенні щодо роботи парторганізації університету дало розгорнуту критику хиб. Усі підрозділи університету мусили вивчити та обговорити постанови ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, статті в газетах "Правда", "Правда України" та рішення Політбюро ЦК КП(б)У про роботу парторганізації університету. Від них вимагалось "підвищення більшовицької ідейності, партійності викладання курсів усіх наук, особливо соціально-економічних дисциплін". Шляхи виконання цих вимог кожний підрозділ визначав у межах своєї компетенції, але з

обов'язковим критичним переглядом усієї попередньої наукової, навчальної та виховної роботи. Кафедри, деканати, навчальна частина університету склали детальні плани роботи на рік із вражаючою кількістю конкретних заходів виховної роботи. З метою контролю над навчальним процесом запроваджено обговорення конспектів лекцій, тез, стенографування лекцій із наступним обговоренням, взаємовідвідування занять. Це фактично впроваджувало цензуру в науковий і навчальний процеси.

Для викладацького складу були прочитані "кваліфіковані лекції та доповіді про боротьбу за високий ідейно-політичний рівень лекційної роботи, про боротьбу за чистоту марксистсько-ленінської методології у висвітленні історії України та історії української літератури, про боротьбу з націоналістичними перекопченнями в українській історіографії та українському літературознавстві". На кафедрах і пленумах кафедр "створено атмосферу критики й самокритики", визначалась "правильна постановка питань", а по суті відбувалась ревізія всієї попередньої роботи, започаткування нової хвилі русифікації та нищення всього національно свідомого прошарку української інтелігенції.

В основу навчальної, наукової та ідейно-виховної роботи кафедр, факультетів, партійних і громадських організацій університету покладено всі вищезгадані постанови ЦК ВКП(б), а також постанови ЦК КП(б)У "Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР", "Про перекопчення і помилки у висвітленні історії української літератури та "Нарисі історії української літератури"" і "Про поліпшення викладання і політико-виховної роботи у вищих учбових закладах УРСР" [4, спр. 82, с. 1].

Керуючись цими постановами, кафедри розпочали докорінну перебудову навчальної роботи. Переглядалися програми і навчальні плани всіх курсів, з метою усунення "об'єктивістського висвітлення наукових дисциплін, елементів націоналістичних перекопчень у висвітленні історії науки". Започатковано руйнування української історичної науки і формування засад "нової" концепції історичного розвитку України й українсько-російських взаємин, які остаточно сформувалися в тезах до 300-річчя Перяслава. Читання загальних курсів планувалось по-новому, запроваджувалися курси радянської літератури та історії на родів СРСР. У центрі особливої уваги на філологічному факультеті перебували практично всі кафедри, але ретельному контролю

лю у першу чергу підлягали кафедри історії російської літератури та мови, історії української літератури та мови, всесвітньої літератури. Для перевірки їх роботи з наступним "виправленням" створювали спеціальні комісії. Одну з них, для перевірки кафедр західної літератури, за наказом ректора в жовтні 1947 р. очолив В. Рубан [1, спр. 63, наказ № 444, с. 295].

Комісії виявляли в роботі кафедр "методологічні і методичні помилки", оскільки вони "не провели рішучої більшовицької боротьби проти решток буржуазного націоналізму, плазування перед капіталістичним Заходом і тенденцій буржуазного об'єктивізму". Найбільше це стосувалося кафедр російської та української літератур, які "по-справжньому не стали на шлях рішучого повороту до сучасності", "не дали розгорнутої критики порочної "історичної школи" О. Веселовського", "не популяризували останніх досягнень радянської філології, зокрема такої важливої з методологічного боку роботи академіка Обнорського, як "Очерк русского литературного языка старшего периода", яка встановлювала самобутній розвиток руської культури" [4, оп. 21, спр. 82, с. 2].

Кардинальних змін зазнала й наукова робота на факультеті, її тематика була переглянута "в світлі рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У з метою уникнення багатотемності". Ставилося за мету об'єднувати співробітників кафедри під керівництвом найбільш кваліфікованих довкола однієї проблеми, здійснювати заміни "неактуальних" тем, перегляд тематики курсових, дипломних і дисертаційних досліджень. Перед викладачами та науковцями було поставлено завдання щодо створення нового покоління підручників без "елементів схиляння перед іноземщиною та націоналістичних помилок". Проблеми української літератури та мови лишалися й надалі в центрі уваги партійних органів [4, спр. 82, с. 3–7; спр. 85, с. 6–7].

Центральним вектором діяльності університету стали ідеологічна робота, політична освіта, виховання комуністів і безпартійних. Підвищення ідейно-теоретичного рівня професорсько-викладацького складу стало обов'язковим. Для цього в системі університету було створено розгалужену мережу відповідних структур: дворічну партійну школу з вивчення біографії Й. Сталіна, історії ВКП(б) і праць класиків марксизму-ленінізму, лекторій, постійні семінари агітаторів, гуртки тощо. Питома частина викладачів підвищувала свій теоретичний рівень у Вечірньому університеті марксизму-ленінізму.

Обов'язковим ритуалом стало відзначання численних "знаменних" дат шляхом проведення студентських та викладацьких теоретичних конференцій. Лише 1947 р. у КДУ відбулося понад 40 таких конференцій [1, спр. 74, наказ № 516, с. 264–267]. У центрі ж уваги перебував наказ МВО СРСР від 21 вересня 1948 р. за № 1384 "Про заходи вищих навчальних закладів у зв'язку з десятиліттям від дня виходу у світ "Краткого курса истории ВКП(б)" та постанови ЦК ВКП(б) "О постановке партийной пропаганды в связи с выпуском "Краткого курса истории ВКП(б)". Цим наказом передбачалось запровадити в навчальний процес нову дисципліну "Основи марксизму-ленінізму" та забезпечити високий рівень її викладання, а також розробити широкий план заходів для студентів і професорсько-викладацького складу з метою залучення їх до участі в наукових сесіях та науково-теоретичних конференціях, лекціях, виставках, виданнях з приводу цієї події. Виконуючи рішення ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У, а також наказ начальника УВШ про політико-виховну роботу, філологічний факультет у 1947–1948 навчальному році провів теоретичні конференції: "100-річчя Маніфесту Комуністичної партії", "Про радянський патріотизм", "Занепад західної культури"; вечори: "30 років Радянської України", "24 роки без Леніна під керівництвом Сталіна Ленінським шляхом", "Радянська Армія в художній літературі" та безліч інших, не рахуючи систематичних лекцій про міжнародне становище та переваги радянської науки над "буржуазною" [4, спр. 127, с. 3]. Наукові сесії університету також відбувалися в цьому пекельно-му мікрокліматі й керувалися зазначеними партійними рішеннями та постановами.

Відділення журналістики в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка в документах і матеріалах (1947–1953)

Саме в цей час і за таких умов у Київському університеті починає свою роботу відділення журналістики. Першими його студентами було 87 осіб, що зараховані на перший курс, відповідно до рішення приймальної комісії КДУ ім. Т. Г. Шевченка [1, спр. 62, наказ № 366, с. 197–198; спр. 63, наказ № 416-а, с. 169–171]. Переважно це вчорашні фронтовики, більшість із яких під час війни служили військовими кореспондентами, партійними і комсомольськими працівниками в радянській армії, мали значний життєвий і організаційний досвід [5, оп. 17, спр. 174, с. 2–3]. На це нове покоління українців, що пройшло випробування війною й переможно завершило її, відновило радянську владу в Україні, партія робила особливу ставку. Саме воно мало стати її опорою в партійно-комсомольській, радянській, громадській та науковій роботі у повоєнний період, а журналісти – її передовим загоном. Нові, загартовані, ідеологічно підковані кадри мусили замінити представників попереднього покоління, яке не виправдало довіри вищого керівництва, не вчинивши належного опору німецькій окупації. Старше покоління українців, пройшовши через голодомори й масові репресії, сприймало німців як визволителів чи принаймні "менше зло" порівняно зі сталінським режимом, завдяки чому Вермахт зумів добитися найбільших воєнних успіхів саме на українському напрямі. Довіри до таких українців бути не могло. Особливо це стосувалося інтелігенції, яка в даному випадку була потрібна радянському режимові для підготовки нових фахівців. Тому влада почала масштабну кампанію з перевиховання старшого покоління, яке за допомогою "критики і самокритики" посталінськи мусило ревізувати свої погляди в душі партійних настанов. Ті науковці, які виявлялися нездатними змінити свій світогляд та наукові переконання, політичної довіри не заслуговували й усувалися від справи виховання та підготовки нових кадрів, що розпочалася у повоєнний період і здійснювалася під гаслом "поступового переходу від соціалізму до комунізму".

1947— 1948 навчальний рік

Майбутні журналісти стали студентами та увійшли до колективу університету саме у цей складний час спроб керівництва КДУ провести радикальні зміни, що мали здійснюватися в контексті вищезгаданих партійних рішень. Вимагалась адекватна відповідь на визнання роботи університету незадовільною у рішенні ЦК КП(б)У газетою "Правда України" та першою конференцією парторганізації КДУ на початку 1947 р. [6, оп. 2, спр. 4, с. 148].

Причин для таких висновків вистачало. У розмовах серед студентів і викладачів донощиками фіксувалися антипартійні – "відсталі, чужі та ворожі" настрої. Після канікул, повертаючись з голодного села, студенти говорили: "...наша країна багата, все у нас є, і коли б ми самі всім цим розпоряджалися, то жили б добре", "...якби дали землю, то залишив би університет, господарював і забезпечив себе та державу". Відомий тост Сталіна за російський народ студенти, вчорашні фронтовики, сприйняли з боєм та обуренням, вважали його неправильним, таким, що "дає переваги російському народові і суперечить конституції", вони доводили, що війну закінчував, головним чином, український народ [6, оп. 2, спр. 5, с. 48–49, 194]. Антипартійні настрої фіксувалися не тільки в студентських колективах ідеологічних факультетів, а й навіть у середовищі партійної організації університету бракувало партійної дисципліни та однастайності: сім комуністів проголосували проти одного з положень рішення ЦК КП(б)У про "Нариси з історії української літератури", а партбюро та ректорат КДУ "...не підняли своєчасно актив парторганізації проти тих, хто продовжив справу Грушевського з питань історії України та історії української літератури" тощо [6, оп. 2, спр. 4, с. 85, 118–120].

Партком звинуватили в незадовільному керівництві вченою радою, комітетом комсомолу й комсомольською організацією, профспілками, у помилковій кадровій політиці, в низькому ідейно-політичному рівні університетської газети "За радянські кадри", яка кваліфікувалася як "беззуба й аполітична", та й фактично у керівництві всіма підрозділами вишу.

Значні недоліки зазначалися в роботі філологічного факультету: незадовільне керівництво важливими ідеологічними кафедрами – історії української та російської літератури, – співробітниками

яких звинувачувалися у буржуазно-націоналістичних перекрученнях; відсутність контролю за роботою літературної студії, у творчості членів якої траплялись "безідейність, аполітизм, були яскраво виражені націоналістичні тенденції", НСТ і наукових гуртків, тематика яких "недостатньо бойова і наступальна" та ін. [6, оп. 2, спр. 4, с. 136].

Перша партійна конференція університету визначила шляхи перебудови всієї його роботи. Керуючись її рішеннями, партійні органи мусили "...повсякденно, глибоко вивчати запити і настрої студентства, своєчасно і гостро реагувати на них, неухильно боротися зі всякими проявами ворожого духу, буржуазно-націоналістичного впливу на студентство, з проявами аполітичності і безідейності". Партія вимагала: "Негайно зміцнити склад редколегій факультетських і курсових газет, багатотиражної газети "За радянські кадри", забезпечити повсякденне більшовицьке керівництво їх роботою" тощо [6, оп. 2, спр. 4, с. 148].

Київський університет мав стати центром ідеологічної боротьби не тільки в Києві, а й в Україні [6, оп. 2, спр. 16, с. 221]. Тому ректорат і партком розпочали оновлення й посилення керівництва всіх рівнів відповідальних ділянок, залучаючи як надійні наявні партійні сили, так і комуністів, що поверталися після демобілізації. Філологічний факультет, без перебільшення, перебував у центрі уваги: тут рішуче оновили склад партбюро та керівництво факультету, надаючи пріоритет партійним якостям із порушеннями усталеної наукової ієрархії. Нове керівництво в особі декана факультету доцента Ю. Кобилецького мало більш рішуче "виявляти прояви націоналістичної ідеології, низькопоклонства перед Заходом", "насаджувати культуру, розвивати у нашого народу нові смаки і запити, зміцнювати морально-політичну єдність народу". Опікуватися безпосередньо філологічним факультетом призначили О. Бандуру, нового секретаря комітету комсомолу та другого секретаря парткому. Ректор університету В. Бондарчук як член парткому був прикріплений до парторганізації факультету й відповідав за підготовку і проведення звітно-виборчих зборів, пленумів кафедр із важливих ідеологічних питань тощо [6, оп. 2, спр. 6, с. 208; спр. 16, с. 193].

Але базовим завданням університету стало оволодіння "найвищим досягненням культури" – марксистсько-ленінською ідеологією. Тільки успішне його вирішення, з точки зору вищого союзно-республіканського партійного та університетського ке-

рівництва, дозволило б досягти мети, яку поставив Й. Сталін перед науковцями, – перевершити вже найближчим часом досягнення світової науки [6, оп. 2, спр. 4, с. 88–89].

Формування комуністичної ідеології в університеті відбувалося на лекціях і семінарах через викладання соціально-економічних дисциплін, зокрема основ марксизму-ленінізму. Паралельно у позалекційний час виконувалася пропагандистська та агітаційна робота – на лекціях і доповідях на історико-партійні, природничо-наукові теми, про життя і діяльність видатних людей, із питань поточної та міжнародної політики й інших проблем, які проводилися з різною періодичністю, – спочатку два рази на місяць, а згодом – раз на тиждень. Першою й обов'язковою для всіх була лекція "Зміст критики буржуазно-націоналістичної концепції школи Грушевського", яка заперечувала історичну концепцію науковця, дегероїзуючи і денационалізуючи українську історію, а отже, торуючи шлях російській великодержавній ідеї. Ефективною формою роботи з підвищення ідейно-політичного рівня стало самостійне вивчення творів Леніна і Сталіна, нового видання біографії Сталіна тощо. Однією з активних форм масового виховання вважалися теоретичні конференції, участь в яких була неодмінною для всіх викладачів і студентів. Робота НСТ, наукових гуртків, студентських наукових конференцій, самодіяльності, військово-спортивних секцій тощо – все було підпорядковане політичному вихованню. Професорсько-викладацький склад масово підвищував свій ідейно-теоретичний рівень на спеціальних зборах із важливих питань ідеологічного виховання та ще й у вечірньому університеті марксизму-ленінізму.

Розгортаючи масову виховну роботу, керівництво університету звернулося до ЦК КП(б)У з проханням дозволити збільшити тираж газети "За радянські кадри" до 2000 примірників, оскільки з нового 1947–1948 навчального року колектив університету мав перевищити 5000 чоловік, тому існуючий тираж (750 примірників) не міг забезпечити потрібний вплив і видавався недостатнім, а також просили дати дозвіл змінити назву газети на "Київський університет" [6, оп. 2, спр. 6, с. 5].

Велику увагу приділяли кадровій політиці. Партком проаналізував склад і роботу професорсько-викладацького та аспірантського колективу і виявив, що понад 150 осіб перебували на окупованій території. Постало питання щодо звільнення тих, ко-

му не можна доручити формування світогляду майбутнього працівника і виховання молоді. Після ретельної перевірки чимало осіб було звільнено і з філологічного факультету, особливо викладачів так званих буржуазних мов [6, оп. 2, спр. 16, с. 2–6]. Але партійні органи вимагали більш "якісної роботи". "В КДУ не все гаразд у питанні очищення від непотрібних елементів серед викладацького складу та студентів. Як звільняли-ся? Партком дає списки товаришів, яких потрібно звільнити, а ректор чекає літа і потім пише наказ: "Звільнити за відсутністю навантаження". Хіба партія вчить нас так звільнятися від чужих елементів? Відкрийте статут університету і ви побачите, що університет має мету виховання нових кадрів, відданих нашій Батьківщині. Якщо людина не виховує такі кадри, ми її тримати не повинні як людину, яка не відповідає статутним вимогам навчального закладу. Розкритикуйте її на зборах, в газеті, покажіть її обличчя всьому колективу і скажіть: "Звільніть як таку, яка не відповідає нашому навчальному закладові!" [6, оп. 2, спр. 16, с. 174].

Подібна кадрова політика здійснювалася й під час прийняття до аспірантури, де головним критерієм відбору була "чиста" біографія, а перевагу віддавали членам партії, комсомольцям, учасникам війни, кількість яких неухильно зростала. Щодо інших претендентів, партком керувався принципом: "Краще хай залишається вільне місце, ніж заповнювати його людьми, які перебували на окупованій території". Загалом у 1947 р. конкурс був відсутній або низький, багато місць лишилися вільними й на них зараховували тих, хто не пройшов на бажаний факультет [6, оп. 2, спр. 6, с. 87]. На відділенні журналістики першими аспірантами цього року стали згадуваний вище О. Бандура та О. Дяченко (див.: Додаток I/I, I/5).

Не менш прискіпливо ставилися й до формування студентсько-го колективу. Оскільки протягом поточного року неодноразово фіксувались "нездорові настрої серед студентів": "троцькістські виступи", критика основних положень марксистської філософії, прояви буржуазної ідеології тощо, то поряд із вимогами виключати подібних студентів із університету було вирішено поширити на КДУ практику набору на ідеологічні факультети за рекомендаціями партійних та комсомольських організацій, яка здійснювалася при зарахуванні на філософський факультет Харківського університету [6, оп. 2, спр. 16, с. 262–263, 275–276].

Кампанія проти "низькопоклонства та схиляння перед західною буржуазною культурою і наукою", з точки зору вищого партійного керівництва, в університеті була проведена формально, а ректор не зробив відповідних висновків. Підставами для цього вважалися "три останні наукові збірки, випущені університетом, не позбавлені низькопоклонства: кожен заголовок, прізвище професора, в кінці резюме – українською та англійською мовами. У кожній статті відчувається угодництво перед Заходом. А ми заборонили т. Бондарчуку випускати всілякі статті з англійським резюме". Іншим аргументом була монографія зі списком іноземної літератури на 22-х сторінках, використаної автором. "Що така монографія дасть? Ми почнемо прославляти всіх учених, які не заслуговують того, щоб про них згадували. Якщо ви так робитимете, то ми будемо вас притягати до відповідальності. Так працювати і представляти в ЦК наукові праці в подібному вигляді на затвердження неправильно. В адміністративному напрямі слід зробити висновки, що у справі випуску наукових праць так працювати не можна". Утверджуючи пріоритети радянської науки і культури, студентам потрібно було рекомендувати літературу вітчизняних видань, а не закордонних. Викладачам рекомендувалось зосереджувати увагу студентів на таких темах: "Роль і світове значення російської радянської культури", "Радянський патріотизм", "Занепадництво літератури буржуазного заходу", "Видатний російський електротехнік Яблочков" тощо [6, оп. 2, спр. 16, с. 15, 171–173].

Чергова постанова політбюро ЦК КП(б) від 12 вересня 1947 р. "Про поліпшення викладання і політико-виховної роботи ВУЗів УРСР" та інші рішення щодо ідеологічної роботи ще раз настійно вказували на необхідність докорінної перебудови всієї роботи, оскільки партійна організація університету "недостатньо веде роботу з проявами буржуазної ідеології" [6, оп. 2, спр. 6, с. 69]. Було посилено контроль за вступом у партію та виконанням статутної вимоги "безупинно працювати над підвищенням своєї свідомості, над засвоєнням основ марксизму-ленізму", ухвалено рішення про розширення участі викладачів у вихованні студентів тощо [6, оп. 2, спр. 16, с. 8].

Готуючись до організації навчального процесу для журналістів, керівництво університету напередодні 1947–1948 навчального року здійснило спробу забезпечити викладання нових фахо -

вих дисциплін спеціально підготовленими кадрами. Для цього партійний комітет КДУ на своєму засіданні 27 червня 1947 р. розглянув питання про рекомендацію студентів-випускників для навчання на "курсах журналістики". Розглядалися такі кандидатури:

1. *Кравець І.* – закінчував 4 курс історичного факультету. Вважав себе нездібним до газетної роботи і висловив бажання працювати в Музеї Леніна. Ухвалили: рекомендувати на курси журналістики.

2. *Маліновський П.* – закінчував історичний факультет, стан здоров'я мав поганий, 5 років працював у школі, любив цю роботу і висловив бажання й надалі працювати там. Ухвалили: не рекомендувати, зважаючи на стан здоров'я.

3. *Ханевський С.* – закінчував історичний факультет, стан здоров'я – поганий, кілька разів поранений. На утриманні мав матір 70 років. Вважав себе неготовим до роботи в галузі журналістики, хотів після закінчення університету працювати на педагогічній роботі. Ухвалили: не рекомендувати, враховуючи стан здоров'я.

4. *Свирид М.* – закінчення історичного факультету було дещо проблематичним – складав державні екзамени, але дипломна робота ще не була написана. Ухвалили: рекомендувати на курси журналістики.

5. *Онищенко І.* – закінчував історичний факультет, мав вагітну дружину і був неготовий ані виїжджати на навчання з дружиною, ані залишати її саму. Ухвалили: рекомендувати на курси журналістики.

(Вищезазначеним студентам 4 курсу історичного факультету, що повністю виконали п'ятирічний план університету, на підставі дозволу МВО СРСР за № У12-22-55 від 17 квітня 1947 р., дозволено складати державні іспити) [1, спр. 61, наказ № 274, с. 193].

6. *Пуркіна Р.* – закінчувала хімічний факультет, мала на утриманні батьків-інвалідів. Заявила, що поїде працювати куди направлять, але журналіста з неї не вийде. Ухвалили: рекомендувати.

7. *Ягупольський Л.* – закінчував хімічний факультет із відзнакою, член партії, рекомендований до вступу в аспірантуру. Заявив: "Куди партія скаже, туди і поїду". Ухвалили: не рекомендувати [6, оп. 2, спр. 6, с. 9–10; 1, спр. 62, наказ 285"а", с. 1].

Подальша доля рекомендованих на "курси журналістики" (певно, у Харкові) невідома. У зазначений період жоден із них не був залучений до формування викладацького колективу

відділення журналістики, що й не дивно, зважаючи на характер і стиль проведеної роботи. Накопичення кваліфікованих кадрів почалось із В. Рубана, який у травні 1947 р. демобілізувався з армії і поновився на роботі в університеті на посаді асистента кафедри російської мови філологічного факультету [1, спр. 61, наказ № 209, с. 23]. Вже наприкінці серпня цього року наказом ректора університету його призначено заступником декана філологічного факультету на відділенні журналістики (а також на західному відділенні) [1, спр. 62, наказ № 360, с. 181]. У жовтні того ж року саме йому було доручено виконання важливої партійної справи – за наказом ректора В. Рубан очолює комісію з перевірки роботи кафедри західної літератури [1, спр. 63, наказ № 444, с. 295], а в грудні стає членом партбюро філологічного факультету і членом партком університету [6, оп. 2, спр. 39, с. 34–37].

Володимир Андрійович Рубан народився у травні 1912 р. у с. Жовтому П'ятихатського району на Дніпропетровщині, у сім'ї медичних працівників. Здобуваючи освіту, закінчив семирічку, а потім – профшколу в Кривому Розі. Трудову діяльність розпочав у 1930 р. на Харківському заводі "Серп і молот" формувальником. Паралельно він вступає на вечірнє відділення філологічного факультету Харківського університету, а за два роки обирається заступником секретаря заводської комсомольської організації та вступає до КПРС. Тоді ж починається і його творча діяльність: у видавництві "Український робочий" у 1934 р. виходить перша збірка нарисів В. Рубана "Рассказы о литейщиках".

Цього ж року В. Рубана призвали до лав Червоної армії й доправили вчитися в авіаційну школу РСЧА в Кіровограді, по закінченні якої він здобув спеціальність авіаційного техника (авіамеханіка) і рік по тому служив у авіації, а саме: в складі 256-ої легкостурмової бригади, дислокованої в Києві. У 1935 р. вступає на третій курс філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, де здобуває вищу освіту. Дипломований фахівець залишається на факультеті, викладаючи у 1938–1940 рр. сучасну російську літературну мову. Водночас молодий філолог навчається в аспірантурі під керівництвом професора М. Грунського, яку закінчує в 1941 р., складає кандидатські екзамени.

Друга світова війна перервала наукову кар'єру В. Рубана, відкорегувала його подальшу професійну діяльність, спрямувавши її у річище журналістики. У 1940 р. за розпорядженням ЦК КП(б)У його мобілізовано до армії, де він працював спочатку у штабі КОВО, а в 1940–1941 рр. навчався на річних курсах Військово-політичної академії імені В. Леніна в Москві за спеціалізацією спецпропаганда і політрозвідка. По їх закінченні він повертається у розпорядження штабу КОВО, працює редактором спеціальної окружної газети "Солдатська правда", що виходила німецькою мовою, активно друкується на її шпальтах. На початку бойових дій на радянсько-німецькому фронті у червні 1941 р. "Солдатська правда" стає органом Військової ради Південно-Західного, Сталінградського і Донського фронтів. В. Рубан брав участь у Сталінградській битві. У 1942 р. він дістає нове призначення заступника начальника відділу з роботи серед військ і населення противника Політуправління Воронежського і Першого Українського фронтів. Його військову діяльність відзначено орденами "Вітчизняної війни" першого ступеня, "Червоної зірки", медалями "За оборону Сталінграда", "За взяття Берліна", "За визволення Праги" та ін. У 1945–1947 рр. працює редактором газети "Тагес цейтунг" (орган Політуправління Першого Українського фронту), що видавалася для німецького населення федеративної землі Саксонія в Дрездені, а потім – першим заступником редактора газети "Тегліхе Рундшау" (орган радянської військової адміністрації в Німеччині, Берлін). На цій роботі він виявив себе здібним організатором, доклавши багато зусиль для того, щоб зробити газету "політично гострою, актуальною та авторитетною". У цей час активно виступає в пресі з політичними та публіцистичними матеріалами, друкується в наукових виданнях із питань мовознавства та літературної критики.

У травні 1947 р. В. Рубана демобілізовано з армії. Він поновлюється на роботі в Київському університеті, де працює асистентом, старшим викладачем, заступником декана філологічного факультету на західному відділенні та відділенні журналістики. Веде активну викладацьку та наукову роботу, як заступник декана на відділенні журналістики організовує навчальний процес, добирає кадри. Але найбільш помітною і результативною виявилася його діяльність у партійній організації університету. В. Рубана відразу вводять до складу партійного бюро філологічного факультету, делегують на партконференцію Сталінського району м. Києва та другу партійну конференцію КДУ в грудні 1947 р., де він посів почесне місце у президії і був обраний до складу парткому КДУ. Саме йому належала одна з провідних ролей на факультеті у запровадженні в життя горезвісних рішень ЦК ВКП(б) "Про журнали "Звезда" і "Ленинград"" та ЦК КП(б)У "Про перекручення і помилки, допущені авторами "Нарису історії української літератури"" та інших постанов партії з питань ідеологічної роботи.

У 1948–1950 рр. В. Рубан працює в апараті ЦК КП(б)У завідувачем сектора літератури та мистецтва, а в 1950–1953 рр. – помічником першого секретаря ЦК КП(б)У, беручи безпосередню участь у керівництві ідеологічними процесами в республіці. Усі ці роки він не пориває із університетом, працюючи за сумісництвом викладачем на філологічному факультеті та відділенні журналістики, розробляє і читає курси лекцій із історії партійно-радянської преси, керує підготовкою курсових і дипломних робіт, здійснює наукове керівництво аспірантами, активно виступає в республіканській періодиці, друкується у наукових виданнях із питань мовознавства, публікує літературно-критичні статті та рецензії. У 1948 р. захищає кандидатську дисертацію "Язык и стиль публицистических и повествовательных произведений Л. Леонова о Великой Отечественной войне", а в 1951 р. затверджений на посаді доцента кафедри теорії і практики радянської преси.

У 1953 р., після смерті Сталіна і припинення ідеологічного терору у зв'язку зі зміною політичної кон'юнктури в країні, він повертається в університет й очолює кафедру історії журналістики на щойно створеному факультеті журналістики [2, спр. 78/1989].

Як заступник декана на відділенні журналістики, В. Рубан починає формувати фаховий викладацький колектив. Він запрошує В. Прожогіна з Вищої партійної школи при ЦК КП(б)У, де той працював завідувачем кафедри журналістики. Співробітництво В. Прожогіна з філологічним факультетом та відділенням журналістики почалось у другому семестрі 1947–1948 н. р. й тривало до 1954 р. Упродовж цього періоду він викладав основні курси – "Історію російської журналістики" та "Історію більшовицької преси" – на засадах сумісництва, а в 1954 р. повністю перейшов на роботу в КДУ на факультет журналістики [2, спр. 35/1978, с. 25].

Документи свідчать, що В. Рубан і В. Прожогін були першими й тривалий час єдиними викладачами всіх журналістських дисциплін. Але серед дисциплін навчального плану за 1947–1948 н. р. і переліку дисциплін, винесених на перші сесії, фахові відсутні. Цілком імовірно, що в другому семестрі було додатково запроваджено такі курси, але звітів про виконання педагогічного навантаження по відділенню журналістики не збереглося.

Оскільки відділення журналістики функціонувало при філологічному факультеті, а досвіду підготовки таких спеціалістів та відповідних фахівців не було, то на відділенні спочатку переважало викладання в основному філологічних дисциплін. Навчальний план для першого курсу відділення містить перелік дисциплін,

який свідчить, що по суті програма підготовки журналістів мало чим відрізнялась від підготовки викладачів української й російської мов та літератури, а саме: основи марксизму-ленінізму, логіка, психологія, фізкультура, військова підготовка, історія народів СРСР, латинська мова, іноземна мова, вступ до мовознавства, сучасна російська мова, сучасна українська мова, вступ до літературознавства, історія російської літератури, антична література, історія західної літератури, економічна географія, українська стилістика, старослов'янська мова, фольклор [4, спр. 80, с. 1–2].

На першу сесію, відповідно до затверджених навчальних планів, наказом ректора встановлено такий перелік дисциплін:

Іспити	Заліки
Військова підготовка	Основи марксизму-ленінізму
Вступ до літературознавства	Сучасна російська мова
Антична література	Сучасна українська мова
Логіка	Іноземна мова

[1, спр. 64, наказ № 531, с. 166].

Аналізуючи результати першої сесії, ректор наголосив, що нова дисципліна "основи марксизму-ленінізму" важко засвоювалась студентами філологічного факультету: вони мали найвищий відсоток незаліків по університету – 3,1 % [6, оп. 3, спр. 16, с. 2] і найвищий відсоток неявки на екзамені – 20 % [6, оп. 3, спр. 15, с. 4–5]. Причину неявки на екзамені студентів філологічного факультету секретар партбюро пояснив тим, що "багато представників сидить" [6, оп. 3, спр. 14, с. 2]. Справи на першому курсі журналістів оцінювалися як "погані" та "дуже погані", оскільки "студенти переоцінили свої сили, недбайливо ставилися до вивчення іноземної мови і марксизму-ленінізму", за рахунок чого мали 2,5 % незадовільних оцінок. Загалом на першому курсі відмінно склало 44 % студентів; добре – 33 %; задовільно – 20 % [6, оп. 3, спр. 22, с. 6]. В. Рубан як член партбюро факультету і завідувач відділу журналістики оцінював такий стан як "задовільний", а 10 незаліків із основ марксизму-ленінізму пояснював так: "Основний недолік на відділі журналістів, це їх переконання, що вони все знають. У них надто перебільшена уява щодо себе". Як приклад, наводив висловлювання студента Вайнштейна: "Щоб бути видатним журналістом, не потрібно займатися фізкультурою. Навіщо складати заліки з

фізкультури?" На думку В. Рубана, "таке верхоглядство притаманне всьому відділенню журналістики" [6, оп. 3, спр. 22, с. 1]. Крім того, були зазначені й об'єктивні причини низької успішності на факультеті загалом і курсі журналістів зокрема: багато студентів зараховані на відділення журналістики з числа тих, хто не витримав конкурсу на інші факультети або переведений із інших вишів, а головне – третя зміна, яку вимагалось ліквідувати. Партком обіцяв вирішити це питання на користь факультету і найближчим часом організувати заняття в другу зміну з 17:00 до 22:00 години [6, оп. 3, спр. 11, с. 26; спр. 16, с. 11]. Таким чином, незважаючи на труднощі та перешкоди, журналісти успішно долали їх у навчанні та житті. Загалом перша зимова сесія показала непогані результати – з 87 студентів першого курсу 22 склали екзамени на "відмінно" [1, спр. 69, наказ № 86, с. 156].

Підбиваючи підсумки першого семестру, партком зазначив, що навчально-виховна робота проходила під знаком виконання рішень ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У "Про покращення підготовки кадрів", піднесення на вищий рівень ідейно-виховної роботи та перебудови всієї діяльності університету згідно з цими рішеннями. Серед хиб і недоліків фігурували: трудова дисципліна, недостатня успішність, лібералізм в оцінках знань студентів, неналежне висвітлення деякими викладачами на лекціях передової ролі російської науки і культури та досягнень радянських учених; декани факультетів і керівники кафедр зобов'язувались посилити увагу до вивчення студентами соціально-економічних дисциплін: основ марксизму-ленізму, політичної економії, діалектичного матеріалізму та історичного матеріалізму – посилити боротьбу з проявами буржуазної ідеології, буржуазно-націоналістичними помилками і перекрученнями в галузі історії та літератури, низькопоклонства перед Заходом тощо [6, оп. 3, спр. 15, с. 14–17].

Зрозуміло, що за таких показників університет не міг претендувати на омріяну першість у республіці, на яку націлювала партконференція КДУ. Тому було вирішено провести збори, що мали б виховний характер, спрямовували на зміну стилю роботи. Планувалося за кожним курсом закріпити викладача, який мусив відповідати за навчальний процес і політико-виховну роботу тощо.

Передбачалися й кроки для поліпшення ідейного виховання викладачів: крім дворічної партійної школи був організований

щотижневий лекторій за чотирма циклами: історія, економія, філософія та природознавство. При парткомі створювалась політшкола. Для викладачів, які не могли відвідувати ці заходи (йдеться передусім про представників філологічного факультету, що працювали в три зміни в різних корпусах і приміщеннях), передбачалось організувати роботу для самостійного вивчення визначених творів класиків марксизму-ленінізму.

Для забезпечення ретельнішого контролю створювалися низові партійні організації, а на філологічному факультеті – у відділеннях, зокрема й на журналістиці. Посилення впливу парторганізації здійснювалося також шляхом збільшення прийняття до партії [6, оп. 3, спр. 15, с. 27, 68].

Постанову політбюро ЦК КП(б)У від 12 вересня 1947 р. "Про поліпшення викладання і політико-виховної роботи ВУЗів УРСР" було не лише обговорено в усіх підрозділах університету, а й прийнято за основу докорінної перебудови його роботи за всіма напрямками: викладання, виховання, кадрова політика, наука тощо. До неї повертались неодноразово, наголошуючи на її актуальності впродовж поточного навчального року [6, оп. 2, спр. 6, с. 67]. Відповідно, колектив філологічного факультету мусив виходити з того, що: "Товариш Сталін постановив перед радянськими вченими завдання не тільки догнати, але й перевершити найближчим часом досягнення науки за межами нашої країни". Для того щоб "покращити свою роботу", запроваджувалися згадувані вже рішення ЦК ВКП(б) "Про журнали "Звезда" і "Ленинград"" та ЦК КП(б)У "Про перекручення і помилки, допущені авторами "Нарису історії української літератури"". Навчальний процес за таких умов відповідно спотворювався, адже перевага надавалася ідеологічним дисциплінам. Студенти-журналісти загалом нічим не відрізнялися від інших студентів філологічного факультету. Їм викладали однакові дисципліни ті ж самі викладачі, що й іншим студентам російської та української філології.

Одним із чільних напрямів у світлі партійних настанов стає ідейно-виховна робота серед студентів та викладачів, формування "правильного" світогляду, питання дисципліни [4, спр. 82, с. 4–7]. Для виховання студентів розробляється потужний план ідейно-виховної роботи факультету з безліччю заходів ідеологічного характеру, запроваджується шефство над курсами. Заступник декана філологічного факультету доцент М. Чубач бе-

ре під свою опіку (як виявилось – ненадовго) перший курс журналістів, проводить збори й бесіди, організовує випуск курсових стінгазет тощо [4, спр. 85, с. 6–7, 10]. Але очолювана асистентом В. Рубаном комісія (у складі декана факультету Ю. Кобилицького та доцента В. Капустіна) з перевірки роботи кафедри західної літератури виявила "численні недоліки" в організації навчального процесу та ідейно-виховної роботи, зокрема "політичні помилки" у викладацькій роботі та "науково-політичні помилки" в кандидатській дисертації М. Чубача. Комісія до того ж з'ясувала, що М. Чубач під час війни перебував на окупованій території й мав родичів, репресованих органами радянської влади. Вирішуючи його долю, комуністи пригадали, що в розмовах за успіхи радянських військ він завжди ставив запитання: "А скільки наших полягло?". Сподіватися, що така людина буде ретельно викривати прояви націоналістичної, ворожої ідеології низькопоклонства перед культурою Заходу, було важко. Партком КДУ зазначив, що М. Чубач "не володіє високими якостями радянського патріотизму", "політично недалекий", тому довірити йому формування світогляду майбутнього журналіста й наукового працівника не можна. Ухвалено таке рішення: "Політичної довіри не заслуговує і має бути звільнений із роботи" [6, оп. 2, спр. 6, с. 226–230] (див.: Додаток I/20). Все це відбувалося за умов гострої нестачі кадрів, коли в університеті кількісно переважали викладачі не лише без наукового ступеня, а й узагалі недипломовані. Людину, звільнену з таким формулюванням, неминуче чекали репресії. Втішало хоча б те, що 1947 р. смертну кару було скасовано як таку, що за мирного часу не була необхідною, її замінили 25-літнім ув'язненням у виправно-трудовах таборах.

Опікувався майбутніми журналістами й В. Рубан. Він займав активну позицію щодо ідейно-виховної роботи на факультеті, за яким був закріплений як член парткому: тримав під контролем роботу наукових студентських гуртків, стінних газет, відвідував гуртожиток, контролював дисципліну студентів, звітував на засіданнях ради факультету щодо успішності студентів та результатів першого семестру [4, спр. 134, с. 5]. У січні 1948 р. йому доручено важливу партійну справу – редагувати загальноуніверситетську газету "За радянські кадри" [1, спр. 70, наказ № 153, с. 66]. Першочерговим завданням у ній стало виконання рішення ЦК КП(б)У "Про підготовку і проведення святкування 30-річчя УРСР". В. Рубан був відповідальним за висвітлення на сторінках газети та у

стинній пресі факультетів процесу підготовки й самого святкування, а також досягнень радянської України за 30 років під керівництвом Леніна – Сталіна [6, оп. 3, спр. 11, с. 11].

В. Рубан узявся до справи професійно: сформував і затвердив редакційну колегію, куди увійшли аспіранти і студенти з усіх факультетів та співробітники підрозділів університету, за якими закріплювались відповідні відділи та рубрики, розробив і затвердив план випуску газети на місяць лютий [6, оп. 3, спр. 11, с. 21–23]. Перші випуски газети під його орудою мали такий вигляд:

"№ 5 (85), 3 лютого 1948 р.

1. Соціалістичні зобов'язання колективу університету на 1948–1950 рр.

2. Люди нашого університету, нагороджені у зв'язку з 30-річчям Радянської України:

- 1) академік О. Палладін – Є. Сопін;
- 2) проф. В. Бондарчук – О. Маринич;
- 3) проф. М. Боголюбов – Г. Іллін;
- 4) проф. О. Білецький – А. Шталенберг;
- 5) проф. Л. Булаховський – І. Вілодід;

3. Обговорюємо якість викладання:

1) Підвищити роль викладачів природничих наук у вихованні студентів – доц. О. Жмудський;

2) Молодий викладач (Л. Погребинська) – М. Лисенко.

4. Про підготовку до державних екзаменів на історичному факультеті – Т. Голдовський.

5. Закріпити успіхи іспитової сесії (сторінка).

1) підсумки іспитів на економічному факультеті – доц. Б. Радзіковський;

2) комуністи і комсомольці в авангарді – доц. А. Буцик;

3) як ми боролись за високу успішність – В. Макогон;

4) нариси про відмінників навчання.

6. Про помилки у наукових працях доц. Я. Гордона – З. Лібман.

7. Добірка "Під час канікул" (кілька матеріалів про відпочинок студентів).

8. Листи до редакції:

1) безладдя у виплаті стипендії;

2) коли ж ми побачимо свій годинник.

9. По сторінках університетських газет:

1) "Ленинец" (Казанський університет ім. В. І. Леніна)" [6, оп. 3, спр. 11, с. 46].

"№ 6 (86), 9 лютого 1948 р.

1. Передова – "Завдання нового семестру" – Рахлін.

2. Люди нашого університету, нагороджені у зв'язку з 30-річчям Радянської України:

1) доц. Л. Кухаренко – Кононенко;

2) доц. Ф. Філімоненко – Ремезовський;

3) проф. М. Лаврентьев – Латішева;

4) проф. А. Кіпріанов – Лежен;

5) доц. О. Маркевич – Лібман;

6) доц. М. Підгиченко – Мостовой;

7) проф. С. Чавдаров;

8) доц. М. Лановенко – Стаховський;

9) доц. Семененко;

10) доц. Бухало.

Кліше нагороджених.

3. Партійне життя:

1) про перші кроки роботи нового партбюро історичного факультету – партвідділ;

2) робота з молодими комуністами в партгрупі (філологічного ф-ту) – Партвідділ;

3) питання ідейно-політичного виховання студентів і викладачів біологічного ф-ту – Зладін.

4. Обговорюємо якість викладання:

1) мій досвід викладання проф. Гершензон – Білокінь;

2) про лібералізм в оцінці знань студентів (фейлетон) – Білокінь;

3) про якість викладання на хімічному факультеті – Рахлін.

5. Студенти про повість В. Добровольського "Троє в сірих шинелях":

1) стаття студентів-фронтовиків Розенблат, Шинал, Ходова;

2) стаття студента Чумака.

6. Сторінка, присвячена навчальній роботі архівістів (кліше).

7. Про помилки в підручниках доц. А. Загородського – П. Плющ і І. Білодід.

8. Фейлетон "З минулої сесії" – Вайнштейн.

9. По університету (інформація).

10. Фотоконкурс "Відпочинок студентів" [6, оп. 3, спр. 11, с. 47].

План випуску газети та її зміст щомісяця розглядалися і затверджувалися на засіданні парткому. В. Рубан активно залучав до роботи в газеті студентів першого курсу відділення журналістики. Додатково до складу редколегії було включено Є. Бондаря (заввідділу комсомольського життя) та М. Рубінштейна (заввідділу студентського життя) [6, оп. 3, спр. 11, с. 72–73]. За два місяці до складу редколегії ввели О. Столбіна, члена ВКП(б) (заввідділу ілюстрації), та С. Чумакова, члена ВЛКСМ (заввідділу інформації) [6, оп. 3, спр. 11, с. 142]. Журналісти першого курсу одразу підключилися до цієї роботи. Студенти Даєн і Коган були членами редколегії факультетської стіннівки "Філолог", яку очолював М. Каганович. Фактично робота в редколегії газети "За радянські кадри" та у факультетській стіннівці "Філолог" стала чи не єдиною можливістю набуття фахової підготовки за тих умов [6, оп. 3, спр. 22, с. 10].

Ідейно-виховна робота щодо боротьби з виявами буржуазного націоналізму, низькопоклонства перед Заходом тощо активно проводилась протягом року: 40 теоретичних конференцій, 189 лекцій та доповідей, якими було охоплено понад 30 тисяч осіб [6, оп. 2, спр. 16, с. 16, 275]; організовано безперебійну роботу семінару агітаторів і визначено найважливіші питання для них; організовано семінари та політінформації в гуртожитку; посилено культурно-масову роботу: створено університет музичної культури, гуртки художньої самодіяльності [6, оп. 2, спр. 16, с. 18–19]. Черговий раз переглянуто тематику наукової роботи, теми дисертаційних, курсових і дипломних робіт наближені до "актуальних" питань радянської науки, відкориговано напрями діяльності наукових гуртків та літературної студії, зміст та ідейно-політичний рівень загальноуніверситетської та факультетських стінних газет тощо.

Але філологічний факультет перебудовувався повільно. Кафедри хоч і поліпшили свою роботу, "але корінного перелому не сталося" [6, оп. 2, спр. 16, с. 41]. Про це свідчив гострий виступ "Літературної газети" зі статтею "Націоналістичні помилки критика Ю. Кобилецького": декана факультету звинуватили в тому, що він "забув про партійність мистецтва, неправильно трактував твори О. Кобилянської та І. Франка", "підспівував націоналістам, які підняли голову під час війни" [6, оп. 2, спр. 16, с. 177–181].

У цій та інших статтях республіканська преса неодноразово фіксувала випадки, коли "окремі кафедри рекомендували теми для дисертацій неактуальні, далекі від запитів сучасності"

[6, оп. 2, спр. 29, с. 35], а викладачі готували лекції на недостатньому ідейно-політичному і науково-методичному рівні [6, оп. 2, спр.16, с. 42]. Та й партзбори факультету зазначали, що "комуністи, комсомольці і студенти недостатньо виховуються в душі високої ідейності і більшовицької принциповості, тому до цього часу мають місце прояви аполітичності цілих груп", "студенти захоплюються безідейною кінокартиною "Дівчина моєї мрії"" тощо. "Вплив комуністів на студентів не забезпечений, значна їх частина слабо розбирається в основних політичних питаннях і погано засвоїла рішення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У з ідеологічних питань; незадовільно вивчаються настрої в колективі; комуністи не мобілізуються на відсіч аполітичним настроям" тощо [6, оп. 2 спр. 29, с. 6]. Перевірка роботи восьми наукових гуртків факультету засвідчила, що "серед 158 студентів лише чотири з них комуністи, 48 комсомольці, а решта – безпартійні. Тематика розроблена не в усіх гуртках однаково добре. Поряд із актуальними інтернаціональними темами все ще зустрічаються теми, що менше відповідають нашій сучасній дійсності" [6, оп. 2, спр. 39, с. 12]. Висновок: "Більшовицький порядок на деяких кафедрах філологічного факультету не наведений" [6, оп. 2, спр. 16, с. 277].

Постанова політбюро ЦК КП(б)У "Про роботу партійної організації КДУ" від 30 листопада 1947 р., вказавши на численні недоліки в ідеологічній роботі університету, знову визнала її незадовільною [6, оп. 2, спр. 16, с. 23]. Так само в грудні цього ж року II Партійна конференція університету також визнала роботу колективу такою, що не відповідає належному рівню. Було поставлено завдання рішуче виправити серйозні недоліки та помилки й корінним чином підняти внутріпартійну роботу. Вимагалось встановити більшовицький контроль над тим, як комуністи підвищують свій ідейно-теоретичний рівень, щоб "кожний студент і викладач охоплювалися тією чи іншою формою ідейно-політичного виховання", перевірити кадровий склад, встановити контроль за роботою вчених рад, навчальних планів, навчального процесу, лекцій, тематики наукової роботи викладачів, курсових і дипломних робіт студентства [6, оп. 2, спр. 16, с. 21–23]. Перевірка стану викладання основ марксизму-ленінізму показала недостатній ідейно-політичний рівень: "семінари нудні і нецікаві, проходять без активної участі студентів" [6, оп. 2, спр. 39, с. 4].

Усю роботу зі студентами вимагалось перебудувати з урахуванням ювілейних дат, радянських і більшовицьких свят, наповнити "актуальною" тематикою, залучити гуртківців до підготовки доповідей про літературу братських народів СРСР, створити гурток сучасної української літератури [6, оп. 2, спр. 39, с. 12]. Це стосувалося й літературної студії, яка відтепер мала не тільки відповідно планувати свою роботу й узгоджувати її з партійними органами, орієнтуватися на кращі зразки радянської літератури та втілювати принцип соціалістичного реалізму, а й розпочати критику "порочної творчості Пастернака" та взагалі сучасного стану буржуазної літератури й мистецтва [6, оп. 2, спр. 39, с. 3].

Робота літературної студії була взята під особистий контроль членом парткому, аспірантом О. Бандурою, керувати студійцями призначено письменника Л. Дмитерка, які обрали бюро літстудії та визначили напрями роботи. Партком зазначив тимчасове поліпшення ситуації, але через часті відрядження керівника та "недостатню увагу" з боку партбюро філологічного факультету робота через якийсь час знову стала неорганізованою, деякі студійці почали виступати з "низькопробними творами" [6, оп. 2, спр. 16, с. 21]. Згадувались й інші недоліки: відсутність тісного контакту з комсомольською та партійною організаціями, недостатнє використання газети "За радянські кадри" та стінних газет для популяризації своєї роботи, студія не спромоглася видавати свій альманах. Але були й позитиви: вона поповнилася талановитими поетами за рахунок нових студентів-журналістів Даєна та Іванова [6, оп. 3, спр. 22, с. 36].

О. Бандура взяв під контроль й студентські наукові гуртки, визначивши їх тематику як "не бойову", оскільки там були відсутні імена російських письменників Добролюбова, Чернишевського та інших, а керівництво з боку проф. С. Маслова оцінювалося як незадовільне. Хоч тематику й було переглянуто, насичено актуальними, з точки зору парткому, темами, а гуртки забезпечені надійними керівниками, протягом року ще неодноразово зазначалося з подібними зауваженнями, що "недостатньо бойова і наступальна тематика наукових гуртків" [6, оп. 2, спр. 6, с. 72; спр. 16, с. 40].

Військово-масова й оборонна роботи, що посіли чільне місце серед навчальних дисциплін у розпал "холодної війни", теж виявилися незадовільно організованими в 1947 р. Особливо це стосувалося студентів перших курсів, які негайно мали бути "охоплені

членством Осоавіахіма, Червоного Хреста і МОПР". Але масової підтримки ця справа не набула. Загалом зі студентів, переважно філологічного факультету, було сформовано 9 стрілецьких та 3 радіогрупи, підготовлено 15 снайперів та 45 стрільців-розрядників. Університетська чоловіча стрілецька команда в заочних змаганнях до того ж посіла перше місце в СРСР, що засвідчило зовсім не формальний підхід до справи [6, оп. 2, спр. 7, с. 25–30; спр. 16, с. 59]. Для радикального поліпшення становища вирішено: переобрати склад бюро спортивного, осоавіахімівського, Червоного Хреста рухів, створити гуртки з підготовки значківців ПХВО і ГСО, організувати зустрічі з чемпіонами світу республіканського і союзного рівнів тощо [6, оп. 2, спр. 39, с. 4].

Проте черговий наказ МВО СРСР щодо КДУ весною 1948 р. зазначив все ще недостатню політико-виховну роботу серед студентів і викладачів, а також наявність кадрів, які за своїми діловими та політичними даними не заслуговують довіри. Висновок: роботу з очищення кадрів ідеологічного фронту проведено недостатню [6, оп. 3, спр. 15, с. 106]. Із 440 осіб професорсько-викладацького складу на окупованій території перебувало 103; із 261 співробітника науково-допоміжного складу – 124; із 321 технічного працівника – 269; із 179 аспірантів – 67; із 4235 студентів – 1357 [6, оп. 3, спр. 11, с. 89]. Партком зобов'язав ректорат організувати глибоке й систематичне вивчення ділових і політичних якостей професорів, викладачів, студентів та аспірантів, звертаючи особливу увагу на осіб, що перебували на окупованій території. Так само було рекомендовано науковій частині посилити боротьбу з виявами українського буржуазного націоналізму і низькопоклонства перед загниваючою наукою та культурою Заходу, усунути з плану на 1948 р. зазначені недоліки, переглянути наукову тематику "в напрямі її укрупнення" й досягнення єдиного підходу до розв'язання окремих наукових проблем, посилити висвітлення ролі російських учених у розвитку науки тощо [6, оп. 3, спр. 11, с. 85].

У березні 1948 р. на ідеологічному фронті університету здійснено чергову потужну виховну кампанію – проведено 13 конференцій: 2 викладацькі та 11 студентських із обов'язковою участю кожного. Хоч на теоретичній конференції, присвяченій 100-річчю маніфесту Комуністичної партії, були заслухані 163 доповіді, а на конференції, присвяченій радянському патріотизму, 355 доповідей, керівництво було незадоволене відсутністю значної частини профе-

сорів, викладачів і студентів. Завдання 100-відсоткового охоплення не було виконано. Партком фіксував, що "тематика наукових робіт у низці випадків аполітична", крім того, "контрреволюційна", а зміст вимагає ретельного контролю [6, оп. 3, спр. 16, с. 31].

У квітні партійний актив університету провів засідання, присвячене підсумкам XVIII пленуму ЦК КП(б)У, VII обласної і IX міської партійних конференцій, де поряд із успіхами було знову вказано на суттєві недоліки: партком не забезпечив мобілізації всіх комуністів на виконання рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У з ідеологічних питань. Буржуазно-націоналістичні викривлення в роботі кафедр історії України та історії української літератури, персонально в науковій та лекційній роботі доц. Ю. Кобилецького не викорінені. Ідейно-політичне виховання студентів, аспірантів та професорсько-викладацького складу визнане недостатнім, внаслідок чого рішення ЦК КП(б)У від 12 вересня 1947 р. "Про покращення якості викладання та ідейно-виховної роботи в вузах України" виконане незадовільно. Таким же незадовільним визнане керівництво роботою вчених рад, кафедр тощо. Партконференція зобов'язала партком усунути всі недоліки та скерувати роботу на виконання партійних рішень [6, оп. 3, спр. 16, с. 27].

Питання дисципліни було й залишалось гострим і хронічним для факультету впродовж року. Значна частина порушень, зривів занять була викликана організаційними труднощами, пов'язаними з браком навчальних приміщень і розкиданістю наявних, частим відключенням світла, опалення. Як зазначав ректор, на факультеті не було навіть стабільного розкладу, "склалось особливо загрозливе становище з виконанням навчального плану", через відсутність нормальних умов факультет опинився в "проривному стані" [6, оп. 2, спр. 6, с. 73; спр. 16, с. 38]. Викладачі працювали в кілька змін у різних корпусах, заступник декана не міг охопити всі приміщення та проконтролювати їх [4, спр. 82, с. 4–7]. Але головна проблема, з точки зору парткому, полягала в іншому: студенти філологічного факультету "не тільки погано сприймають матеріал, а справа в тому, що запровадження третьої зміни звело нанівець усі наші можливості проводити позалекційну роботу, – що є неприпустимим у КДУ". Але навіть за такого підходу до питання ліквідації третьої зміни, яке порушувалось неодноразово, не вдавалося забезпечувати позитивні зміни [6, оп. 2, спр. 16, с. 191]. Серед студентів

було чимало інвалідів, що постраждали внаслідок війни. До того ж в Україні був голод, забезпечення продовольчими та промисловими товарами здійснювалося за картками, запроваджені ще 1941 р., навчання було платним, гостро стояло питання житла, була відсутня необхідна навчальна література, бібліотека тільки відновлювалася, нормальних умов для роботи не було – все це, безумовно, позначалося на дисципліні та навчанні. Студенти мусили жити "на кутках", брати участь у відбудові не тільки приміщень університету та Хрещатика, а й працювати на будівництві газопроводу Дашава – Київ, забезпечувати дровами на зимовий період навчальні корпуси, заготовляти овочі для студентської їдальні, надавати шефську допомогу колгоспу в Бровах тощо.

Кафедру журналістики не вдалося створити протягом цього навчального року, не було й відповідного навчального плану, а студенти-журналісти розчинилися серед інших студентів філологічного факультету. Найкраще, певно, у майбутніх журналістів було організовано партійне життя. Відділення журналістики на II Партійній конференції університету в грудні 1947 р. представляла група членів та кандидатів у члени партії. До її складу входили: Б. Іванов, П. Іванов, Г. Кисельов, М. Семенов, М. Каганович, В. Рубан, які брали активну участь в її роботі, а останнього навіть обрали членом президії [6, оп. 3, спр. 4, с. 40, 41, 47, 49, 63]. Комуністи відділення утворили партгрупу на чолі з Песочинським, який 29 квітня 1948 р. звітував про її роботу на засіданні партбюро філологічного факультету. Текст доповіді не зберігся, але в протоколі засідання зафіксовані зауваження й недоліки: чимало комуністів не відвідують політінформації та інші політзаходи, що негативно впливає на студентство. Більшість комуністів відірвалися від роботи на курсі, пасивно поставилися до участі в роботі конференцій, присвячених 100-літтю маніфесту Комуністичної партії і радянському патріотизмові, де лише три комуністи підготували доповіді. Партгрупа погано керує комсомольськими групами. На курсі лишається низькою трудова дисципліна, студенти погано відвідують лекції з основ марксизму-ленізму. Парторг зробив гарні починання – організував агіткультбригади, які встановили хороші зв'язки з колгоспними комсомольськими організаціями. Водночас, партбюро зазначило, що партгрупа значно поліпшила роботу, але є ще суттєві недоліки: збори проводяться нерегуляр-

но, немає обліку вжитих заходів, плану роботи тощо. Не всі комуністи є прикладом для студентів. Парторг недостатньо керує комсомольськими та профспілковими групами тощо. На загальних зборах комуністи мало виступають, рідко бувають на групових бесідах, які проводять агітатори. Успішність комуністів – добра (за незначним винятком – в основному з основ марксизму-ленінізму), а дисципліна – ще неналежна. Відвідування лекцій – погане, часто комуністи пропускають заняття без поважних причин. Партгрупа кількісно не зростала. Ось чому рекомендувалося основну увагу приділити зростанню партійної організації за рахунок кращих комсомольців [6, оп. 3, спр. 21, с. 147].

На весняну сесію наказом ректора було винесено такі дисципліни:

Іспити	Заліки
Основи марксизму-ленінізму	Латинська мова
Психологія	Економічна і політична географія
Іноземна мова	Фізкультура
Вступ до загального мовознавства	Військова підготовка

[1, спр. 70, наказ 196, с. 144].

Навчальний план був виконаний на 94,5 %. Результати сесії на відділенні журналістики такі: на "відмінно" склали 46 % студентів, "добре" – 30 %, "задовільно" – 23 %, "незадовільно" – 1 % [6, оп. 3, спр. 21, с. 57]. Зазначаючи факти недостатньо сумлінного ставлення до відвідування занять із основ марксизму-ленінізму, було наголошено: порівняно з зимовою сесією, коли академзаборгованість із цієї дисципліни мали 10 студентів, тепер тільки двоє комсомольців не склали іспиту, що, на думку парткому, "неприпустимо, особливо в той час, коли країна відзначає 10-ліття "Короткого курсу"" [6, оп. 3, спр. 21, с. 60].

Труднощі відбудови головного корпусу та інших приміщень, надзвичайно важкі умови роботи протягом поточного року на руїнах та загрозливі перспективи забезпечення навчального процесу у зв'язку з переводом деяких факультетів на 5-річний термін навчання й відповідним збільшенням кількості студентів змусили ректорат вдаватися до вимушених заходів. Ректор звернувся до Міністерства освіти з проханням затвердити скорочену програму набору на

наступний навчальний рік. Інший вихід керівництво вбачало у спробах повернути приміщення колишньої університетської гімназії по Бульвару Шевченка, 14, яке вилучили ще 1924 р., та всіх інших приміщень, втрачених університетом впродовж останніх 30 років [6, оп. 2, спр. 8, с. 25]. Тим більше, що плани введення в експлуатацію головного корпусу університету влітку 1948 р., на аудиторний фонд якого розраховувало керівництво КДУ в новому навчальному році, виявились нереальними [6, оп. 3, спр. 12, с. 189].

1948—1949 навчальний рік

1948–1949 навчальний рік для відділення журналістики розпочався з кадрових та організаційних змін. В. Рубана було звільнено з посади заступника декана філологічного факультету по західному відділенню та відділенню журналістики у зв'язку з переходом на роботу в апарат ЦК КП(б)У 3 серпня 1948 р. Цим же наказом призначено І. Панкова на посаду заступника декана по західному відділенню та тимчасово в. о. по відділенню журналістики [1, спр. 73, наказ № 406, с. 5]. Новим наказом ректора № 426 від 20 серпня 1948 р. на посаду заступника декана філологічного факультету по відділенню журналістики призначено І. Зозулю [1, спр. 73, наказ № 406, с. 36].

У цьому навчальному році, згідно зі штатним розкладом професорсько-викладацького складу персоналу, затвердженим заступником Міністра ВО СРСР для КДУ ім. Т. Г. Шевченка за № 368/м від 28.08.1947 р. та наступним директивним листом Міністра ВО СРСР за № Д-24 від 30. 04. 1948 р., вперше встановлювався персональний склад "кафедри журналістики" з відповідною заробітною платнею:

1. Л. Паламарчук – завідувач кафедри, старший викладач – 1 ставка.

2. Вакансія – старший викладач – 1 ставка.

3. Вакансія – асистент – 0,5 ставки.

[1, спр. 72, наказ № 380, с. 154].

В. Рубан, згідно з цим наказом, фігурує у персональному складі кафедри російської мови [1, спр. 72, наказ № 380, с. 139].

Перед початком навчального року наказ ректора № 427 "а" вніс зміни до персонального складу кафедри теорії і практики радянської преси:

1. Л. Паламарчук – завідувач кафедри, старший викладач – 0,5 ставки.

2. Вакансія – старший викладач – 1 ставка.

3. Вакансія – доцент – 1 ставка.

До речі, в цьому наказі вперше зафіксовано повну назву кафедри (раніше її називали кафедрою журналістики) [1, спр. 73, наказ № 427 "а", с. 41].

Л. Паламарчук очолював тоді редакційну колегію газети "Радянська Україна", й спроби залучити його до керівництва провідною кафедрою навіть на 0,5 ставки не увінчалися успіхом.

Трохи згодом, у зв'язку з уточненням педагогічного навантаження на 1948–1949 навчальному році, у попередній наказ щодо персонального складу кафедри було внесено такі зміни:

1. А. Чеканюк – завідувач кафедри, доцент, кандидат наук – 0,5 ставки.

2. Вакансія – доцент – 1 ставка.

А. Чеканюк на той час був ректором ВПШ при ЦК КП(б)У, тому й цей наказ не було втілено в життя [1, спр. 75, наказ № 574, с. 114].

У грудні 1948 р. наказ про призначення Л. Паламарчука на посаду завідувача кафедри теорії та практики радянської преси було скасовано, оскільки він так і не приступив до роботи [1, спр. 77, наказ № 672, с. 58].

Процес формування викладацького складу кафедри затягувався через відсутність кадрів, а спроби залучити до роботи фахівців із ВПШ успіху не мали, оскільки сумісництво заборонялось. На засіданні вченої ради філологічного факультету у вересні 1948 р. зазначалось, що з 13 кафедр лише одна нещодавно організована кафедра теорії і практики партійної преси ще не приступила до роботи. Позитивних зрушень у цьому напрямі протягом року так і не відбулося [4, спр. 127, с. 1]. Фахова підготовка забезпечувалася В. Рубаном, В. Прожогіним та аспірантом історичного факультету першого року навчання А. Окорочковим [3, асп., № 38; 6, оп. 3, спр. 50, с. 184] або (див.: Додаток I/15).

Керівництво університету не змогло примусити будівельників виконати свої зобов'язання з будівництва головного корпусу до початку навчального року. Восени 1948 р. лише його фасадна частина була близькою до завершення. Ще чотири рази не виконували терміни відбудови, та керівництво сподівалось на ліквідацію третьої зміни у поточному навчальному році [6, оп. 3, спр. 9, с. 58–59; 159].

Тим часом кількість студентів філологічного факультету збільшилась на 250 осіб, відповідно стан аудиторного забезпечення погіршився, загостривши й без того важку ситуацію з аудиторним фондом, кількість якого залишалася тією ж [6, оп. 3, спр. 22, с. 54].

На перший курс відділення журналістики у 1948–1949 навчальному році було зараховано 28 осіб, із них – 12 учасників війни й відмінників, у тому числі 5 медалістів, та трьох випускників шкіл із медалями [1, спр. 73, наказ № 442, с. 102–103]. Наприкінці жовтня 1948 р. на цей курс були зараховані без вступних екзаменів ще три студенти, всі демобілізовані, відмінники, серед них – М. Канюка [1, спр. 75, наказ № 578, с. 141]. Загалом на першому та другому курсах відділення журналістики у 1948–1949 н. р. навчалось 122 студенти [4, спр. 127, с. 1].

Навчальний план для першого курсу відділення журналістики (25 осіб) на поточний навчальний рік встановлював такий перелік дисциплін:

Назва дисципліни	Години
Основи марксизму-ленінізму	120
Іноземна мова	136
Фізкультура	68
Логіка	68
Психологія	48
Латинська мова	68
Всесвітня історія	68
Вступ до мовознавства	68
Сучасна російська мова	136
Сучасна українська мова	136
Вступ до літературознавства	36
Історія російської літератури	32
Економічна і політична географія	64
Всього	1048
Військова підготовка	136
Курсова робота з російської мови	
Факультативно:	
Антична література	54
Вступ до радянської літератури	32

[4, спр. 126, с. 1].

Фахова підготовка студентів починалася з другого курсу навчання – до навчального плану вносили спеціальні дисципліни, практику та курсову роботу. Навчальний план для друго-

го курсу журналістів (89 студентів) на 1948–1949 навчальний рік передбачав:

Дисципліни	Години
Основи марксизму-ленінізму	130
Іноземна мова	118
Фізкультура	68
Історія народів СРСР	136
Латинська мова	36
Сучасна російська мова	36
Сучасна українська мова	36
Історія всесвітньої літератури	100
Історія російської літератури	68
Історія української літератури	48
Економічна і політична географія	36
Теорія і практика радянської преси	136
Стилістика російської мови	68
Стилістика української мови	64
Всього	1116
Навчальна практика	32
Військова підготовка	136
Курсова робота на тему: "Про мову та стиль радянської преси".	
Факультативно:	
Фольклор	54
Стенографія та машинопис	68
Фотосправа та фоторепортаж	64
Всього	186

[4, спр. 126, с. 2].

Збереглися дані загальних розрахунків навчальних годин із дисциплін кафедри теорії і практики радянської преси на

1948–1949 навчальний рік (для II курсу – 86 студентів, із розрахунку на один лекційний потік, три практичні групи).

Лекції	Практичні	Всього	Консультації	Залік	Курсова робота	Всього
Теорія і практика радянської преси	68	68	20	58		146
Техніка і оформлення газети	32	96				96
Стилістика російської мови	68	204		29	860	1098
Стилістика української мови	64	192		29	860	1081
Навчальна практика	32 (6 груп)					192
Всього по кафедрі						2668
Передано на кафедру рос. мови						713
Передано на кафедру укр. мови						1081
Всього						1794
До розподілу						814

[4, спр. 182, с. 1].

Цей рік позначився посиленням ідеологічного терору в країні та університеті. Уся наукова та навчальна робота провадилась під знаком активної боротьби за здійснення вищезгаданих "історичних" рішень партії з ідеологічних питань, рішень XVIII з'їзду ВКП(б) і XVI з'їзду КП(б)У, рішень Всесоюзної філософської дискусії (у зв'язку з критикою підручника Александра "Очерки по истории западноевропейской философии"), рішень IV сесії ВАСГНІЛ, редакційних статей газет "Правда" та "Культура и жизнь" "Об одной антипатриотической группе театральных критиков", рішення ЦК КП(б)У про роботу партійної організації КДУ. У світлі цих настанов факультет, кафедри, завідувачі відділів і кафедр, всі професори, доценти, асистенти та

викладачі визнали своїм першочерговим завданням підвищення й поліпшення ідейно-політичної роботи, спрямованої на виховання у студентів і всіх зазначених посадових осіб "почуття радянського патріотизму, безмежної відданості своїй соціалістичній Батьківщині, великій справі Леніна – Сталіна, гордості за свою радянську науку, культуру, непримиренності до українського буржуазного націоналізму, космополітизму та низькопоклонства перед іноземщиною, а також до проявів аполітичності та безідейності. Докорінне поліпшення ідейно-політичної роботи повинне служити основою для подальшого підвищення якості підготовки радянських спеціалістів і розвитку науково-дослідної роботи, спрямованої на здійснення всесвітньо-історичного завдання, поставленого товаришем Сталіним перед радянськими вченими – підготувати більше 600 тисяч спеціалістів високої кваліфікації, які б досконало володіли знаннями вибраної спеціальності, виховувалися в душі радянського патріотизму" і т. д. [4, спр. 188, с. 1–2; спр. 130, с. 1].

На початку року колектив університету обговорював матеріали серпневої сесії Всесоюзної Академії сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна і наказ ректора про "розгром реакційної, ідеалістичної вейсманівської (менделівсько-морганівської) схоластики, який відкрив широкий шлях прогресивному матеріалістичному вченню Мічурина – Лисенка – вищому етапові в розвитку радянської біології" з відповідними висновками не тільки для біологічного факультету КДУ [1, спр. 74, наказ № 480, с. 44]. Рішуче долаючи "всі пережитки буржуазної ідеології з метою виховання студентства в душі полум'яного радянського патріотизму", ректорат "розпустив" вчену раду біологічного факультету, змінив керівництво кафедр новими керівниками, "здатними озброїти студентів марксистським вченням", здійснив "чистку" викладачів, студентів, а також бібліотеки, з якої було вилучено всю літературу, що не відповідала новому курсу, та вжив інших заходів.

Ще актуальнішими були проблеми мовознавства: вони належали до ділянок, де велася "загострена боротьба з пережитками буржуазно-націоналістичних перекирвань і де в роботі членів кафедр виявився цілий ряд помилок буржуазно-націоналістичного характеру". У зв'язку з рішеннями сесії ВАСГНІЛ та іншими ідеологічними настановами партії на філологічному факультеті розпочалась кампанія з'ясування "завдань радянського мовознавства та методологічних збочень і викривлень в науці про мову", ініціатором якої виступила кафедра української мови на чолі з новим

завідувачем І. Білодідом. Він виступив у журналі "Більшовик України" з розгорнутою критикою буржуазної методології в "Конспекті з української мови" співробітника кафедри Плюща, започаткувавши широке обговорення республіканською пресою та громадськістю університету, де взяли участь усі кафедри КДУ. Посилюючи боротьбу за "науково-теоретичний рівень та ідейно-політичний зміст" лекцій, кафедра української мови провела пленум мовознавчих кафедр та інші заходи, у результаті яких доцент Плющ "визнав хибність своєї роботи, буржуазно-націоналістичні помилки" [6, оп. 3, спр. 68, с. 3–5]. Але те, "з яким колосальним скрипом доцент Плющ не хотів визнати своїх помилок і сперечався про те, що йому не сказали, а як треба писати", парткомом було розцінено як те, що "окремі члени кафедри, зокрема й комуністи, не зробили ще відповідних висновків для себе в перебудові роботи". Крім того, було зазначено, що такі ж помилки є в роботах академіка Л. Булаховського, проф. М. Грунського та інших провідних учених факультету. Партком констатував: "хоча кафедри і проводили критику реакційної теорії в мовознавстві, але всієї глибини постановки проблем радянського мовознавства ще не зроблено"; "комуністи – члени кафедри ще не очолили цієї глибокої боротьби за радянське мовознавство на мовознавчому фронті"; "хоча кафедри приділили серйозну увагу боротьбі з буржуазно-націоналістичними перекрученнями, з низькопоклонством, з буржуазним об'єктивізмом в науці про мову, але це тільки початок", "комуністи кафедри ще не відчували всієї серйозності боротьби на мовознавчому фронті". Партком вимагав обговорення й критики провідних учених факультету й усієї України – М. Грунського, Л. Булаховського, О. Білецького [6, оп. 3, спр. 68, с. 12–13].

Розпочалася масштабна кампанія пошуків помилок буржуазно-націоналістичного характеру в роботі всіх кафедр та науково-дослідній роботі науковців. І. Білодід сформулював завдання на цьому етапі: "...мовознавство в Україні повинно робити рішучий поворот і його треба зробити разом з керівником мовознавчого фронту на Україні академіком Булаховським, не здаючи наших партійних позицій. Це не означає, що після того, як ми виступимо і розкритикуємо його роботу, треба перестати з ним вітатися. Це не правильно. Ми щодня йому доводимо, що коли ваші покоління не розкритикувати, вони стануть гальмом для розгортання мовознавчої роботи на Україні. Академік Булаховський, учень Шахматова, вже зробив перші кроки до

критики своєї роботи. У нього в підручнику жодного слова немає про Марра. Ми, т. зв. середня ланка, повинні допомогти нашим старшим товаришам. Програми з курсів історії російської мови, історії української мови, курсу сучасної української мови написані по-старому. <...> Перед нами важливе завдання – це написати насамперед програму, скласти підручники і посібники, розгорнути пропаганду нового вчення про мову, провести серію доповідей, перевірити плани аспірантської підготовки – чи є там тема – нове вчення про мову... Нам треба допомагати нашим старшим товаришам як Булаховський, Грунський, Шаровольський" [6, оп. 3, спр. 68, с. 18–19].

А. О. Іщук продовжив тему: "...у професора Грунського величезні знання, він може керувати кафедрою, аспірантами. Але він не може керувати кафедрою не через вік (80 р.), а оскільки цього вимагає партійний підхід до справи. І комуністи повинні допомагати йому працювати на висоті". "Провідний лінгвіст професор Булаховський <...> має колосальну наукову підготовку. Йому треба допомогти зорієнтуватись в обстановці і у виробленні лінії. Це повинен робити т. І. Білодід. <...> Треба, щоб члени кафедри <...>, комуністи рішуче взяли за таке співробітництво зі старшою генерацією вчених, яка повинна оволодіти принципами більшовицької науки...". "Треба допомогти старшим товаришам, зокрема Грунському <...>, оскільки він не зрозумів, а комуністи потурають, сліпо слідуєть, преклоняються перед Грунським, замість того, щоб виправити його. Ми повинні використати його знання і направити його знання по-більшевицькому" [6, оп. 3, спр. 68, с. 33–34].

Декан Ю. С. Кобилецький: "...Чи не здається вам, що ми перебільшуємо роль старих кадрів у вихованні наших аспірантів <...>, у нас є середнє покоління науковців, це покоління сталінської інтелігенції, що має колосальний досвід будівництва соціалізму й солідні наукові знання, може готувати аспірантів навіть вищої якості, ніж старі викладачі <...>, треба сміливіше братися за підготовку кадрів середньому поколінню науковців, використовуючи знання і досвід старої генерації. <...> Ми часто схиляємося перед старшими товаришами, перед їх знаннями і забуваємо про методологічну підготовку нових сталінських кадрів, які у нас є, яких ми можемо ставити на службу нашому народу". Зазначимо, що на той час до вченої ради філологічного факультету входило три

дійсних члени Академії наук України, два члени-кореспонденти АН, сім докторів і 20 кандидатів наук на чолі з проф. М. Грунським, переважна більшість яких за основним місцем роботи працювала в Інституті мовознавства АН УРСР [6, оп. 3, спр. 68, с. 40–41, 43]. Саме вона, на думку парткому, мала проводити боротьбу з "низькопоклонством перед заходом, з космополітизмом, з веселовщиною, формалізмом у літературознавстві й лінгвістиці..." [6, оп. 3, спр. 68, с. 53].

Черговий наказ МВО СРСР щодо КДУ зазначив все ще недостатню політико-виховну роботу серед студентів і професорсько-викладацького складу, вказавши, що серед викладачів досі є ті, хто через ділові й політичні якості, низький теоретичний та ідейний рівень лекцій не заслуговують на довіру [6, оп. 3, спр. 9, с. 12]. Тому партком університету та партбюро посилили контроль за якістю навчального процесу шляхом стенографування лекцій. Цей шлях дозволяв виявити "об'єктивістський, аполітичний" підхід, відсутність належного соціального та партійного аналізу, що пояснювалося "низькою політичною підготовкою деяких викладачів, слабкою методичною роботою, хибністю багатьох навчальних програм та відсутністю належного контролю за лекціями". Для поліпшення навчального процесу на всіх факультетах були створені методичні ради, які виконали велику роботу з критичного перегляду підручників і програм. На кафедрах почало широко практикуватися попереднє обговорення тексту лекцій, рецензування й обговорення стенограм.

Тоді ж в університеті та на філологічному факультеті розгорнувся черговий етап боротьби з "безрідним космополітизмом" та "українським буржуазним націоналізмом". У плані роботи вченої ради факультету було передбачено спеціальний день засідань, присвячений боротьбі з цим явищем, яка вилилась у звинувачення євреїв у належності до "антипатріотичної групи космополітів на Україні" та "у своєму колективі" й пропаганді "шкідливих космополітичних поглядів". Після "викриття і засудження" значної групи науковців та аспірантів єврейської національності партійна організація факультету поставила вимогу позбавити їх учених ступенів і вчених звань та звільнити з роботи [4, спр. 127, с. 54].

У цій брудній та галасливій кампанії помітну роль відігравали й журналісти, частина яких опинилась серед звинувачуваних, – це студенти-комуністи Вайнштейн, Песочинський, Гойхер,

Гітліц, Волинський, Мудрий та ін. Найпоказовішою була "справа" студента другого курсу Вайнштейна, який відреагував на статті у "Правді" та "Правді України", рішення пленумів Спілок письменників СРСР та України (з викриттям і засудженням "безрідних космополітів") і висловив сумнів щодо Альтмана та Первомайського, яких він вважав помилково зарахованими до космополітів, допуская, що тут "припущені перегиби". У розмові зі студентами він продемонстрував своє ставлення до кампанії фразою: "Наших б'ють". Партзбори засудили С. Вайнштейна за єврейський націоналізм й ухвалили виключити його з партії, а партбюро факультету доручили розглянути персональну справу і зробити відповідні організаційні висновки [6, оп. 3, спр. 69, с. 12]. Щоправда, справа Вайнштейна на цьому не закінчилась. Готуючись до чергових зборів, він почав збирати "матеріали", які засвідчили б ставлення студентів відділення журналістики до рішень партії та уряду з приводу космополітизму. Але студенти його попередили: "Не капай!". Так само студенти відмовилися брати участь у фабрикуванні "компромату" – на вимогу парткому надати свої конспекти лекцій тих викладачів, яких звинуватили у космополітизмі [6, оп. 3, спр. 68, с. 140]. Партзбори факультету виключили Вайнштейна з лав ВКП(б), хоча той і визнав свої помилки та покався. Вищі партійні інстанції врахували визнання Вайнштейном помилок "буржуазно-націоналістичного характеру" і факт недостатньої роботи над підвищенням свого ідейного рівня. "Прошу надати мені можливість підтвердити практично, що я до кінця зрозумів свої помилки і в майбутньому планую провадити лінію партії в життя", – ці слова Вайнштейна було розцінено як розуміння своїх помилок і здатність давати їм правильну партійну оцінку. Таке "щире" каяття віталось: "Партія повинна не лише карати, а й виховувати. <...> Треба врахувати, що Вайнштейн – молодий комуніст, працювали ми з ним ще не достатньо, він дав правильну оцінку своїм діям, і його можна залишити в партії, оголосивши сувору догану з занесенням до особової справи" [6, оп. 3, спр. 53, с. 30]. Але партком вирішив не залишати Вайнштейна на відділенні журналістики. Він був переведений на російське відділення, де перевиховувався під керівництвом парторга, який допомагав йому виправляти помилки. Факт допущеної буржуазно-націоналістичної помилки тяжів над ним у вигляді персональної справи протягом усього

періоду навчання в університеті, і вона була закрита лише весною 1952 р. [6, оп. 4, спр. 52, с. 17].

"Перевиховання" давало свої результати, і деякі студенти активно включилися у викривальну кампанію. Так, Б. Іванов, парторг V курсу, виступив на партзборах факультету зі звинуваченнями доцента Фраткіної у політичних помилках, яких вона припустилася на лекціях із радянської літератури. Вони полягали, на його думку, у неприпустимо малій увазі, яку лекторка приділила "засновнику радянської поезії" В. Маяковському, виокремивши на розповідь про нього лише 25 хвилин. У той же час відбувалося "роздування заслуг Багрицького", якому було приділено 5 годин, багато часу присвячено й Долматовському, ім'я якого взагалі відсутнє в програмі. При цьому не наведено жодного факту з біографії Твардовського, Суркова; "мало і сухо було сказано про лірику Симонова періоду Вітчизняної війни...". "Фраткіна забула, що це російські люди, російські товариші, які гинули на фронтах Вітчизняної війни, які дали можливість нам усім вільно жити і вчитися, а їй – написати т. зв. дисертацію і посісти місце на кафедрі російської літератури. Значення вірша ("Ты помнишь, Алеша, дороги Смоленщины...") вона применшила, не навела слів тов. Сталіна: "Я піднімаю тост за здоров'я російського народу не тому, що він провідний народ, а тому, що у нього є стійкий розум і уміння керувати...". Виступила проти прагнення до надмірного вип'ячування всього російського <...> партія допомогла розібратися в цьому; розгромила тих, хто паплюжив культуру великого радянського народу, применшував її значення та роль. Народ затаврував одних безрідних космополітами, інших – їх помічниками". Активно підтримав Б. Іванова у викритті космополітів на факультеті й аспірант О. Дяченко [6, оп. 3, спр. 68, с. 140, 154]. Ця кампанія торкнулась не лише викладачів: виявилось, що "серед студентів є такі, хто може співчувати цим бандитам, що пролізли в нашу літературу". Крім уже вищезгаданих, Б. Іванов говорив і про інших студентів відділення журналістики, які "проявляють зневагу до культури великого російського народу", пригадавши випадки попередніх років у роботі літературної студії, коли студентка Бабич порушила питання про доцільність написання віршів про робітників і колгоспників. Під час відвідування Третьяковської галереї вона, не помітивши картин Рєпіна, Левітана, Серова та інших, була вражена "Демоном" Врубеля і заявила, що перед цією карти-

ною вся галерея нічого не варта. Студентка написала вірші, де змалювала "якусь стихійну силу, відірвану від всяких життєвих умов. І ось Бабич читала на літературній студії свої нікчемні і шкідливі ідеї, намагаючись звести нанівець усі цінності тих творів Третьяковської галереї, які там зібрані і які є гордістю нашого народу" [6, оп. 3, спр. 68, с. 171]. Цей та ще кілька подібних випадків "антирадянських поглядів" й "антирадянської свідомості", які були виявами індивідуальних художніх і літературних смаків, відмінних від загальноприйнятих, що ґрунтувалися на принципах соцреалізму, вважалися криміналом, стали предметом обговорення і засудження на зборах різного рівня.

Паралельно партком сформулював завдання, поставлені перед університетом: "готувати не просто висококваліфіковані кадри, але кадри високоїдейні, здатні виховувати багатомільйонну молодь у школах і вузах; кадри, які б свідомо та активно брали участь у будівництві комунізму; кадри, які вірять у нашу справу і до кінця віддані партії Леніна-Сталіна та соціалістичній батьківщині. Цій справі має бути підпорядкована не тільки політико-виховна робота, але й уся навчальна і наукова робота нашої парторганізації і всього колективу". Її вирішення вбачалось у посиленні вимогливості до кожного комуніста в опануванні передової науки – марксизму-ленінізму. Партком вимагав значно поліпшити внутріпартійну роботу, оскільки вважав, що її рівень мав забезпечити успіх усіх ланок, керівництво і контроль за роботою кафедр, учених рад тощо [6, оп. 3, спр. 9, с. 59–60].

Запроваджуючи рішення партії в життя, ректорат продублював кілька законів МВО СРСР: "О мерах по улучшению преподавания основ марксистско-ленинской философии в высших учебных заведениях" [1, спр. 75, наказ № 587, с. 161] та постанову першого пленуму науково-методичної ради при МВО СРСР, затвердженої наказом міністра ВО СРСР "О повышении идейно-теоретического уровня преподавания в высшей школе" [1, наказ № 580, с. 159].

Одночасно партком вніс суттєві зміни в роботу вченої ради університету і вчених рад факультетів та кафедр. Відтепер їх діяльність підпорядковувалася єдиному плану політико-виховної роботи, який "чітко і ясно визначав місце й завдання кафедр, деканів, учених рад, партбюро і громадських організацій з метою усунення недоліків і покращення всієї навчально-наукової і політико-виховної роботи" [6, оп. 3, спр. 9, с. 42]. До робочих планів і програм, які були видані ще до "історичних рішень"

партії і "гальмували успішне виховання комуністичних кадрів" університету, з ініціативи навчальної частини, МВО внесло низку доповнень і змін, які "істотно поліпшили" ці плани. На природничих факультетах запроваджено курс основ марксизму-ленінізму, на деяких факультетах – курс радянської літератури, повністю перебудований. "Тепер замість літератури Західної Європи і літератури минулої забезпечено виховання студентів на літературі радянській, яка є найпередовішою і найпрогресивнішою в світі". У процесі такого навчання, за висловлюванням ідеолога інтелектуальних погромів А. Жданова, "відновлюється історична правда щодо пріоритетів нашої вітчизняної науки, відкриваються вчення великих російських учених, які своїми дослідженнями, філософськими узагальненнями зробили великий внесок у скарбницю нашої науки" [6, оп. 3, спр. 9, с. 85; спр. 15, с. 145].

Ідейно-виховна робота стала не тільки пріоритетним напрямом на основі єдиного плану, їй було підпорядковано роботу всіх підрозділів університету. Багато чого змінила у своїй діяльності й вчена рада філологічного факультету, яка "зуміла наблизити актуальні питання нашої дійсності до своєї роботи", доклавши значних зусиль у вивчення рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У щодо ідеологічного фронту. Під цією вівіскою фактично розпочалася масштабна ревізія ключових проблем лінгвістики, цькування представників так званого українського буржуазного націоналізму та їх наукових праць. Очолював цей процес і відповідав за його виконання секретар партійного бюро факультету І. Зозуля, він же новий заступник декана по відділенню журналістики.

Іван Андрійович Зозуля народився 17 вересня 1909 р. у с. Петропавлівка Городищенського району Київської (нині – Черкаська) області в багатодітній робітничій родині. Через матеріальну скруту закінчив лише шість класів семирічної школи. Рано (з 1925) почав самостійне трудове життя – спочатку робітником на Городищенському цукровому заводі, де вступив до комсомолу, а потім працював у радгоспі, на шахті. У 1929 р. комсомольською організацією направлений на навчання до Черкаського педагогічного інституту. Тут у 1931 р. він вступив до лав КПРС.

Закінчити повний курс навчання не вдалося: у 1932 р. за рішенням ЦК КП(б)У був мобілізований на пропагандистську роботу до Златопільського РК КП(б)У Черкаської області, а через рік І. Зозулю

призвали на військову службу до Червоної армії. Після демобілізації, протягом 1935–1940 рр., навчався на історичному факультеті Київського університету й одночасно набував досвіду партійної роботи: протягом року виконував обов'язки редактора університетської газети, два роки очолював профком, нарешті став членом партійного комітету університету. Студентом-п'ятикурсником працював старшим викладачем основ марксизму-ленінізму в КДУ. По закінченні навчання в університеті був направлений на партійну роботу, спочатку пропагандистом до Сталінського РК КП України м. Києва, потім інструктором, а згодом завідувачем сектора відділу кадрів у апараті ЦК КП(б)У. На період роботи в ЦК КП(б)У припадають основні події Другої світової війни в Україні, тому І. Зозулю неодноразово направляли на найбільш відповідальні й вирішальні напрями: в 1942–1943 рр. працював інспектором Центрального штабу партизанського руху України, у липні 1944 р. виконував партійну роботу в Львівському ОК КПУ, а в квітні 1945 р. – у Закарпатському ОК КП(б)У. Одночасно з виконанням основних обов'язків І. Зозуля викладав основи марксизму-ленінізму в Львівському політехнічному інституті (1944–1945) та в Закарпатській обласній партійній організації (1945–1946). Після війни повернувся на посаду завідувача сектора управління кадрами в апараті ЦК КП(б)У, яку через рік залишив за власним бажанням, пояснюючи це складними умовами роботи, створеними Л. Кагановичем в апараті ЦК КП(б)У.

І. Зозуля перейшов на викладацьку роботу в КДУ, працював на посаді асистента кафедри марксизму-ленінізму історичного факультету. Тут у 1948 р. захистив кандидатську дисертацію, а наступного року здобув наукове звання доцента цієї кафедри. Викладав провідну на той час ідеологічну дисципліну "Основи марксизму-ленінізму" на філологічному факультеті. Саме йому і було довірено перевиховання студентів філологічного факультету та виховання майбутніх журналістів у 1948–1950 рр., протягом яких І. Зозуля виконував обов'язки заступника декана по відділенню журналістики, секретаря партбюро та члена вченої ради філологічного факультету.

Першого січня 1951 р. був звільнений із посади заступника декана філологічного факультету згідно з наказом МВО СРСР № 1434 від 22 серпня 1950 р. про скорочення штатів керівного складу факультетів [1, спр. 111, наказ № 760, с. 123]. Наступні роки (до 1980) працював доцентом кафедри історії КПРС природничих факультетів. У 1950–1954 рр. разом із викладацькою роботою виконував обов'язки секретаря партійного комітету КДУ, але відмовився від цієї посади через важку хворобу.

Наукові інтереси І. Зозулі були зосереджені на проблемах історії КПРС. Цим питанням присвячені й наукові публікації: статті, брошури, навчальні посібники, курс лекцій та дві монографії (загалом понад два десятки).

Керував роботою студентського наукового гуртка з історії КПРС на філологічному факультеті, написанням курсових та дипломних робіт, підготував два десятки кандидатів наук [2, спр. 12/1980].

І. Зозуля, як секретар парткому університету, партбюро факультету та завідувач відділення, попри всю свою малограмотність, відіграв значну роль у становленні тоталітарних засад журналістської освіти в КДУ та формуванні нового покоління ідейно загартованих, свідомих і безкомпромісних бійців партії, цілеспрямованих "будівників комунізму". Він керував партійною роботою факультету, яка визначала і контролювала всі напрями діяльності колективу, скликав і проводив загальні та партійні збори студентів відділення, організовував теоретичні конференції, керував ідеологічними кампаніями, пояснював політику партії, формував настанови щодо необхідності викорінення наслідків минулого та завдання на майбутнє і в багатьох випадках під час чисток і розгляду персональних справ вирішував долю людей. І. Зозуля входив до складу вченої ради філологічного факультету, був головою або членом комісій, утворених для приймання вступних екзаменів до КДУ, до аспірантури, для складання кандидатських іспитів, державних екзаменів із основ марксизму-ленінізму та інших ідеологічних дисциплін. Він здійснював керівництво викладачами-кураторами, яких було закріплено за кожною групою студентів для постійного і систематичного контролю умонастроїв молоді та інформування партбюро й деканату про свою роботу, керував підвищенням їхнього ідейного рівня, перевіряючи конспекти першоджерел та їх засвоєння як професорами, так і студентами.

Партійне бюро та його керівник І. Зозуля особисто контролювали роботу кабінетів і гуртків (у тому числі й журналістики, який тільки планувалось створити), випуск стінних газет (як загальнофакультетських, так і по відділеннях), організацію та проведення доповідей про міжнародне становище, про визначні успіхи радянської науки та культури, важливі історичні дати, тематичні екскурсії до музеїв тощо. Для підвищення ідейно-теоретичного рівня професорсько-викладацького складу факультету було встановлено особливу форму роботи, оскільки факультет працював у третю зміну, а викладачі – в кілька змін, і більшість із них не могла відвідувати заняття у вечірньому університеті марксизму-ленінізму. До цих викладачів партбюро прикріплювало "ідейно стійких товаришів", встановлювало для кожного індивідуальний план підвищення ідейно-теоретичного рівня, про виконання якого всі мусили систематично доповідати і звітувати письмово, подавати конспекти першоджерел, вказувати кількість посилань на партійні документи та твори К. Маркса,

Ф. Енгельса, В. Леніна, Й. Сталіна у своїх наукових роботах та використовувати ці матеріали в лекційній, виховній та пропагандистській роботах [4, спр. № 130, с. 1–4]. Стало обов'язковим систематичне читання партійної преси, зокрема журналу "Більшовик", використання партійних настанов та матеріалів у всіх видах роботи, особливо на лекціях, звіти про так звані успіхи [4, спр. № 153, с. 13–14]. Посилюється увага до стінної преси факультету і відділень, основна газета "Філолог" змінює назву на більш промовисту – "Радянський філолог". Для цілнішої роботи зі студентами запроваджується інститут кураторства з чітко визначеними функціями: знати життя кожного студента, зустрічатися і працювати з ними у позалекційний час, контролювати рівень дисципліни та успішності, керувати агітаційною роботою тощо [6, оп. 3, спр. 21, с. 169].

Під керівництвом І. Зозулі стрімко зростає мережа партійної освіти університету: при парткомі створено лекторій, де викладали кращі сили Києва і Москви. Для глибшого вивчення марксизму-ленінізму в КДУ працює філіал вечірнього університету марксизму-ленінізму, де 1948 р. навчалось 183 особи. Тоді ж при університеті починає працювати дворічна партшкола, в програмі якої, крім основ марксизму-ленінізму (220 годин), викладався курс зовнішньої політики СРСР (60 годин) для 52 осіб, при тому заняття для допоміжного персоналу і семінар підвищеного типу для професорського складу проводились окремо. Для обслуговуючого технічного персоналу (133 особи) окремо функціонувало 7 гуртків із вивчення "Краткого курса". Крім того, не охоплені вищевказаною системою партосвіти 172 члени професорсько-викладацького складу були об'єднані в групи по п'ять-сім осіб на чолі з прикріпленим консультантом і самостійно працювали над підвищенням свого ідейно-політичного рівня. Лекційна пропаганда сягнула апогею у 1948 р., коли було прочитано 1480 лекцій і доповідей для студентів на факультетах, у гуртожитках, для трудівників міста, області та інших міст [6, 3 оп., спр. 9, с. 28–33]. Створено лекторську групу парткому університету і партбюро факультетів, яка того ж року прочитала 280 лекцій у своєму виші й 1200 поза його межами. Крім того, діяв ще й агітколектив (273 особи), який провів 7000 бесід. Для агітаторів був призначений щотижневий постійний семінар і ще багато чого, що свідчило про бажання парткому кардинально змінити становище в галузі виховання [6 оп., 3 спр. 9, с. 34–36].

Принципово важливого значення в реалізації визначеного партією політичного курсу набувають теоретичні конференції з основних питань марксистсько-ленінської теорії, з питань поточного політичного життя країни, вивчення окремих творів класиків марксизму-ленінізму. Одна з них була започаткована наказом міністра ВО СРСР від 21 вересня 1948 р. № 1384 "О мероприятиях высших учебных заведений в связи с десятилетием со дня выхода в свет "Краткого курса истории ВКП(б)" и опубликования постановления ЦК ВКП(б) "О постановке партийной пропаганды в связи с выпуском "Краткого курса истории ВКП(б)" [1, спр. 75, наказ № 587, с. 161].

На філологічному факультеті поставились до виконання цього наказу з усією відповідальністю: "Краткий курс истории ВКП(б)" був визнаний "енциклопедією марксизму-ленінізму" і підручником у вихованні свідомих будівників комуністичного суспільства. Усі співробітники і студенти мусили брати участь у заходах, за кожним було закріплено тему доповіді чи виступу. Сама конференція проходила під суворим контролем – усі виступи стенографувалися, тексти доповідей та висновків разом зі стенограмами відправлялись до парткому для вивчення й визначення ідейно-теоретичного рівня та політичного загартування професорсько-викладацького складу з відповідними висновками й наслідками [4, спр. 129, с. 4–13]. Таких конференцій на факультетах (з нагоди 100-річчя Маніфесту комуністичної партії, "Біографії Сталіна та його творів", 30-річчя ЛКСМУ, до 150-річчя від дня народження Пушкіна, "Жити і працювати за Іллічем", про поступовий перехід від соціалізму до комунізму тощо) у 1948 р. було проведено аж 38 [1, спр. 88, № 314, 316, с. 68, 71; 6, оп. 3, спр. 9, с. 29].

Навесні 1949 р. партком підбив підсумки теоретичної студентської конференції "Жити і працювати за Іллічем", де взяли участь 1760 студентів I й II курсів із загальної кількості 1932, заслухано 265 доповідей та 262 виступи. Зазначаючи, що конференція мала величезне виховне значення і стала однією з найважливіших форм роботи з підвищення ідейно-теоретичного рівня студентів, партком засвідчив й успіхи журналістів: "В основному теоретична конференція проведена при достатній активності студентів і на високому ідейно-теоретичному рівні. Більшість доповідей та виступів були добре підготовлені, змістовні, побудовані на основі творів класиків марксизму-ленініз-

му, а також із використанням додаткової політичної і художньої літератури. Наприклад, студент II курсу відділення журналістики Горбатюк при підготовці доповіді на тему "Стиль роботи В. І. Леніна" використав 30 літературних джерел. На яскравих прикладах з життя і діяльності В. І. Леніна Горбатюк показав той стиль роботи організатора і вождя більшовицької партії та першої у світі радянської держави, якого не знала історія світу" [6, оп. 3, спр. 52, с. 116].

Весною на факультеті підбивались ще й підсумки боротьби з викорінення "безрідного космополітизму", "націоналізму", схилання перед іноземщиною, а також із формалізмом, буржуазним об'єктивізмом та іншими виявами буржуазної ідеології, яка була визнана недостатньою. Щоб нейтралізувати шкідливий вплив "безрідних космополітів" та інших "буржуазних націоналістів", були прочитані цикли лекцій із курсів, які раніше читались звинуваченими і засудженими викладачами, а їхні наукові роботи заборонені до користування і вилучені з обігу. Решта науковців мусила активно виправлятися й оволодівати марксистсько-ленінською теорією, а комісія парткому перевіряла рівень їхніх знань і констатувала: справи неблагополучні. Деякі викладачі (академік Булаховський, професори Шамрай і Шаровольський та ін.) теоретично добре засвоїли матеріал, але не можуть на практиці застосувати свої знання, допускають помилки як в лекційній, так і в науковій роботі. Тому робота з перевиховання тривала й надалі [6, оп. 3, спр. 68, с. 108–109].

Все більшу роль починає відігравати газета "За радянські кадри". Восени 1948 р. новим головним редактором її було призначено Л. Марісову, члена парткому, аспірантку філологічного факультету. Вона сформувала й затвердила новий склад редколегії, до якого були включені й студенти відділення журналістики: В. Горбатюк, студент II курсу (заввідділу студентського життя); М. Канюка, студент I курсу (заввідділу спорту); О. Васильєв, студент II курсу (заввідділу профроботи). Залучаючи журналістів до роботи та посилюючи їхню участь, керівництво доручало їм готувати окремі, ювілейні номери. Наприклад, відповідальним за підготовку випуску, присвяченого 30-річчю ВЛКСМ, було доручено парторгу відділення Є. Бондарю [6, оп. 3, спр. 13, с. 99]. Газета "За радянські кадри" активно порушувала питання щодо стану боротьби з "буржуазними" поглядами в мовознавстві, долучалася до викриття

"ворожій діяльності антипатріотичної групи" в університеті та на філологічному факультеті, брала участь в інших кампаніях доби тощо. Але її актив так і не зважився на аналіз роботи конкретної мовознавчої кафедри, за що йому й дорікав партком. У березні 1949 р., зважаючи на кількісне зростання студентів та вимогу партії посилити політичну роботу серед молоді, ректор своїм наказом збільшив тираж університетської газети "За радянські кадри" до 1000 примірників [1, спр. 86, наказ № 197, с. 116]. Л. Марісова відповідала й за стан випуску стінної преси на факультетах. Вона зазначала, що "гірше всіх видають газети філологи, зокрема, відділ журналістики, хоча б слід було чекати, що газета цього відділу має бути зразком для всіх інших стінних газет. Стінна преса має бути справжнім колективним організатором, агітатором і пропагандистом, бойовим органом факультету або відділу". Щоб надати їй цих якостей, вирішено встановити контроль парткому, комсомолу й профспілок, практикувати конкурси факультетських газет із нагоди дня більшовицької преси та інших партійних і радянських свят. Але в конкурсах газета відділення журналістики "Слово-зброя" незмінно пасла задніх, організатори констатували "низький рівень роботи" та вимагали посилити керівництво її редколегії [6, оп. 3, спр. 51, с. 7–11; спр. 52, с. 180–181].

Повсякденною практикою стали відкриті засідання кафедр, які до того часу "ще не виконали свого обов'язку перед університетом, студентським активом та аспірантами", – вони проводилися з метою обговорення навчальної та наукової роботи у світлі відомих рішень партії з ідеологічних питань. Науковці в порядку "критики і самокритики" мали розглядати свою навчальну та наукову роботу, "виправляти її недоліки, наближати до того рівня, на якому вона б сповна служила справі ідейно-політичного виховання молоді та спільним завданням, які поставлені на даний момент перед радянською наукою". Наприклад, кафедра російської літератури, що належала до цієї категорії, була зобов'язана підготувати відкрите засідання на початку листопада 1948 р. Вступне слово "Завдання викладання та вивчення літератури на сучасному етапі" мав виголосити завідувач кафедри професор О. Білецький. На засідання запрошувалися співдоповідачами члени інших літературознавчих кафедр – української та західноєвропейської. Передбачалось також

організувати відкрите критичне обговорення праць О. Білецького, О. Назаревського, І. Заславського та інших членів кафедри, опублікованих у "Наукових записках КДУ"; зобов'язати до виступів аспірантів та науковців, їхні критичні доповіді фіксувати, а виступи С. Маслова, В. Маслова, В. Капустіна стенографувати [4, спр. № 153, с. 7–8]. Після "виправлення помилок" О. Білецький та інші вчені, що зазнали критики, мусли виступити перед студентами та викладачами з публічними лекціями [4, спр. № 130, с. 4].

Внаслідок виконання наказу парткому в 1948 р. було звільнено з університету 34 особи, з них – 14 як таких, що "не заслуговують політичної довіри". Але зупинятися на цьому вважали зарано, оскільки "проведену роботу зі звільнення кадрів ідеологічного фронту" вважали далеко не достатньою. Партком наголошував на актуальності питання – всебічно вивчати кадри і без зволікань звільняти осіб, нездатних справлятися із завданнями, що стоять перед університетом [6, оп. 3, спр. 9, с. 50].

Партком і надалі сумлінно фіксував факти "морально-побутового розтління" комуністів, "антирадянські" висловлювання, наслідки ворожої діяльності "антипатріотичної групи" тощо та вживав відповідних заходів: кого не вдавалося перевиховати – відраховували або звільняли з роботи, інших – репресовували органи КДБ. Серед неперевихованих було чимало викладачів, аспірантів і студентів першого курсу філологічного факультету [6, оп. 3, спр. 9, с. 39]. Протягом цього навчального року була "проведена значна робота з кадрами. Зміцнення кадрів здійснено в усіх галузях: ректораті, навчальній частині, деканатському складі, фінансовому управлінні університету, Канівському заповіднику, бібліотеці; поновлено відділ кадрів; зміцнено також науково-дослідні інститути за рахунок комуністів. В університеті за минулий рік звільнено 21 особу професорсько-викладацького складу, 6 осіб допоміжного персоналу, виключено 89 студентів. Звільнено осіб, які не виявили політичного довір'я, запламували себе під час окупації, стояли на позиціях буржуазної науки, за космополітичні збочення, за недостойну поведінку". Партком вимагав: "очистити професорсько-викладацький склад від осіб, які не можуть надалі працювати в університеті. Із 346 осіб, які перебували на окупованій території, на 90 чол. ще немає повних даних про їх діяльність. Постає питання про очистку апарату. До звільнення намічено 29 осіб" [6, оп. 3, спр. 53, с. 68–69].

Актуальнішою була підготовка кадрів через аспірантуру, вступ до якої й цього року відбувся за умов відсутності конкурсу: на 86 місць претендували 55 осіб. На чотири місця по відділенню журналістики подано лише одну заяву. І хоча під час вступних екзаменів найвищу підготовку показали студенти КДУ, партком зауважив, що вихованці філологічного факультету висловлювали дивні, з його точки зору, твердження, які було розцінено "як образу гідності великого російського народу". При цьому зазначалось, що "комуністи кафедри російської літератури не подбали про те, аби виявити, хто з викладачів сіє такі перли". Після зарахування "випадкові люди" були відраховані, партійний склад аспірантів посилено [6, оп. 3, спр. 9, с. 54, 154]. До аспірантури по кафедрі журналістики цього року не було зараховано нікого.

Роботі з аспірантами приділялось мало уваги, як зазначило партбюро факультету у своїй постанові про стан роботи вченої ради за перший семестр. Виправляючи становище, керівництво факультету закликала рішуче поліпшити стан роботи з аспірантами, пропонуючи залучати до керівництва й виховання середнє покоління науковців сталінської інтелігенції замість "старих кадрів", запровадити постійний контроль не тільки за тематикою дисертацій, а й за ідейною спрямованістю робіт, оскільки "тема дисертації обирається на смак того чи іншого керівника і часто з метою втекти подалі від сучасності. <...> Якщо не брати до уваги теми Рубана "Язык Леонова", то всі останні, – теми XIX, XVIII і навіть XVII століть". Крім того, було необхідно й у цій сфері організувати посилену боротьбу проти "космополітизму, формалізму і низькопоклонства перед іноземщиною" в усіх виявах, а також їх носіїв і прихильників [6, оп. 3, спр. 68, с. 39–40, 60, 65].

Відсутність конкурсу при вступі до аспірантури спонукала МВО видати наказ "Про розвиток студентської наукової роботи у вищих навчальних закладах" від 16 листопада 1948 р. Керівництво університету намагалось втілити його в життя. Розглядаючи наукові гуртки як важливу ланку в підготовці майбутніх спеціалістів, керівництво від початку прагнуло встановити контроль за їхньою роботою, скерувати на "актуальну" в дусі часу тематику, забезпечити надійними керівниками, створити у складі вченої ради спеціальну комісію, яка б відповідала за цю роботу. Маючи на філологічному факультеті

вже 14 гуртків, створювали нові, але гуртка журналістики серед них не було. Студенти відділення пасивно ставилися до роботи існуючих. Лише один студент брав участь у роботі наукового гуртка цього року [6, оп. 3, спр. 68, с. 134].

Суттєві зміни торкнулися комсомольської та профспілкової організацій університету, діяльність яких була визнана незадовільною. Ректор зауважив, що організація "не вивчає кожного комсомольця" і "кожного члена профспілки". Аби виправити становище, потрібні були зміни, які б охопили всі ділянки і могли наблизити безпосередньо до кожного окремого члена організації та забезпечити вплив і ретельний контроль. Восени цього року було здійснено структурну перебудову, внаслідок чого на філологічному факультеті з'явилися окремі комсомольська та профспілкова організації семи відділень, у тому числі й журналістики. Одночасно на базі відділень утворюються низові партійні організації. Стрімко зростає загальна кількість членів партії в університеті та на факультетах [6, оп. 3, спр. 9, с. 8; спр. 13, с. 91, 118; спр. 15, с. 27, 68].

Парторганізація відділення журналістики складалась із 14 членів ВКП(б) та п'яти кандидатів у члени ВКП(б) – це досить високий показник [6, оп. 3, спр. 69, с. 76]. Для порівняння: серед викладачів у парторганізації університету на обліку було 205 членів партії [6, оп. 3, спр. 53, с. 70]. Очолив партбюро відділення журналістики студент II курсу Є. Бондар. Він же мобілізував студентів відділення взяти зобов'язання щодо найкращих показників у зимовій сесії до XVI з'їзду КП(б)У, провів кілька "академічних оглядів", організував випуск бюлетенів із висвітленням процесу складання іспитів. Звітуючи, він зазначив, що "комуністи і комсомольці посіли авангардну роль у навчанні. Із 20 комуністів відділу п'ять товаришів є відмінниками". Студенти поєднували академічну та громадську роботу. Серед недоліків парторг зазначив недостатню участь журналістів у роботі наукових гуртків і те, що партбюро "не придивлялося до планування предметів" [6, оп. 3, спр. 68, с. 91, 104]. Партком же, перевіrivши роботу первинної організації, на своєму засіданні від 22 лютого 1949 р. критикував її за недостатню увагу до проблеми забезпечення авангардної ролі комуністів серед кандидатів у члени ВКП(б) [6, оп. 3, спр. 51, с. 125]. І. Зозуля наголошував на недоліках: мало допомоги надавалося комсомольській і профспілковій організаціям, ще не "спустилися до ни-

зового складу студентства"; "партбюро відділів мало займалось роботою кафедр <...>, не займалось вивченням діяльності комуністів <...>, не виправило помилок деяких наших старших викладачів" та ін. Від комуністів вимагалось: більше уваги приділяти вивченню марксистсько-ленінської теорії, вивчати ділові й політичні якості викладачів, може декого треба і звільнити від роботи <...>, треба зокрема вивчати кожного комуніста і комсомольця" [6, оп. 3, спр. 68, с. 92].

Комуністи відділення журналістики брали активну участь у партійному житті університету. Від парторганізації відділення на III Партконференцію КДУ було делеговано Є. Бондаря – секретаря партбюро; С. Вайнштейна – секретаря профбюро факультету, учасника війни; І. Зозулю – завідувача відділення журналістики й секретаря партбюро факультету; В. Мороза – студента I курсу, заступника секретаря партбюро відділення, учасника війни; І. Леонідова – студента, члена партбюро відділення, учасника війни [6, оп. 3, спр. 10, с. 49–53].

Оцінюючи все зроблене парткомом упродовж року, комуністи університету його політичну лінію визнали правильною, а практичну роботу – задовільною [6, оп. 3, спр. 9, с. 159]. Партбюро філологічного факультету на чолі з І. Зозулюю, виконавши великий масив роботи, вперше вивело факультет на одне з перших місць серед усіх 13 факультетів університету [6, оп. 3, спр. 68, с. 92].

Загострення міжнародних відносин і протистояння двох систем в умовах "холодної війни" в 1949 р. сягнуло критичної межі, коли третя світова війна, яку Сталін вважав неминучою, могла стати реальністю. Це не могло не позначитися на житті країни, в тому числі й університетському. Суттєве скорочення Збройних сил Радянського Союзу ні за яких умов не повинно було позначитися на боєготовності та боєздатності країни. У цій ситуації ЦК ВКП(б) ухвалює рішення від 27 грудня 1948 р., яким зобов'язує докорінно поліпшити стан фізичного виховання молоді й спортивну майстерність студентів, націлюючи їх на те, що "треба вміти плавати, пригати, літати, володіти собою за будь-яких умов праці й війни". Націлюючи молодь на масове оволодіння цими навичками, партійно-державне керівництво, як бачимо, виходило з довоєнних уявлень щодо бойової готовності, не враховуючи появи нової зброї та, відповідно, нових методів ведення війни [6, оп. 3, спр. 9, с. 79]. Ще влітку 1948 р. товариство Осоавіахім розділилось на три

самостійні організації: Добровільне товариство сприяння армії (ДТСАРМ), Добровільне товариство сприяння авіації (ДТСАВ) і Добровільне товариство сприяння флоту (ДТСФЛОТ), які мали відігравати особливу роль у зміцненні оборонно-масової роботи серед студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників, оскільки кожен мав належати принаймні до однієї із зазначених організацій [6, оп. 3, спр. 13, с. 94–96]. Комсомол університету підхопив таку ініціативу й закликав організувати військове навчання дівчат, створивши для цього гуртки радистів, снайперів і медсестер. Між факультетами і групами університету проводилось соціалістичне змагання на кращу організацію спортивно-масової роботи. Завідувач відділення журналістики І. Зозуля активно залучав своїх студентів до участі в змаганнях. Відділення організовано включилося у боротьбу і протягом навчального року неодноразово відзначалося ректором, виборюючи перемогу на змаганнях різного рівня. У жовтні 1948 р. у змаганнях на першість університету з легкої атлетики відділення журналістики посіло 6-те місце (з 15). Серед переможців, які показали найкращі результати, було відзначено студентку Поліщук за штовхання ядра, а також завідділення І. Зозулю та викладача фізичного виховання, майстра спорту СРСР Є. Адаменка [1, спр. 75, наказ № 556, с. 82–83].

Своїм наказом № 605 ректор наголосив на своєчасності перебування роботи кафедри фізичного виховання та спорту КДУ, яка поклала в основу своєї роботи комплекс "Готов к труду и обороне СССР" і змогла завдяки цьому достроково перевиконати план підготовки "значкистів" 1-го і 2-го ступеня на 1948 р. Тільки протягом жовтня й листопада того ж року 3000 із загальної кількості 45 тис. студентів були залучені до складання норм ГПО. На філологічному факультеті в цьому контексті відзначено відділення журналістики та викладача кафедри фізичного виховання Є. Адаменка за хорошу організацію й проведення підготовки [1, спр. 76, наказ № 605, с. 23–25; 6, оп. 3, спр. 9, с. 97; спр. 69, с. 29].

Ще більшого значення й розмаху набуває організація масово-виховної роботи серед студентів у зв'язку з наближенням XI з'їзду ВЛКСМ. Деканати і кафедри пов'язували свою роботу з комсомольськими організаціями факультетів, а серед тих, хто робив це особливо активно, ректор своїм наказом відзначив відділення журналістики та його завідувача І. Зозулю [1, спр. 84, наказ № 19, с. 24–26].

Ректорат КДУ сумлінно виконував постанови партії та уряду в розвитку масового фізкультурного руху в СРСР, констатуючи досягнення значних успіхів у справі фізичного виховання студентів [1, спр. 84, наказ № 52, с. 71]. Змагання стають систематичними, участь студентів, у тому числі журналістів, – масовішою. Журналісти увійшли й до збірної команди університету для змагань на першість вишів Києва з гімнастики в лютому 1949 р. (Дерев'янченко) [1, спр. 85, наказ № 100-а, с. 215]. Тоді ж відбулись університетські змагання на першість факультетів із плавання, в яких узяли участь усі 15 факультетських команд загальною кількістю 121 особа. Відділення журналістики і геологічний факультет набрали рівну кількість очок, поділивши 5-те і 6-те місця [1, спр. 86, наказ № 230, с. 49]. У березні 1949 р. журналісти брали участь у змаганнях команд вишів Києва з шахів і шашок, де університетська команда завоювала 1-ше місце і кубок міськкому фізкультури, а учасники команди були відзначені грамотами міськкому в справах фізкультури і спорту та наказом ректора. Зокрема, оголошено подяку журналістам Запрудському і Навальній [1, спр. 86, наказ № 181, с. 91]. Розвиваючи військово-прикладні види спорту, у березні 1949 р. були організовані стрілецькі змагання з малокаліберної гвинтівки між факультетами та на особисту першість, присвячені 31-й річниці Радянської Армії та XI з'їзду ВЛКСМ, де відділення журналістики посіло 14-те місце (з 15) [1, спр. 86, наказ № 192, с. 107]. Партбюро факультету зі свого боку вживало низку заходів для поліпшення становища з військово-спортивної роботи. Весною було організовано спортивні змагання між відділеннями на кубок філологічного факультету. У підсумку кращим визнано відділення журналістики [6, оп. 3, спр. 69, с. 58]. Була ще незліченна кількість змагань із легкої атлетики, плавання та інших видів спорту. І хоча в умовах нової війни зі застосуванням ядерної зброї набуті навички навряд чи могли вплинути на її перебіг, але наявний розмах військово-спортивної роботи свідчив про безумовний успіх виховної роботи.

Для "правильної" організації дозвілля колективу за рішенням парткому наприкінці 1948 р. створено клуб університету в складі кількох секторів: художньої самодіяльності, пропаганди політичних і наукових знань, наочної агітації, культпоходів та організаційний. Найактивніше працював сектор художньої самодіяльності, який здобув неабияку популярність серед студентів. Журналісти В. Ведін і В. Млинченко відзначались за

активну участь у художній самодіяльності університету з нагоди з'їзду ВЛКСМ [1, спр. 85, наказ № 113, с. 235]; Поберій та Комлякова – за участь у громадській роботі [1, спр. 86, наказ № 137, с. 36]. Але клуб так і не став потужним осередком дозвілля [1, спр. 86, наказ № 137, с. 78–83].

Обов'язковим елементом у комуністичному вихованні студентів були роботи на будівництві університету, Дашавського газопроводу, Ірпінської заплави, з ремонту гуртожитків та інших об'єктів, кількість яких неухильно зростала. Колектив університету залучався й до шефської роботи. За університетом у 1948 р. закріпили 32 підприємства в Сталінському районі м. Києва, а також Бориспільський і Броварський райони Київської області. У комітеті комсомолу КДУ створено шефський сектор, оскільки він опікувався 103 організаціями в місті і 20 селами Бориспільського району [6, оп. 3, спр. 9, с. 57; спр. 52, с. 83]. Студенти та викладачі філологічного факультету зібрали й відправили до підшефних колгоспів бібліотечки художньої та наукової літератури, агітбригади відділень виїжджали в підшефні колгоспи з доповідями і концертами, проводили іншу культурно-масову роботу [6, оп. 3, спр. 69, с. 58].

У вільний від "заходів" час студенти мали нагоду навчатися.

На зимову екзаменаційну сесію (відділення журналістики) встановлено такий перелік дисциплін:

	Екзамени	Заліки
Перший курс	Сучасна російська мова	Основи марксизму-ленінізму
	Всесвітня література	Іноземна мова
	Фольклор	Латинська мова
		Сучасна українська мова
		Фізкультура
		Військова підготовка
Другий курс	Історія України	Основи марксизму-ленінізму
	Сучасна російська мова	Іноземна мова
	Сучасна українська мова	Теорія і практика радянської преси
	Історія російської літератури	Фізкультура
	Економічна і політична географія	Військова підготовка

[1, спр. 77, наказ № 653, с. 27].

Аналізуючи результати зимової сесії 1949 р., ректор зазначив загалом поліпшення навчальної роботи по університету, що, на його думку, не свідчило про "корінний перелом у навчально-виховному

процесі” [6, оп. 3, спр. 51, с. 72]. Що стосується журналістів, то за результатами цієї сесії на I курсі відмінників не було, стипендію призначили 24 студентам, а на II курсі – 86 студентам, із них – 18 відмінників [1, спр. 85, наказ № 59, с. 76–79]. Крім того, перевірка знань із російської мови виявила, що саме журналісти мали найнижчий відсоток (8 %) незадовільних оцінок на факультеті і по університету [6, оп. 3, спр. 9, с. 156; спр. 16, 158].

На зимові канікули для студентів була розроблена програма заходів виховного характеру, передбачено участь у спортивних змаганнях та художній самодіяльності.

Другий семестр починався з довгоочікуваних і приємних новин: на початку лютого 1949 р. фасадна частина головного корпусу нарешті була введена в експлуатацію, що створювало умови для переходу на роботу в дві зміни [6, оп. 3, спр. 52, с. 67]. Але здійснити це не вдалося: згідно з рішенням Ради Міністрів УРСР університет був змушений віддати четвертий поверх приміщення по вулиці Леніна, 52, що автоматично повертало третю зміну і все, що з нею пов'язано [6, оп. 3, спр. 53, с. 147].

У другому семестрі за рішенням парткому було запроваджено політзаняття для студентів усіх курсів, які вносились до розкладу занять. Керувати ними призначали викладачів та аспірантів університету. На I курсі відділення журналістики заняттями керував доцент Лібман, член ВКП(б), на II – аспірант Черп, член ВКП(б) [6, оп. 3, спр. 68, с. 92–93].

На весняну сесію для журналістів було встановлено такий перелік дисциплін:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму-ленінізму Нова історія Вступ до мовознавства Економічна і політична географія Військова підготовка	Іноземна мова Сучасна російська мова Сучасна українська мова Теорія літератури Фізкультура
Другий курс	Основи марксизму-ленінізму Історія СРСР Старослов'янська мова Всесвітня література Військова підготовка	Іноземна мова Теорія і практика радянської преси Стилістика української мови Фізкультура Фольклор

[1, спр. 87, наказ № 260, с. 96].

Закінчили навчальний рік і були переведені на наступні курси з кращими результатами: на II курс – 26 студентів із призначенням стипендії, із них 8 – відмінники, 2 – без стипендії; на III курс – 84 студенти з призначенням стипендії, з них 21 – відмінник [1, спр. 90, наказ № 438, с. 85–86]. Загальні результати по відділенню такі:

"5" – 61,6 %

"4" – 32,4 %

"3" – 5,8 %

"2" – 0,2 %

н/з'яв. – 2 % [6, оп. 3, спр. 69, с. 31].

При цьому зазначено, що через брак аудиторій та інші причини фіксувались як "окремі зриви лекцій", так і "значне кількісне і якісне невиконання навчального плану", серед іншого: не прочитані курси "Техніка оформлення газети" і "Фотосправа", а також не організовано роботу кабінету журналістики [6, оп. 3, спр. 69, с. 18]. Фіксуючи ці недоліки, партком зобов'язав І. Зозулю розробити план заходів для виконання наказу МВО про укомплектування відділення журналістики [6, оп. 3, спр. 53, с. 14].

Формуючи нові радянські традиції, партком прагнув забезпечити й організований колективний культурний відпочинок студентів. Із нагоди закінчення навчального року для колективу закладу 1-го липня було організовано гуляння – карнавал із виїздом на пароплаві [6, оп. 3, спр. 69, с. 29]. Відпускаючи студентів на літні канікули, партком університету подбав про насичення відпочинку масовою роботою: "вони повинні роз'яснювати молоді ті завдання, які стоять перед КДУ і розповідати про його традиції", а комітету комсомолу треба використати літній період так, щоб усі студенти склали норми на значок ГПО I і II ступенів, проводити екскурсії і фізкультурні змагання. "Профком і місцевком повинні зайнятися питанням оздоровлення студентів, викладачів і технічних працівників. <...> Робота партійних бюро і парторганізацій на літній період не повинна зупинятись ні на день". Усіх студентів інструктували, забезпечували спеціальними пам'ятками для агітаційно-масової роботи серед населення тощо. Навіть працівникам обсерваторії в ботанічному саду було наказано організувати денні спостереження, а комсомольцям для роботи на дитячих майданчиках у саду виокремити піонервожатих і т. д. [6, оп. 3, спр. 53, с. 50–53].

1949—1950 навчальний рік

Новий навчальний рік мало чим відрізнявся від попереднього. Університет продовжував відчувати надзвичайні труднощі через брак навчальних приміщень. Завершення відбудови фасадної частини головного корпусу університету кілька разів зривалося. Це не давало можливості поліпшити умови роботи та організувати навчання не в три, а хоча б у дві з половиною зміни, створити нові лабораторії та кабінети. Філологічний факультет і в наступні роки працював у третю зміну, що негативно позначалося на дисципліні та успішності. Відкриття кафедр, лабораторій і кабінетів на всіх факультетах так і не торкнулося журналістів [1, спр. 84, наказ № 36, с. 47; спр. 108, наказ № 553, с. 60; 6, оп. 3, спр. 131, с. 130].

Ще в березні 1949 р. Київський університет викликав на соцзмагання всі вищі навчальні заклади України на кращу підготовку до нового навчального року. Основним завданням стала кадрова політика, яка передбачала звільнення тих, хто за політичними й діловими якостями не міг працювати в університеті, та ліквідацію сумісництва як серед викладачів, так і серед аспірантів. Особливо актуальним питання сумісництва було для філологічного факультету, де 80 % професорсько-викладацького складу – сумісники, включно з усіма завідувачами кафедр. Університет оголосив конкурс на заміщення 76 вакантних посад, що було вкрай необхідним, якщо врахувати, що цього навчального року створено 47 нових кафедр. За його результатами до університету прийшло 10 докторів наук (із них три дійсних члени АН УРСР), 12 кандидатів наук, 25 старших викладачів. Проте серед них не було фахівців із журналістики. Довелось обирати курс на рішуче залучення до роботи талановитої молоді, вихованої в університеті, та на збільшення підготовки фахівців через аспірантуру. Понад 50 аспірантів та випускників, "здатних забезпечити підготовку висококваліфікованих спеціалістів, відданих партії Леніна-Сталіна", було зараховано до штату університету на місця відрахованих викладачів, які не відповідали вимогам, та сумісників. Кількість останніх звели до 10, їх передбачалось закріпити за університетом (у тому числі й В. Рубана) за рахунок вищих партійних органів [6, оп. 3, спр. 53, с. 70, 115–117, 146].

Хоча ректорат і здійснив велику роботу з доукомплектування штатів, але домогтися задовільного вирішення цієї проблеми не вдалося. Не було ліквідовано й сумісництва. Давалася взнаки відсутність програм із деяких важливих спецкурсів. Питання трудової дисципліни вимагало додаткової уваги тощо.

Комплектування перших курсів завдяки вжитим заходам відбувалось в умовах конкурсу, підготовка абітурієнтів була значно кращою порівняно з минулим роком, що дозволило забезпечити якісніший склад перших курсів. Тому й навчальний рік розпочався більш організовано.

Поточного року переважну більшість студентів прийняли з периферії. Житлових площ і приміщень катастрофічно не вистачало. Гуртожитки були перенаселені студентами, аспірантами й викладачами, які жили з порушенням скромних норм майже вдвічі (1 людина на 2,5 кв. м за норми 4,5 кв. м) [6, оп. 3, спр. 99, с. 67]. Щоб забезпечити всіх студентів житлом, керівництво було змушене розмістити близько 150 чоловік у приміщенні головного корпусу. Це були переважно першокурсники, яким не вистачило місць у гуртожитку і яких партком не хотів випускати з поля уваги й розселяти "по кутках", керуючись принципом: "Ми повинні тримати першокурсника під своїм наглядом". Такий стан не міг тривати довго й перед екзаменаційною сесією всіх було виселено. 196 студентів пішли жити "на кутки" [6, оп. 3, спр. 100, с. 142; спр. 131, с. 131].

Першочерговим завданням факультету і надалі було підвищення та поліпшення ідейно-політичної роботи, непримиренної боротьби з українським буржуазним націоналізмом, космополітизмом, низькопоклонством перед іноземщиною, з проявами аполітичності й безідейності. Викриття груп українських буржуазних націоналістів, космополітів та інших "збоченців" у попередні роки, виключення їх із університету з наступним репресуванням як "ворогів народу" органами МДБ вважалось ще не закінченим. На реальну загрозу вказувало відновлення на вимогу громадських організацій смертної кари щодо зрадників, шпигунів і диверсантів-підривників, скасованої 1947 р. До того ж секретар ЦК КП(б)У І. Назаренко на XI Міській партконференції піддав гострій критиці стан ідейно-виховної роботи в університеті. Партійні органи закликали забезпечити партійність науки, удесятеро посилити пильність і виховну роботу не

тільки з огляду на вже викриті групи неблагонадійних, а й на те, що їм вдалося "отруїти деяку групу студентів". "Цього року здійснено те, що слід було зробити давно. Ми запросили нових людей – 50 осіб, які закінчили аспірантуру і факультети нашого університету. Але їм треба допомогти стати достойною зміною тим кадрам, що вже непридатні до дії. Академікам і професорам із АН заборонено працювати в університеті" [6, оп. 3, спр. 55, с. 228–229].

Останній факт є особливо знаменним. Фактично йдеться про свідому спробу ізоляції студентства від будь-яких контактів із елітою тодішньої української професійної науки. Важливу справу виховання студентської молоді прагнули поставити під контроль виключно нової науково-партійної номенклатури радянського типу, що створювалася в повоєнний час шляхом насильницької ротації, ретельного відбору та постійної перевірки на предмет лояльності й ідеологічної вірності справі компартії та особисто Сталіну. Водночас компартійна верхівка створює негативний образ інтелігента – науковця, письменника, художника, який не поділяє офіційної системи цінностей і якого не влаштовує радянський спосіб життя, формує у суспільній свідомості вороже ставлення до "гнилої інтелігенції", провокуючи тим самим конфлікт поколінь. Звинувачуючи представників попереднього покоління в "ідеологічних збоченнях", влада ставила їх перед вибором, – зберегти життя, але визнати свою провину і покаятися або ж відстояти людську гідність та наукові переконання й позиції, сплативши за це найвищу ціну. Піддаючи фізичним чи моральним репресіям науковців, влада спиралася на підтримку партійців нового, сталінського, покоління. Його репрезентанти, виробляючи свою позицію, не могли не поділяти партійно-державного погляду на події, особистості, поведінку. Тому вони, всупереч особистим симпатіям, практично ніколи не підтримували своїх вчителів – засуджених чи тих, хто розкався і був морально знищеним. Свідомо чи підсвідомо, бажаючи вижити, вони прагнули очолити процес стерилізації тогочасного суспільства.

Цим, власне, й клопотався партком, відзначаючи велику роботу філологічного факультету в боротьбі за чистоту марксистсько-ленінської ідеології: проведено багато теоретичних конференцій, лекцій, бесід, доповідей, політзанять тощо. Переважна більшість

викладачів факультету самостійно вивчала праці класиків марксизму-ленінізму під керівництвом консультантів, затверджених парткомом. Але цілковитої впевненості в кадрах, навіть за тотального залякування та нещадного полювання на відьом, не було. Тому завдання парторганізації факультету вбачали в "попередженні найменших проявів ідеологічних збочень, помилок окремих викладачів, студентів. А для цього треба добре знати людей, вивчати їх, працювати з ними. Треба поліпшити роботу з кожним комуністом, а особливо – з кандидатом партії" [6, оп. 3, спр. 69, с. 56].

Механізм такого впливу було створено через докорінну перебудову організаційної структури парторганізації на вимогу вищих партійних органів та рішення XI Міської та IV Університетської партконференцій. Уже в лютому 1950 р. створення партійних організацій в академічних групах було завершено; проведено вибори парторгів. На відділенні журналістики парторгамі рекомендовані Маргуліс, Пісочинський, Островський. Реформу завершено створенням у кожній академгрупі на чолі зі старостою ще й окремої комсомольської та профспілкової організацій. Організаційна структура у цьому вигляді забезпечувала максимальний політичний вплив у вихованні студентської молоді, наблизивши партійну роботу до студентства і дозволяючи працювати з кожним індивідом окремо. Завдяки цій перебудові сподівались забезпечити партійний вплив і комуністичне виховання студентів в академгрупі. Відтепер в університеті діяло 18 первинних парторганізацій, 15 низових, понад 166 партгруп, 11 партійно-кандидатських, 100 партприкріплених, які виконували функції парторгів. (Загалом у парторганізації університету на обліку перебувало близько 1000 комуністів, з них 182 – належали до професорсько-викладацького складу, 52 – до адмінтехпрацівників, решта – студенти). [6, оп. 3, спр. 99, с. 18; спр. 106, с. 3; спр. 128, с. 68].

До керівництва партійних груп залучили близько 120 комуністів і понад 160 членів і кандидатів у ролі парторгів і партприкріплених. Це були найкращі, з точки зору влади, передові комуністи, але переважна більшість із них не мала необхідного досвіду партійної роботи. Враховуючи це, партком створив постійний семінар парторгів із питань теорії та практики партійного будівництва [6, оп. 3, спр. 131, с. 42]. Зміцнюючи партгруппи і підвищуючи їх роль та відповідальність за ідейно-

політичне виховання студентської молоді, партком систематично заслуховував звіти секретарів парторганізацій та інструктував їх, щомісяця проводив наради, обговорював підсумки і визначав завдання на наступний місяць тощо. На кожному факультеті, в кожній академгрупі створено агітколективи, до яких увійшли найкращі студенти. Для них двічі на місяць проводились семінари. У гуртожитках працювали агітатори, для яких було організовано спеціальні семінари. Вся робота агітаторів спрямовувалась на те, щоб політичною агітацією охопити кожного студента і виховати його "на яскравих прикладах нашої радянської дійсності, кожна бесіду тісно пов'язуючи з життям університетського колективу". Крім того, партком у загальноуніверситетському масштабі та парторганізації факультетів щомісяця проводили збори студентів із заслуховуванням на них політичних доповідей. Потужна робота планувалась в гуртожитках. Тільки за два місяці другого семестру там прочитано 25 лекцій. Систематично організовувалися культпоходи в кіно, театри, екскурсії до музеїв. Організовано передплачували газети та журнали, у кожному гуртожитку в користуванні були їх підшивки, всі кімнати забезпечені газетами у кількох примірниках, масово випускалися стінні газети, бюлетені, фотомонтажі. Викладачі регулярно відвідували гуртожиток, у клубі демонструвалися кінофільми. Постійно влаштовувались літературні вечори та вечори відпочинку, шахово-шашкові турніри. Лише в другому семестрі відбулося 15 загальноуніверситетських вечорів й урочистих зборів. Широко розгорнула роботу художня самодіяльність, яка набрала масового характеру [6, оп. 3, спр. 131, с. 49–50].

Але з поля зору парткому випали студенти, що жили "на кутках", – там були "відсутні портрети" партійно-державного керівництва, "панували домогосподарські настрої", а можливості для комуністичного виховання обмежені. Щоб забезпечити гідний рівень ідейно-виховної роботи з цим прошарком молоді, партком вирішив закріпити за кожним студентом "на кутку" комуніста для роботи [6, оп. 3, спр. 50, с. 169]. Наскільки ефективним було таке індивідуальне промивання мізків без свідків, судити нині складно. Можливо, комусь така робота відкрила шлях до невибагливого сімейного щастя.

Робота факультету все ще визначалась ученням Леніна-Сталіна та всіма вже відомими рішеннями й постановами

партії з питань ідеології [4, спр. 188, с. 1–2]. Партком ужив заходів для докорінної перебудови партпросвіти, в результаті чого нарешті добився, що весь професорсько-викладацький склад, аспіранти, студенти, адміністративно-управлінські працівники і службовці були охоплені мережею марксистсько-ленінського виховання. Її складовими були: вечірній університет марксизму-ленізму для наукових співробітників, дворічна партшкола, шість гуртків із вивчення історії ВКП(б), шість політшкіл. Для великої групи самостійно працюючих на основі індивідуальних планів під керівництвом консультантів діяв окремий графік контролю та звітності [6, оп. 3, спр. 131, с. 53].

Партбюро факультету на чолі з І. Зозулею керувало і контролювало всі напрями діяльності колективу. План навчально-методичної та ідейно-виховної роботи факультету на 1949–1950 навчальний рік майже нічим не відрізнявся від плану попереднього року. І. Зозуля, як і раніше, персонально відповідав за створення гуртка та кабінету журналістики, випуск стінних газет факультету і курсів, проведення доповідей про міжнародне становище та переваги зацькованої радянської науки. План передбачав численні заходи: екскурсії до музеїв Леніна, російського, українського, західного мистецтва; відзначення 200-річчя від дня народження Радищева, 150-річчя від дня народження Пушкіна, 32-ої річниці Жовтня, чергової річниці сталінської конституції, Кірова, Щорса та інших відцензурованих постатей минулого й того дня. Ще більша увага приділялась теоретичним конференціям, головними з яких того року були: до 70-ліття від дня народження Сталіна, до 80-ліття від дня народження Леніна, про пріоритет російських учених і досягнення радянської науки та ін. Участь професорсько-викладацького складу та студентів у цих заходах була обов'язковою, а кожен комуніст ще мусив виступити з доповіддю на селі про життя й діяльність Сталіна.

Обов'язковою для всіх була й участь у передплаті на п'яту по-зику відновлення і розвитку народного господарства: кожен, хто намагався її уникнути, ставав об'єктом пильної уваги контролюючих органів, як це сталося з 28 студентами і 3 аспірантами філологічного факультету [6, оп. 3, спр. 131, с. 61].

Участь у художній самодіяльності розглядалась керівництвом як форма комуністичного виховання, тому також перебувала під

контролем партійної організації. Хоча приміщення та умов для занять не було, студентський колектив спромігся на певні успіхи і навіть призіві місця, але закріпити ці досягнення не вдалося. Партком дорікав факультетським парторганізаціям та деканатам, що ті не приділяють належної уваги роботі художньої самодіяльності, а професорсько-викладацький склад не бере участі в цих акціях. Духовий оркестр перебував у стадії становлення: "кількісно та якісно такий слабкий, що досі не вміє виконувати державний гімн УРСР". На вимогу студентів було вирішено створити фотостудію, а в травні 1950 р. організувати виставку фотолюбителів університету [6, оп. 3, спр. 100, с. 8–14].

Спортивно-масова робота також підпорядковувалася системі виховання і розглядалася як підготовка кадрів для армії. Тому керівництво університету вимагало, щоб всі стали учасниками спортивних гуртків, відповідно до своїх можливостей. Особливо це набуло актуальності після того, як університет втратив перше місце у спортзмаганнях цього року через недостатнє керівництво спортивною роботою, що незадовільно позначилось на підготовці рекордсменів і "значківців", плавців і стрільців [6, оп. 3, спр. 100, с. 17–18]. Стан військово-фізкультурної роботи на відділенні журналістики, як і на філологічному факультеті загалом, за визначенням партбюро відділення, був поганий. Партбюро зафіксувало, що 10 студентів ненавчені плавати, – це стало предметом окремого засідання. Було вжито низку заходів для поліпшення становища: на всіх відділеннях створили спортивні бюро, до їх складу ввели комуністів і зобов'язали до Жовтневих свят повністю виконати контрольну цифру значківців ГПО. Відповідальним від партбюро факультету за військово-фізкультурну роботу призначили Б. Іванова. Запроваджено кубок філологічного факультету та проведено спортивні змагання між відділеннями. Кращим виявилось відділення журналістики, за що його нагороджено кубком. Загалом найкращий стан справ зі спортом, як зазначав Б. Іванов, був на відділенні журналістики: складання норм ГПО-I виконано достроково, а норми ГПО-II перевиконано. Всі фізично здорові студенти займаються спортом, журналісти були єдиними, хто виконав норми залучення молоді до ДСТ "Наука" [6, оп. 3, спр. 69, с. 58, 85, 109].

Журналісти брали участь в усіх можливих спортивних змаганнях. Масовою була їх участь у збірній команді університету весною 1950 р.: до групи з легкої атлетики належала Поліщук, зі спортивної гімнастики – Дерев'янченко, плавання і ватерполо представляв Канюка, баскетбол – Чайковський і Погорелов, футбол-хокей – Фішман, волейбол – Чубач, шахи та шашки – Навальна [1, спр. 103, наказ № 131, с. 8–11]. Цієї ж весни журналісти брали активну участь у змаганнях на першість вишів Києва зі спортивної гімнастики [1, спр. 103, наказ № 246, с. 60]. Особливо активно залучалися до велосипедного автопробігу – акції, організованої керівництвом КДУ з метою популяризації університету, а також для проведення агітаційної роботи серед населення під час літніх канікул. Командир пробігу – Калиновський, члени команди – Костюченко, Набока, Глушко, Сорока [1, спр. 105, наказ № 412, с. 142].

Журналісти разом з іншими відділами факультету здійснювали шефську роботу. Студенти зібрали і відправили у підшефні колгоспи бібліотечки художньої та наукової літератури. Агіткультбригади виїздили з доповідями і концертами, проводили там культурно-масову роботу тощо [6, оп. 3, спр. 69, с. 58].

Партком університету та партбюро факультету ще активніше викорінювали "рештки буржуазної ідеології" в науковій роботі окремих учених та дбали про поліпшення викладання соціально-економічних дисциплін шляхом так званих "вільних дискусій". Загалом же наукова й творча діяльність факультету була паралізована зростаючим ідейним терором, цькуванням відомих учених, які були змушені засуджувати свої погляди і відмовлятися від них, каятися, "виправлятися". Звинувачень у виявах буржуазно-об'єктивістських поглядів не уникли й видатні мовознавці – академік Булаховській, доцент Білецький та інші, як вважалося, через "теоретичну слабкість" [6, оп. 3, спр. 69, с. 59]. Підготовлені до захисту наукові дослідження й дисертації багатьох науковців так і не побачили світ, оскільки дослідники боялися навіть виносити їх на обговорення. Тим більше, що секретарі ЦК КП(б)У Мельников і Назаренко, заступник голови Ради Міністрів УРСР Мануїльський вимагали від парторганізацій вишів систематично контролювати наукову роботу, керувати написанням дисертацій і роботою аспірантури. Відповідно в діяльності кафедр та вчених рад фа-

культетів відбулись суттєві зміни: підвищилися вимоги опонентів і рад до якості дисертацій, посилились політична пильність членів рад при захистах та контроль за тематикою, прискіпливіше вивчалися роботи на попередньому розгляді [6, оп. 3, спр. 131, с. 57–58]. Опубліковані вже роботи піддавалися ревізії у пошуках "криміналу" зі звинуваченнями у відступах від марксистсько-ленінської методології, у невізнанні праць класиків марксизму-ленінізму про науку і посланнях на реакціонерів. Так, наприклад, у статті "До проблеми романтики Т. Шевченка" зі збірника пам'яті Кобзаря кандидат філологічних наук М. Плісецький "розглядав романтику і реалізм поета, жодним словом не згадавши Пушкіна, Лермонтова та інших передових російських письменників, у яких вчився Шевченко і які мали значний вплив на його творчий розвиток". Партзбори філологічного факультету у квітні 1949 р. ухвалили: "За систематичне припущення грубих буржуазно-націоналістичних помилок у науковій роботі і на лекціях та намагання применшити свою вину члену партії Плісецькому винести догану з занесенням до особової справи, просити вчену раду факультету про виведення його з членів вченої ради та у зв'язку з тим, що він не має достатньої теоретичної підготовки для читання університетського курсу лекцій, поставити перед ректором питання щодо його подальшого перебування на посаді викладача університету" [6, оп. 3, спр. 53, с. 196–199 а]. Кількох професорів, доцентів і викладачів, які створювали "перешкоди" у вихованні радянського патріотизму, також звільнили з роботи [6, оп. 3, спр. 131, с. 103]. Щоправда, деякі викладачі намагались відстояти свої позиції, гідність і навіть переходили у наступ. Так, доцент Лібман, посилаючись на статті декана факультету Ю. Кобилецького про Остапа Вишню, А. Малишка, М. Рильського, заявив, що той сам не звільнився від своїх націоналістичних помилок. "Кобилецький і Зозуля не сприяють росту філологічного факультету. Вони неодноразово виступали з жорсткою критикою старих і заслужених кадрів. Вони проводили політичне гоніння кадрів англійської мови. На факультеті немає критики і самокритики. Є факти явного порушення партійної демократії. <...> Зозуля припускається у своїх виступах політичних ляпсусів. В університеті широко відомо про неграмотність Зозулі. Недарма існує на філологічному факультеті термін "зо-

зулізм". Реакція парткому на ці звинувачення була досить м'якою: "...мова т. Зозулі своєрідна, зустрічаються в ній явні неточності. <...> Це вказує на необхідність т. Зозулі більше працювати над вдосконаленням своєї мови" [6, оп. 3, спр. 101, с. 57–58, 130–135].

Особливу увагу почали приділяти навчально-методичній роботі, якою керували створені на всіх факультетах науково-методичні ради. Відтепер "рішуча критика помилок у навчально-методичній роботі, поліпшення викладання всіх дисциплін та організація самостійної роботи" розв'язувалися на факультетських методичних радах та на засіданнях кафедр. Методичні ради започаткували й здійснили масове рецензування існуючих навчальних програм і складання нових, звітуючи про свою роботу на вченій раді університету. Тривала й робота щодо "поліпшення викладання" шляхом організації стенографування лекцій. В архівних фондах зберігається стенограма від 5 листопада 1949 р. лекції, прочитаної для студентів відділення журналістики викладачем факультету Г. Сидоренко на тему "Билини та історичні пісні" [4, спр. 192]. Усе частіше практикується попереднє ознайомлення з лекціями, насамперед ідеологічного характеру.

У 1949–1950 навчальному році політзаняття з першого семестру були включені до розкладу занять, а керівниками їх на відділенні журналістики призначені: на I курс – Горац (кафедра марксизму-ленінізму); II курс – Дяченко (кафедра української літератури); III курс – Огороков (кафедра журналістики) [6, оп. 3, спр. 69, с. 32–33].

Студенти перших і других курсів університету впродовж року мусили глибоко вивчати та конспектувати твори класиків марксизму-ленінізму під керівництвом кафедри марксизму-ленінізму, а партійно-комсомольський актив мав забезпечити якісне виконання цього завдання [6, оп. 3, спр. 54, с. 49–50]. Розпочалося масове прищеплення студентами навичок самостійної роботи над першоджерелами. Широко використовувався тут досвід кафедри марксизму-ленінізму, яка організувала масову перевірку студентських конспектів, узагальнила досвід самостійної роботи кращих студентів із конспектування й поширила цей досвід серед усіх студентів університету. На філологічному факультеті (зокрема й серед журналістів) цією справою керував сам голова партбюро І. Зозуля, який був

членом кафедри марксизму-ленінізму. Восени він стає відповідальним ще й за наукову роботу по лінії парткому, оскільки ця сфера вимагала посиленого керівництва: план 1949 р. виконаний незадовільно, з 70-ти тем завершено лише 11; університет не висунув жодної роботи на Сталінську премію. Особливі недоліки вбачалися в роботі гуманітарних кафедр, які демонструють відірваність від практики соціалістичного будівництва і "засмічують нашу наукову продукцію" тощо [6, оп. 3, спр. 50, с. 162; спр. 54, с. 84; спр. 69, с. 39].

Все активнішою у реалізації лінії партії стає газета "За радянські кадри". Цього року до складу її редколегії було введено студентів відділення журналістики Кривунця (заввідділу профспілкового життя) і Лук'яненка (заввідділу літератури) [6, оп. 3, спр. 99, с. 85]. Редколегія газети порушувала актуальні питання підготовки фахівців і серед них – журналістів. У листопадовому випуску вона поставила питання "Про стан підготовки спеціалістів на відділі журналістики", але невідомо чи мала ця стаття публічний резонанс із наявних документів. Партком раз по раз критикував роботу газети та її наукового відділу, вважав її незадовільною й вимагав серйозно аналізувати роботу кафедр, деканатів і вчених рад. Він настійно рекомендував редколегії на сторінках газети "публікувати кращих студентів, які серйозно ставляться до вивчення творів класиків марксизму-ленінізму, старанно, глибоко їх вивчають, уміють добре викласти у своїх конспектах або виступити в творчих дискусіях на семінарських заняттях. І в той же час піддати гострій критиці ледарів, що ухиляються від вивчення та оволодіння марксистсько-ленінською теорією" [6, оп. 3, спр. 50, с. 84; спр. 54, с. 42–47].

Комуністи відділення журналістики, згідно з вимогами партійних органів, усю свою увагу зосередили на вивченні кожного студента та його життя. Вони все активніше опанували та забезпечували авангардну роль у навчанні та колективі: запровадили політінформації для ідеологічного зростання студентів; із нагоди 10-ліття воз'єднання України провели тематичні збори "Україна будується"; друга група III курсу, з ініціативи комуністів, взяла на себе зобов'язання бути групою "відмінної якості"; партійна організація відділення журналістики очолила підготовку до теоретичної конференції, присвяченої 70-літтю від дня народження Сталіна; розгорнули

підшефну роботу з інвалідами війни, колгоспниками с. Дударики, з екіпажем крейсера "Молотов"; працювали агітаторами на виборчих дільницях; активізували боротьбу за належну трудову дисципліну, оскільки колектив був ще не досить дисциплінований, – за це шість студентів переведено на інші відділення тощо [6, оп. 3, спр. 69, с. 55, 97–98].

Теоретична конференція, присвячена 70-річчю від дня народження Сталіна, найкраще пройшла на відділенні журналістики, як констатувало партбюро факультету. Всі студенти відділення підготували доповіді, кращі з яких були прочитані на конференції. Процес підготовки широко висвітлювався у стінній пресі, активна роль належала студентам Строевій, Харламовій, Сквирській та Пісочинському. Оцінюючи діяльність партгрупи, партком зазначив, що вона провадить "значну ідейно-виховну роботу серед студентської молоді, накопичила великий різнобічний досвід боротьби за високу успішність і міцну труддисципліну", а також констатувала, що відбувся "поворот у бік індивідуальної роботи з кожним студентом" [6, оп. 3, спр. 69, с. 123; спр. 100, с. 81].

Питання укомплектування кафедри теорії та практики радянської преси кадрами залишалося відкритим. Ще на початку навчального року партком поставив вимогу до ректорату і деканату філологічного факультету: доукомплектувати кафедру до 1-го жовтня 1949 р. [6, оп. 3, спр. 53, с. 150]. Проте вирішити цю проблему ні в зазначений термін, ні пізніше не вдалося. Згідно зі штатним розкладом професорсько-викладацького складу КДУ, затвердженого МВО СРСР 12 квітня 1950 р., склад кафедри мав такий вигляд:

1. Завкафедри, професор – вакансія.
2. Старший викладач – вакансія.
3. Старший викладач – В. Рубан, штатний, кандидат філологічних наук, стаж понад п'ять років.
4. Викладач – О. Дяченко, штатний, стаж до п'яти років [3, Асп., № 376] або (див.: Додаток I/5); [1, спр. 103, наказ № 260, с. 89].

Навесні 1950 р. видано наказ ректора про переведення В. Прожогіна на посаду старшого викладача кафедри теорії і практики радянської преси [1, спр. 102, наказ № 134, с. 24]. До цього викладач упродовж року працював на кафедрі російської літератури, виконував педагогічне та наукове наван-

таження, звітував про це, здобув звання доцента [4, спр. 187; спр. 197-а, с. 9].

Навчальний план для відділення журналістики, крім великої кількості ідеологічних, філологічних та загальноосвітніх, включав уже досить широке коло спеціальних дисциплін, серед них:

Дисципліна	Години
Історія журналістики	156
Теорія і практика радянської преси	450
Техніка і оформлення газети	70
Навчальна практика	60
Виробнича практика	4 тижні
Сучасна російська мова	304
Старослов'янська мова та вступ до мовознавства	
Історія російської мови	
Історія російської літератури	
Факультативно:	
Стенографія та машинопис	60
Фотосправа і фоторепортаж	50
Сучасна іноземна преса	
Державні екзамени:	
1. Дипломна робота	
2. Основи марксизму-ленінізму	
3. Журналістика (історія російської журналістики, історія більшовицької преси, теорія і практика радянської преси)	
Спецкурси – два на вибір	
Спецсемінари – два на вибір	
Курсові роботи: на I курсі на тему "Мова і стиль радянської преси"; на III і IV курсах на вибір з тем спецсемінару: 1) Історія більшовицької преси 2) Питання партійного життя в газеті Історія журналістики Питання про пропаганду в газеті	
Історія російської літератури Питання економіки в газеті Історія російської літературної мови Питання культури в газеті Мова і стиль газети	

Спецкурси (два на вибір):	
1. Із фейлетону	
2. З нарису	
3. З військової журналістики	
4. З історії російської журналістики	
5. З історії російської літературної мови	
6. Із вчення Марра про мову	
7. З радянської літератури	
8. З історії російської літератури	
9. З історії літератури народів СРСР	
10. З історії демократичної російської преси	
11. З історії російської критики і публіцистики	
Спецсемінари (два на вибір)	
1. Історія більшовицької преси	
2. Історія журналістики	
3. Історія критики і публіцистики	
4. Історія російської літератури	
5. Історія російської літературної мови	
6. Мова і стиль газети	
7. Питання партійного життя в газеті	
8. Питання пропаганди в газеті	
9. Питання економіки в газеті	
10. Питання культури в газеті	

[4, спр. 186-а, с. 1].

Зазначимо, що в цьому розлоговому списку лекцій, тем та семінарів позиція "російська" фігурує 13 разів, а позиція "українська" – жодного.

Загальний розрахунок годин на 1949–1950 навчальний рік по кафедрі теорії і практики радянської преси включав такі курси:

1) Теорія і практика радянської преси – лекції для II курсу (29 студентів) і III курсів (86 студентів).

2) Історія журналістики – лекції для III курсу.

3) Техніка і оформлення газети – практичні заняття для III курсу.

4) Спецкурс – питання економічного життя в газеті – лекції і практичні заняття для III курсу.

5) Основи бібліографії – лекції та практичні заняття для I курсу з російської, слов'янської, романо-германської, класичної, української філології.

6) Навчальна практика – для II і III курсів.

7) Виробнича практика для III курсу.

8) Курсова робота зі спецкурсу для III курсу.

9) Керівництво трьома аспірантами.

10) Відвідування лекцій.

За такого підходу зрозуміло, чому значну частину годин передбачалось передати на кафедру російської мови для лекцій і практичних занять з російської мови, історії російської мови, керівництва курсовими роботами [4, спр. 236, с. 1].

Для студентів відділення журналістики були розроблені теми курсових робіт з курсу "Язык и стиль советской печати", перелік яких, поданий нижче, свідчить, що студентів орієнтували виключно на російськомовну пресу та літературу, ігноруючи специфіку підготовки кадрів для українських ЗМІ.

1. Характеристика лексики и фразеологии одного номера "Литературной газеты".

2. Характеристика лексики и фразеологии одного номера газеты "Правда".

3. Характеристика лексики и фразеологии одного номера газеты "Комсомольская правда".

4. Характеристика лексики и фразеологии одного номера газеты "Известия".

5. Особенности газетно-публицистического языка.

6. Ленин и Сталин о русском языке.

7. Высказывания М. И. Калинина о языке газеты.

8. Товарищ Жданов о литературном языке газет в постановлениях ЦК ВКП(б) о печати.

10. Функция профессиональной лексики в газетном языке.

11. Характеристика философской и политической лексики в языке газет.

12. Зависимость значения слова и его оттенков от контекста.

13. Стилистическая функция синонимии в языке газет.

14. Идиоматические выражения и стилистические использования в языке газет.

15. Обогащение лексики русского языка после революции.

16. Обогащение лексики русского языка в годы индустриализации и коллективизации.

17. Обогащение лексики русского языка в годы войны.
18. Язык и публицистика военного времени.
19. Роль газет в развитии современного литературного языка.
20. Сложносокращенные слова в газетном языке.
21. Новая семантика старых слов, изменение эмоциональной окраски.
22. Язык Горького-публициста.
23. Язык публицистических статей Леонова.
24. Язык публицистических статей Симонова.
25. Язык публицистических статей Тихонова.
26. Язык публицистических статей Эренбурга.
27. Язык публицистических статей Полевого.
28. Язык публицистических статей Заславского.
29. Язык публицистических статей А. Толстого.
30. Проблема языка газет в свете постановлений партии по идеологическим вопросам.
31. Точность, народность, выразительность языка большевистской печати.
32. Образные и выразительные средства в языке газет.
33. Элементы коммуникативного эмоционального синтаксиса в языке газет.
34. Словесные средства комического в языке газет.
35. Язык Ильфа и Петрова.
36. Параллельные синтаксические конструкции.
37. Стилистическое значение форм существительных.
38. Стилистическое значение глаголов.
39. Стилистическое значение наречий.
40. Стилистическое значение местоимений.
41. Различные виды надфразовых единств.
42. Различные виды прямой и косвенной речи.
43. Анализ порядка слов в предложениях передовых статей "Правды", "Известий", "Культуры и жизни", "Литературной газеты" (проанализировать по одной статье).
44. О строе речи товарища Сталина.
45. Синтаксис рассказа Тургенева "Бежин луг" или "Муму".
46. Согласование сказуемого с подлежащим (в любом рассказе Тихонова из времен блокады Ленинграда).
47. Анализ согласования сказуемого с подлежащим (все виды согласования). Проанализировать две подвальные статьи: одну из газеты "Культура и жизнь", другую из "Литературной газеты".

48. Случай управления (на материалах двух газетных статей). Управление сильное и слабое. Значение предлогов в управлении и управление беспредложное.

49. Причастные обороты и пользование ими.

50. Деепричастные обороты и пользование ими (проанализировать газету "Правда").

51. Предложение с однородными членами (на материалах одной-двух центральных газет).

52. Стилистическое значение форм существительных, местоимений и глаголов (колебания в окончаниях множественного числа в мужском роде "ы-и", "а-я"). Единственное число в значении множественного.

53. Составьте информационную заметку и корреспонденцию.

54. Составьте передовую статью.

55. Составьте очерк.

(Вимагалось вказати для котрої газети, а теми дозволялось обирати будь-які) [4, спр. 189, с. 5–6].

Зі студентами відділення журналістики працювали тоді такі видатні мовознавці, як академік АН УРСР Л. Булаховський і професор М. Грунський, відомі фахівці філологічного факультету: курс стилістики викладав доцент М. Стаховський, сучасної російської літературної мови – старший викладач В. Д'яконенко, давньоруської літератури – професор, член-кореспондент АН УРСР С. Маслов (найвизначніший спеціаліст у галузі давньоруської літератури та історії слов'яно-руського книгодрукування), а також доцент О. Назаревський – фахівець у галузі давньоруської літератури, доцент В. Прожогін – спеціаліст із радянської літератури та літератури ХХ ст., доцент І. Заславський – викладач курсу російської літератури ХІХ ст. Вони не тільки читали лекції й вели семінарські заняття, а й розвивали наукові якості студентів, керували написанням їхніх курсових досліджень, підготовкою наукових доповідей студентів на засіданнях усіх діючих у межах філологічного факультету наукових гуртків (до них належали й студенти-журналісти, оскільки гуртків журналістики ще не існувало), організовували роботу філологічної секції НСТ і керували нею, проводили студентські конференції тощо [4, спр. 197-а, с. 5–9]. Щоправда, чистки і звільнення багатьох фахівців вплинули на науковий рівень і керівництво студентськими гуртками. Тематична спрямованість роботи гуртків здебільшого вже задоволь-

няла вимоги парткому. Практично всі були націлені на обов'язкову підготовку до "знаменних дат": 70-річчя від дня народження Сталіна, 10-ліття возз'єднання українського народу в єдиній радянській Українській державі, 32-ої річниці великого Жовтня та інших "актуальних" тем. Найгірше працювали гуртки іноземних мов, обмежуючись дослідженням "малоактуальних граматичних тем" і залишаючи поза увагою "розкриття реакційної суті теорії про англійську мову як світову". Партійні органи вимагали приділяти більше уваги роботі наукових гуртків, здійснювати систематичне керівництво і контроль, рекомендувати кафедрам переглянути склад керівників і "повсякчасно тримати в полі зору питання наукової роботи студентів" [6, оп. 3, спр. 69, с. 86–88].

Діяльність літературної студії також було скеровано на підготовку до 70-ліття від дня народження Сталіна та інших "видатних" подій [6, оп. 3, спр. 69, с. 107]. Відступ від принципів соцреалізму вважався криміналом. Творчість, яка не свідчила про відданість офіційній системі цінностей, засуджувалась. Все, що не відповідало визначеним напрямам роботи, суворо каралось. Так, студенти дістали суворі партійні догани за написання пемістичних віршів [6, оп. 3, спр. 131, с. 103].

Дисципліна була слабким місцем у журналістів. Бюро обкому після перевірки зазначило "особливо низький рівень відвідування" лекцій із марксизму-ленінізму в університеті загалом, а на відділенні журналістики – найнижчі показники: з усіх трьох груп III курсу на семінарські заняття з'являються по 8–9 студентів із кожної групи, до того ж зафіксовано, що з 32 студентів 23 не ведуть конспектів (найгірший результат в університеті загалом) [6, оп. 3, спр. 54, с. 52]. Були й інші причини порушення дисципліни, як свідчив сам Зозуля: "Коли на наші вечори люди не з'являються, доводиться знімати з лекцій студентів філологічного факультету, щоб заповнити зал" [6, оп. 3, спр. 69, с. 116; спр. 100, с. 133].

Навесні вирішили організувати традиційний колективний відпочинок і провести маївку професорсько-викладацького складу, студентів, адмінтехперсоналу університету з виїздом на пароплаві Дніпром, провести урочисті вечори, присвячені Дню перемоги, до 150-річчя від дня смерті Суворова, інші заходи по університету та факультетах [6, оп. 3, спр. 100, с. 158, 198].

На весняну сесію наказом ректора було встановлено такий перелік іспитів і заліків:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Нова історія	Сучасна українська мова
	Вступ до мовознавства	Вступ до літературознавства
	Сучасна російська мова	Історія російської літератури
	Економічна і політична географія	Фізкультура
	Військова підготовка	
Другий курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Історія СРСР	Теорія і практика радянської преси
	Старослов'янська мова	Стилістика
	Історія російської літератури	Фізкультура
	Історія української літератури	Стенографія
	Військова підготовка	
Третій курс	Політекономія	Історія російської мови
	Іноземна мова	Історія української мови
	Зарубіжна література	Історія української літератури
	Основи держави і права	Історія журналістики
	Теорія і практика радянської преси	Стенографія
	Військова підготовка	

[1, спр. 104, наказ № 278, с. 13].

Про результати сесії звітував у ректораті завідувач відділення журналістики І. Зозуля. На підставі цих даних до наступних курсів із призначенням стипендії було переведено: на II курс – 30 студентів, із них – 10 відмінників; на III курс – 25 студентів, із них – 11 відмінників; на IV курс – 76 студентів, із них 31 – відмінник [1, спр. 106, наказ № 447, с. 48–51].

Проректор із навчальної частини, підбиваючи підсумки року, зазначив, що "професорсько-викладацький склад, ректорат, партійні і громадські організації університету виконали значну роботу, спрямовану на підвищення ідейно-теоретичного рівня викладання, на покращення науково-дослідної та ідейно-виховної роботи. При значно підвищених вимогах викладачів і професорів студенти показали глибокі знання з вивченого матеріалу. Загальна успішність по університету досягла у поточному році 98,6 %, в т. ч. добрих і відмінних оцінок 84,6 %. Підвищилась

успішність студентів усіх факультетів із соціально-економічних дисциплін. Із основ марксизму-ленінізму відсоток лише відмінних і добрих оцінок становить цього року 96,9 %, політ-економії – 91,4 %, діамату й істмату – 95,2 %. Кращих успіхів досягли факультети міжнародних відносин, економічний, біологічний та відділ журналістики філологічного факультету. Успішність студентів-комуністів – 100 %, в т. ч. тих, хто навчається на "відмінно" і "добре" – 92,5 %. Журналісти весняну сесію склали цілком успішно: 98,3 % на "відмінно" і "добре" [6, оп. 3, спр. 101, с. 84]. Водночас зазначалися й недоліки: наявність ще великої кількості сумісників; недовиконання навчального плану через відсутність викладачів із окремих дисциплін і спецкурсів; вияви антирадянських настроїв, єврейського та українського буржуазного націоналізму, за що виключено з університету низку викладачів і студентів; недооцінка фізичного виховання; необхідність підняти на новий, вищий рівень всю політико-виховну роботу з тим, щоб охопити партійним і комсомольським впливом кожного студента тощо. Як закликав ректор, ці та інші завдання необхідно було вирішити, щоб "створити в університеті справжній науковий центр на Україні" [6, оп. 3, спр. 101, с. 213–216].

Улітку студенти III курсу проходили виробничу практику. Згідно з рішенням ЦК КП(б)У, на період 1–31 липня 1950 р. їх відрядили до редакцій обласних та республіканських газет. Керівником практики в містах Дніпропетровськ, Одеса, Дрогобич, Луцьк, Сталіне, Львів призначили старшого викладача Д. Шлапака, а в Києві практикою керував старший викладач В. Рубан [1, спр. 105, наказ № 421, с. 156–158].

У 1950 р. вперше зарахування до аспірантури відбувалося за результатами конкурсу: на 20 місць по філологічному факультетові було подано 32 заяви [6, оп. 3, спр. 53, с. 155]. У результаті в січні 1950 р. на кафедру теорії і практики радянської преси, що фактично існувала віртуально, були зараховані аспіранти (з відривом від виробництва): Б. Іванов [2, спр. 15/1952; 3, Асп., № 20; 6, оп. 3, спр. 10, с. 40] або (див.: Додаток I/6), П. Федченко [2, 101/1988; 3, Асп., № 80] або (див.: Додаток I/19), Д. Шлапак [3, Асп., № 211] або (див.: Додаток I/21). Науковим керівником усіх трьох було призначено декана факультету Ю. Кобилицького [1, спр. 100, наказ № 42, с. 66]. Для складання кандидатського мінімуму наказом ректора до кафедри був також

прикріплений М. Бойченко від газети "Вільна Україна", м. Кременець [1, спр. 100, наказ № 4, с. 12].

Стан роботи з аспірантами оцінювався як "вкрай незадовільний". За 1947–1949 рр. університет випустив 149 аспірантів, а дисертації захистили 45 (30,2 %). У 1949 р. з 55 аспірантів захистились тільки п'ять, ще 18 готувались до захисту. Керівництво університету вирішило докорінно змінити ситуацію і поставило завдання: "Жодного аспіранта без захисту дисертації", починаючи з випуску 1950 р. [6, оп. 3, спр. 50, с. 163; спр. 131, 59]. На виконання рішення ректорату і парткому було вжито таких заходів: ще раз переглянуто склад аспірантів із метою позбавитися від тих, хто неспроможний вести наукову роботу; ліквідовано сумісництво серед аспірантів (за винятком О. Дяченка, який працював у Держполітвидавництві). Аспірантів активно залучали до участі в громадсько-політичній роботі на факультеті, у теоретичних конференціях, в агітаційно-пропагандистській діяльності, у керівництві науковими студентськими гуртками та викладацькій роботі. Водночас зазначають, що немає чіткого планування занять для аспірантів, внаслідок чого не виконуються навчальні плани та кандидатські дисертації. Партком наполягав на актуальності, політичній загостреності й практичній значущості дисертаційних тем, рекомендував залучати їх до кола наукових інтересів керівників [6, оп. 3, спр. 54, с. 24–26].

Підготовку до нового 1950–1951 навчального року розпочали заздалегідь. У січні університет провів день відкритих дверей, організував зустрічі з випускниками шкіл. Інформацію щодо умов прийняття розіслано в школи, оголошено по радіо та в центральних газетах, до областей відправлено уповноважених.

Ще до початку навчального року передбачалось увести в експлуатацію більшу частину головного корпусу і поліпшити умови для роботи. Одне з найскладніших завдань – проведення капітального і поточного ремонту в двох гуртожитках, розрахованих на 1561 людину, де фактично проживало 1607 осіб. На наступний рік, навіть за умови вчасно проведеного ремонту, бракувало 400 місць [6, оп. 3, спр. 101, с. 49–52].

1950—1951 навчальний рік

Хоча на початок навчального року ввели в експлуатацію другу половину північної частини головного корпусу і в основному освоїли західну частину, керівництво університету знову мусило планувати заняття в три зміни. Лише оренда 40 аудиторій у шкільних приміщеннях дала можливість створити умови для ліквідації третьої зміни та спробувати працювати у дві та у дві з половиною зміни. Але на практиці уникнути третьої не вдалося, технічні проблеми лишалися невирішеними, суттєво впливаючи на процес навчання. П'ята партійна конференція університету констатувала: "сім років ми відбудовуємо університет і відбудовуємо погано. Не ліквідовано третю зміну, яка закінчується о 12:30". Світло в університеті вимикали за офіційною версією о 23 год, насправді – від 18 до 20 год., часто його не було і в інший час. Катастрофічно бракувало приміщень, умови для навчання були "жахливі" [6, оп. 3, спр. 96, с. 28, 80, 215]. Хоча в університеті з'явилися нові лабораторії, але обіцяного кабінету журналістики це не торкнулося [6, оп. 3, спр. 102, с. 10, 15, 18; спр. 131, с. 130].

На конференції лунали вимоги створити належні умови для науковців і студентів, пропонували навіть шляхи до їх вирішення: "Невже не можна відбудувати цей корпус? Треба було звернутися до Ради Міністрів, до Дем'яна Сергійовича (Коротченка, голови Ради Міністрів УРСР. – Т. В.), до ЦК КП(б)У. Не допомогло б це, просили б т. Сталіна – він, безумовно, допоміг би нашій партійній організації і корпус давно відбудували. Ми мали б належні умови для роботи" [6, оп. 3, спр. 96, с. 81].

Набір студентів, за планом МВО, мав становити 1100–1200 осіб [6, оп. 3, спр. 100, с. 141]. Формування нового поповнення студентів відбувалося за умов конкурсу, на планові 975 місць претендувала значна кількість абітурієнтів – 2575, із них лише медалістів 543, що дозволило зробити якісний відбір, зарахувавши на перші курси 1089 студентів [6, оп. 3, спр. 102, с. 8–9]. На I курс відділення журналістики у серпні 1950 р. зарахували 32 особи [1, спр. 107, наказ № 534-а, с. 109]. Успіх кампанії вбачався у великій роботі для популяризації університету, зокрема в організованих улітку чотирьох великих про-

бігах по 8-ми областях республіки з метою агітації та пропаганди КДУ й залучення до конкурсу талановитої молоді та забезпечення набору. Акція, крім суто прагматичних цілей, проводилася під гаслом "боротьби за мир". Проведено також мотопробіг, велопробіг, шлюпочний перехід Київ – Дніпропетровськ, 60 спортсменів їздили до підшефного Бориспільського району на першу сільсько-господарську виставку. Наступного разу за час візиту учасники провели 60 лекцій, охопивши близько 4 тисяч слухачів, та інші акції такого ж плану [6, оп. 3, спр. 96, с. 147–148].

Житлова проблема лишалася нерозв'язаною. На початок навчання не встигли закінчити ні поточний, ні капітальний ремонт навчальних приміщень і гуртожитків. В університетських гуртожитках мешкала значна кількість викладачів, і тому студентам не вистачало 300 місць [6, оп. 3, спр. 102, с. 11].

Навчальний рік університет розпочав із усвідомлення своїм першочерговим завданням підвищити та поліпшити ідейно-політичну роботу, спрямовану на виховання студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу. Рішення Політбюро ЦК КП(б)У від 2 лютого 1951 р. "Про роботу Київського державного університету" вимагало перетворити університет на "справді передовий науковий і навчальний центр Радянської України". Колектив університету, виконуючи ці настанови, працював за планом заходів, спрямованих на "докорінне поліпшення" усєї роботи. Філологічний факультет, крім уже традиційних заходів, включив до цього плану ще й цілу низку нових, які випливали з виступу Сталіна з циклом статей із питань мовознавства на сторінках тогочасної директивної газети "Правда" у травні-червні 1950 р. Цей виступ не лише поклав край домінуванню школи Марра в радянському мовознавстві, він знаменував остаточний поворот до націоналістичної ідеології Російської імперії. Так звана "вільна дискусія з мовознавства", інсценована на сторінках газети "Правда", мала вирішальний вплив на розвиток мовознавчої науки як в Україні, так і в усьому Радянському Союзі. На зміну послідовникам Марра (Мещанінову, Державіну) "главою радянського мовознавства" унаслідок "дискусії" було проголошено академіка Віктора Виноградова, якому вдалося утримувати цей статус аж до кінця 60-х рр. Він вирізнявся не стільки широтою наукових обріїв, скільки прагненням до всесвітнього поширен-

ня російської мови. Ці події стали черговим випробуванням для науковців університету й всієї України. Як зазначив декан факультету, викладачі "некритично сприйняли вчення Марра і чимало зробили для його поширення у матеріалах доповідей та читанні курсів минулого року. Тому вимагалось перебудувати роботу мовних кафедр згідно з указівками т. Сталіна: переробити всі мовознавчі курси і програми до них, втілюючи основоположні настанови вождя з питань мовознавства; перебудувати курс теорії мовознавства, поклавши в основу його рекомендації щодо мови; ревізувати книжковий фонд бібліотеки по відділу мовознавства та вилучити невідповідну літературу; прочитати спеціальні лекції для студентів старших курсів із питань мовознавства, виходячи зі статей Сталіна; переглянути плани науково-дослідної роботи, індивідуальні плани аспірантів, теми кандидатських дисертацій, тематику дипломних і курсових робіт та наукових студентських гуртків; вилучити з екзаменаційних білетів усі питання, що не відповідають настановам Сталіна; провести наради редакторів стінгазет факультету і відділень для врахування ними відповідних указівок [4, спр. 244, с. 1–6]. Не дивно, що факультет так і не спромігся повоєнного часу видати жодної збірки "Наукових записок", а чимало викладачів – наукових публікацій [6, оп. 3, спр. 96, с. 16].

Парткомом зафіксовано складне становище на факультеті: "т. Сталін викрив режим, який панував у галузі мовознавства, режим, невластивий науці і людям науки", "наслідки неправильного режиму в мовознавстві згубно позначилися на розвитку науково-дослідної роботи і на викладанні мови в нашому університеті", "викладання і науково-дослідна робота базувались на основі помилкових установок Марра", "аракчєєвський режим, який панував у мовознавстві, приніс багато шкоди у справі виховання університетом кадрів <...> аспіранти не можуть захистити дисертацій" та ін. "Читався маррівський курс, тепер треба переучувати студентів, а перед цим – викладачів". З цією метою група викладачів побувала в Москві: дізналась, як треба перебудовувати наукову і викладацьку роботу, визначила наукові проблеми, над якими працюватиме колектив. Передбачалось аналізувати мову різних авторів у контексті положень т. Сталіна. "Студентам треба роз'яснити, яка різниця між

дійсно науковими положеннями Й. Сталіна та маррівськими лженауковими теоріями". Необхідно організувати глибоке вивчення "геніальних праць" т. Сталіна з питань мовознавства всіма викладачами, аспірантами і студентами та докорінно перебудувати всю наукову, навчальну і викладацьку роботу. Кафедрам рекомендували для наукової роботи комплексні теми [6, оп. 3, спр. 128, с. 6–7, 97; оп. 5, спр. 20, с. 38–43]. Таке "мовознавче" божевілля тривало аж до смерті вождя.

Неперевершений завідувач відділення журналістики та секретар партбюро І. Зозуля цього року в черговий раз зобов'язувався створити гурток журналістики та організувати його роботу, забезпечивши вивіреною тематикою наукових доповідей, видати кращі наукові праці студентів. Особливу увагу парторганізації він скеровував на виховання першокурсників, одразу залучаючи їх до громадської роботи, участі в художній самодіяльності та ін. За кожною академічною групою студентів планувалось закріпити викладача для проведення ідейно-виховної роботи, з періодичною звітністю перед керівними органами [4, спр. 244, с. 3]. Працювати з журналістами призначили шістьох аспірантів цієї кафедри, "найбільш активними та дисциплінованими" з яких виявилися Шлапак і Дяченко. Аспірантові Кокті доручили редагувати черговий раз перейменовану факультетську стінгазету "За радянську філологію". Інших аспірантів та викладачів зобов'язували брати активну участь у роботі студентських наукових гуртків, а їх роботу як викладачів мали оцінювати "у нерозривному зв'язку із станом роботи гуртка" [6, оп. 3, спр. 128, с. 105, 107, 120].

Втілюючи в життя рішення Політбюро ЦК КП(б)У "Про роботу Київського державного університету" з метою перетворення його на "справді передовий" заклад, у КДУ були проведені так звані "вільні дискусії" з різних питань розвитку вітчизняної науки. На філологічному факультеті "вільні дискусії" виявили "хиби" літературознавців у висвітленні низки проблем історії вітчизняної та зарубіжної літератур, "внесли ясність" у трактування теми позитивного героя в творах класиків російської та української літератури тощо. У зв'язку з цим на кафедрах і курсах відбулися "теоретичні конференції" на вже відомих усталених засадах, під час яких викорінювались рештки "буржуазної

ідеології" та звільнялися з роботи науковці, погляди яких підпадали під цю категорію. Серед них опинився й декан факультету, якого наказом ректора звільнили з роботи влітку 1951 р. [1, спр. 124, наказ № 465, с. 18].

Незважаючи на так зване загальне поліпшення ідейно-виховної роботи на факультеті, парторганізація все ж "не охопила своїм повсякденним впливом кожного студента, аспіранта й викладача". Хоча й було проведено велику роботу з "викорінення проявів буржуазного націоналізму та космополітизму", на факультеті "все ще траплялися прояви аполітичності та аморальності з боку окремих людей". Так, партком фіксував: студенти у розмовах визнавали, що "американська конституція краща, ніж наша, радянська, сталінська". А студент I курсу відділення журналістики Забродський слушно заявив викладачеві, що той "неправильно і незаслужено у своїй лекції назвав Тіто фашистською калікою, бо він герой югославського народу". Викладачів, які "не позбавились формального ставлення до підвищення свого ідейно-теоретичного рівня і не застосовували у своїй повсякденній науковій і педагогічній роботі знання, набуті ними при вивченні класиків марксизму-ленінізму", звільняли з роботи [6, оп. 3, спр. 128, с. 16, 27, 31].

Усі кафедри натужно переглядали навчальні плани і програми курсів, вносили відповідні зміни та доповнення, враховуючи всі партійні настанови та рішення з питань ідейно-виховної і наукової роботи та у зв'язку з "геніальними роботами т. Сталіна про мову". Стенографування лекцій на факультеті тривало, контроль із боку партійної організації за всіма видами роботи здійснювався неухильно. Деканат факультету систематично доповідав про перебудову роботи у світлі праць Й. Сталіна з питань мовознавства та інших так званих "досягнень сучасної науки" [4, спр. 305].

Для поліпшення роботи парторганізації, наближення її до кожного студента та викладача було ще раз проведено її реорганізацію. У результаті утворилась така структура: партком, партбюро факультетів, партбюро курсів, партгрупи в академ-групах і партгрупи професорсько-викладацького складу. Але ця структура була визнана недосконалою, бо відділяла від безпосереднього керівництва парткомітет, а багатоступеневість структури ускладнювала й гальмувала зростання партійної ор-

ганізації, оскільки охочий вступити до партійних лав мусив пройти через партгрупу, партбюро курсу, збори курсу, партбюро факультету, збори факультету, партком КДУ і бюро РК КП(б)У, тобто подолати сім перешкод. Зростання лав комуністів, природно, загальмовувалося. Цей "директивно-установочний метод роботи" парткому було визнано хибним, бо він ізолював керманічів партійного життя від студентства. Тому вище партійне керівництво висловило думку про доцільність ліквідації партбюро курсів і партгрупи викладацького складу. Комсомольська та профспілкова організації мусили, відповідно, здійснити такі ж зміни [6, оп. 3, спр. 102, с. 18]. Перебудова, як вважалось, дала "позитивні наслідки на факультеті, керівництво партторгів стало більш конкретним, партторги одержали можливість приділяти увагу кожному студентові". Але й ця модель виявилась неідеальною, тому партбюро факультету на чолі з І. Зозулею продовжувало вдосконалювати структуру й стиль партроботи [6, оп. 3, спр. 96, с. 119; спр. 103, с. 203; спр. 128, с. 48].

Факультетська парторганізація включала 106 членів партії і 30 кандидатів у члени партії. На відділенні журналістики – 21 член і 10 кандидатів [6, оп. 3, спр. 128, с. 49]. Парторганізація відділення стала більш помітною та активною, була представлена на V Партконференції університету наприкінці листопада 1950 р., брала активну участь у її роботі: Д. Шлапак, А. Огороков обрані до президії конференції; до секретаріату увійшов Є. Бондар; до комісії зі складання проекту резолюції – А. Огороков, І. Зозуля; у редакційній комісії працювали Б. Іванов, О. Дяченко, Д. Шлапак [6, оп. 3, спр. 96, с. 3–8]. Усе більше посилюється вимогливість партгрупи до керівництва університету і факультету щодо організації навчального процесу і забезпечення якісної фахової освіти, у забезпеченні авангардної ролі комуністів у навчанні, у вирішенні проблеми трудової дисципліни тощо. Показовим для них було зростання суспільної свідомості та усвідомлення своєї партійної відповідальності за доручену справу: "Вивчити людину, яка буде виховувати людей через газету – справа серйозна" [6, оп. 4, спр. 16, с. 7]. Саме прихід журналістів до керівництва газетою "За радянські кадри" позитивно вплинув на її роботу.

Нове керівництво газети "За радянські кадри", керуючись постановою політбюро ЦК КП(б)У "Про роботу КДУ", "з сірої, беззубої і навіть байдужої, якою вона була в минулому році, повільно, але впевнено, стала змістовнішою, цікавішою", "активніше втручалася в повсякденне життя і діяльність" університету. Це сталося не в останню чергу через те, що питома вага журналістів у складі редколегії збільшилась за рахунок співробітників кафедри і студентів О. Лук'яненко, П. Іванова, Л. Местечкіна, Рудь та ін. [6, оп. 4, спр. 2, с. 56; спр. 17, с. 33]. Новий склад редколегії на чолі з відповідальним редактором П. Федченком, членом парткому, зумів поліпшити свою роботу, намагаючись побудувати її так, щоб "бути справжнім помічником парторганізації університету у справі мобілізації колективу на виконання поставлених завдань". За перші 4,5 місяці своєї роботи випустили 12 номерів, залучивши близько 150 авторів. На думку комісії парткому, газета зуміла акцентувати увагу на важливих, корінних питаннях роботи університету, а саме:

1. Систематично висвітлює роботу академгруп як основних ланок боротьби за високу якість навчально-виховного процесу.
2. Цілеспрямовано розповідає про наукову роботу студентів.
3. Підтримала виступи комуністів про недоліки в роботі відділення журналістики та економічного факультету.
4. Задовільно висвітлює фізично-виховну роботу.

До серйозних недоліків було віднесено:

1. Недостатнє висвітлення партійної роботи.
2. Відсутність матеріалів про організацію навчального процесу зі сторони викладачів, деканатів, навчальної частини. Ті правильні, переконливі лозунги, які газета проголосила в передовій статті "Викладати творчо, змістовно, цікаво", не знаходять свого відображення в конкретних журналістських творах. У газеті немає статей про ідейно-наукову якість лекцій, спецкурсів, семінарів, про роботу кафедр, виховання молодих викладачів і т. д. Неприпустимо те, що газета нічого не пише про практику викладання суспільних дисциплін, на що неодноразово звертала увагу "Правда" у своїх передових статтях, присвячених вищій школі. Газета недостатньо висвітлює процес перебудови діяльності філологічного факультету у світлі класичних праць Й. Сталіна з питань мовознавства.

3. Відомо, що ЦК КП(б)У у своїй постанові про роботу КДУ зазначив: підготовка науково-педагогічних кадрів в Україні через аспірантуру поставлена незадовільно. Газета, чомусь, нічого не пише про аспірантів, їхнє керівництво.

4. Питання наукової роботи висвітлюється однобоко. Газета описує лише наукову роботу студентів. А де матеріали про наукову роботу викладачів і професорів, про роботу вчених рад, кафедр? Де статті з аналізом праць, поданих у "Наукових записках", де аналіз і критика дисертацій? Цих матеріалів у газеті не знайти.

5. Мало в газеті матеріалів на теми виховання комуністичної моралі й етики.

6. Газета не виступає з критикою щодо питання організації побуту студентів.

Редакції ще слід працювати над стилем, мовою і художнім оформленням газети. Окремо слід зазначити, що редакція припустилася помилки, опублікувавши статтю "Своя рука владика" (автор Л. Марісова). З цього приводу: "...Ми лише з усією рішучістю зазначаємо, що статтю написано в невластивому, чужому для нашої преси тоні. У ній багато злорадства, зневаги до комуніста. Така "критика", спрямована не на виправлення хиб, а на дискредитацію наших кадрів, – непотрібна". До комісії парткому входили аспіранти відділення журналістики Д. Шлапак і К. Млинченко [6, оп. 4, спр. 4, с. 78–79]. П. Федченко також керував роботою редакторів стінних газет університету і відповідав за це в парткомі. Останній рекомендував на цьому не зупинятися, зобов'язавши редакцію поліпшувати роботу з авторським колективом, залучаючи до участі партійний і комсомольський актив, професорів, викладачів, аспірантів і студентів, особливо відділення журналістики. Зважаючи на зростання попиту на газету, просити ЦК КП(б)У дозволити збільшити тираж до 1,5 тисячі примірників [6, оп. 4, спр. 2, с. 22, 56; спр. 3, с. 66–71].

Кадрова політика в університеті не зазнала змін у поточному році. Тривали чистки. Перед початком занять за результатами перевірки було відраховано 20 осіб, які "не відповідали вимогам за своїми політичними і діловими якостями". За конкурсом зараховано 12 осіб, але це питання не вирішувало [6, оп. 3, спр. 102, с. 10]. Партком констатував: "низка дисциплін не чи-

тається. Це може призвести до того, що навчальний план ми не виконаємо на 30 %". Єдиний вихід – "ще раз переглянути й аспірантський склад, і випускників, і дати можливість працювати молодим кадрам". Декан факультету Ю. Кобилецький на початку навчального року визнав: "У нас не вистачає викладачів деяких дисциплін. Не читається історія журналістики. <...> Погано організовано читання спецкурсів". Намагаючись вирішити проблему своїми силами, деканат доручив читати історію української і російської журналістики викладачам інших кафедр, але забезпечити якісне викладання всіх фахових дисциплін не змогли [6, оп. 4, спр. 3, с. 186]. Пропонувалися й інші шляхи розв'язання кадрового питання: "Партбюро і деканові факультету слід звернутися до ЦК КП(б)У, щоб звітди надіслали нам товаришів для читання спецкурсів на відділенні журналістики" [6, оп. 3, спр. 102, с. 30; спр. 128, с. 4, 14].

Кадрове питання по кафедрі теорії і практики партійної преси залишалось невирішеним. Напередодні навчального року ректор звільнив із роботи в КДУ старших викладачів кафедри В. Прожогіна та С. Ограновича як сумісників [2, 32/1950] або (див.: Додаток I/12); [1, спр. 107, наказ № 504, с. 36–37].

Тому кафедра теорії і практики радянської преси існувала й цього року лише у штатному розкладі університету:

1. Завкафедри, доцент – вакансія, штат.
2. Викладач – вакансія, штат.
3. Доцент – В. Рубан, штат., кандидат філологічних наук, стаж 9 років.
4. Старший викладач – вакансія, 0,5 ставки (сумісник) [1, спр.108, наказ № 537, с. 15].

А з 1 грудня 1950 р. і виконуючий обов'язки доцента В. Рубан був переведений на 0,5 ставки [1, спр. 111, наказ № 714, с. 41].

У січні 1951 р., згідно з наказом МВО СРСР № 1434 від 22 серпня 1950 р. про скорочення штатів керівного складу факультетів, було звільнено з посади заступника декана по відділенню журналістики І. Зозулю [1, спр. 111, наказ № 760, с. 123].

Керівництво університету робило певні кроки, аби укомплектувати штат кафедри. Деканат філологічного факультету планував призначити заступником декана філологічного факультету по

відділенню журналістики В. Прожогіна. Здійсненню цих планів перешкоджав ректорат ВПШ при ЦК КП(б)У (де В. Прожогін обіймав посаду завідувача кафедри), заборонивши йому в 1950–1951 навчальному році працювати за сумісництвом у КДУ. Проте наприкінці навчального року за допомогою вищих партійних органів В. Прожогіна призначили спочатку на посаду доцента кафедри теорії і практики радянської преси у квітні 1951 р. на 0,5 ставки [1, спр. 121, наказ № 288, с. 156], а згодом новим наказом змінено попередній і його призначено виконувати обов'язки завідувача кафедри з 1 квітня 1951 р. на 0,5 ставки [1, спр. 122, наказ № 310, с. 30].

Василь Єлизарович Прожогін народився у травні 1906 р. у м. Орел у робітничій сім'ї. Закінчивши семирічку, розпочав трудову біографію учнем слюсаря в міському паровозному депо. Там же навчається у залізничному профтехнікумі, поступово обіймаючи посади слюсаря, бригадира, помічника машиніста, машиніста. Вступає до лав ВЛКСМ, а в 1927 р. стає членом КПРС.

У 1928 р. починає працювати в пресі, переважно на керівній роботі: заступником відповідального редактора газети "Молодой Коммунар" (орган обкому ВЛКСМ, Воронеж); у 1931–1932 рр. відповідальним редактором газети "Ударник" (політвідділу Південно-Східної залізниці, м. Воронеж); у 1932–1935 рр. зав. промислово-транспортного відділу газети "Коммуна" (орган обкому ВКП(б), м. Воронеж). Тоді ж В. Прожогін починає друкуватися, опублікувавши за час роботи в редакційному апараті партійної преси (1928–1945) та наступні 24 роки кількості журнальних і газетних статей із питань партійної роботи, літератури, мистецтва; кілька десятків літературних нарисів, фейлетонів, театральних рецензій. Паралельно з основною роботою, закінчує заочне відділення Московського інституту журналістики імені газети "Правда", а також вечірнє відділення Воронежського інституту марксизму-ленінізму. Це створило умови для вступу до Московського інституту червоної професури літератури, де В. Прожогін навчався в 1935–1938 рр.

Передвоєнні роки стали піком його партійної та службової кар'єри: у 1938 р. рішенням ЦК ВКП(б) відряджений до Дніпропетровська на

посаду відповідального редактора газети "Днепропетровская правда" (орган обкому КП(б)У). Тоді ж він обирається членом Дніпропетровського обкому КП(б)У, кандидатом у члени ЦК КП(б)У. У 1939 р. В. Прожогіна призначено відповідальним редактором органу ЦК КП(б)У – газети "Советская Украина". Він брав участь (із правом вирішального голосу) у роботі найвищих партійних форумів України та СРСР: XIV (1938), XV (1940) з'їздів КП(б)У та XVIII з'їзду ВКП(б) (1939). У серпні 1942 р. його мобілізовано до армії та призначено відповідальним редактором газети "Вперед на Запад" (органу 3-ої гвардійської танкової армії Першого Українського фронту). Разом із радянськими військами він визволяв Україну, пройшов Польщу, Угорщину, Німеччину, Австрію, Чехо-Словаччину. За роки війни лише у військовій пресі (корпусній, армійській, фронтовій) журналіст надрукував не менше 200 статей із військово-патріотичної та військово-історичної тематики. Після розгрому Німеччини, у 1945–1946 рр., працював лектором Політуправління Центральної групи військ (Баден, Австрія). За бойові заслуги В. Прожогіна нагороджено вісьмома урядовими нагородами, серед яких – ордени "Вітчизняної війни" другого ступеня, "Червоної зірки", медалі "За перемогу над Німеччиною", "За взяття Берліна", "За звільнення Праги". Після демобілізації з армії він працював лектором ЦК КП(б)У.

У 1948–1949 рр. В. Прожогін – слухач курсів дисертантів Академії суспільних наук (АСН) при ЦК ВКП(б). Ці курси, як і АСН загалом, були створені для підготовки та перепідготовки вищого партійного керівництва. Відтак він успішно захищає кандидатську дисертацію на тему "Праця в естетиці М. Горького", що була прийнята до видавництва АСН.

У 1946–1954 рр. працював у ВППШ при ЦК КП(б)У завідувачем кафедри партійного будівництва і журналістики. Поряд із основною роботою, починаючи з 1948 р., працював у КДУ на філологічному факультеті та відділенні журналістики за сумісництвом, де викладав основні курси: "Історія російської журналістики", "Історія більшовицької преси", "Історія російської літератури XIX ст.", "Теорія літератури". Розробляв і вів спецкурси: "Публіцистична майстерність Чернишевського", "М. Горький-публіцист", "Пушкін-публіцист"; керував написанням курсових і дипломних робіт студентів, здійснював керівництво аспірантами. В. Прожогін активно виконував наукову роботу, досліджуючи літературно-критичну публіцистику Пушкіна, Короленка, Горького, активно друкувався в наукових, політичних, художніх та інших виданнях, опублікувавши у повоєнний час понад 200 матеріалів із різних питань російського літературознавства, у тому числі дві монографії (про творчість Горького),

значну кількість брошур та численні журнальні та газетні статті. У 1950 р. за поданням кафедри російської мови філологічного факультету КДУ В. Прожогіну було присвоєно вчене звання доцента. Від квітня 1951 до жовтня 1952 р. В. Прожогін очолював кафедру теорії і практики радянської преси на філологічному факультеті у Київському університеті й стає фактично її першим чинним завідувачем (за сумісництвом) [2, спр. 35/1978].

Іншими кадровими змінами у складі кафедри теорії і практики радянської преси були: призначення на початку 1951 р. П. Федченка (до цього працював секретарем Київського міського комсомолу і переведений до університету у зв'язку із погіршенням стану здоров'я) старшим лаборантом кафедри теорії і практики радянської преси [1, спр. 119, наказ № 105, с. 54; 6, оп. 4, спр. 38, с. 71] та скасування наказу № 714 від 9 грудня 1950 р. про переведення в. о. доцента В. Рубана на 0,5 ставки з відновленням повної ставки [1, спр. 117, наказ № 4, с. 8]. Але оскільки основним місцем роботи В. Рубана була посада помічника першого секретаря ЦК КП(б)У, а в університеті він працював за сумісництвом, то цей крок не міг суттєво вплинути на вирішення кадрового питання на кафедрі. У другому семестрі вакансії не були заміщені, відповідно не читалися лекції з теорії і практики партійно-радянської преси та історії журналістики, інших профільних дисциплін [6, оп. 4, спр. 3, с. 161–165]. Такий стан справ по кафедрі безпосередньо впливав на фахову підготовку майбутніх журналістів. Багато питань в організації навчального процесу так і не вдалося вирішити. У звіті факультету за 1950–1951 рр. зазначено, що на відділенні журналістики не читалися спецкурси, а кафедри російської та української літератури допомоги в цьому не надали [4, спр. 244, с. 32].

Так само складно вирішувалось і питання кабінету журналістики. Його відсутність декан пояснював так: "...за наказом міністра відводиться 50 тис. крб. на організацію кабінету журналістики, проте кабінету не дали, і грошей не дали..." [6, оп. 4, спр. 3, с. 195].

Вступ до аспірантури в університеті цього року відбувся за відсутності конкурсу і фактично "був провалений", але це не стосувалося журналістів. До денної аспірантури по кафедрі в

листопаді 1950 р. наказом ректора були зараховані І. Гергель [3, Асп., № 128 або див.: Додаток I/4], М. Кокта [3, Асп., № 531 або див.: Додаток I/11] та К. Млинченко [2, 67/1987; 3, Асп., № 496 або див.: Додаток I/13]. Науковим керівником перших двох було призначено доцента В. Рубана, останнього – В. Прожогіна [1, спр. 110, наказ № 669, с. 28–29]. Тоді ж із аспірантури історичного факультету на другий рік навчання в аспірантурі по відділенню журналістики було переведено А. Огорокова [3, Асп., № 38; 6, оп. 3, спр. 50, с. 184 або див.: Додаток I/15], для складання кандидатських екзаменів і написання дисертації до кафедри було прикріплено П. Воробйова від ВПШ при ЦК КП(б)У [Там само, спр. 110, наказ № 685, с. 56].

Виконуючи постанову ЦК КП(б)У від 2 лютого 1951 р. "Про роботу КДУ", партком здійснив перевірку всіх ланок роботи з метою приведення їх у відповідність до постанови. У контексті проблем відділення журналістики – це питання кадрів, аспірантури, кабінету. Зобов'язуючи взяти під контроль усі питання стосовно аспірантури, партком наказав провести атестацію для з'ясування: ділових і політичних якостей аспірантів, якості наукового керівництва, ефективності керівництва деканатів факультетів науковою і педагогічною підготовкою аспірантів; відрахувати безперспективних та подбати про наступний набір тощо [6, оп. 4, спр. 3, с. 152–153; оп. 5, спр. 20, с. 7–24].

У результаті перевірки аспірантури зроблено такі висновки: "За своїм рівнем розвитку і загальною підготовкою, а також за своїми політичними даними аспіранти університету (за винятком кількох осіб) відповідають тим вимогам, які висуває перед ними інструкція МВО". Водночас наголошувалось на наявності 23 аспірантів, які перебували на тимчасово окупованій ворогом території під час війни й особові справи яких вимагали додаткової перевірки. Серед них було рекомендовано на відрахування аспірантку філологічного факультету Н. Тоцьку за політичним мотивом. Зазначалось, що за останній час підготовка поліпшилась, аспіранти працюють за індивідуальними планами, затвердженими на вчених радах і кафедрах, на високому рівні (за деяким винятком) складають кандидатські екзамени, беруть активну участь у громадсько-політичному житті.

Удосконалилось керівництво аспірантами, зросла кількість (до 47 %) випускників, які завершують навчання із захистом дисертації. Але вважати справу підготовки кадрів в університеті задовільною не можна. ЦК КП(б)У у своєму рішенні про роботу університету зазначив, що підготовка аспірантських кадрів незадовільна. Серед недоліків – невиконання планів набору до аспірантури рік у рік; наявність осіб, не здатних до наукової роботи, несвоєчасне написання та захист робіт. Фронтальна перевірка стану підготовки аспірантів третього року навчання (зокрема, написання робіт) показала, що із 64 аспірантів, які випускалися з аспірантури, лише 34 мають можливості захистити дисертації вчасно. Така ситуація пояснювалась безвідповідальністю окремих аспірантів за виконання індивідуальних планів, переобтяженістю лекційною роботою (насамперед на філологічному факультеті, де аспіранти першого року навчання мали до 16 годин на тиждень, а навантаження деяких сягало навіть 800 годин, при цьому середнє педнавантаження на одного аспіранта перевищувало 150 годин), поблажливостю та недостатнім контролем з боку наукових керівників. Серед характерних недоліків – зволікання з визначенням тем та неодноразова їх зміна, відсутність плану дисертації, заміна керівників, а отже, і досить пізній початок роботи над дисертаціями. Зазначались випадки, коли аспіранти третього року навчання не склали кандидатських екзаменів, деякі при цьому мали повне педагогічне навантаження, виконували обов'язки завідувачів кафедр, були зайняті громадською роботою (зокрема, Окороков – член парткому університету), працювали за сумісництвом. Із 22 випускників аспірантури філологічного факультету лише 5–7 обіцяли підготувати дисертації вчасно. Констатуючи незадовільний стан написання дисертацій аспірантами, партком наголошував на основних причинах такого становища: неправильна реалізація дозволу МВО щодо залучення до педроботи аспірантів третього року навчання, що призводить до надмірного перевантаження педагогічною роботою, яку вони виконували часто всупереч своєму бажанню; неможливість користуватися відрядженнями, переобтяженість керівників аспірантських робіт (7–10 аспірантів), відсутність робочих місць, важкі побутові умови, відсутність житла і незабезпеченість гуртожитком. Серед інших – низький рівень

трудої дисципліни і переобтяженість роботою поза межами університету. До таких належав аспірант першого року навчання по кафедрі журналістики М. Кокта, якого було прийнято до аспірантури без належної підготовки і за умови, що він зуміє виправити становище. Але Кокта не звільнився з роботи в "Радянській Україні", сподіваючись вирішити свої побутові та матеріальні проблеми, не приступив до навчання, безвідповідально поставився до виконання партійних доручень, виявився бездіяльним у створенні кабінету журналістики та виконанні інших доручень. Навчальна частина подала його справу до відрахування, а партійна організація винесла догану з занесенням до особової справи [6, оп. 4, спр. 17, с. 39–41].

Із 26 аспірантів філологічного факультету першого року навчання 19 працюють згідно з затвердженими індивідуальними планами, решта – "не можуть працювати (не по своїй вині)". Серед них – І. Гергель і К. Млинченко. "Особливої уваги заслуговує питання про підготовку аспірантських кадрів з журналістики. Аспіранти Млинченко і Гергель мають достатній досвід практичної роботи, трудолюбиві й енергійні, але немає програм і чіткого визначення вузької спеціальності, що вносить дезорганізацію в їх роботу. Вони не мають уявлення, що будуть робити після складання кандидатських екзаменів із діамату та іноземної мови". Стан їхньої самостійної підготовки визнано незадовільним і зазначено, що наукові керівники, зокрема В. Рубан, майже не приділяють уваги аспірантам, їм важко зустрітися зі своїми керівниками. Партком вимагав посилити контроль з боку кафедри, деканату, факультетської громадськості й корінним чином поліпшити якість наукової підготовки, а також зміцнити трудову дисципліну і добитися, щоб кожний працював не менше 10–12 годин на день. Разом з тим, було рекомендовано переглянути педнавантаження для аспірантів другого і третього років навчання і не переобтяжувати програму кандмінімумів. Усіх аспірантів зобов'язали відвідувати лекції свого керівника, іспити з дисциплін спеціалізації. Деканати мають забезпечити доступ до архівних матеріалів тощо. Вкотре було заборонено сумісництво. Серед інших рекомендацій – поліпшити та актуалізувати тематику аспірантських робіт: скерувати увагу аспірантів на розробку важливих питань історії радянського суспільства, історії КП(б)У, наблизити тематику до потреб соціалістичного будівництва, а також посилити контроль і

систематично перевіряти їхні ділові якості [6, оп. 4, спр. 3, с. 307–315; спр. 4, с. 9–10; оп. 5, спр. 20, с. 7–34].

Декан факультету Ю. Кобилецький причину незадовільного стану вбачав ще й у поганому доборі аспірантів, безвідповідальності керівників за долю своїх аспірантів, організаційним недоліком назвав неодноразову зміну тем дисертацій і остаточно їх затвердження вже останнім часом. Зазначено, що стан підготовки кандидатських дисертацій аспірантами третього року навчання – незадовільний. Із 15 аспірантів, які мають завершити навчання до кінця 1950 р., більшість не написали жодного розділу, частина лише приступила до опрацювання тем, склавши бібліографію, проспекти й плани своїх дисертацій, розпочали аналіз творів. Значна частина аспірантів по кілька разів змінювали теми. Тематика досліджень – задовільна, за деяким винятком [6, оп. 3, спр. 128, с. 64–65]. Весною 1951 р. до вступу в аспірантуру по кафедрі журналістики було рекомендовано Д. Міщенко та М. Кагановича [6, оп. 4, спр. 17, с. 32].

За основу навчальної роботи взяли новий навчальний план, складений, як зазначено в примітці, на базі аналогічних планів, затверджених МВО з урахуванням вимог національного профілю. До цього плану, посиляючись на наказ МВО СРСР № 1635 від 19 вересня 1950 р., ректор наказав запровадити на початку 1950–1951 навчального року факультативний курс "Учбова та наукова кінематографія" з практичними заняттями з фотографії (для філологічного факультету, відділення журналістики) в обсязі – теоретичний курс – 20 годин, практичний – 32 години. Порівняно з іншими факультетами, це була найменша кількість годин. Доручено читати цей курс В. Смородіну [1, спр. 110, наказ № 654, с. 1].

Новий навчальний план визначив такий перелік дисциплін для журналістів:

Назви предметів	
1.	Основи марксизму-ленінізму
2.	Політекономія
3.	Діамат, істмат
4.	Історія філософії
5.	Логіка
6.	Психологія
7.	Фізкультура

8.	Військова підготовка
9.	Історія народів СРСР
10.	Всесвітня історія
11.	Латинська мова
12.	Іноземна мова
13.	Вступ до мовознавства
14.	Сучасна російська літературна мова
15.	Сучасна українська мова
16.	Історія російської літератури XVIII-XIX
17.	Історія української літературної мови
18.	Теорія літератури
19.	Лексика, фразеологія, стилістика російської мови
20.	Історія російської літератури
21.	Історія української літератури
22.	Польська мова
23.	Антична і всесвітня література
24.	Фольклор
25.	Основи видавничої справи
26.	Література народів СРСР
27.	Редагування
28.	Історія радянської преси
29.	Теорія і практика радянської преси
30.	Техніка газетної справи
31.	Історія міжнародних відносин
32.	Історія журналістики
33.	Дисципліни на вибір
34.	Лексика, фразеологія, стилістика української мови
	Практика в редакціях і видавництвах
	Виробнича практика
	Факультативні дисципліни:
	Стенографія
	Машинопис
	Фотосправа
	Історія науки і техніки
	Спецкурс – редагування, стилістика

[4, спр. 241, с. 2].

Відповідно, навчальний план для I курсу на 1950–1951 навчальний рік (із розрахунку на 25 осіб) визначив перелік дисциплін і кількість навчальних годин:

Назва предмета	Години
Основи марксизму-ленінізму	146
Іноземна мова	136
Історія СРСР	32
Нова історія	68
Вступ до мовознавства	68
Сучасна російська мова	136
Сучасна українська мова	136
Вступ до літературознавства	68
Історія російської літератури	68
Зарубіжна література (включно з античною)	68
Фольклор російський, український	50
Економічна і політична географія	100
Фізкультура	68
Військова підготовка	136
Курсова робота з української мови	
Факультативно:	
Логіка	70
Фізкультура	68

[4, спр. 241, с. 9].

Навчальний план для II курсу (30 студентів):

Назва предмета	Години
Основи марксизму-ленінізму	128
Іноземна мова	136
Історія СРСР	72
Історія України	36
Старослов'янська мова	68

Сучасна російська мова	100
Сучасна українська мова	100
Історія російської літератури	100
Історія української літератури	68
Історія зарубіжної літератури	104
Теорія і практика радянської преси	136
Стилістика російської мови	36
Стилістика української мови	36
Фізкультура	68
Військова підготовка	136
Курсова робота на тему: Мова, стиль радянської преси (на українській і російській мові)	
Навчальна практика	32
Факультативно:	
Психологія	36
Стенографія	68
Фізкультура	68

[4, спр. 241, с. 10].

Навчальний план для III курсу (28 студентів):

Назва предмета	Години
Політекономія	78
Іноземна мова	136
Сучасна російська мова	36
Історія російської мови	68
Сучасна українська мова	36
Історія української мови	68
Історія російської літератури	136
Історія української літератури	68
Зарубіжна література	104

Основи радянської держави і права	100
Історія журналістики	68
Теорія і практика радянської преси (у тому числі стилістика російської, української мови)	100 36
Спецкурси	72 64
Військова підготовка	136
Курсова робота зі спецкурсу	
Навчальна практика	32
Факультативно:	
Фотосправа, фоторепортаж	50

[4, спр. 241, с. 11].

Навчальний план для IV курсу

Назва предмета	Години
Політекономія	64
Діамат, істмат	140
Історія російської літератури	56
Література народів СРСР	56
Історія міжнародних відносин	56
Історія журналістики	60
Історія більшовицької преси	64
Теорія і практика радянської преси	120
Спецкурси: Питання культури і мистецтва в газеті	64
Питання економіки в газеті	64
Історія української літератури	120
Військова підготовка	68
Курсова робота по спецкурсу	
Виробнича практика	144
Факультативно:	
Фотосправа, фоторепортаж	50
Машинопис	60

[4, спр. 241, с. 12].

Ректор своїм наказом визначив перелік дисциплін, які були винесені на зимову сесію:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Антична література	Основи марксизму-ленінізму
	Фольклор	Іноземна мова
	Логіка	Сучасна російська мова
		Сучасна українська мова
		Фізкультура
Другий курс		Військова підготовка
	Іноземна мова	Основи марксизму-ленінізму
	Історія СРСР	Сучасна російська мова
	Історія України	Теорія і практика радянської преси
	Сучасна українська мова	Основи вчення т. Сталіна про мову
	Історія російської літератури	Фізкультура
	Психологія	Військова підготовка
	Стенографія	
Третій курс	Сучасна російська мова	Політекономія
	Сучасна українська мова	Іноземна мова
	Історія російської літератури	Теорія і практика радянської преси
	Зарубіжна література	Стилістика української мови
		Основи вчення т. Сталіна про мову
Четвертий курс		Військова підготовка
	Політекономія	Теорія і практика радянської преси
	Діамат	Основи вчення т. Сталіна про мову
	Історія російської літератури	Військова підготовка
	Історія української літератури	

[1, спр. 111, наказ № 713, с. 24].

За результатами сесії, студентам, які успішно (на 4 або 5) склали встановлені навчальним планом іспити й заліки, наказом ректора призначено стипендію: I курс – 30 студентів, із них – 10 відмінників; II курс – 26 студентів, із них – 12 відмінників; III курс – 27 студентів, із них – 10 відмінників; IV курс – 76 студентів, із них – 38 відмінників [1, спр. 117, наказ № 41, с. 159–164].

Зазначаючи кращі, ніж у минулому навчальному році, успіхи, партком наголошував на загальному збільшенні кіль-

кості "відмінників" і "хорошистів" та, особливо, на гарних результатах із соціально-економічних дисциплін; констатував, що комуністи посіли авангардну роль у навчанні. Серед тих, хто мав кращі результати сесії, фігурувало й відділення журналістики у складі філологічного факультету. Під час сесії було здійснено тотальну перевірку конспектів першоджерел. При цьому зазначено, що навантаження на студента сягало 56 годин на тиждень, для самостійної роботи залишалося надто мало часу [6, оп. 4, спр. 2, с. 45–50]. Водночас саме журналісти мали найбільшу кількість академзаборгованостей, в основному з фізкультури та військової підготовки, стенографії, які вони не поспішали ліквідувати, за що їм навіть затримали виплату стипендій.

Питання якості фахової підготовки на відділенні журналістики, яке до цього порушувалося лише самими студентами, вперше стало предметом широкого обговорення на зборах партактиву університету 27 лютого 1951 р., де в центрі уваги були корінні недоліки, зазначені постановою ЦК КП(б)У про роботу КДУ. З цього приводу виступив аспірант відділення Шлапак: "Я хочу зупинитися на питанні підготовки однієї з 50 спеціальностей, що готує наш університет, на мій погляд, найважливішій, – журналістиці. Тут навчається 180 студентів. Цей показник перевищує чисельність студентів на багатьох технічних факультетах, зокрема фізичному, математичному тощо.

Значення відділення журналістики – колосальне, бо в Україні функціонує близько тисячі газет і ми повинні дати найбільш кваліфіковані кадри працівників для радянської преси. Чи університет належно виконує постанову ЦК у питанні підготовки газетних кадрів? Гадаю, що ні. У чому недоліки роботи відділу журналістики? По-перше, студентів відділу журналістики не готують спеціально. Підготовка обмежується лекціями т. Рубана. Це основний предмет, проте лекції не доповнюються практичними заняттями з курсу, де, відповідно, студентів вчили б працювати в радянській пресі.

По-друге, питання про виробничу практику не розроблене. Вказівки, одержані від МВО, недосконалі, бо лише два місяці виробничої практики виокремлено для студентів п'ятого року навчання.

По-третє, немає лекцій із історії більшовицької преси, праць Леніна і Сталіна про пресу. Спецкурси на відділі журналістики – зокрема, радянську журналістику, стиль мови, праці Леніна і Сталіна, що відображають особливості завдань радянської журналістики, – не викладають. Також не читають партійного радянського будівництва. Відсутній у програмі курс господарчих проблем, який має для нас вирішальне значення. Натомість уже з II курсу викладають такі малопотрібні дисципліни, як фотографія, стенографія.

Окреме питання – відсутність робочих місць і кабінету журналістики. Прикро, що університет протягом чотирьох років не міг залучити і затвердити кваліфіковані кадри журналістів. За це відповідає керівництво університету в цілому і декан факультету зокрема. Врешті, це ганьба для університету столиці. Нам потрібно дати таку кафедру, яка б на належному рівні могла виконувати постанову ЦК КП(б)У про підготовку журналістів. Але до цього часу кафедру не створено. Чи ставили ми питання про підготовку кадрів? Так, ставили на зборах відділу, де обговорювалося виконання завдань у зв'язку з класичною працею т. Сталіна щодо питань мовознавства, та на партійних зборах факультету, де були присутні керівники університету й деканату.

На зборах відділу журналістики партбюро факультету і парткомом обговорювалася проблема про необхідність поліпшення підготовки студентів і аспірантів. Питання щодо останніх розглядаються і в постанові ЦК партії. До прикладу, на відділі журналістики є 7 аспірантів, але немає керівників. У той же час на технічних факультетах на 7 аспірантів є 7 кафедр. А в нас нікому займатися розробкою курсів журналістики. Завершуючи свій виступ, я хочу сказати, що відділення журналістики додасть всіх зусиль у допомозі ректорату, аби сповна виконати постанову ЦК КП(б)У".

Декан факультету Кобилецький: "Особливо незадовільний стан на відділенні журналістики. Відверто кажучи, це моя провина. Оскільки спецкурси вводять з 1-го року навчання, мені слід було проявити наполегливість, аби уникнути прикросів, пов'язаних із профільними дисциплінами. Щоправда, забезпечено читання спецкурсів із історії критики і журналістики – російської та української. Я згоден, що в

програму 4-го курсу необхідно ввести історію більшовицької преси, але дисципліну розраховано на 64 год, читати її нікому. Водночас ціла низка спецкурсів, визначена ВМО, на відділенні таки викладається. У найближчий час треба висувати теми дипломних робіт. Їх розроблено силами членів наших кафедр.

Користуючись присутністю т. О. Короїда (секретар обкому партії) і т. Л. Шевченка (зав. сектору науки і вузів ЦК), треба зобов'язати газетних працівників прочитати відповідні спецкурси. У нас є фахівці, які можуть взяти на себе таку відповідальність, – тт. Паламарчук, Прикордонний, Прозюгін та ін.

Також серед студентів відділення побутує думка, що жодних наук, крім спеціальних (про друк), їм не потрібно. Вони уникають спецдисциплін із історії літератури, історії мови, мови загальної. Цим можна пояснити малописьменність студентів, які вважають себе великими журналістами, тоді як не вміють грамотно написати фейлетону, нарису чи справжньої публіцистичної статті. У цьому є і моя провина, тому ставитиму питання про те, щоб на IV–V курсах ці дисципліни викладалися.

Гостро стоїть проблема з аспірантами. Консультації проходять погано, а, по суті, відділ журналістики – безпритульний; керівництво студентами здійснювати нікому. Ось до мене звернулись аспіранти Шлапак і Федченко з проханням бути їхнім науковим керівником. Я погодився і запевняю, що вони напишуть свої дисертації вчасно. Проте мені довелося відмовити аспірантам Горбаню, Кокті та ін. А т. Рубан нічого не робить у цьому напрямі, не реагує й наукова частина. Був затверджений наказ МВО про положення аспірантів. Із цим положенням ознайомлено кожного. Виявилось, що аспіранти першого року не встигають із написанням наукової роботи, бо займаються додатковими заробітками. Це – Кокта, Щербак, Кулініч 1-й, Кулініч 2-й, Окороков. До прикладу, останнього я давно не бачив ні на партзборах, ні на факультеті.

Щодо питання про кабінет. Нам не потрібно урочистих кабінетів, ми просимо лише робочі кімнати: одне приміщення для книгосховищ та видачі книг, а друге – де б могли

працювати студенти. Прошу, щоб нам поставили стіл, дали книжкову шафу та два десятки портретів. Наразі студентам працювати ніде" [6, оп. 5, спр. 26, с. 82–85].

Наступного разу це питання розглядалось на засіданні партбюро філологічного факультету 9 березня 1951 р., де заслухано доповідь секретаря парторганізації відділення журналістики С. Бондаря. Напередодні було створено комісію для перевірки роботи партійної організації відділення журналістики у складі: Сіренка (голова), Федченка, Карпенко, Кулініча, Шаповалової [6, оп. 4, спр. 17, с. 7–9]. Доповідаючи про роботу відділення, Бондар зазначив: "На обліку в нашій парторганізації перебувають 37 комуністів, із них – 6 аспірантів; маємо 6 партгруп. Нещодавно організовано партійну групу аспірантів. Із часу перевиборів проведено 3 партзбори і 8 засідань партбюро, на яких слухали низку питань про життя відділу. Партбюро приділило багато уваги проблемі дисципліни на відділі. Вся партійна робота перенесена в академгрупу. Переважно проводяться відкриті збори академгруп, на яких заслуховуються студенти з самозвітами. У п'ятій групі ІV курсу організували збори про підсумки практики, тематичні. У цілому такі засідання відбуваються регулярно, політбесіди – раз на тиждень. Наші групи керують Бориспільським районом і метробудом. Наразі працює шість агітаторів, партбюро їхньою роботою задоволене. У цьому навчальному році обрали трьох чоловік у кандидати партії і двох – у члени партії. Це кращі комсомольці нашого відділу. Звернено увагу на тих кандидатів, чий стаж роботи прострочений.

Партбюро працює у тісному контакті з комсомольською і профспілковою організаціями; у КСМ бюро і КСМ зборах бере участь більшість комуністів. Крім цього, ми скликаємо актив відділу. Парторганізація приділяла багато уваги академроботі, ми слухали самозвіти студентів із навчання. Під час підготовки до екзаменів партгрупи працювали зі студентами, що відстали в навчанні. Здійснювався контроль над вивченням студентами соціально-економічних дисциплін. Сесія дала гарні результати: половина студентів – відмінники. Проте недоліки все ж є. Студенти пропускають багато лекцій, особливо чотирикурсники. Недостатньо уваги партбюро приділяло ро-

боті наукових гуртків, нам не вистачало викладачів. Нещодавно вийшла багатотиражка, де в одній зі статей мовилося про погану роботу нашої стінної газети. На засіданні партбюро це питання обговорилося: факти, наведені в статті, взято до уваги, вони виправляються. У багатотиражці працює більшість наших студентів. Раніше практика студентів у газеті проводилася, – тепер ні.

Нещодавно проходили збори з питань незадовільної підготовки кадрів журналістів на відділі, багато критики лунало і на адресу деканату. Практика в обласних газетах пройшла набагато краще, ніж у Києві. Недоліком є й те, що в університеті немає практичних занять. До цього часу відсутній кабінет, кафедра журналістики. Про ці недоліки вже багато йшлося, проте жодної практичної допомоги відділу не надано. Тож сподіваємося підтримки з боку деканату і партбюро факультету”.

Сіренко: "Комісія ознайомилася із тим, як працює відділ. Парторганізація виконала значний масив роботи, про що свідчать результати зимової сесії: більшість студентів склали іспити на "4" і "5". На високому ідейно-теоретичному рівні викладаються суспільно-економічні дисципліни. Ми отримували скарги на викладача Волинську, та вони не відповідають дійсності. Аспірантів не завжди залучають до роботи на відділі, зокрема Окорокова та Кокту. Аспіранти працюють над фаховими дисциплінами без плану і без програми.

Серйозним недоліком є відсутність кафедри журналістики.

Непродумано викладання спецкурсів: їх за програмою має бути два, а немає жодного. Низка загальних курсів не відповідає вимогам навчального плану. Курс теорії і практики радянської преси, згідно з планом, розраховано на 450 год., із них – 310 год. на практичні та 140 год. на теоретичні заняття, натомість т. Рубан читає тільки теорію. Історії журналістики взагалі ніхто не викладає. Майже відсутня наукова робота. Парторганізації не вдалося налагодити трудову дисципліну, що дається взнаки вже з початку навчального семестру. Парторгам і партгрупам слід прискіпливіше ставитися до боржників. Студенти не задоволені тим, як викладач Гамрецький подає свої лекції з історії СРСР. Погано організовано практику студентів.

Отже, першочергове питання – створення кафедри і кабінету журналістики. Потрібно просити ректорат і партком залучати до роботи кваліфікованих працівників, маємо звернути увагу на трудову дисципліну, владнати процес проходження практики.

Запитання: Чи цікавилась комісія тим, скільки годин на виробничу практику надано в інших університетах? (Іщук)

Відповідь: План для всіх університетів однаковий, тому й кількість годин збігається.

Запитання: У майбутньому студенти планують працювати в українській чи російській пресі? (Кобилецький).

Відповідь: Більшість працюватиме в українських газетах.

Запитання: Яким чином аспіранти-журналісти беруть участь у партійному житті? (Іщук)

Відповідь: Практично не беруть участі, окрім т. Шлапака.

Запитання: Як аспіранти виконують кандидатський мінімум? (Дяченко)

Відповідь: Про це партбюро невідомо".

Виступили:

А. Кулініч: "Аспіранти відділу виконують свій план своєчасно. Ті, що вступили в цьому році, готові скласти іноземну мову. Вони відвідують лекції з історії філософії, але не готують спеціальності з фаху, не мають список-мінімум із літератури. Дисертації обираються довільно, без творчої допомоги. Практику в цьому році було організовано недостатньо. На мою думку, на III курсі потрібно практику проводити на підприємствах, у багатотиражках. Студенти несправедливо нарікають на деяких викладачів; незадоволені вони й навчальними планами".

Шаповалова (член партбюро): "Колектив відділу в цілому згуртований, але є й такі, що за спільними недоліками намагаються приховати свою недисциплінованість: мається на увазі заява про викладання зарубіжної літератури т. Волинською. Студенти Набока, Григор'янець, Погорелов не відвідують лекцій, не ведуть конспектів. Старші курси законно вимагають розподілу на спеціалізації, але для студентів першого, другого років навчання такі спецкурси вводити зарано. Непродумано розподілення годин із російської та української мов, через що рівень знань студентів із цих предметів низький".

Сьомічев (інструктор ОК КП(б)У, зав. сектору преси Київського обкому КП(б)У): "Секретарю партвідділу пред-

ставлено низку пропозицій стосовно покращення роботи відділу. Необхідно в найкоротший термін організувати кабінет журналістики (так, як це зроблено в Москві) і залучити до нього кращих спеціалістів.

Щодо практики в пресі. Досвід показує: в республіканських газетах студенти не набувають знань. Треба, щоб вони проходили практику в районних газетах, яких у Києві налічується 53; відвідували типографії і т. д. Факультет звертався до обкому партії з низкою прохань, які поступово буде вирішено".

Валько: "Я навчаюся на II курсі відділу журналістики. Чесно кажучи, до вступу в університет сподівався зовсім на інше.

Не налагоджено роботу гуртків. У цьому питанні нам мають допомогти аспіранти, але поки що сприяє лише т. Шлапак. Недостатньо уваги приділено вивченню української мови. До того ж, забагато годин відводиться на теми з синтаксису, і замало – з лексики".

Шлапак А.: "На мою думку, становище з аспірантами не трагічне. Всі аспіранти другого року навчання виконують свої плани, аспіранти першого року – готуються до складання іноземної мови, але мають проблеми з керівниками. Тт. Кокта, Огороков, Іванов не займаються громадською роботою.

Окремого питання заслуговує настрій на відділі, де поширені зазнайство, самозакоханість. Прикладом цього слугує заява Фішмана про те, що резолюції партзборів неправильні; підігріває цю ситуацію і т. Огороков. Не в такому дусі треба виховувати студентів. Навіть на зборах не було дисципліни серед студентів, а тт. Бондар і Федченко не спрямували роботу зборів у потрібне русло".

Самойленко (член партбюро): "Важко, що практика в обласних газетах дасть студентам набагато більше знань і навичок, ніж та, що проходить у районних газетах".

Федченко (запрошений): "До створення хорошої атмосфери на відділі повинні залучитися як партбюро, так і студенти, аспіранти, викладачі. Вважаю, що не треба обмежувати практику журналістів районними газетами. Оскільки немає кафедри, наша наукова бібліотека не отримує того, що необхідно для відділу журналістики, тепер про це треба подбати".

Млинченко (член партбюро): "Основне, що потрібно для студентів відділу журналістики, факультет дає – це висока загаль-

ноосвітня підготовка. Проте в нашій роботі є певні недоліки. Курс із теорії і практики радянської преси неповний, оскільки читається лише теорія. При вирішенні цього питання нам потрібно враховувати досвід партшколи. Мене здивувало те, що студенти IV курсу недисципліновано ведуть себе на лекціях із історії української критики. Щодо історії російської критики, то справи тут ще гірші. Все-таки Міністерство вищої освіти (МВО) непередумано склало навчальний план. До цього часу немає програми для аспірантів відділу журналістики".

Іщук (член партбюро факультету): "Першочерговим треба ставити питання про створення кафедри журналістики. Те, що її на даний момент немає, в тому числі винний Ю. Кобилецький".

Кобилецький (член партбюро факультету): "Без "сильної руки" ми справи не налагодимо. У мене є така пропозиція: призначити керівником кафедри т. Федченка, а консультантом – т. Іщука. На сьогодні вже вироблено теми дипломних робіт, із 15 березня будуть читатися спецкурси з публіцистики і нарису – в цьому нам допоміг обком партії.

Т. Іванов протягом року отримував зарплатню за завідування неіснуючим кабінетом журналістики. Щодо проблеми з аспірантами, то я винен в тому, що не зібрав їх у кулак. Зараз кулак у них є – це нещодавно організована партійна група, яка працює непогано. Відомо, що на відділ журналістики ми добираємо кращі кадри, але зі студентами трапилося те, що з їх колегами з міжнародного факультету: вони зазналися. А основна якість радянських журналістів – скромність. Кадри на відділі працюють добрі, тільки ними треба краще керувати. А у нас виходить неподобство в тім, що на IV курсі погано прийняли викладача т. Камишанченка. Так до людей не можна ставитися. Дух нігілізму має бути знищений на відділі.

Нам треба вирішити питання практики – це зроблять завідувач кафедри, консультант кафедри і парторг. Рішення винесемо на закриті партзбори відділу і там його обговоримо, аби вжити всіх заходів для покращення роботи на відділі журналістики".

Федченко: "Я вважаю, що пропозиція т. Кобилецького доцільна в питанні організації кафедри. Крім того, що немає

кафедри, обмаль і викладачів. На відділі добросовісно працює лише 4 аспіранти. Т. Огороков за останні чотири місяці в університеті не з'являвся; т. Кокта також рідко навідується до університету; т. Іванов – академіст, тому весь час сидить у публічній бібліотеці. Зараз парторганізації відділу треба серйозно взятись за наведення трудової дисципліни. Студенти не займаються чорною роботою.

Ухвалили: Заслухавши й обговоривши доповідь т. Бондаря, партбюро факультету приходять до висновку, що парторганізація відділу виконала значний об'єм роботи в питанні поліпшення ідейно-виховної та навчальної роботи.

Зимова екзаменаційна сесія свідчить про значне покращення успішності: із 167 студентів "на відмінно" склали 82, найкращі результати показав III курс.

На високому ідейно-теоретичному рівні викладаються суспільно-економічні дисципліни. Читання загальних курсів із української, російської та зарубіжної літератури, української та російської мов цілком відповідає вимогам, що ставляться перед радянською вищою школою.

Аспіранти відділу виконують індивідуальні плани, своєчасно складають кандидатські мінімуми. Разом з цим в роботі відділу є низка серйозних недоліків:

а) не створено кафедри журналістики, яка б керувала науковою і навчальною роботою;

б) аспіранти відділу працюють над фаховими дисциплінами без плану, програми; немає визначеного списку мінімуму літератури, не визначаються спецпитання, теми дисертаційних робіт обираються довільно, не надаються консультації, не визначаються терміни складання кандидатського мінімуму з фаху;

в) деякі провідні спецкурси зовсім не викладаються, зокрема, "Партійне життя в газеті", "Воєнна журналістика", "Нарис в газеті" та ін.;

г) серед загальних курсів є такі, що не відповідають вимогам програми та запитам студентів, а саме: курс "Теорія і практика радянської преси" (викладач Рубан). Згідно з навчальним планом, 450 год повинні розподілятися так, щоб на практичні заняття виділялось 310 год, але т. Рубан проводить лише теоретичні заняття, якими студенти незадоволені. Теоретичні курси

"Історія більшовицької преси", "Історія журналістики" зовсім не викладаються;

д) газетну практику продумано погано. Влітку 1950 р. вона пройшла незадовільно, оскільки керівник не мав змоги щодня керувати роботою студентів;

е) наукова діяльність студентів проводиться на низькому рівні. Не організовано керівництво курсовими роботами, наукові гуртки працюють зі збоями; не сприяє у цьому питанні й партбюро відділу;

ж) ускладнює спецпідготовку відсутність кабінету журналістики;

з) до цього часу партбюро не налагодило трудову дисципліну серед студентів: навчання в другому семестрі почалося неорганізовано, дехто зі студентів до цього часу має академзаборгованість (чл. ВКП(б) т. Комлякова).

З метою ліквідації вищезазначених недоліків партбюро ухвалює:

1. Порухити питання перед ректоратом і парткомом університету про створення кафедри журналістики. Доручити члену ВКП(б) аспірантові Федченко П. та чл. ВКП(б) доцентів Іщуку А. тимчасово, до створення кафедри, виконувати обов'язки з організації навчальної та наукової роботи на відділі журналістики.

2. Для поліпшення наукової, навчальної роботи вважати не-обхідним створення кабінету журналістики. Просити ректорат виділити для цього відповідне приміщення.

3. Просити ректорат і партком університету порушити клопотання перед обласним і ЦК КП(б)У про те, щоб залучити до викладання на відділі журналістики редакторів і журналістів республіканських газет та журналів.

4. Покращити умови проходження практики для студентів-журналістів.

5. Зобов'язати партбюро відділу журналістики домогтися налагодження трудової дисципліни, навчальної та наукової роботи. Політично-виховну роботу спрямувати на поліпшення підготовки висококваліфікованих працівників більшовицької преси.

6. Зобов'язати декана Кобилецького організувати роботу аспірантів так, щоб вони могли читати окремі спецкурси.

7. Рішення партбюро обговорити на закритих партзборах відділу журналістики” [6, оп. 4, спр. 17, с. 11–15].

На літню сесію встановлено такий перелік іспитів і заліків:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Нова історія	Сучасна українська мова
	Вступ до мовознавства	Вступ до літературознавства
	Сучасна російська мова	Історія російської літератури
	Економічна, політична географія	Фізкультура
	Військова підготовка	
Другий курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Старослов'янська мова	Теорія і практика радянської преси
	Історія російської літератури	Стилістика російської мови
	Історія української літератури	Стенографія
	Зарубіжна література	Фізкультура
	Військова підготовка	
Третій курс	Політекономія	Історія російської мови
	Іноземна мова	Історія української мови
	Зарубіжна література	Історія української літератури
	Основи радянської держави і права	Фоторепортаж
	Теорія і практика радянської преси	Спецкурс
	Військова підготовка	Спецпідготовка
Четвертий курс	Істмат	Історія міжнародних відносин
	Література народів СРСР	Історія журналістики
	Історія більшовицької преси	Теорія і практика радянської преси
	Історія української літератури	Спецкурси
	Військова підготовка	Фоторепортаж
		Іноземна мова (факультативно)

[1, спр. 121, наказ № 236, с. 28].

Цей навчальний рік журналісти закінчили і були переведені на наступні курси з такими результатами: на другий курс – 30 студентів, із них 11 відмінники; на третій курс – 30 студентів, із них 12 – відмінники; на четвертий курс – 27 студентів, із них 17 – відмінники; на п'ятий курс –

78 студентів, із них 54 – відмінники. [1, спр. 123, наказ № 397, с. 78–82].

У звіті факультету за 1950–1951 навчальний рік зазначено високу успішність журналістів у навчанні: із загальної кількості студентів відділення (167 осіб) відмінно навчалися 55 %, добре – 45 % [4, спр. 244, с. 27–29].

Водночас зазначили й суттєві недоліки: низька дисципліна, що пов'язано з роботою факультету у другій з половиною зміни в кількох приміщеннях, – це зумовлювало велику кількість спізнень і непродуктивні витрати часу на переходи з одного приміщення в інше, черги в гардеробі тощо. Часто зривалися заняття через технічні причини – проблеми з електрикою; "коли не тільки треті, а й другі зміни не працювали, бо через кожні 30 хвилин вмикалась і вимикалась електрика". Ускладнювала роботу відсутність завідувача відділення, неукomплектованість кафедри та сумісництво (всі наявні викладачі кафедри – сумісники). Не було навчальної бази – наукової, навчальної і художньої літератури; координації наукової тематики; лабораторій, приміщень для роботи студентських гуртків, зокрема й журналістики та ін. [4, спр. 244, с. 10–32; 6, оп. 5 спр. 26, с. 98].

Влітку студенти III і IV курсів проходили виробничу практику. Згідно з вказівками ЦК КП(б)У, вони відряджались:

– Перша група студентів (за списком від 1 до 32) до київських газет, центрального управління РАТАУ, Республіканського комітету радіоінформації в м. Київ, 1–31 липня. Керівник – аспірант А. О कोरोков.

– Друга група студентів (за списком від 33 до 60) до обласних видань Донбасу та Дніпропетровської області, 1–31 липня. Керівник – аспірант І. Гергель.

– Третя група студентів (за списком від 61 до 79) до Одеси, Херсона, Ізмаїла. Керівник – аспірант К. Млинченко.

– Четверта група студентів (за списком від 80 до 106) до Львова, Ужгорода, Луцька. Керівник – аспірант Д. Шлапак [1, спр. 122, наказ № 320, с. 42–45].

Особливості суспільно-політичної ситуації в країні вимагали посиленої пильності у пошуках ворогів та неблагонадійних. Вивчення особових справ студентів тривало, виявляючи факти та епізоди, які засуджувалися колективом і парторганізацією.

Так, студент IV курсу відділення журналістики С. Борко, учасник війни, за приховування підтримки його батьками зв'язків із родичами, які живуть за кордоном, був визнаний "політично незрілим" під час вступу до партії, через що його кандидатуру відхилили. Студенти, серед родичів яких виявляли репресованих, обмежувалися в правах [6, оп. 3, спр. 102, с. 18, 174]. Вхід до навчальних приміщень відтепер здійснювався лише за студентськими квитками [6, оп. 4, спр. 3, с. 177].

Хоч партком і не шкодував зусиль на виховання свідомих будівників комунізму, досягти бажаного вдавалось не завжди. Не всі випускники їхали на роботу за призначенням, але університет жодного разу не вдався до виконання рішення уряду в питанні про притягнення до судової відповідальності тих, хто відмовився їхати за призначенням, хоч і розглядав такі вчинки як "дезертирство з фронту боротьби за комунізм". До відповідальності вдавалось притягти лише тих, хто не підписував призначення на комісії, а ті, що підписували, а потім під різними приводами залишались у Києві, уникали відповідальності. Намагаючись виправити становище, партком рекомендував не видавати дипломів доти, поки випускник не приїде на місце роботи за призначенням [6, оп. 3, спр. 96, с. 98–99; спр. 102, с. 104–105].

Про досягнення високого ідейно-політичного рівня у вихованні свідчило успішне проведення передплати на позику 1951 р. колективом університету [6, оп. 4, спр. 4, с. 186] та шефство над 30-ма підприємствами міста та 89-ма колгоспами Бориспільського району, яке здійснювала комсомольська організація [6, оп. 3, спр. 96, с. 97].

Велике виховне значення мала відіграти й колективна зустріч Нового року, яку на пропозицію ректора організували в університеті в ніч із 31 грудня 1950 р. на 1 січня 1951 р. і розглядали як засіб виховання нової людини. "Краще двохтисячним колективом підняти чарку за Новий наступаючий рік, ніж дозволяти обивательські зустрічі в гуртожитках. <...> Давайте протиставимо дрібноміщанській розрізненості організовану колективну зустріч Нового року", – закликав В. Бондарчук. О. Бандура запропонував відповідно перебудувати план заходів та оформити новорічний вечір: "...важливо більше

приділити уваги політоформленню вечора. Треба продумати плакати, стенди на теми міжнародного життя, політичні карикатури, зміст світлової газети тощо". При цьому було ухвалено: "Зобов'язати секретарів парторганізацій провести на факультетах необхідну роз'яснювальну роботу для забезпечення масової явки студентів на університетський новорічний вечір" [6, оп. 3, спр. 102, с. 183–184].

Складовою комуністичного виховання була фізична і військова підготовка. Оборонна робота на відділенні журналістики, де до участі в ДТСАРМ, ДТСАВ, ДТСФЛОТ (добровільні товариства сприяння армії, авіації та флоту. – Т. В.) були залучені лише 45–48 % студентів, визнавалась недостатньою і оцінювалась як "ненормальний стан". Партком же вимагав добитися 100 % залучення студентів і викладачів в оборонні товариства [6, оп. 4, спр. 3, с. 143–145].

За активного сприяння І. Зозулі та відповідального за спорт-роботу відділення М. Канюки журналісти брали активну участь у спортивних змаганнях університетської команди на першість вишів міста, у змаганнях товариства "Наука", вищих навчальних закладів МВО, на першість в Україні та СРСР, показуючи непогані результати: по місту посіли перші дев'ять місць [6, оп. 3, спр. 96, с. 183], а по університету – третє місце [6, оп. 3, спр. 128, с. 42]. У листопаді 1950 р. завершилися змагання на кубок Києва з шахів і шашок, які тривали два місяці. Команда КДУ з 29 студентів (у тому числі журналісти) здобула третю перемогу й була визнана сильнішою серед 22 вишів міста, відзначена наказом ректора з оголошенням подяки всім учасникам та організаторам [1, спр. 110, наказ № 677-а, с. 43–44]. Тоді ж кафедра фізичного виховання звітувала про дострокове виконання державного плану підготовки значківців ГПО 1 і 2 ступенів, називаючи серед перших відділення журналістики та його завідувача І. Зозулю [1, спр. 110, наказ № 694, с. 67–68].

Ініціатором та організатором розвитку зимових видів спорту із залученням усіх студентів до участі в змаганнях не тільки в університеті, але й на всесоюзному рівні, виступив голова ради ДСТ "Наука" М. Канюка (студент четвертого курсу відділення журналістики). Колектив університету взяв зобов'язання щодо основних видів зимового спорту і викликав на змагання МДУ.

Незважаючи на відсутність спортивної бази та брак обладнання, студенти вирішили під час канікул та в лютому провести "заочні змагання" силами 3 тис. студентів. Запланували два лижних агітпереходи у Канів і Бориспіль. Хоча лижний спорт і не набув масовості (через матеріальні нестатки), університетська команда (у складі якої були й журналісти) посіла перше місце на всесоюзних гірськолижних змаганнях серед жінок. Розвиток хокею та ковзанярського спорту стримувався через відсутність потрібної кількості спортивного спорядження [6, оп. 4, спр. 2, с. 16–17]. З нагоди відкриття літнього спортивного сезону журналісти (Ю. Калиновський, Б. Сорока) взяли участь у змаганнях велосипедистів [1, спр. 120, наказ № 215, с. 107].

Готуючись до першотравневої демонстрації, партком накреслив план участі колективу в цій відповідальній політичній акції. Очолити колону університету було доручено філологічному факультетові. Першими мали йти декан, секретаріат, за ними – студенти по 18 людей у ряду, дівчата з квітами, а хлопці – з книгами (томами творів Леніна і Сталіна). У складі факультету журналісти мали замикати колону в такому порядку: спочатку V курс, потім IV, III, II, I. Відповідальним по відділенню журналістики призначений Самоїленко [6, оп. 4, спр. 17, с. 41]. Декан факультету Кобилецький підбив підсумки акції: "Колона університету провела демонстрацію на високому ідейно-політичному рівні, була понад 1 тис. студентів філологічного факультету. Колона йшла радісно, з піснями, <...> дружно". Партком же дорікав, що "особливо погано вели себе журналісти", "це було якесь зборище", "жодної організованості", "не всі комуністи і комсомольці розуміють, що таке політична демонстрація" [6, оп. 4, спр. 4, с. 180–184].

Розвивається художня самодіяльність, особливо з наближенням всесоюзного огляду. Вже у вересні почали працювати всі студії і гуртки при клубі університету: хор (110 осіб), студентський театр, хореографічна студія, жіночий ансамбль пісні, студія художнього слова, домровий і духовий оркестри, ансамбль баяністів, ансамбль народної пісні. Клуб став центром культурно-масової роботи: тільки до нового року провів шість культпоходів до театру, організував систематичний показ кінофільмів, проводив вечори художньої самодіяльності,

зустрічі із представниками університету. Колективи філологічного факультету виступили з концертами в підшефних колгоспах і підприємствах. Відділення журналістики організувало вечір, присвячений П. Чайковському, – на ньому побували студенти із різних факультетів [6, оп. 3, спр. 96, с. 60; спр. 102, с. 95–100].

Участь у республіканському огляді художньої самодіяльності у січні – лютому 1951 р. [1, спр. 117, наказ № 28, с. 52–53], а також відмінна робота й активна участь журналістів у громадському житті була відзначена наказами ректора з нагоди радянських свят [1, спр. 121, наказ № 228, с. 3]. Закінчення навчального року також вирішили відсвяткувати проведенням спортивних змагань і художньої олімпіади на стадіоні "Динамо", приурочивши ці заходи боротьбі молоді за мир [6, оп. 4, спр. 4, с. 184]. Проте розвиток художньої самодіяльності, а відповідно і комуністичного виховання студентів, стримувався відсутністю належного приміщення та музичних інструментів.

Влітку керівництво університету вжило заходів щодо оздоровлення колективу, надаючи путівки в першу чергу студентам-інвалідам війни, хворим на туберкульоз, відмінникам навчання, громадянам країн народної демократії та активістам громадсько-політичної роботи. В університеті відкрито профілакторій, а для оздоровлення дітей почав працювати піонерський табір [6, оп. 4, спр. 4, с. 222, 228].

Влітку 1951 р., у зв'язку з закінченням відбудови головного корпусу та накопиченням значної кількості проблем, які заважали нормальній роботі, і які університет не мав можливості вирішити самостійно, його керівництво звернулося до т. Мельникова (перший секретар ЦК КП(б)У. – Т. В.). Заручившись підтримкою першого секретаря, університет звернувся до найвищого партійного і державного керівництва у Москві з проханням дозволити збільшити надто малий штат адміністративно-технічного персоналу, а також посадові оклади, відповідно до положення про індивідуальні штати для вишів із кількістю студентів понад 3 тис. осіб. Було також порушено питання про виділення коштів для забезпечення університету трансформатором та іншим устаткуванням і господарським обладнанням, про будівництво гуртожитку та будинку для викладачів, допо-

могу в комплектуванні кадрами кафедри журналістики та ін. Прохання університету підтримали три члени Політбюро ЦК ВКП(б) – К. Ворошилов, М. Хрущов і Г. Маленков, що давало надії на відповідну допомогу [6, оп. 4, спр. 4, с. 338; спр. 2, с. 50; спр. 36, с. 20–24; оп. 5, спр. 26, с. 99]. У відповідь на всі клопотання університету та вищого партійного керівництва України МВО СРСР залишило старий штатний розклад, усе інше без змін [6, оп. 4, спр. 4, с. 365].

1951—1952 навчальний рік

У 1951—1952 навчальному році ідеологічний терор з боку приреченого сталінського режиму досяг свого піку. Нова хвиля гострих ідеологічних атак на українську інтелігенцію розпочалася одразу після Днів української культури у Москві в червні 1951 р. На початку липня центральна газета "Правда" в редакційній статті "Проти ідеологічних викривлень в літературі" виступила з нищівною критикою ЦК КП(б)У за недостатню активну боротьбу з українським націоналізмом, що знову вкоренився в українську літературу й науку. Гострі звинувачення були спрямовані проти вірша В. Сосюри "Любіть Україну", написаного ще 1944 р., але перекладеного російською мовою лише на той час. Поета звинувачено в тому, що він оспівував "якусь одвічну Україну, Україну взагалі", а не радянську соціалістичну. О. Корнійчук і В. Василевська були розкритиковані за лібрето до опери "Богдан Хмельницький", в якому недостатньо розкрито "прогресивну" роль реакційних, як для України, російського царя та бояр.

Стаття в "Правді" стала початком нової хвилі звинувачень творчої інтелігенції в націоналістичних збоченнях, яку підхопили провідні центральні та практично всі українські видання. У липневому номері журналу "Жовтень" гострій критиці піддавались одразу 34 письменники України. Відбувся надзвичайний пленум Спілки письменників України (кінець липня – початок серпня 1951 р.) за участю спеціально відряджених Москвою К. Симонова та О. Суркова, що продовжили викривальну кампанію. У листопаді 1951 р. проходив пленум ЦК КП(б)У, присвячений ідеологічній роботі. На ньому було засуджено помилки у творчості українських письменників Ю. Яновського, П. Воронька та ін. Для поліпшення ідеологічної роботи вирішено провести тотальну ідеологічну перевірку всіх українських комуністів і здійснити насильницьку ротацію кадрів. У результаті партійних "чисток" із КП(б)У протягом січня 1946 – вересня 1952 рр. за звинуваченням у націоналізмі було виключено 22 тис. 175 осіб, що становило майже 3 % її складу.

Водночас в Україні розгорнулась широка ідеологічна кампанія "промивання очей" – акції примусових залучень мільйонних аудиторій на лекції, де домінуючими були теми: "Великий

російський народ – провідна нація СРСР” та “Українські буржуазні націоналісти – смертельні вороги українського народу”. Лише впродовж 1951 р. на ці лекції “загнали” 7,7 млн осіб. Зворотним боком кампаній проти космополітизму та буржуазного націоналізму неросійських народів став розквіт російського великодержавного шовінізму, що фактично набував офіційного статусу.

Такі кампанії не обминули й Київський університет та його вже колишнього ректора професора В. Бондарчука, який після призначення на посаду заступника голови Ради Міністрів УРСР був звинувачений партактивом університету в тому, що сам стояв “на позиціях ворожої ідеології, буржуазного націоналізму”, “звеличував відомого націоналіста Грушевського”. Особливе обурення викликала видана ним популярна книга, додаток до журналу “Україна”, під назвою “Краєвиди Радянської України”. “І якщо під націоналістичним віршем Союзи міг би підписатися Петлюра і Бандера, то й під книгою “Краєвиди Радянської України” Бондарчука міг би підписатися Грушевський, злісний ворог українського народу”. “Продукція Бондарчука” була засуджена і визнана “порочною”. Протягом тривалого часу партком фіксував доноси на Бондарчука: “на кожному кроці паплюжили його, наговорювали, писали в пресу про його нібито націоналістичні погляди” та ін. [6, оп. 4, спр. 36, с. 158; спр. 43, с. 138].

Філологічний факультет, без перебільшення, опинився в епіцентрі подій. Нескінченні й затьожні збори, пленуми, дискусії, конференції, які проходили поетапно і тривали по кілька днів, паралізували творчу, наукову діяльність викладачів, супроводжувалися пошуками та викриттями ворогів, звинуваченнями в націоналізмі, низькопоклонстві перед Заходом, космополітизмі, зрештою призводили до звільнення з роботи. “В окремих творах деяких українських радянських письменників мають місце серйозні політичні помилки, рецидиви буржуазної ідеології – українського націоналізму і космополітизму <...> збиваються на шлях, що веде до перекручення дійсності, до створення надуманих, а то й фальшивих образів, до збіднення, а інколи й явного спотворення морально-політичного обличчя радянської людини”. Вірш Союзи “Любіть Україну”, присвячений 1950 р. деканові факультету Ю. Кобилицькому, безпосередньо торкнувся останнього. Річ у тім, що

саме тоді син поета вступав до університету на відділення журналістики філологічного факультету. Декан організував зустріч В. Сосюри з викладачами і студентами, де поет читав свої вірші, в тому числі й "Любіть Україну" з присвятою. Те, що вірш В. Сосюри кілька разів перевидавався, був перекладений російською мовою та навіть потрапив на сторінки журналу "Звезда", було розцінено як "явне притуплення політичної пильності редакторів і видавництва". А "Кобилецький, якому Сосюра присвятив цей вірш, не тільки не критикував, але й всіляко підносив його як зразок "патріотичного твору"". Ю. Кобилецькому пригадали 1947 р., коли його літературна та наукова творчість вже піддавалась гострій критиці за "буржуазно-націоналістичні помилки" на сторінках радянської преси і засіданні кафедри української літератури, з якої він не зробив належних висновків, "залишився на старих ідейно-хибних позиціях", "не зумів розібратися в наскрізь ворожому, націоналістичному вірші Сосюри" і давав йому зовсім протилежну оцінку, ніж газета "Правда". "Популяризувався ворожий, націоналістичний вірш на лекціях, у друкованих статтях, на загальних зборах студентів і викладачів філологічного факультету, коли цей вірш на прохання Кобилецького читався самим В. Сосюрою разом з присвятою" [6, оп. 4, спр. 16, с. 170]. Парторганізація була вкрай занепокоєна тим, "який вплив мала і могла мати діяльність декана Кобилецького на наших студентів", оскільки "не будучи озброєним теорією марксизму-ленінізму, філософією марксизму-ленінізму, не можна правильно керувати". Намагаючись виправдатися, Ю. Кобилецький вдався до "самокритики" і "визнання своїх помилок": "Я вихваляв всіх письменників українських – Рильського, Сосюру і Яновського, і це було неправильно, непартійно. <...> не викрив помилок національного характеру Рильського, Сосюри, Яновського і, значить, фактично стояв на цих позиціях" [6, оп. 4, спр. 16, с. 28–29, 38, 125; спр. 36, с. 173]. "У моїх роботах найбільшою помилкою є те, що вірш Сосюри, написаний 1944 р., був присвячений мені і читався тут при студентах. Присвята цього вірша Сосюри принесла мені неприємності" [6, оп. 4, спр. 16, с. 100]. Крім того, нові "ідейні помилки буржуазно-націоналістичного характеру та перекручення" були знайдені в книгах Ю. Кобилецького, що надруковані в 1951 р. до декади українського мистецтва і літератури в Москві, –

"Іван Франко" і "Творче зростання". Партзбори факультету засудили їх, оскільки автор "спотворив образ великого українського революціонера-демократа, народного трибуна, ворога капіталізму, співця народної революції І. Франка" і показав літературний процес Радянської України "у відриві від розвитку російської радянської літератури, не показав творчого зв'язку з багатонаціональною літературою народів СРСР, зокрема з найпередовішою в світі російською літературою". Доцент Ф. Шолом і Г. Кулініч були звинувачені в тому, що "сприяли їх просуванню до друку", перший – за позитивну рецензію на книгу Кобилецького, а другий – за редагування. Члени кафедри аспірант Богущкий та викладач Бурляй у своїх роботах також розглядали творчість В. Сосюри некритично. Припустився помилку і доцент Іщук. Ці "серйозні ідеологічні помилки" на кафедрі української літератури пояснювалися тим, що керівник кафедри та її члени "глибоко не вивчили постанов партії з ідеологічних питань та праці т. Сталіна з питань мовознавства, не керувалися цими вказівками в своїй творчій і практичній роботі". Гостро критикували й інших викладачів факультету, зокрема Іллічевського, оскільки він не вказав на значний вплив російської літератури, зокрема Тургенєва, Толстого на творчість Мопассана та ін. [6, оп. 4, спр. 1, с. 206–209, 240; спр. 16, с. 185]. Виховання кадрів на "викритих помилках і недоліках" здійснювалося через засудження "націоналістичних помилок" Ю. Кобилецького та інших науковців і відбувалося на всіх рівнях університету. Його персональну справу розглядали на засіданнях кафедри, факультету, всіх партзборах та партбюро, на парткомі, засіданнях вченої ради факультету й університету, на пленумі Союзу радянських письменників України, а матеріали про його "критику" надрукували майже всі провідні газети СРСР та України з висновком: "його виступ присутніх не задовільнив, оскільки був мало самокритичним". Майже всі видання СРСР та України "підняли свій голос засудження ідейно-порочних виступів цих товаришів". Звинувачення Ю. Кобилецького тривало навіть після його звільнення з університету – як небезпечний рецидив українського буржуазного націоналізму в творчій продукції колишнього завідувача та членів його кафедри (старшого викладача комуніста Ю. Бурляя у дисертації про творчість В. Сосюри, в газетних і журнальних статтях аспірантів Богущкого, Кузякіної, Кулініча та доцента Іщука). "Радянська

громадськість різко засудила рецидиви українського буржуазного націоналізму" [6, оп. 4, спр. 5, с. 50, 54, 58; спр. 16, с. 51, 117]. Проте полкування на відьом не припинялося.

Восени 1951 р. І. Зозуля від імені парткому надіслав редакції газети "Правда України" відповідь на критику Кобилецького: "Партком розглянув справу Кобилецького на засіданні 25.09.51 і визнав критику правильною. За допущення помилок буржуазно-націоналістичного характеру в своїй творчій продукції, за незадовільне керівництво кафедрою і деканатом т. Кобилецькому оголошено догану. Він звільнений від роботи декана і завідувача кафедри української літератури" [6, оп. 4, спр. 36, с. 97]. Тоді ж був виведений зі складу партбюро факультету і виключений із партії. У лютому 1952 р. наказом ректора ще раз, уже остаточно, звільнили з роботи в університеті колишнього декана доцента Ю. Кобилецького "за неодноразові ідеологічні перекручення в науковій та викладацькій роботі" [1, спр. 138, наказ № 82, с. 42]. Тих, хто сприяв публікаціям творів Ю. Кобилецького або поділяв його погляди на творчість критикованих українських письменників, І. Зозуля звинуватив у скоєнні "антидержавних, антипартійних" учинків і вимагав, аби партійні збори вжили відповідних заходів: "Кобилецького зняли з роботи декана і завідувача кафедри, а чому тт. Шолом, Кулініч, Богущкий залишилися непокараними. Треба притягти до партійної відповідальності цих товаришів за шкідливі, непартійні рецензії, які вони давали на ту чи іншу роботу" [6, 4, спр. 16, с. 5–9].

Звинувачення у "спотворенні дійсності сучасного українського колгоспного села", у "відході від історичної правди", у позиціях, "які не мають нічого спільного з принципами соціалістичного реалізму" тощо, торкнулися багатьох українських письменників і поетів – Ю. Яновського, Л. Дмитерка, Л. Первомайського та інших, а відповідно й науковців, літературних критиків, викладачів, які досліджували й вивчали їхню творчість. Філологічний факультет було паралізовано черговою хвилею кампанії, яка призвела до остаточного знищення вцілілих наукових шкіл і супроводжувалася кадровими "чистками". Це позначилось і на науковій роботі факультету, яка не могла остаточно викоріни-ти елементи маррвізчини і перейти до розвитку радянського мовознавства на основі сталінського вчення про мову. На 1952 р.

планувалось підготувати дві збірки "Вчених записок" факультету, одну – присвячену 115-й річниці від дня смерті Пушкіна, а другу – 100-літтю від дня смерті Гоголя. Те саме можна сказати й про роботу літературної студії, яка "останнім часом ніким не контролювалась". І це на столичному факультеті, де працювали два академіки, три професори з п'яти докторів наук республіки, 34 кандидати філологічних наук із 46 в усій Україні [6, оп. 4, спр. 18, с. 5–9; спр. 35, с. 171, 180–182].

Виступаючи на VI Партконференції КДУ в грудні 1951 р., новий ректор університету, доктор фізико-математичних наук, професор О. Голик наголосив, що в умовах здійснення широкомасштабних післявоєнних планів університетська освіта набуває значної ролі. Партія спрямовує на виховання і підготовку спеціалістів широкого профілю. У зв'язку з цим закликає терміново перебудувати роботу університету, в першу чергу виховувати, а не тільки вчити кадри нових спеціалістів, здатних вирішувати політичні й господарські завдання, які висуває життя. Одночасно партія вимагала від університету повсякденної допомоги виробництву, колгоспам, культурним установам. "Ми щодня відряджаємо зі свого складу студентів і викладачів на особливо важливу господарську роботу <...> в розпорядження союзного керівництва". Далі ректор озвучив відому сталінську формулу: "Просування до комунізму проходить не шляхом затухання ідеологічної боротьби, а гострою реакцією на всі пережитки, в першу чергу – на український буржуазний націоналізм. <...> Завдання полягає в тому, щоб підняти на більш високий рівень всю ідеологічну роботу серед викладацького складу та студентів. Основний метод виховання кадрів – критика і самокритика". Конференція визначила такі пріоритетні напрями діяльності: керівництво ідеологічною, науковою і навчальною роботою. У їх здійсненні треба діяти, як у дні війни, – кожний комуніст одночасно має бути політпрацівником [6, оп. 4, спр. 1, с. 122, 133, 149].

Питання науково-дослідної роботи в університеті ректор назвав важким і складним. Кількість видань – мізерна. Якість – погана. Відгуки на книги – незадовільні. Підручники майже не видаються. Стан книг залишає бажати кращого. Ректор намагався змінити ситуацію. План науково-дослідної роботи на 1952 р. і план допомоги великим будовам комунізму обговорю-

валися кілька разів на різних рівнях, а після узгодження з парткомом – відправлені в Москву, де вони були скорочені й відкориговані з певними змінами. Передбачалось, що до роботи над комплексними темами залучатимуться всі науковці. Але виявилось, що запропоновані зміни не отримали підтримки. Ректор поставив запитання: "Чому так бояться колективної роботи? Чому деякі товариші дивляться на критику не як на засіб обміну думками, а як на спосіб фізичного знищення супротивника. <...> Звідки така спотворена уява про критику?" [6, оп. 4, спр. 42, с. 121; спр. 43, с. 22; спр. 45, с. 19]. Відповідь на таке підступне запитання зависла в повітрі, бо могла коштувати життя.

Нова хвиля перевірок знову виявляла осіб, які не відповідали своєму призначенню за політичними переконаннями, тих, хто перебував на окупованій території і тих, хто працював на німців у різних установах. "Чистили" кадри філологічного факультету, що виявилися "досить засміченими космополітами" і "буржуазними націоналістами". Виключали з партії та університету студентів, які приховували існування родичів за кордоном, підтримували з ними зв'язки й отримували від них посилки тощо [6, оп. 4, спр. 1-в, с. 98; спр. 5, с. 43, 46, 283].

Ідейно-виховна робота визнавалася й надалі головною і визначальною, підпорядковувала собі всі інші види робіт, у значній мірі підміняла навчальну. Рішення ЦК партії та останні дискусії з питань розвитку радянської науки були безапеляційні: "найголовніше – це ідейно-політичне спрямування лекції. Це класичне ленінське визначення є непорушним принципом, яким повинен керуватися кожний викладач при читанні будь-якої дисципліни в КДУ. <...> і якщо він прагне досягти високого наукового рівня, зміст його лекцій повинен бути пронизаний духом марксизму-ленізму". Важливо, щоб лекції мали наступальний характер у боротьбі проти антимарксистських положень, які поширюються в капіталістичних країнах, показували переваги радянської економіки, політики та ідеології, переваги радянського соціалістичного ладу, висвітлювати національну політику партії, давали критику сучасних ідеалістичних реакційних теорій, викривали антинародну контрреволюційну суть усіх виявів буржуазної ідеології і перш за все проявів буржуазного націоналізму і космополітизму [6, оп. 4, спр. 35, с. 2].

Як виявилось, окремі вчені, незважаючи на критику "не зробили належних висновків і продовжують читати лекції на низькому ідейно-теоретичному рівні". Перевірка на відповідність вищенаведеним вимогам була здійснена на кожному факультеті персонально щодо конкретного викладача, аспіранта й студента, звільняючи всіх, хто не відповідав вимогам партії та вченням Сталіна з питань мовознавства. Ректор зазначав, що викладачі у лекціях допускають: багато помилок, не всі належним чином вивчили марксистсько-ленінську теорію. Партком не втрачав пильності, стежачи "за кожною новою статтею, за змістом лекцій" і оперативно втручався, виправляючи "помилки". Він намагався також забезпечити систематичний і якісний контроль за роботою наукових гуртків та літературної студії [6, оп. 4, спр. 16, с. 22; спр. 44, с. 165].

Стенографування лекцій здійснювалося постійно, що забезпечувало необхідний контроль. В архівних фондах зберігаються стенограми лекцій по відділенню журналістики, зокрема стенограма від 25 лютого 1952 р. на тему "Листи трудящих до редакції", прочитаної викладачем І. В. Прокопенком студентам III курсу відділення журналістики [4, спр. 415] та стенограма лекції викладача В. Сиротіної на тему "Лексикографія" від 18 грудня 1951 р. [4, спр. 316].

Партком дбав про забезпечення гідного рівня ідейно-виховної роботи. Серйозну роль у вихованні викладачів, аспірантів і студентів відігравали загальноуніверситетські лекції: сталінське вчення про мову, значення літератури в боротьбі за мир, про моральне обличчя радянського студента, з питань міжнародного життя тощо. Але партком зазначав, що лекцій про радянський патріотизм, дружбу народів бракувало. Ректор уважав, що питання з підвищення ідейно-теоретичного рівня співробітників університету розв'язуються погано [6, оп. 4, спр. 44, с. 165].

Велику увагу приділяли підвищенню ідейно-теоретичного рівня колективу, яке здійснювалося на конференціях: "Марксизм і питання мовознавства", "Радянська література в боротьбі за мир", "Жити і працювати за Іллічем", "Умови побудови комунізму в нашій країні", "Про поступовий перехід від соціалізму до комунізму", "Великі будови комунізму" та ін. В їх роботі брали активну участь майже всі викладачі та студенти (понад 4000 осіб), які готували на "високому ідейно-теоретичному рівні" близько 3 тис. доповідей і виступів. Теоретична конфе-

ренція "Марксизм і питання мовознавства" мала найбільший розмах: студенти та викладачі підготували 1328 доповідей і виступів, які зачитувалися на теоретичних конференціях курсів, академгруп і кафедр. Кращі доповіді серед журналістів підготували студенти Негода, Луцет, Курочка. Розпочато підготовку до нових конференцій: "СРСР в авангарді боротьби за мир", "Боротьба Леніна-Сталіна проти проявів буржуазної ідеології, буржуазного націоналізму і космополітизму", "Радянська література в боротьбі за мир і побудову комунізму в нашій країні" та ін. Всі викладачі працювали над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня, користуючись кваліфікованою допомогою консультантів, мали індивідуальні плани, виконання яких перевірялося і контролювалося. І. Зозуля вважав, що ця робота набула організованіших форм [6, оп. 4, спр. 1, с. 193–195]. На всіх факультетах працювали методологічні семінари, діяв вечірній університет марксизму-ленінізму, щоправда, його заняття відвідувала незначна кількість викладачів і лаборантів факультету. Активно працювали агітатори, які були в кожній групі. Для них раз на тиждень проводили постійний семінар, за визначеною парткомом тематикою: "Про Паризьку комуну", "Українська художня література напередодні декади українського мистецтва і літератури в Москві", "В. Маяковський (21 рік від дня смерті)", "81 рік від дня народження В. Леніна", "Про міжнародне становище" та ін. Кращими агітаторами серед журналістів були визначені Майорчик, Навальна, Шнайдер. Крім того, в групах систематично проводилися диспути, обговорення, зустрічі з письменниками та артистами, культпоходи до музеїв, кіно, театрів, вечори відпочинку з відповідною політичною спрямованістю і наповненням. Велась постійна агітаційна робота серед населення силами студентів під керівництвом викладачів і партійних органів. Про успіхи в комуністичному вихованні й зростанні партійної дисципліни та відповідальності свідчила активна участь комуністів у виборах до місцевих рад депутатів і трудящих та до Верховної Ради УРСР, у збиранні підписів під відозвою Всесвітньої Ради Миру, в успішному проведенні кампанії з реалізації державної позики, у результаті якої 6 тис. 455 осіб оформили передплату на суму 3 636 115 крб, що становило 128,3 % фонду зарплати. Університет у районі посів перше місце [6, оп. 4, спр. 16, с. 197, 210–216].

І. Зозуля як секретар парткому університету повсякчас вдосконалював структуру своєї партійної організації, аби добитися ідеальних умов для ідейно-виховної роботи, можливості вивчати кожного студента і викладача з метою забезпечення максимального партійного впливу. Наприкінці 1951 р. результати його натхненної праці були затверджені парткомом і мали таку ієрархію: 1) партком; 2) первинні парторганізації факультетів, кафедр та інших підрозділів; 3) парторганізації курсів і відділень філологічного факультету; 4) партгрупи в академгрупах, на курсах філологічного факультету, на кафедрах [6, оп. 4, спр. 5, с. 227]. Комуністи університету були об'єднані в 19 первинних організацій, які мали у своєму складі 118 партгруп [6, оп. 4, спр. 42, с. 188].

Партгрупа відділення збільшилась та зміцніла, ставши найпотужнішою на факультеті, мала на обліку 33 члени і 17 кандидатів у члени партії, тимчасом як всього на факультеті було 128 членів і 44 кандидати у члени партії. Очолював партбюро відділення Є. Бондар, якого цього року обрано до партбюро факультету від журналістів разом із І. Леонідовим, М. Кагановичем, М. Самойленком. Постало питання щодо доцільності обрання партбюро відділення журналістики, яке вирішено позитивно з огляду на можливість його перетворення на партбюро факультету журналістики в разі створення останнього [6, оп. 4, спр. 16, с. 228, 234; спр. 50, с. 34].

Газета відділення журналістики "Слово-зброя" (ред. Валько), незважаючи на неодноразову критику, лишалася "поганою". Факультетська газета, редактором якої був аспірант Кокта, теж зазнавала критики через "слабе керівництво" з боку парткому. Зміна редактора не зрушила справу з місця. Партком рекомендував замінити редколегію і знову призначити нового редактора. Ще гірше, з точки зору вищого партійного керівництва, партком керував університетською газетою "За радянські кадри". Редколегію газети було знову переобрано, головним редактором призначено П. Іванова, заступником – М. Канюку. Фактично газета останніми роками видавалася зусиллями студентів і співробітників відділення, але постійні зміни її керівництва та складу редколегії не йшли на користь справі [6, оп. 4, спр. 1, с. 50; спр. 16, с. 209; спр. 43, с. 63, 87].

У розпал вищезгаданих кампаній на сторінках центральної газети "Правда" та в республіканській "Правді України" були

опубліковані два матеріали: про підготовку кадрів через аспірантуру в Київському університеті та про роботу відділення журналістики. Питання, порушені в цих публікаціях, були винесені на засідання вченої ради філологічного факультету в грудні 1951 р. Їх обговорення дало змогу побачити реальний стан справ на кафедрі теорії і практики партійної преси та відділенні журналістики.

Новий декан факультету доцент М. Стаховський виступив із доповіддю, в якій визнав, що обидві статті безпосередньо стосуються філологічного факультету, є принципово правильними, хоча й містять деякі неточності, але для філологічного факультету не суттєві. Він порушив питання про кафедру теорії і практики партійної преси, її стан, зазначивши, що минулого року рада констатувала відсутність цієї кафедри, але цьогооріч вона вже створена. Проте існує фактично формально, оскільки всі її члени: В. Рубан, М. Карпов, М. Климов [2, 14/1956 або див.: Додаток I/9], у тому числі й завідувач В. Прожогін, – сумісники. Усі вони працюють на основній роботі в інших місцях, а в КДУ – лише за сумісництвом. Керівництво факультету вважало за потрібне ставити питання перед директивними органами з проханням закріпити за філологічним факультетом основних працівників, а не сумісників.

Декан відкинув звинувачення статті в тому, що для викладання найважливіших дисциплін на відділення журналістики направляються менш кваліфіковані викладачі. У статті йшлося про те, що викладачі П'ятаков і Камишанченко читали журналістам ті ж спецкурси, що й на інших відділеннях, крім того, Камишанченко читав окремі розділи своєї дисертації – в цьому декан нічого поганого не вбачав.

Декан погодився із зауваженням статті про відсутність навчальної програми на відділенні журналістики, зазначивши, що наявні тільки навчальні плани. Була лише одна програма з теорії і практики радянської преси, але вона не задовольняла ані студентів, ані викладачів. Викладачі самі склали розширені проспекти програм, які були затверджені на засіданні кафедри та узгоджені з Управлінням у справах вищої школи, але це були не програми, а тільки проспекти курсів і спецкурсів. Між тим, таких випадків, коли дисципліни викладаються без програм, тим більше з профільних, основних дисциплін не повинно бути. Декан зазначив, що А. Мартиненко, яка була на нараді представників

відділень журналістики в Москві, зобов'язалася привезти ці програми, але з'ясувалося, що їх немає ні в Москві, ні в Ленінграді, ні у Мінську, – програм, затверджених МВО, просто не існувало.

Щодо статті "У Київському університеті погано готують кадри", то, на думку декана, вона була принципово правильною, але трохи поверховою. Декан вказав на недоліки в цій сфері: аспірантура комплектується без конкурсу; організація роботи аспірантів і керівництво нею недостатнє; існує велике завантаження аспірантів роботою, яка не має прямого відношення до їхньої наукової діяльності.

Для поліпшення роботи відділення журналістики декан сформулював низку вимог до МВО:

1. Необхідно добитися програм для відділення журналістики.
2. Потрібно вимагати одну штатну одиницю для завідувача відділення журналістики і для завідувача виробничої практики, оскільки у журналістів вона зовсім не схожа на педпрактику і вимагає спеціальної людини, яка б нею займалася.
3. Виробничу практику, як і навчальну, слід проводити не влітку, а під час навчального року.
4. Необхідно просити директивні органи допомогти у комплектації відділення журналістики лекторами основних профільних дисциплін не за сумісництвом, а штатними працівниками університету.

А. Мартиненко (а не завідувач кафедри В. Прожогін!), розповіла про роботу наради заступників деканів і завідувачів кафедр журналістики, що відбулася 29 листопада – 8 грудня 1951 р. у Москві. У нараді брало участь 9 представників різних університетів, керував – заступник начальника главку університетів Семін; обговорювалися викриті газетою "Правда" недоліки в роботі КДУ.

Зокрема було визнано, що програми по відділенню журналістики застарілі, мають певні вади і потребують ґрунтовного перероблення. Слід користуватися програмами з історії журналістики та з теорії і практики радянської преси, які є у ВПШ та Військовій політичній академії. Хавіну та Антропову доручено ці програми опрацювати і подати на затвердження через два місяці, отже, до кінця навчального року ця проблема має бути вирішеною.

Наказ міністра ВО про складання підручників і посібників із фаху не виконаний, створений для цього авторський колектив не

працював. На нараді було визначено нових авторів і час для створення потрібної навчальної літератури – близько двох років.

Постало й питання про необхідність вдосконалення навчального плану. Його мали переглянути, а перед тим учасникам видали робочий варіант, затверджений лише методичним відділом МВО. За словами доповідачки, цей тимчасовий план необхідно було показати працівникам газети "Правда", потім – проконсультуватися з відділом преси ЦК і відділом пропаганди та агітації ЦК, відтак розіслати до університетів.

На нараді було запропоновано скласти окремі варіанти плану для університетів України та Білорусі, які б відрізнялися кількістю годин. При цьому зазначено, що суттєві зміни в плані передбачено з російського курсу. У рамках цієї наради відбулося окреме засідання завідувачів кафедр російської та української мов і літератур, де обговорювалося питання про те, як читати курс стилістики, на який відведено 68 годин. Вирішено читати курс української стилістики, а курс російської стилістики – проводити як спецсеминар, зважаючи на наявність у ньому теми з мови і літературного стилю радянської преси.

Нарада приділила увагу й кадровому питанню. Рекомендовано відбір абітурієнтів здійснювати на підставі результатів "глибоких і ґрунтовних бесід", з'ясувавши, що до вступу прочитав кандидат. До аспірантури рекомендовано приймати лише працівників із виробництва, що мають стаж практичної роботи не менше двох-трьох років.

Зазначено, що деканат й університет вжили певних заходів для усунення недоліків, але повного їх викоренення ще не досягнуто. На кафедрі відсутні штатні працівники, всі члени – сумісники. У Москві є штатний працівник – завідувач кафедри, що весь свій час цілком віддає цій роботі. У Ленінграді теж є один штатний працівник, але там немає завідувача кафедри, в інших університетах є завідувач кабінету, який і керує навчальною та виробничою практикою. У КДУ кабінету журналістики немає, хоч уже підписано договір із художником і в січні обіцяють закінчити обладнання кабінету.

На нараді було поставлено питання, щоб прирівняти кафедру теорії і практики радянської преси до таких кафедр, як основи марксизму-ленінізму та політекономії, оскільки доводилося запрошувати на роботу висококваліфікованих працівників, які, зазвичай, не мали вченого ступеня. Але, незважаючи на це, необхідно було їх прирівняти до відповідної оплати, незалежно від звань.

Починаючи з нового семестру, виділено один день на тиждень (для третього і четвертого курсів) для навчальної практики у редакціях газет і журналів. Наступне питання – про перехід на скорочену програму з іноземних мов. Далі зачитано план заходів, накреслених по відділенню журналістики.

В обговоренні взяли участь:

Доцент П. Плющ коротко зупинився на питанні роботи з аспірантами. "Справа допекла так, що всі недоліки відомі кожному присутньому членові вченої ради. Хиби поділяються на дві категорії: 1) у підготовці аспірантів. По-перше, немає з ними контакту; на першому році вони починають дуже інтенсивно працювати над іноземною мовою, історією філософії, а треба зразу привчати аспірантів до теми його роботи, він повинен мати літературу з фаху, мусить написати на тему роботи реферат; з темою має визначитися в другому півріччі; аспірантів не завантажувати іншою роботою. По-друге, вони займаються справами, що не пов'язані з темою їхньої наукової роботи, тоді як із другого півріччя повинні активно працювати над кандидатською – розробити літературу, написати реферат і т. д. 2) У наборі до аспірантури немає з кого обирати, тому неможливо досягти належного професійного рівня".

А. Іщук зазначив, що стаття з "Правди", в якій ідеться про роботу відділення журналістики, та стаття з "Правди України", яка вказує на незадовільний стан підготовки наукових кадрів через аспірантуру, наголошують на одному: вимагають рішучого поліпшення всієї навчальної та наукової роботи. Треба переглянути систему підготовки аспірантів. Необхідно ставити це питання перед МВО.

Питання викликало жваву дискусію. Карпенко: "Підготовка аспірантів має великі недоліки. Наукові студентські гуртки працюють недостатньо. Гуртки не підготували жодної людини для вступу до аспірантури. З великої кількості вчених нашого факультету жодний не може сказати, що він підготував до наукової роботи своїх учнів".

Сидоренко: "...треба щоб аспіранти могли залучатися до наукового життя з першого курсу. Наукові реферати – обов'язкові. Аспіранти не захищаються вчасно".

Аспірант першого року навчання Шевчук назвав недоліки організаційними, школярськими.

П'ятаков: "Питання, порушені в статті Кисельова з газети "Правда" щодо підготовки журналістів, вимагають серйозного опрацювання. Правильно зазначено, що відділення журналістики незабезпечене навчальними програмами, оскільки історія жур-

налістики – предмет нерозроблений і недосліджений. Коли я вчився в Інституті журналістики, цей курс не читався, бо не було спеціалістів з цієї дисципліни навіть у Москві. Зараз міністерство розробляє цю програму і просимо надіслати її на рецензію.

У статті є багато неточностей, які насамперед стосуються і моєї роботи. Мені доручено прочитати курс історії журналістики. Відмовитися не міг, бо готувати цей курс було нікому. У процесі підготовки я зіткнувся з великими труднощами: курс нерозроблений, на нього відводиться 32 години, в які неможливо вмістити весь об'єм матеріалу. Почав читати, але довелося внести корективи, що викликало невдоволення студентів.

Щодо підготовки аспірантів, то треба починати готувати з першого курсу; необхідно посилити вимоги”.

Кисельов: "Піднято два питання, на вченій раді вони об'єднані і обговорюється лише одне. Доповідачі лише побіжно зупинилися на проблемах у роботі відділення журналістики, про які йшлося у "Правді". Це обговорення звелось до виступів Стаховського і П'ятакова; причому останній намагався вигородити себе перед аудиторією. Загалом на відділенні журналістики великий безлад, тому необхідно перебудувати його роботу.

Стаховський казав, що становище на відділенні журналістики змінилося: організовано кафедру журналістики. Але повноваження кафедри ширші, ніж відділення, тому до організації роботи потрібно підходити більш ретельно. Отже, про це питання слід говорити більш конкретно.

Кілька слів із приводу підготовки аспірантів. У виступах було вказано на суттєві недоліки. Потрібно докорінно змінити роботу з підготовки журналістів”.

Ю. Кобилецький: "Обговорення питання щодо кафедри журналістики набуло формального характеру. На вченій раді відсутній керівник кафедри, всі викладачі й навіть аспіранти. Хотілося б, щоб М. Стаховський виступив із доповіддю; члени кафедри могли б також висловити свою думку. Отже, треба скликати засідання кафедри разом зі студентами, обговорити всі питання і доповісти вченій раді.

Мене критикували за курс, якого я фактично не читав, хоча й узяв на себе відповідальність розробляти його, ніхто із відділу журналістики на лекції не з'явився”.

Декан М. Стаховський: "Щодо недоліків у підготовці журналістських кадрів. Члени кафедри обговорювали всі гострі

питання в присутності представників відділення журналістики. Я вже не раз стверджував, що, по суті, кафедра існує формально, всі її співробітники – сумісники, які працюють на основній роботі в інших установах. В. Прожогін – теж керівник кафедри лише формально, бо працює в партшколі. Я сьогодні ж буду ставити це питання перед ректоратом і партійною організацією університету”.

Ухвалили: "Вчена рада філологічного факультету КДУ вважає, що статті з газет "Правда" і "Правда України" принципово правильно викривають недоліки підготовки кадрів. Для їх усунення вчена рада постановляє:

1. Просити МВО надіслати програми для відділення журналістики з профільних дисциплін.

2. Клопотатися перед МВО про відкриття штатної одиниці для заввідділенням журналістики та для керівництва виробничою практикою.

3. Вважати доречним виробничу практику по відділенню журналістики проводити не під час канікул, а під час навчального року.

4. Клопотатися перед керівними органами і ректоратом університету про укомплектування кафедри журналістики основними співробітниками, а не сумісниками.

5. Вважати за необхідне змінити систему зарахування до аспірантури і широко популяризувати проведення набору серед громадськості, щоб надати можливість вступити до аспірантури не тільки випускникам нашого університету, а й проводити набір за конкурсом (через міськвно, райвно, науково-дослідні інститути та інші університети), приймаючи найбільш творчу і талановиту молодь.

6. Вважати доцільним змінити систему підготовки аспірантів: приділяти більше уваги науковій, а не навчальній підготовці.

7. Поставити питання перед ректором про заборону аспірантам виконувати штатну роботу поза університетом, а також ту, що не має прямого відношення до їхньої наукової підготовки.

8. Передбачити відбір до аспірантури кандидатів із найбільш здібних і творчо активних студентів ще в наукових гуртках, організовуючи для них спецсемінари, які визначатимуть їх майбутню спеціальність" [4, спр. 307, с. 89–114].

Свої претензії щодо обговорюваних питань мали й студенти відділення журналістики, піддаючи гострій критиці недоліки керівництва навчальною та ідейно-виховною роботою. Студент третього курсу Валько у своєму виступі зазначив: "Наш відділ

журналістики має особливі претензії до тов. Кобилецького. Усі, очевидно, пам'ятають, як шість місяців тому т. Кобилецький заявив: "Не йдіть на відділ журналістики, ви там нічому не навчитесь, якщо хочете отримати знання, – вступайте на наш факультет". Я, товариші, запитую, хто ж винний у цьому? Відділ існує з 1947 р., а Ви нічого не зробили для того, щоб підвищити рівень його роботи. Кабінету журналістики немає. І лише після того, як наша партійна організація гостро поставила питання, вдалось де-що зробити в цьому напрямі, але замало. От, наприклад, працюють гуртки журналістики, але ніхто ними не цікавиться. Все відбувається самопливом, від деканату жодної допомоги не надано. Впевнений, якби на роботу відділу деканат звернув належну увагу, не було б стільки проблем, особливо в навчальній частині.

Я хочу ще сказати про ставлення до студентів... Тут мовилося про цьогорічну практику. Лунало багато демагогічних заяв, що цього року з практикою буде все гаразд, натомість 10–11 днів пішло в студентів на виїзд. Взагалі-то заяв було багато, а зроблено дуже мало. <...> Від нашого факультету критикували Даєна (за збірку), Волинського, Богуцього, Бурляя, журнал "Дніпро" давав негативну оцінку Криворотьку. Це наслідок керівництва на факультеті" [6, оп. 4, спр. 16, с. 44–47].

Секретар парторганізації відділення С. Бондар: "Всі ті недоліки в ідейно-виховній роботі, на які вказано в редакційній статті газети "Правда", мають місце і на нашому факультеті, на відділі журналістики. Я хотів би сказати про лекційну пропаганду. Дуже мало проводилось кваліфікованих лекцій на теми дружби народів, радянського патріотизму. Рідко запрошувались працівники виробництва. Хоча відповідні рішення були.

Деякі лекції було проведено на високому рівні, окрім тих, що читали студенти. Побутувала думка, що останні вивчають це питання на лекційних курсах, і тому нема ніякої необхідності розглядати їх додатково. Насправді такі лекції треба читати і важливо залучати до викладання висококваліфікованих спеціалістів.

Є у нас на відділі товариші, які багато друкуються: пишуть рецензії, вірші, художні твори, але ніхто не цікавиться їхньою творчістю. Партійна організація відділу вважає, що є літературна студія, де повинні відповідно спрямовувати, давати вказівки. Літературна студія – це одне, а партійна організація – інше.

Тому вона також повинна займатись цим питанням. До того ж студенти не завжди пишуть те, що потрібно, а в гуртожитку іноді читають вірші, на які треба було б звернути особливу увагу. Партійне бюро винесло рішення практикувати обговорення студентської творчості, проте на ділі цього не було.

Треба сказати, що партбюро факультету недостатньо залучало викладачів до роботи в академгрупах. У рішенні ЦК КП(б)У про перебудову роботи в університеті сказано: всю ідейно-виховну роботу треба перенести в академгрупи. Ось візьмемо, до прикладу, такий факт: студенти обговорюють спектакль. Одні кажуть – хороший, правильний спектакль, а другі – поганий, неправильний. Треба спільно зі студентам дати йому оцінку, проаналізувати. На жаль, це у нас не практикується. Так, зокрема, студенти обговорювали порочний спектакль "Потерянный дом". Думки з цього приводу розійшлися. Якби хтось із викладачів висловив свою думку, – це б допомогло студентам.

Відверто кажучи, партбюро керувало гуртками погано, зовсім не вникало в їх роботу. Знайшлося декілька керівників, які проводили заняття, але ніхто не контролював цей процес. Тепер потрібно, щоб гуртками опікувалися партійне бюро факультету і т. Ішук.

Велике значення мають теоретичні конференції. Але у нас не завжди вони проходять на високому ідейно-теоретичному рівні. Більше того, деякі члени партбюро, яким було доручено керівництво теоретичними конференціями, безвідповідально поставились до цієї роботи. Приміром, т. Млинченко працював у першій групі, але навіть не прочитав усі доповіді, дозволивши зачитати т. Мелтілову примітивну доповідь, чим насмішив усю групу. Несерйозно ставився до цієї справи і т. Кобилецький. Він, ознайомившись із доповіддю студента, не дав їй жодної оцінки.

Товариші, в рішеннях партії і в матеріалах газети "Правда" йдеться про роботу з інтелігенцією. А студенти – наша майбутня інтелігенція, отже, треба, щоб лекції виховували молодь у душі безмежної любові до Вітчизни, до товариша Сталіна" [6, оп. 4, спр. 16, с. 120–122].

Бакланов: "Парторганізації не вдалось ліквідувати недоліки навчального процесу, налагодити підготовку кадрів журналістики. Партбюро філологічного факультету посіло неправильну позицію щодо відділу журналістики. Створено комісію,

яка розпочала перевірку на відділі, фактично не взявши до уваги критику. Ще в минулому році на партзборах бувший декан факультету Кобилецький сказав, що відділу журналістики немає, і нічого про нього говорити. На сьогодні жодних зрушень не відбулося. Теорію і практику преси ніхто не викладає. Не дало користі вивчення старослов'янської мови. Протягом цього року було переведено у наш відділ декілька людей, які фактично нічого спільного з журналістикою не мають. Усе це відбувається без відома парторганізації відділу. Кафедри журналістики як не було, так і немає" [6, оп. 4, спр. 16, с. 190].

Мілько: "На п'ятому курсі відділу журналістики протягом п'яти років лекції читали російською мовою. Українську мову викладали незадовільно, тому студенти погано володіють нею. Зараз нам ввели два спецкурси, які також читаються російською мовою, до того ж не на належному рівні. <...> Теми дипломних робіт повідомили нещодавно, тільки тепер студенти приступили до роботи.

Наближається зимова сесія. Маємо екзамени з історії російської журналістики, теорії і практики радянської преси. Із першої дисципліни вже складено залік, з другої – прочитано лише три лекції, тоді як потрібно – шість. Деканат підійшов до цієї справи формально".

У підсумку І. Зозуля визнав, що "стаття "Правди" абсолютно правильно піднімає питання про підготовку кадрів журналістики. Завдання парторганізації і деканату, а також парткому і ректорату – зробити все, щоб випустити досвідчені кадри журналістів. Комуністам відділу журналістики треба налагоджувати дисципліну, боротися із зазнайками. Партбюро і деканат повинні допомогти п'ятикурсникам в їх роботі над дипломами" [6, оп. 4, спр. 16, с. 191–195].

До цього питання парторганізація факультету поверталася ще неодноразово. Але позитивних змін не зафіксовано. Так само зазначали завантаженість аспірантів лекційною та іншою роботою, відсутність належного керівництва через переобтяженість викладачів і "безпритульність аспірантів", відсутність кафедри, розроблених навчальних планів тощо. Підготовка в аспірантурі лишалась незадовільною, бо лише 10 % захищались вчасно, 20–30 % – із запізненням, решта закінчувала аспірантуру без захисту і працювала не за фахом [6, оп. 4, спр. 16, с. 223, 226, 240–241].

Ці матеріали стали предметом обговорення керівництва університету, яке у відповідь на статтю "Правди" від 15 жовтня 1951 р. "Почему плохо готовят кадры журналистики", визнало, що стаття правильно викрила недоліки у підготовці кадрів журналістики. Але з деякими положеннями статті не погодилися як з такими, що не відповідають дійсності. Наприклад: у статті йдеться про те, що викладання найважливіших дисциплін соціально-економічного циклу доручали на відділенні журналістики найменш кваліфікованим викладачам. Соціально-економічні дисципліни читають ті ж викладачі, що й на інших факультетах. Далі мовиться, що П'ятаков один і той же курс читає і студентам російсько-слов'янського відділення, і журналістам; а Камишанченко викладає студентам зміст своєї нещодавно захищеної дисертації. Ні П'ятаков, ні Камишанченко в поточному навчальному році на відділенні журналістики не працюють. Кафедра теорії і практики радянської преси організована, і керує нею кандидат філологічних наук В. Прожогін. Щоправда, Прожогін на основній роботі – у ВПШ. Кабінет журналістики, про який згадується в статті, в попередні роки не створено, оскільки не було потрібних асигнувань; виділені кошти не використовувалися для створення кабінетів, що обслуговують загальноуніверситетські кафедри (марксизму-ленінізму, політекономії, філософії). У зв'язку з додатковими асигнуваннями створюється кілька нових кабінетів, у тому числі й кабінет журналістики. Програми з нормативних курсів спеціалізації, згідно з чинним положенням, розробляються МВО СРСР. До цього часу університету надіслана тільки одна програма з теорії і практики радянської преси. По спецкурсах кафедрою журналістики розроблені проекти. На відділенні було прочитано не два спецкурси, як зазначено в статті, а чотири, і ще два читалися в цьому навчальному році: "Питання партійного життя в газеті" (Окороков), "Техніка преси" (Кулагін), "З публіцистики" (Шлапак), "Нарис" (Кобилецький), "Питання економіки в газеті" (Климов), "Історія книгодруку" (Петров). У статті зазначено, що т. Кобилецький протягом року, "... говорячи про нарис, жодним словом не згадав цей жанр у контексті літератури російської та братських народів". Ю. Кобилецький працював на відділенні журналістики не "протягом року", а впродовж 12 год., наприкінці минулого року прочи-

тав невеликий спецкурс "Нарис". У поточному навчальному році Ю. Кобилецький взагалі не працював на відділенні журналістики. Далі в статті зазначено, що "в університеті вперто не бажають допускати до викладання журналістам досвідчених робітників преси". Це теж не відповідає дійсності, тому що університет робив і робить все від нього залежне, аби дисципліни викладали кваліфіковані спеціалісти. Насправді відділення, організоване за наказом МВО СРСР в 1947 р., не мало для цього спеціальної навчально-виробничої бази та викладацьких кадрів із профільних дисциплін. Від часу організації відділення керівництво університету вжило певних заходів щодо забезпечення нормальних умов для підготовки висококваліфікованих працівників радянської преси: складені навчальні плани; для читання неспеціальних дисциплін запрошені кваліфіковані викладачі університету. Не маючи кадрів, що забезпечують читання спеціальних дисциплін (теорія і практика радянської преси, історія журналістики, історичної критики та ін.), університет залучав до викладацької роботи таких кваліфікованих працівників преси, як Паламарчук, Прожогін, Рубан, Климов та ін. клопотання ректорату про переведення вищезазначених осіб на основну роботу в університет або про залучення їх до читання спецкурсів минулого року не дали належних результатів. Тільки в 1951–1952 навчальному році почали викладати курси і спецкурси Прожогін та Климов. В умовах, що склалися, університет був змушений забезпечити читання спеціальних дисциплін викладацькими кадрами, що розробляли окремі курси й спецкурси. З тих же причин ректорат доручив керувати відділенням журналістики доценту, кандидату історичних наук, секретарю партбюро факультету І. Зозулі. Набір студентів на відділення журналістики здійснювався на основі загального положення про прийняття до вищих навчальних закладів. Набір же аспірантів на кафедру журналістики проводився за рекомендацією кафедри з послідовним затвердженням кандидатур на вченій раді факультету. Так, в аспірантуру були прийняті працівники преси, що мали вже чималий досвід газетної роботи, – Шлапак, Млинченко, Гергель, Кокта і Федченко. Їх підготовкою керували досвідчені працівники радянської преси Прожогін і Рубан. Про недоліки роботи відділення журналістики, зазначені в газеті "Правда", порушувалося питання

газетою "За радянські кадри" від 28 лютого 1951 р. і в зв'язку з цим було вжито заходів щодо удосконалення роботи цього відділення. Для поліпшення підготовки кадрів журналістів потрібно:

1. Доручити чл. ВКП(б) т. О. Кошику підняти клопотання перед МВО СРСР про виділення додаткової штатної одиниці заступника декана філологічного факультету по відділу журналістики і призначити на цю посаду висококваліфікованого спеціаліста, а також затвердити спеціального керівника виробничої практики студентів за прикладом відділів журналістики МДУ і ЛДУ. Поставити питання перед МВО про складання програми з профільних дисциплін для викладачів і студентів відділу журналістики.

2. Просити ЦК КП(б)У дозволити завідувачу кафедри теорії і практики радянської преси т. Прожогіну перейти на постійну й основну роботу в університет, а також направити для роботи на відділ журналістики т. Карпова.

3. Зобов'язати членів партії тт. Стаховського і Стрельського негайно приступити та закінчити обладнання кабінету журналістики до 1.01.1952 р. за зразком такого ж кабінету у ВПШ при ЦК КП(б)У.

4. Просити відділ науки і вузів ЦК КП(б)У допомогти університету використати на роботі у відділі журналістики видатних журналістів, письменників та практичних робітників преси.

5. Доручити членам ВКП(б) тт. Стрельському, Мариничу, Поліщуку, Марисовій до 10.11.1951 р. глибоко та всебічно перевірити роботу відділу журналістики та представити парткому пропозиції щодо покращення роботи відділу" [6, оп. 4, спр. 5, с. 193–196].

Згідно зі штатним розкладом, кафедра теорії і практики радянської преси 1951–1952 навчальний рік розпочала в такому складі:

1. Завкафедри – В. Прожогін, кандидат філологічних наук, стаж до 5 років.

2. Викладач – Б. Іванов, 0,5 ставки.

3. Доцент – В. Рубан, кандидат філологічних наук, 0,5 ставки (сумісник), стаж 10 років.

4. Викладач – Д. Шлапак, 0,5 ставки.

[1, спр. 124, наказ № 503-а, с. 100–101].

Протягом усього року в складі кафедри відбувались кадрові зміни. В. Прожогіна з 15 вересня 1951 р. призначено на посаду завідувача та старшого викладача кафедри теорії і практики радянської преси з відповідною оплатою [1, спр. 126, наказ № 556, с. 22; наказ № 594, с. 119]. Після вищезгаданої критики роботи відділення журналістики ректорат звернувся до секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова з листом, де виклав проблеми з укомплектуванням штату кафедри теорії та практики радянської преси. У листі йшлося про те, що кафедра складається з п'яти осіб, які в КДУ працюють за сумісництвом. Завідувач кафедри В. Прожогін перебуває на штатній посаді в університеті, працює у ВПШ при ЦК КП(б)У, що не дає йому змоги належним чином керувати підготовкою журналістів в університеті. Ректор просив про переведення В. Прожогіна на постійну роботу в КДУ, плануючи доручити йому, разом із завідуванням кафедрою, керівництво відділенням журналістики. Одночасно ректорат і партком КДУ направили особову справу В. Прожогіна секретарю Київського обкому КП(б)У для розгляду на засіданні бюро і затвердження його кандидатури на посаді завідувача кафедри [2, спр. 35/1978, с. 16, 18]. Вирішення цього питання розтягнулося у часі на рік, але позитивно так і не було вирішено. Інші зміни:

– П. Федченка звільнили з посади старшого лаборанта з 1 лютого 1952 р. [2, спр. 138, наказ № 72, с. 20].

– М. Климова призначили на посаду викладача кафедри з 15 вересня 1951 р. [2, спр. 126, наказ № 594, с. 118], а в грудні цього року перевели на посаду старшого викладача кафедри на 0,5 ставки [2, спр. 128, наказ № 696, с. 60].

– М. Карпова перевели на посаду старшого викладача кафедри з грудня 1951 р. [2, спр. 128, наказ № 696, с. 60].

– М. Канюку призначено на посаду лаборанта кафедри з 20 лютого 1952 р. [2, спр. 140, наказ № 233, с. 3].

А закінчувала кафедра навчальний рік, згідно з графіком відпусток, у такому складі:

1. В. Прожогін – завідувач кафедри.
2. В. Рубан – доцент.
3. М. Климов – викладач.
4. М. Карпов – викладач.
5. І. Прокопенко – доцент.

6. Б. Іванов – доцент.

[1, спр. 141, наказ № 405, с. 201].

На I курс відділення журналістики було зараховано 31 особу [1, спр. 125, наказ № 505-а, с. 28–31].

Нарешті введено в експлуатацію додаткові площі. Тому умови для навчання студентів та роботи лабораторій і кафедр в університеті поліпшилися. З'явилися нові технічні можливості, зроблено перші кроки в обладнанні двох аудиторій для "кінофікації навчального процесу". Але за повоєнний час кількість факультетів зросла від 9 до 12, розгорнули діяльність інститути, стало більше студентів й викладачів. Університет вимагав адекватного розширення і поліпшення умов. На VII Партконференції університету наприкінці червня – на початку липня 1952 р. ректор звернувся до вищого партійного і державного керівництва республіки, що брали участь у її роботі: "це приміщення не добудовано. Лише з доповіді т. Давидова та в рішеннях міськкому воно вважається введеним в експлуатацію". Ректор був змушений звернутися до Маленкова, аби той вплинув на міністерство: "Я прошу, щоб міськком партії, обком і ЦК допомогли нам у цьому році ввести приміщення в експлуатацію. Це вкрай необхідно" [6, оп. 4, спр. 42, с. 127].

Цього року вперше за повоєнний час філологічний факультет розпочав навчання в другу зміну. На факультеті, який до цього працював у надзвичайно важких умовах, обіцяли створити нові кабінети, щоправда кабінет журналістики серед них не фігурував і навіть приміщення для нього не було виділено. Тому В. Прожогін радив не обіцяти, що кабінет скоро запрацює, а для вирішення проблеми рекомендував керівництву університету просити міністерство і ЦК КП(б)у прирівняти кафедру журналістики до кафедр соціально-економічних наук.

Проблема забезпечення студентів гуртожитком було вирішено частково: з 2200 студентів лише 1500 дістали це право, 600 – розмістили "на кутках", решта – у Боярці [6, оп. 4, спр. 5, с. 1–2, 107–111, 193].

До навчального плану, посилаючись на наказ МВО СРСР за № 1635, ректор КДУ наказав увести факультативний курс "Учбова та наукова кінематографія" з практичними заняттями з фотографії в обсязі (для філологічного факультету) 40 годин теоретичного курсу і 110 годин практичних. Цей курс доручено читати В. О. Смородіну [1, спр. 125, наказ № 515, с. 57].

Перед зимовою сесією було запроваджено нове положення, згідно з яким ті студенти, які не склали заліків, не допускалися до екзаменів.

На зимову сесію було встановлено такий перелік іспитових та залікових дисциплін:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Вступ до літературознавства	Основи марксизму-ленінізму
	Антична література	Іноземна мова
	Фольклор	Сучасна українська мова
	Логіка	Фізкультура
		Сучасна російська мова Військова підготовка
Другий курс	Іноземна мова	Основи марксизму-ленінізму
	Історія СРСР	Сучасна російська мова
	Сучасна українська література	Теорія і практика радянської преси
	Історія російської літератури	Фізкультура
	Історія України	Спецпідготовка
	Психологія	Військова підготовка
Третій курс	Сучасна російська мова	Політекономія
	Сучасна українська мова	Іноземна мова
	Історія української літератури	Фоторепортаж
	Теорія і практика радянської преси	Спецпідготовка
		Військова підготовка
		Історія російської літератури
		Стилістика російської мови
Четвертий курс	Політекономія	Історія журналістики
	Історія російської літератури	Теорія і практика радянської преси
	Діамат	Спецкурси
		Військова підготовка
П'ятий курс	Історія журналістики	Марксистсько-ленінська естетика
	Історія філософії	Спецкурси
	Теорія і практика радянської преси	

[1, спр. 128, наказ № 692, с. 47–48].

За результатами зимової сесії філологічний факультет посів друге місце в університеті. Всі комуністи склали сесію на "4" і "5" [6, оп. 4, спр. 16, с. 197].

На підставі результатів зимової сесії студентам, які успішно (на "4" і "5") склали екзамени, ректор наказав призначити стипендію: I курс – 30 студентів, із них 14 відмінників; II курс – 28 студентів, із них 8 відмінників; III курс – 27 студентів, із них 11 відмінників; IV курс – 26 студентів, із них 23 відмінники; V курс – 76 студентів, із них 52 відмінники [1, спр. 137, наказ № 46, с. 212–217].

Безумовне досягнення цього навчального року – курс лекцій із історії України для журналістів на II курсі. На жаль, він був викреслений наступного року, знання історії рідної держави не було затребуване суспільством, навіть заважало обраному владою політичному курсу, з усіма негативними наслідками для суспільства.

Проте керівництво факультету більше переймалося улюбленими заняттями тієї доби – полюванням на політичних відьом. Після викриття групи "буржуазних націоналістів" на чолі з Ю. Кобилицьким пошуки і викорінення ідеологічних збочень в українській літературі серед науковців філологічного факультету не припинялися. Перегляд дисертацій, статей, виступів, лекцій останніх років дозволяв парткому виявляти ідеологічні помилки "націоналістичного характеру". Чимало цьому сприяли доноси, які широко практикувалися у суспільстві, серед наукової інтелігенції, студентства. Союзна і республіканська преса часто ініціювала ці кампанії й брала в них активну участь.

Так, стаття з газети "Правда України" вказувала на "націоналістичні помилки" в лекції доцента М. Морфієвича "Життя і творчість Ю. Федьковича". Аналізуючи вплив культури інших народів на творчість Федьковича, Морфієвич проігнорував ідейні зв'язки з культурою слов'янських народів, і в першу чергу, з російською культурою. Газета нагадувала, що на ці помилки автору вже вказувалось у 1948 р., а декан і секретар партбюро тоді неправильно реагували на викриті помилки в дисертації Морфієвича, які не обговорювали на партзборах і не піддали більшовицькій критиці. Тому Морфієвич "непартійно" реагував на критику і вперто кваліфікував її як "особисте ставлення". Після виступу газети 1 серпня 1951 р. партійна організація факультету ніяк не відреагувала ні на помилки доцента в дисертації, ні на його "націоналістичні виходки", ні на непартійне реагування на критику його помилок, який сказав: "... у нас вважають, що той, хто читає лекції українською мовою – націоналіст". Керівництво факультету

тету було звинувачено у "замазуванні політичних помилок", а для цього "потрібно або їх не бачити, або поділяти". "Чим, як не перекладом на прозу націоналістичного вірша "Любіть Україну" Сосюри, є "Люблю Буковину" Морфієвичча?". На ці звинувачення останній відповів "непартійними" заявами про те, що його "цькують" і "виживають як українця". Він заявив: "...люблю свою Батьківщину, Радянську Батьківщину, нашу соціалістичну Батьківщину, бо іншої не уявляю собі. Я відійшов від тієї, де мене експлуатували, де мені не давали вчитися рідної мови, розмовляти нею. <...> тільки партія та особисто т. Сталін звільнили нашу Батьківщину і возз'єднали її в єдиній Великій Радянській Державі. Я за це повинен бути вдячним до останнього подиху життя. Тому не має сумніву, що Батьківщина в мене одна, і про жодну іншу не можу навіть думати" [6, оп. 4, спр. 43, с. 95–130; спр. 49, с. 12–15].

Вище подано наочний приклад того, що чекало людину, яка ризикнула викладати рідною мовою.

Партком фіксував також "погані настрої" та "нездорові моменти" на деяких факультетах серед студентів, а навесні 1952 р. на відділенні журналістики була виявлена "організація" під головуванням Григор'янца у складі восьми студентів. "Це, по суті, аполітична група, яка протиставляє себе комсомольській, партійній, профспілковій організаціям". Партком розцінив таке явище як "поганий симптом". "А ці люди займаються на відділі журналістики, де повинен бути особливо жорсткий відбір студентів". На інших факультетах органи КДБ теж виявляли підозрілих і "брали" їх. Такі випадки, з точки зору парткому, свідчили про те, що комуністи втратили пильність і недостатню увагу приділяли виховній роботі. "Треба ретельно вивчити кожного студента, запобігти елементам морального розладу, порушення дисципліни", а для цього необхідно "притягти всіх викладачів до виховної роботи". З метою зміцнення керівництва черговий раз замінили декана факультету. Ним став тепер А. Іщук [6, оп. 4, спр. 50, с. 15–16].

У квітні 1952 р. відбулась IX Студентська наукова конференція, присвячена великим сталінським будовам комунізму, на якій було заслухано понад 200 доповідей, із них – 61 виокремлено наказом ректора і премійовано. Вийшов друком XI збірник наукових студентських праць, підготовлено XII [6, оп. 4, спр. 42, с. 226].

На весняну сесію 1951–1952 навчального року було встановлено такий перелік іспитових і залікових дисциплін:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Вступ до мовознавства	Сучасна українська мова
	Сучасна російська мова	Вступ до літературознавства
	Економічна і політична географія	Історія російської літератури
	Військова підготовка	Фізкультура
		Спецпідготовка
Другий курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Зарубіжна література	Теорія і практика радянської преси
	Військова підготовка	Стилістика
		Фізкультура
		Стенографія
		Старослов'янська мова
Третій курс	Політекономія	Історія російської мови
	Іноземна мова	Історія української літератури
	Історія російської літератури	Основи держави і права
	Військова підготовка	Історія журналістики
		Фоторепортаж
		Спецкурси
Четвертий курс	Істмат	Теорія і практика радянської преси
	Історія російської літератури	Основи організації промисловості сільського господарства
	Історія української літератури	
	Історія журналістики	
	Історія більшовицької преси	
	Військова підготовка	

[1, спр. 141, наказ № 329, с. 19–20].

За результатами цієї сесії наказом ректора на наступні курси з призначенням стипендій були переведені: на II курс – 36 студентів, із них 12 відмінників; на III курс – 25 студентів, із них 10 відмінників і 3 без стипендії; на IV – 28 студентів, із них 9 відмінників і 2 без стипендії; на V курс – 26 студентів, із них 21 відмінники [1, спр. 143, наказ № 520, с. 70–73].

На державні іспити для всіх відділень філологічного факультету і відділення журналістики, згідно з навчальними планами, наказом ректора виносились такі дисципліни.

Для всіх відділень філологічного факультету:

1. Основи марксизму-ленінізму.
2. Захист дипломної роботи.

Для відділення журналістики ще один іспит:

3. Журналістика (історія російської журналістики, історія більшовицької преси, теорія і практика радянської преси згідно із спецпрограмою) [1, спр. 140, наказ № 255, с. 46; спр. 159, наказ № 319, с. 4–5].

Допущено до складання державних іспитів та захисту дипломних робіт на відділенні журналістики наказом ректора 78 студентів (12 не допущені через борги) [1, спр. 141, наказ № 330, с. 55–57, 61].

Для першого випуску студентів відділення журналістики в 1952 р. було розроблено тематику дипломних робіт:

"1. Белинский – обличитель буржуазного Запада (Рук. – А. А. Назаревский).

2. Горький-публицист в борьбе с фашизмом (Рук. – Г. Н. Чернуха).

3. Публицистика Леонова.

4. И. Эренбург-публицист в борьбе за мир (Рук. – И. С. Пятаков).

5. Публицистика А. Толстого в годы Великой Отечественной войны.

6. Короленко – публицист.

7. Горький-публицист в борьбе с империалистической реакцией.

8. Горький-публицист в борьбе за мир (Рук. – А. И. Мацай).

9. Роль и место "Полярной звезды" в пропаганде и развитии идей декабристов (Рук. – В. И. Маслов).

10. Художественная публицистика окон "Роста" (Рук. – И. Я. Заславский).

11. Империалистическая Америка перед судом Маяковского (очерки, выступления) (Рук. – В. А. Капустин).

12. Назим Хикмет – публицист.

13. Юлиус Фучик – публицист (Рук. – А. Ф. Илличевский).

14. Нариси Минка (Рук. – Ю. С. Бурляй).

15. Публіцистика Я. Галана.

16. Нариси Волошина.

17. Критика, бібліографія і публіцистика журналу "Дніпро".

18. Відділ критики, бібліографії та публіцистики журналу "Вітчизна" (Кер. – Ф. Я. Шолом).

19. Нариси Ванди Василевської (Жер. – А. С. Дьяченко).
20. Леся Українка як публіцист (Жер. – Б. М. Гурьев).
21. Огляд журналу "Перець" за рік.
22. Публіцистика Ю. Смолича.
23. Нариси в українській радянській пресі.
24. Фронтowa газета "За честь Батьківщини".
25. Роль печати в пропаганде великих строек комунізму ("Правда") (Рук. – В. Е. Прожогин).
26. Критика и библиография в печати как средство коммунистического воспитания масс.
27. Публицистика Горького периода первой русской революции 1905 года.
28. Горький в "Нижегородском листке" и "Одесских новостях".
29. Публицист-большевик Воровский.
30. Добролюбов в "Свистке".
31. Ранняя революционная публицистика Горького.
32. "Правда" в борьбе с враждебной идеологией в науке, литературе, искусстве (1946–1951) (Рук. – В. А. Рубан).
33. М. И. Калинин – выдающийся большевистский публицист.
34. Роль печати в борьбе за мир ("Литературная газета").
35. Советский военный очерк периода В. О. войны.
36. Обзор печати ("Правда" за 1951 год).
37. Роль печати в пропаганде великих строек коммунизма (Рук. – Н. Г. Карпов).
38. Сталин о рабкоровском движении.
39. Сталин – руководитель и организатор большевистской печати в Закавказье.
40. В. И. Ленин – организатор и редактор "Искры".
41. Легальная большевистская газета "Звезда".
42. В. И. Ленин и Сталин – организаторы и руководители "Правды" (1912–1914) (Рук. – М. А. Климов).
43. Советская печать в борьбе за реализацию сталинского плана преобразования природы.
44. Роль печати в развитии социалистического соревнования в послевоенный период ("Правда", "Труд").
45. Донбасс и стройки коммунизма (обзор газет).
46. Передовые Ленина в "Искре" – новый тип передовых.
47. "Солдатская правда" – массовая солдатская большевистская газета.

48. Некрасов как журналист и редактор (Рук. – Б. А. Иванов).
49. Маяковский – газетчик.
50. Маяковский – публицист.
51. Бабушкин – первый рабкор большевистской печати (Рук. – С. О. Петров).
52. Роль советской печати в воспитании советского патриотизма (Рук. – Г. И. Калюжный).
53. Газета "За Радянську Україну".
54. Інформація в советской печати как агитация фактами.
55. Сталин – редактор и организатор "Брдзолы".
[4, спр. 311, с. 9–14].

До керівництва першими дипломними роботами на відділенні журналістики, крім викладачів кафедри, як бачимо з наведеного документа, були залучені співробітники філологічного факультету: О. А. Назаревський, Г. Н. Чернуха, І. С. П'ятаков, А. І. Мацай, В. І. Маслов, І. Я. Заславський, В. О. Капустін, Ю. С. Бурляй, Ф. Я. Шолом, Б. М. Гурьев (з кафедр російської та української літератури).

Для прийняття державних іспитів на відділенні журналістики було створено й затверджено комісію у складі: голова – О. П. Маркевич, члени комісії – В. Є. Прожогін, М. Г. Карпов, В. А. Рубан, А. П. Мартиненко, І. В. Прокопенко. Державна комісія у своєму звіті зазначила хороший рівень відповідей у студентів відділення журналістики [4, спр. 308, с. 166; 6, оп. 4, спр. 64, с. 66].

Влітку 1952 р. відбувся перший випуск студентів відділення журналістики. На підставі протоколів державної екзаменаційної комісії, які свідчили про закінчення повного курсу теоретичного і практичного навчання, складання державних іспитів, захисту дипломних робіт, ректор наказав видати державні дипломи (спеціальність "журналістика", кваліфікація спеціаліста – літературний працівник газети) 78 журналістам, із них 19 – із відзнакою [1, спр. 143, наказ № 526, с. 130–132].

Із першого випуску відділення журналістики було рекомендовано до аспірантури Є. Бондаря – майбутнього декана факультету журналістики [3, Асп., № 426 або див.: Додаток I/3] та П. Іванова [3, Асп., № 27; 6, оп. 4, спр. 52, с. 42 або див.: Додаток I/7] [1, спр. 143, наказ № 542, с. 185].

У листопаді 1951 р. закінчили навчання в аспірантурі на кафедрі теорії і практики радянської преси А. Огороков, Б. Іванов і

П. Федченко. Двоє останніх були рекомендовані для роботи в Київському університеті [4, спр. 308, с. 41; 1, спр. 126, наказ № 547, с. 1]. У цей же час до аспірантури було зараховано Е. Блажко [3, Асп., № 307 або див.: Додаток I/2], М. Кагановича [3, Асп., № 9 або див.: Додаток I/8], Д. Міщенко [1, спр. 127, наказ № 627, с. 27; 3, Асп., № 489 або див.: Додаток I/12].

У фондах Державного архіву Києва зберігається документ, який містить інформацію про наявних аспірантів, тематику їхніх кандидатських дисертацій та відомості виконання цих дисертацій станом на 1951 р., громадські доручення аспірантів [4, спр. 314, с. 3–22]. Згідно з ним:

1. Іван Герасимович Гергель. 1 жовтня 1950 р. Тема: "Районна газета" (газета Шполянського району. – "Роль районної газети в боротьбі за врожай"). Керівник гуртка критики і бібліографії. Науковий керівник дисертації – доцент В. Рубан [3, Асп., № 128 або див.: Додаток I/4].

2. Олександр Іларіонович Бандура. 1 листопада 1949 р. Тема: "Очерк о великих стройках коммунизма в советской литературе". Науковий керівник – доцент Ю. Кобилецький [2, 3/1953; 3, Асп., № 88] або (див.: Додаток I/1).

3. Борис Олександрович Іванов. 1 листопада 1949 р. Тема: "Журнально-публицистическая деятельность В. Маяковского." Науковий керівник – доцент Ю. Кобилецький [2, 15/1952; 3, Асп., № 20 або див.: Додаток I/6].

4. Павло Максимович Федченко. 1 листопада 1949 р. Тема: "Исторический образ украинской советской литературы и журналистики". Науковий керівник – доцент Ю. Кобилецький [2, 101/1988; 3, Асп., № 80 або див.: Додаток I/19].

5. Дмитро Якович Шлапак. 1 листопада 1949 р. Тема: "Украинская советская публицистика в годы Великой Отечественной войны" (За сумісництвом, відповідальний редактор газети "Вечірній Київ"). Науковий керівник – доцент Ю. Кобилецький [3, Асп., № 211 або див.: Додаток I/21].

6. Михайло Данилович Кокта. 1 жовтня 1950 р. Тема: "Белинский и русская журналистика 40-х гг. XIX ст.". Науковий керівник – доцент В. Рубан [3, Асп., № 531 або див.: Додаток I/11].

7. Кузьма Матвійович Млинченко. 1 жовтня 1950 р. Тема: "Воровский – большевик, публицист и литературный критик" (згодом тема була замінена на іншу: "Письменник Я. Галан в боротьбі проти імперіалістичної реакції"). Науковий керівник –

доцент Ю. Кобилецький. (У цьому ж документі наведено ще один варіант теми: "Большевистская печать Украины в борьбе за перестройку партийной работы на селе в свете новых задач послевоенного развития (1945–1950)" [2, 67/1987; 3, Асп., № 496] або див.: Додаток I/13].

8. Михайло Аронович Каганович. 1 листопада 1951 р. (Теми немає – Т. В.). Керівник – доцент В. Прожогін [3, Асп., № 9 або див.: Додаток I/8].

9. Елеонора Онисимівна Блажко. 1 листопада 1951 р. (Теми нема – Т. В.). Науковий керівник – доцент В. Прожогін. Партиєне доручення – керівник гуртка критики і рецензії [3, Асп., № 307 або див.: Додаток I/2].

10. Дмитро Олексійович Міщенко. 1 листопада 1951 р. (Теми нема – Т. В.). Науковий керівник – доцент Ю. Кобилецький [3, Асп., № 489 або див.: Додаток I/12].

11. Андрій Захарович Окороков. 1 листопада 1949 р. Тема: "Укрепление сельского райкома партии и роль печати (Из опыта ЦК КП(б)У по перестройке сельских райкомов в свете новых требований послевоенного развития)". Науковий керівник – доцент А. Чеканюк" [3, Асп., № 38 або див.: Додаток I/15].

У цьому ж документі також ідеться про хід виконання планів аспірантами, які обрали журналістські теми і роботою яких керували доценти В. Прожогін і В. Рубан. Зазначається, що триває процес створення кафедри, відкрито кабінет журналістики. Але є ще багато недоліків: відсутні проспекти зі складання кандидатських екзаменів; теми ще остаточно не визначені й не затверджені – у процесі обговорення; немає програм спецкурсів і списків літератури до них. Із цих нотаток складно зрозуміти, який стан складання кандидатських іспитів і підготовки робіт аспірантами. Зазначено, що всі аспіранти відвідують лекції В. Прожогіна з історії російської журналістики, проходять не лише лекційну практику, а й виробничу.

Про роботу кафедри з аспірантами і налагодження контролю за виконанням їхніх планів свідчить атестація аспіратів М. Кокти, Е. Блажко, К. Млинченка, проведена в цьому навчальному році [4, спр. 308, с. 214], наказ про відрахування Д. Шлапака з аспірантури за невиконання індивідуального плану [1, спр. 143, наказ № 536, с. 166].

Керівництво університету, виправляючи становище на відділенні журналістики після постанови секретаріату ЦК КП(б)У

"Про підготовку кадрів журналістики на Україні" від 11 грудня 1951 р., за санкцією Київського обкому КП(б)У залучило до керівництва практикою студентів "спеціаліста газетної справи" І. Прокопенка. Щодо інших заходів, то новий декан філологічного факультету А. Іщук зауважив, що на спільних нарадах викладачів Харківського та Київського університетів було висунуто чимало пропозицій, найпривабливіші з яких – утворити окремий факультет журналістики, змінити програми та ін. А тим часом деканат розробив цілу низку заходів із метою наведення порядку, серед них: вирішити кадрові питання включно із завідувачем кафедри; переглянути контингент студентів I і II курсів відділення журналістики із метою виявлення нездібних до газетної справи людей та переведення їх на інші відділення або відрахування; організувати стенографування лекцій спеціальних дисциплін для перевірки їх якості; порушити питання перед ректоратом і парткомом про необхідність призначення заступника декана по відділенню журналістики; розгорнути науково-дослідну роботу на кафедрі журналістики і доручити їй організувати наукові студентські гуртки, виділивши для них керівників; добитися прикріплення аспірантів кафедри до висококваліфікованих працівників Москви та Ленінграда; розгорнути роботу кабінету журналістики, укомплектувавши його відповідною літературою та періодикою. Як бачимо, з цього переліку лише окремі позиції були під силу факультету. Що ж до кабінету журналістики, то зауважимо, що жодна з 13 кафедр факультету не мала свого кабінету і тільки останнім часом було розпочато організаційну роботу зі створення трьох кабінетів: мови, літератури і журналістики [6, оп. 4, спр. 63, с. 24; спр. 64, с. 5–10].

Незважаючи на декілька ухвалених партійних рішень щодо відділення журналістики та доволі активне обговорювання цієї проблеми на різних рівнях протягом року, результати були скромні. Партійний актив відділення зробив такі висновки: основним недоліком названо погано налагоджений навчальний процес; неретельний відбір студентів, що головним чином впливає на дисципліну й успішність; суто формальне існування кафедри; не викладаються спецкурси; виробнича практика через відсутність керівників не здійснюється; не забезпечено належного керівництва аспірантами; наукова робота на відділенні не провадиться. Оскільки влітку 1952 р. стало відомо, що факультет журналістики в наступному навчальному році відкритий не

буде, то комуністи вимагали хоча б часткового виконання ухвлених до того рішень і створення та укомплектування кафедри теорії і практики радянської преси, яка очолила б роботу відділення [6, оп. 4, спр. 63, с. 41–59].

Виробничу практику студентів вдалося організувати завдяки старшому викладачеві І. Прокопенку, керівникові практики. Студенти III курсу були відряджені в редакції газет Києва, Чернігова, Ізмаїла, Одеси, Луцька, Херсона, Ворошиловграда на період з 20 червня по 20 липня 1952 р. [1, спр. 142, наказ № 468, с. 117].

1. Бакланов В. М. – редакція газети "Вечірній Київ" (Київ).
2. Валько І. В.
3. Урбанська Н. С. – редакція газети "Сталинское племя" (Київ).
4. Каба Векаб.
5. Погорелов М. Я. – редакція газети "Молодь України" (Київ).
6. Негода М. Т. – редакція газети "Київська правда" (Київ).
7. Острик М. М.
8. Кузнецов В. М.
9. Маркевич М. М. – редакція газети "Радянський спорт" (Київ).
10. Даниленко О. Т. – редакція газети "Деснянська правда" (Чернігів).
11. Глушко В. В.
12. Воложенінов О. К. – редакція газети "Придунайская правда" (Ізмаїл).
13. Яценко П. П.
14. Дахненко Л. Г.
15. Лесная А. А. – редакція газети "Большевикское знамя" (Одеса).
16. Грибоедова Г. Л.
17. Жданова Ж. Д.
18. Калиновський Ю. О. – редакція газети "Чорноморська комуна" (Одеса).
19. Сорока Б. М.
20. Набока В. І.
21. Кравченко Є. П. – редакція газети "Радянська Волинь" (Луцьк).
22. Мартинов П. І.
23. Лігостов В. О. – редакція газети "Надніпровська правда" (Херсон).
24. Костюченко П. Ф.

25. Коваль І. Ф.

26. Григор'янець Е. Г.

27. Мотлях П. Л. – редакція газети "Ворошиловградська правда" (Ворошиловград).

28. Шибик М. О. – редакція газети "Червоний прапор" (Ворошиловград).

Студенти IV курсу виробничу практику проходили в редакціях газет Сталінової, Запоріжжя, Дніпропетровська, Хуста, Львова, Києва під керівництвом старшого викладача І. В. Прокopenка [1, спр. 143, наказ № 524, с. 116; наказ № 573, с. 231].

Уже за традицією журналісти брали активну участь у спортивних змаганнях. Після злиття добровільних військових товариств в одне ДТСААФ робота на відділенні поліпшилася. Цьому сприяла й діяльність спортивного товариства ДСО "Наука", яке очолював студент відділення журналістики та старший лаборант кафедри М. Канюка. Журналісти, на відміну від студентів інших факультетів, приділяли спорту належну увагу і брали участь у роботі гуртків, особливо популярними були стрілецький та автомобільний, які відвідували 50 осіб. Вони традиційно утримували першість у підготовці значківців ГПО I і II ступенів [6, оп. 4, спр. 16, с. 223, 226]. У листопаді в змаганнях на першість вищих навчальних закладів із гандболу жіноча команда КДУ виграла перше місце і звання чемпіона вишів 1951 р. З цієї нагоди ректор оголосив переможцям подяку [1, спр. 127, наказ № 676, с. 133]. У грудні цього ж року за успіхи у змаганнях з волейболу на честь сталінської конституції учасницям жіночої команди КДУ, в тому числі журналісткам Поліщук (капітан команди) і Зозулі, ректор оголосив подяку [1, спр. 128, наказ № 698, с. 66]. Під час зимових канікул у всесоюзних змаганнях студентів із різних видів спорту знову виокремлено студентку IV курсу Поліщук за участь у змаганнях із волейболу [1, спр. 137, наказ № 44, с. 80]. За підсумками 1951 р. спортивний колектив університету став одним із провідних колективів вишів СРСР і посів перше місце в Україні, за що був нагороджений Червоним прапором комітету в справах вищої школи і комітету в справах фізкультури та спорту [6, оп. 4, спр. 1, с. 141]. Весною, з нагоди участі КДУ в соціалістичному змаганні вишів УРСР за кращу організацію спортивно-масової роботи в 1951 р., ректор нагородив найкращих студентів, серед

них – М. Канюку [1, спр. 140, наказ № 276-а, с. 85]. Двадцять студентів-журналістів у складі збірної колони 400 спортсменів КДУ брали участь у спортивному параді фізкультурників Києва з нагоди Першого травня [1, спр. 140, наказ № 289, с. 106]. Спортивне свято університету, присвячене боротьбі радянської молоді за мир, пройшло за активної участі журналістів. До оргкомітету входив М. Канюка, який на той час виконував ще й обов'язки заступника відповідального редактора багатотиражної газети КДУ "За радянські кадри" [1, спр. 140, наказ № 298, с. 119].

Партія вимагала посилення фізкультурної роботи серед студентів, прагнучи, щоб кожний першокурсник займався спортом мінімум чотири години на тиждень. Університет виявився неспроможним забезпечити виконання цих вимог своїми силами і просив допомоги в будівництві баскетбольного та тенісного майданчиків, в обладнанні легкоатлетичного майданчика на подвір'ї головного корпусу, у створенні лижної бази на Чоколовці. Планувалось також створити лижну базу в Голосієві, але для цього треба було повернути спортмайданчик на території АН УРСР, який до війни належав університету. Для широкого загалу були підготовлені ковзанки на Чоколівці та на майданчику АН УРСР.

Повноцінному використанню наявних можливостей заважала відсутність електрики в спортзалі та душової; коштів для оренди басейну та футбольного поля, зимового манежу. Спортзал у вихідні дні не працював, хоча керівництво університету вважало необхідним його щоденне функціонування. Не створено спортивного клубу, бракувало викладачів для проведення занять у позалекційний час, у спортзалі – брудно, темно, відсутні квартирки, не було вентиляції тощо [6, оп. 4, спр. 5, с. 222–225].

Клуб університету з кожним роком розширював і вдосконалював свою роботу. Партія вважала, що клуби, будинки та палаци культури – важлива ділянка ідеологічної роботи. Тож, необхідно підвищити їх роль у великій справі комуністичного виховання трудящих. Тому в центрі уваги була лекційна пропаганда та художня самодіяльність. Кількість лекторіїв зростає (від двох у минулому році до шести). Після лекцій практикувалася безкоштовна демонстрація ідейно витриманих кінофільмів. Працювали вісім гуртків художньої самодіяльності. Крім того, кожний факультет створював свої гуртки, що трохи послаблювало роботу клубних. Організовувалися кінофестивалі. У вечірньому універ-

ситеті музичної культури студенти, аспіранти і викладачі теж слухали лекції. У спеціально розробленому репертуарі клубу – нові радянські, народні та класичні пісні й танці, спортивні танці та ін. Щоправда, керівництво університету переймалося відсутністю постановки танців, де був би показаний процес праці, а також обмеженням творів виробничої тематики.

Але головними недоліками були: неналежна робота в студентських гуртожитках, погано організовані лекційні заняття, не проводилися обговорення кінофільмів, рідко відбувалися зустрічі з передовиками сільського господарства, стаханівцями, письменниками, недостатньою була наочна агітація та пропаганда, відсутні гасла в університеті й гуртожитках. Партком вважав, що клуб повинен працювати і в неділю, аби колектив університету міг культурно провести вихідний день. Клуб мав готувати тематичні концерти до визначних дат, організовувати традиційний новорічний бал, працювати під час зимових канікул, розгортати масову самодіяльність тощо. Щомісячну тематику роботи клубу, кіно та лекторію слід було затверджувати в ректораті й парткомі. Протягом року планувалось провести п'ять тематичних кінофестивалів, присвячених керівній ролі партії, жінкам СРСР, молоді світу в боротьбі за мир, дружбі російського й українського народів та визначеному кольоровому радянському фільмові [6, оп. 4, спр. 5, с. 202–205; спр. 82, с. 30–31].

Журналісти брали активну участь у художній самодіяльності університету. Весною 1952 р. у складі філологічного факультету, який посів друге місце, було відзначено журналістів Смирнову, Лігостова, Ігомкіна, Грибоєдову, Коротєєва; відповідального за культмасову роботу відділення журналістики Процакова нагороджено Почесною грамотою та оголошено подяку [1, спр. 141, наказ № 349, с. 87–91]. З нагоди 8 Березня за успіхи в навчанні оголошено подяку журналісткам В. Деркачук (II курс), Н. Урванівській (III курс), Р. Зайцевській (IV курс), С. Нарбут (V курс) [1, спр. 139, наказ № 160, с. 57–61].

Питання трудової дисципліни для філологічного факультету завжди було актуальним і болючим, адже відділення журналістики в цьому плані відзначалось найбільшими порушеннями. Студентам неодноразово оголошували догани з попередженнями, деканат брав їх під особливий контроль [1, спр. 148, наказ № 955, с. 146–148]. Погано відвідували заняття з марксизму-

ленінізму першокурсники, а п'ятикурсники здебільшого вже працювали в редакціях газет, що суттєво впливало як на відвідування, так і на навчання [6, оп. 4, спр. 1 6, с. 189]. Питання дисципліни неодноразово обговорювалося на засіданнях Вченої ради факультету з констатацією "особливо поганого" стану справ із відвідуванням лекцій та несплатою за навчання на відділенні журналістики [4, спр. 307, с. 216; 6, оп. 4, спр. 43, с. 274; спр. 64, с. 1]. Можливо, пропозиція ректора затвердити для викладачів і студентів як мінімум три дні на тиждень (вільних від громадської роботи) для самостійної роботи могла б поліпшити ситуацію. Проте хоча це положення й було затверджено на початку навчального року, на практиці вже з перших днів перетворилось на порожній папірець, хоча ректор неодноразово закликав повернутися до питання про регламентацію робочого дня з метою вивільнити максимальний час для самостійної творчої роботи [6, оп. 4, спр. 42, с. 122].

Побутові умови студентів, що мешкали в гуртожитках, були жахливі. Розробляючи заходи щодо поліпшення політвиховної роботи в студентських гуртожитках, партком зафіксував таку картину: на Чоколівці, де мешкало 850 студентів з п'яти факультетів, політвиховна робота зосереджена здебільшого в ленкімнаті. Там стояли аудиторні столи, шафи без скла, лампи відсутні, бо їх не видавали. Гуртожитки опинилися поза сферою впливу культурно-виховних заходів. Комісія просила "притягти до читання лекцій професорсько-викладацький склад". Хоч газета і випускається, але паперу для цього немає. Раніше на кожному поверсі та в кімнатах були все-таки агітатори, а тепер фіксувалось послаблення роботи, оскільки агітатори в кімнатах уже не працюють, а є тільки на поверхах. Гуртожиток має поганий зовнішній вигляд. У вестибюлі є тільки один лозунг, а в гуртожитку всього шість портретів. Студенти самі миють підлогу в кімнатах, не вистачає графінів, склянок, віників. До цього часу немає титана для гарячої води. У гуртожитку відсутні опалення та пральня. Досі не проведений газ. У гуртожитку немає телефону, в разі нещасного випадку треба долати кілометрову відстань. Стінгазета "За лучший быт студентов" не вмщує матеріалів про життя студентів гуртожитку, який редактор не відвідує. В ізолятор тимчасово поселили студентів із країн народної демократії, яких мали намір переселити в гуртожиток на вулиці Жертв Рево-

люції, але так нічого і не зробили. Проведення урочистих заходів із нагоди 34-ої річниці Великого Жовтня обминуло гуртожитки, навіть гасла були відсутні. Студенти ж гуртожитку на вулиці Жертв Революції вважали гуртожиток на Чоколівці у порівнянні зі своїм – кращим. У їхньому – велика перенаселеність, умови антисанітарні, бракувало шаф і стільців, тумбочки відсутні. Їдальня замала, а черги – великі. "Кричуще неподобство в санвузлах", які не обладнані належним чином, відсутні кошики для сміття, підлоги не миють, немає портретів ані в коридорах, ані в кімнатах. Але систематично проводяться наради старост, лекції, організовано передплату на газети і журнали, навіть виникла ідея організувати радіовузол силами студентів фізичного факультету, для чого звернулись до парткому про підтримку. Була й інша пропозиція – скоротити профілакторій.

Реакція парткому була лаконічною: він обмежився констатацією факту перевищення норм поселення студентів у гуртожитках майже вдвічі та проживання там професорсько-викладацького складу. Ідейно-виховну роботу вважав незадовільно поставленою, рекомендував організувати в ленінських кімнатах бібліотеки з потрібними виданнями, творами класиків марксизму-ленінізму та філософською літературою; забезпечити всі кімнати портретами вождів і широко використати наочну агітацію. А головне – поліпшити культурно-виховну та ідейно-виховну роботу [6, оп. 4, спр. 5, с. 205–211].

Відбудова університету і постійний ремонт вимагали регулярного наведення порядку в корпусі та на його території, що забезпечувалося силами студентів. Відділення журналістики та кож брало участь у цих заходах, зокрема у триденному суботнику з прибирання внутрішнього подвір'я головного корпусу університету [6, оп. 4, спр. 5, с. 200].

Формуючи радянські традиції і забезпечуючи колективний принцип виховання, новий ректор прагнув, аби весь колектив університету брав участь у демонстраціях. Готуючись до них, партком визначав порядок розміщення факультетів у загально-університетській колоні та її характер оформлення за допомогою плакатів, портретів, транспарантів, панно на визначену тематику, що мало в цілому становити єдиний комплекс. Деякі факультети свої колони планували оформити творами Леніна – Сталіна та квітами. Всі студенти повинні були мати при собі сту-

дентські квитки. Безпосередньо напередодні події партком збирав партійний і комсомольський активи на інструктаж, де працівник "органів" (КДБ) робив доповідь про партійну і державну пильність. Із нагоди радянських і більшовицьких свят готувався традиційний загальноуніверситетський вечір, окремо проводилися факультетські вечори, бесіди. На травневі свята практикувалися ще й колективні виїзди на природу – маївки [6, оп. 4, спр. 5, с. 213; спр. 44, с. 244; спр. 50, с. 26].

Готуючись до наступного навчального року, ректор проаналізував стан забезпечення університету кадрами і визнав його незадовільним. Такою ж була й ситуація з можливостями розмістити в гуртожитках новий набір студентів. За наявності 1200 місць на той час там мешкало 2024 осіб. Університет був змушений визнати, що розмістити новий набір студентів за таких умов не зможе. Тим більше, що весною 1952 р. ректор наказав оголосити набір студентів на заочне відділення на 1952–1953 навчальний рік. Пропонувався єдиний вихід: "просити т. Мельникова написати листа т. Маленкову з викладенням цього загрозливого становища та їхати з цим листом до Москви у відділ науки ЦК ВКП(б)" [1, спр. 141, наказ № 364, с. 46; 6, оп. 4, спр. 44, с. 317–319].

Питання про гуртожитки ректор порушив на VII Партконференції влітку 1952 р.: "Міськком партії і керівництво обласної організації явно недооцінюють цього стану. <...> ми змушені гостро ставити питання перед міністерством про оренду двох шкіл для розміщення студентів. Це питання переходить господарські рамки і набуває явно політичного забарвлення... На балансі гуртожиток на 1000 місць, і фінансується університет виходячи з цих міркувань. <...> Зараз у гуртожитку живе 2080 студентів, а фінансується 1000. Це означає, що 1 простирадло обслуговує 2 студентів. Цього року ми маємо прийняти 1600 чол. з усіх країв республіки, в першу чергу з периферії. Нехай не 1600, а 800 чол., це буде не 2000 чол. на 1000 місць, а 3000. Листи в ЦК, до Кабміну не допомагають" [6, оп. 4, спр. 42, с. 128].

1952—1953 навчальний рік

Ідеологічний терор у країні не припинявся. Протягом 1952 р. були сфабриковані "справи лікарів-убивць" – звинувачення лікарів у вбивстві відомих діячів партії, у шпигунській діяльності, створенні терористичних організацій. У 1953 р. почалася кампанія нагнітання психозу в суспільстві з приводу нібито активізації українського та єврейського буржуазного націоналізму. Репресовано тисячі громадян, звинувачених у ворожій та антирадянській діяльності, шпигунстві. Черговий з'їзд комсомолу України в січні 1953 р. став трибуною для викриття підступних ворогів. У суспільстві нагніталася істерична атмосфера очікування нової війни. За таких умов в університеті на початку навчального року посилили пильність і пропускну систему в навчальних корпусах та студентських гуртожитках [1, спр. 145, наказ № 660, с. 61], а ректор виступив із вимогою забезпечення "повного партійного єдиноначалія" [6, оп. 4, спр. 45, с. 115].

У новому навчальному році формування I курсів відбувалося в умовах високого конкурсу, зокрема й на відділення журналістики, – понад шість осіб на місце. За його результатами на перший курс денного відділення зарахували 72 особи, серед них – А. Москаленка, майбутнього декана факультету і директора Інституту журналістики [1, спр. 144, наказ № 630, с. 144; 6, оп. 4, спр. 45, с. 95]. Відтоді ж започаткували підготовку журналістських кадрів через заочну форму навчання: на перший курс було зараховано 20 студентів [1, спр. 146, наказ № 814, с. 221].

Навчальний рік в університеті традиційно почався за складних організаційних умов. Становище з аудиторним фондом було погане. Погіршилося воно після того, як за наказом МВО в приміщенні університету розмістився Інститут торгівлі. Від оренди двох шкіл довелось відмовитися, навчання мали знову організувати у дві з половиною зміни, а фактично – в три, за змінним графіком, для виконання якого наказано використовувати всю вільну площу університету. Гуртожитки не могли надати притулок для 4000 студентів, за наявності всього 1100 місць. Широко практикувалось розселення "по кутках". На 2000 студентів філологічного факультету було виділено

близько 250 місць, які розділили виключно між сиротами й дітьми загиблих на війні. Дотриматися встановлених норм проживання виявилось неможливо. Аби студенти не жили на вокзалі, було наказано: "гуртожиток треба перенаселяти максимально". Щодо студентів відділення журналістики зазначено, що вони були забезпечені гуртожитком "дуже погано" [6, оп. 4, спр. 45, с. 95–99; спр. 64, с. 87].

Набір до аспірантури відбувався також в умовах небаченого доти конкурсу: на 142 місця – 250 заяв. До аспірантуру на відділення журналістики наказом ректора зараховано Є. Бондаря та П. Іванова [6, оп. 4, спр. 49, с. 161; спр. 64, с. 114].

Розпочався навчальний рік для університету з сумної констатації напруженого становища з кадрами. Ректор зазначив, що ситуація порівняно з минулим роком хоча і змінилась, але треба вжити термінових та рішучих заходів щодо її поліпшення. Особливо незадовільне становище склалося на кафедрі журналістики. Кваліфікованих спеціалістів не вистачало ще й тому, що за рішенням уряду університет відрядив для роботи в країні народної демократії викладачів, яких йому самому бракувало. Конкурс, оголошений ректором, не мав успіху, оскільки претендентів не приваблювали низькі зарплати та відсутність житла. Кафедри, хоч і не укомплектовані, але намагалися забезпечити навчальний процес, щоправда, часто за допомогою аспірантів і сумісників. При цьому зазначалось, що "нема кому керувати аспірантами, значить у нас не буде справжньої більшовистської підготовки аспірантів". Із кожним роком все очевиднішою ставала потреба в ретельному відборі кра-щої студентської молоді й підготовки її через аспірантуру як єдиний шлях укомплектування університету кадрами. Крім того, фіксувались нестача аудиторій, місць у гуртожитку та інші негаразди [6, оп. 4, спр. 49, с. 140–156].

Ректор на початку року поставив перед ЦК КПРС і МВО СРСР питання про перевантаженість студентів, які щодня мали чотири-п'ять пар аудиторних занять, не враховуючи численних громадських доручень. МВО погодилось розглянути цю проблему, якщо університет подасть свої проекти навчальних програм і планів. Тим часом ректор, за підтримки парткому, намагався розвантажити студентів від надмірних громадських доручень і добитися, щоб мінімум три дні на тиждень студенти були вивільнені від них і мали змогу вчитися. Факультети не викону-

вали цих порад, що негативно позначалося на якості навчання студентів. Переобтяженість викладачів фіксувалась неодноразово, але позитивних зрушень у цей період не було [6, оп. 4, спр. 45, с. 239; спр. 51, с. 200].

На початку навчального року партком констатував, що "робота політичного виховання студентів і викладачів не набрала необхідного розмаху, а на окремих факультетах <...> про неї просто забули". Зрозуміло, що в такій атмосфері могли з'явитися нездорові настрої серед окремої частини не лише студентів, а навіть аспірантів і викладачів. Понад те, за існуючих обставин, мали місце явно антирадянські висловлювання. В той час, коли по всій країні схвалювалися директиви ХІХ з'їзду партії, член партії, викладач фізики (єдиний випадок на всю Україну) т. Кузьменко заявив: "колгоспники живуть погано, на трудовень нічого не одержують, при розрахунку колгоспників по трудовням треба рівнятися на середню зарплату робітника, держава повинна запровадити гарантований трудовень". Цей випадок розцінили так: "цілком неправильний і шкідливий в політичному відношенні виступ – правий опортунізм" – втілення в життя пропозиції фактично означало б підрив колгоспного ладу. З комуністом Кузьменком виявилися солідарними деякі аспіранти, викладачі та студенти фізичного факультету, які вважали, що "для колгоспників встановлені надто високі податки й вони змушені продавати останню курку, залишаючи дітей голодними", "люди тікають з колгоспів", "колгоспи потрібно розігнати", відбуваються різні "антирадянські виступи". Партзбори факультету виявилися "не на рівні": "не повели необхідної боротьби за ідейну чистоту рядів, за ідейну чистоту кожного члена партії". Висновки парткому були категоричні та однозначні: "Об'єктивно ці виступи такі, що під ними міг би підписатися будь-який недруг нашої країни, будь-який ворог" [6, оп. 5, спр. 51, с. 125–128].

Такі факти дозволяли парткому вважати, що ідейно-виховна робота серед студентів, викладачів та аспірантів університету перебувала не на належному рівні взагалі, що добір до аспірантури здійснювався неякісно й навіть прийняття до лав партії мало певні хиби. Вимагалось поліпшити роботу в партії та комсомолі, підняти бойовитість цих організацій. Питання щодо стану ідеологічної роботи в університеті розглядалося на пленумі ЦК КП(б)У в лютому 1953 р.

У КДУ знову активізували пошуки "ворогів". Партком констатував випадки проникнення на керівні посади людей, які не заслуговували на політичну довіру. І. Зозуля з'ясував, що в університеті ще працює до 300 осіб, які перебували на окупованій території й на жодного з них немає ніяких документів стосовно їхньої діяльності під час війни. Декан економічного факультету заявив, що на філологічному факультеті є багато людей, які не заслуговують на політичну довіру, не забезпечують комуністичного виховання молоді, вимагав їх звільнення [6, оп. 4, спр. 45, с. 125; спр. 51, с. 245]. Навесні 1953 р. партком зафіксував "ворожі випадки" студентів філологічного факультету – "ворожий дух" у деяких курсових роботах, вияви "буржуазного націоналізму". Про послаблення пильності комуністів і комсомольців свідчили виявлені "факти" на фізичному, географічному та інших факультетах. Зрештою, трьох студентів філологічного факультету – Волощук, Адаменка та Доценка – було заарештовано [6, оп. 5, спр. 48, с. 189].

Не минула ця хвиля й відділення журналістики. Бакланов, парторг відділення, на зборах партактиву університету в квітні 1953 р. озвучив факти проявів "буржуазної ідеології" у вже колишнього студента IV курсу Ковалю, який у гуртожитку висловлював "ворожі" думки щодо колгоспів, національної політики партії, а студенти юридичного факультету, що мешкали з ним у кімнаті, не повідомили, куди треба. Це свідчило про погано поставлену інформаційну політику. Інший випадок: після викриття в університеті групи "українських буржуазних націоналістів" у комуністів відділення журналістики посилилася політична пильність і вони викрили людей, які мали "темне минуле". Так, колишній комсомолец і студент V курсу Кривунець вступив до університету за фальшивими документами про участь у війні, тоді як насправді він працював у Німеччині на військових заводах та ще й перебував деякий час в американській зоні окупації. Інший студент IV курсу Мартинюк приховав, що протягом майже трьох років був у полоні, а потім у провокаційній банді під Варшавою, вже у повоєнний час за підроблення документів був виключений зі Львівського політехнічного інституту. Студент III курсу комуніст Ковтун, що жив із арештованими студентами Волощуком та іншими, і чув їхні "ворожі радянському ладу випадки" про самостійність України, "опльовування рішення партії та уряду" промовчав, а

фактично, "покривав ворожі дії українських буржуазних націоналістів". У студента II курсу Крищенко, якого нещодавно прийняли в партію за рекомендацією "руководящих товаришів із солідним стажем", є родичі, що не заслуговували на політичну довіру: один дядько – учасник українського національного руху, загинув; інший – учасник СС, перебуває в Німеччині. І, нарешті, нещодавно на II курсі викрили двох космополітично-початківців Зінченка і Косенкова. Вони нічим себе не скомпрометували, але після лекцій у них починалося інше життя: усамітнювалися на квартирі, зачитуючись декадентською літературою "буржуазного Заходу" та "буржуазної Росії". Незабаром "гнила духовна їжа" стала виявлятися у твердженнях, що "Шекспір – поза часом і простором, а ось Маяковський у світовій літературі не залишиться". "Вони стали паплюжити й українську сучасну літературу, і радянську техніку, і висотні будови Москви, і радянську архітектуру, і скульптуру. За зразок їм правили американський Імпайер та піджак англійського крою. Вони почали наспівувати "джазові воплі" і називати один одного Томмі, Боббі, Віллі. Таким було життя цих студентів поза університетом, а в академгрупі вони мали авторитет всезнаючих естетів. Таких естетів-молодиків, що не знають життя, вирости серед старовинних книжок у затишних київських квартирах чимало в кожній групі. І багато, багато треба над ними працювати, щоб зробити з них справжніх радянських людей".

Було викрито чимало випадків потрапляння на відділення журналістики випадкових людей без урахування ділових і морально-політичних якостей – колишніх секретарок із деканатів, студентів із інших відділень. Наведені факти мали засвідчити неналежне вивчення людей, недостатню боротьбу за чистоту партійних лав та недооцінку вмілого підбору кадрів на партійне відділення. Загалом рівень і зміст ідейно-виховної, навчальної й наукової роботи в університеті був визнаний таким, що не відповідає вимогам, які ставить партія [6, оп. 5, спр. 54, с. 39–45].

Партком розробив і затвердив заходи щодо підвищення політичної пильності, а ректорат взяв курс на посилення контролю шляхом збільшення стенографування лекцій, висловив бажання придбати магнітофон. Для радикального вирішення цієї проблеми поставлено вимогу – "радіофікувати аудиторії, щоб декан і проректор могли слухати кожного викладача у себе в кабінеті" [6, оп. 4, спр. 51, с. 151–152; оп. 5, спр. 48, с. 58].

Гостро постало питання про заміну фахівців старої генерації, в якому партком керувався настановою: "нам потрібен викладач, який не тільки знає матеріал, але й по-марксистськи підготовлений". "Партком і ректорат університету вважають за потрібне окремих викладачів, які живуть старими знаннями і відстали від поставлених завдань перед передовою радянською наукою, – увільнити від роботи, а на їх місце висунути талановиту, здібну радянську молодь, яка разом з кращими науковими працівниками, що мають вагомий досвід науково-педагогічної роботи, виконують завдання, поставлені в геніальних працях т. Сталіна "Марксизм і питання мовознавства" та "Економічні проблеми соціалізму в СРСР". У звітній доповіді т. Маленкова на XIX з'їзді партії зазначалося, що необхідно "розвивати далі передову радянську науку із завданням посісти перше місце в світовій науці". З'ясувалося, що таким знаним фахівцям, як Маслов, "не вистачає марксистських знань, марксистської підготовки". Це стосувалося й багатьох інших викладачів філологічного факультету [6, оп. 4, спр. 51, с. 194, 297].

Партком за таких умов посилив увагу до ідейно-виховної роботи, яка й надалі залишалася провідним напрямом у роботі університету. Саме підвищення рівня ідеологічної роботи було оголошено необхідною умовою успішного виконання грандіозних завдань, поставлених XIX з'їздом партії. Розробка нової програми партії, початок переходу від соціалізму до комунізму, очікування розпаду капіталістичної системи після третьої світової війни та інші "захоплюючі" перспективи надихали на нові звершення і виправдовували всі негаразди. На XI комсомольській конференції університету ректор акцентував увагу на вихованні людини комуністичного суспільства: "Як зробити цю нову людину? Яким повинен бути кожен з нас? Де взяти цей взірць? У рішеннях партії сказано, що це чесна людина, для якої інтереси Батьківщини – понад усе, яка є взірцем правдивості, чесності, дбайливого ставлення до соціалістичної власності" [6, оп. 4, спр. 83, с. 111]. У цій какофонії політичної шизофренії привертає увагу психологічна готовність, принаймні студентсько-викладацького середовища, до третьої світової війни, неначе їм другої виявилось замало. Слід визнати, що сталінський режим напередодні свого краху досяг визначних успіхів у зомбуванні безлічі поневолених ним людей.

Викладачі в обов'язковому порядку мусили розгорнути ще й активне вивчення матеріалів ХІХ з'їзду партії в студентських групах. Питання участі викладачів відділення журналістики у вивченні та пропаганді цих матеріалів розглядалось окремо, а партторгові відділення Бакланову було вказано на недопустимість "такого" ставлення до справи [6, оп. 4, спр. 64, с. 102–106].

Заняття в мережі партосвіти університету почалися з чергової реорганізації. Секретар парткому І. Зозуля дійшов висновку, що стара система роботи, коли більшість співробітників самостійно вивчала твори класиків марксизму-ленінізму, себе не виправдала, оскільки консультанти фізично були не в змозі проконтролювати, приділити всім увагу. Форми ідейно-виховної роботи (загальні збори, лекції, конференції) у попередні роки, за даними парткому, охоплювали лише 15–20 % студентів, робота на факультетах – 30–60 %, а в гуртожитках – взагалі не провадилася. В умовах поживавлення "антирадянських" настроїв усі співробітники університету, які раніше самостійно працювали над вивченням творів марксизму-ленінізму, тепер були розподілені по відповідних гуртках (підвищеного та основного типу), які працювали раз на тиждень (із вивчення історії ВКП(б), біографії Сталіна, поточних питань та навчалися в семінарських групах за своїм планом і графіком. А для керівників семінарів створили свою систему навчання. Як і раніше, у КДУ працювали вечірній університет марксизму-ленінізму, політшкола, партшкола, гуртки та інші структурні елементи політосвіти, розраховані на різні категорії працівників. Контроль за якістю навчання передбачав перевірку індивідуальних планів, конспектів першоджерел, знань творів класиків під час бесід із консультантами та партторгами кафедр і звіти про участь у конференціях та роботі гуртків. Вдосконалена система, на думку її заподадливого творця, мала дійовий характер і давала надію на позитивні наслідки [6, оп. 4, спр. 50, с. 43–44; оп. 5, спр. 40, с. 27, 114].

Цей рік позначився посиленням шовіністичного курсу, пов'язаного з розпорядженням у середині 1952 р. голови Агітпропу М. Сулова організувати групу з провідних московських і київських істориків для написання "Тез про возз'єднання України з Росією". Університет, природно, взяв участь у підготовці святкування 300-річчя Переяславської ради, створив

комісію, намалював план дій, розпочав підготовку наукових робіт, присвячених цій події [6, оп. 4, спр. 44, с. 339].

Напередодні навчального року, згідно зі штатним розкладом, кафедра теорії і практики радянської преси була укомплектована й працювала в такому складі:

1. Завідувач кафедри, старший викладач І. В. Прокопенко, штат, кандидат філологічних наук.

2. Старший викладач М. І. Пригодій, штат, кандидат філологічних наук [2, 384/1963–1964] або (див.: Додаток 1/15).

3. Старший викладач В. А. Рубан, сумісник (0,5 ставки), доцент, кандидат філологічних наук.

4. Старший викладач М. А. Климов, сумісник (0,5 ставки).

5. Старший викладач М. Г. Карпов, сумісник (0,5 ставки).

6. Старший викладач Л. О. Суярко, сумісник (0,5. ставки).

7. Викладач П. М. Федченко, штат.

[1, спр. 144, наказ № 625-а, с. 115].

Прізвище В. Прожогіна в цьому переліку відсутнє, але вже у вересні 1952 р. наказом ректора В. Прожогін вважається таким, що приступив до роботи [1, спр. 145, наказ № 675, с. 93]. Процес формування особового складу кафедри тривав, і наприкінці поточного навчального року було затверджено графік профвідпусток по кафедрі у такому складі: В. Рубан, доцент; М. Карпов, старший викладач; П. Федченко, викладач; М. Климов, старший викладач; Л. Суярко, старший викладач; В. Прожогін, доцент; І. Прокопенко, завідувач кафедри [1, спр. 160, наказ № 519, с. 82–84].

Першим чинним завідувачем кафедри теорії та практики партійної преси на шостому році її існування став **Іван Васильович Прокопенко**.

Народився 1 липня 1907 р. у сім'ї вчителя початкової школи в с. Відрадні Двурічінського району на Харківщині. Після закінчення семирічки здобув освіту в Харківському залізничному технікумі, одночасно працюючи розповсюдjuвачем газети "Вісті ВУЦВК". За два роки технікум було закрито, І. Прокопенко розпочав свою журналістську кар'єру на посаді технічного секретаря та хронікера театрального журналу "Нове мистецтво" (орган Наркомпросу УРСР), активно займаючись самоосвітою. Ще за два роки вступив до Харківського інституту народної освіти, але вчитися не зміг у зв'язку з хворо-

бою і важким матеріальним станом. Працював рознощиком газети "Коммунист" і, маючи деякий репортерський досвід, готував власні дописи, відвідував курси газетної справи, що діяли при редколегії. Водночас молодий журналіст навчався на вечірніх річних курсах підвищення кваліфікації викладачів української мови при Інституті народної освіти на відділенні газетних працівників. Уже з кваліфікацією редактора його направили на роботу до редакції Робітничої радіогазети "Пролетар" (орган НКП УРСР, а з 1929 р. – орган ЦК КП(б)У), де працював упродовж п'яти років на посадах технічного секретаря, літредактора, заввідділу інформації, відповідального редактора. У 1931–1934 рр. І. Прокопенко – відповідальний секретар журналу "Фізкультурник України". У цей час був створений друкований орган ЦК КП(б)У журнал "Радіо", де І. Прокопенко виконував обов'язки завідувача масового відділу за сумісництвом.

Переведення столиці з Харкова до Києва відкриває нову сторінку в його біографії: у 1934–1938 рр. працює відповідальним секретарем редакції республіканської газети "Готовий до праці і оборони", перейменованої згодом на "Радянський спорт". У зв'язку з її закриттям був призначений на посаду заступника відповідального секретаря редакції газети "Комуніст", де працював до 1945 р. У 1938 р. він вступає на заочне відділення історичного факультету КДУ, але до початку війни встиг пройти лише три курси. Під час війни перебував і працював у місцях розташування редакції та випуску газети "Комуніст" (від 1943 р. – "Радянська Україна"). Водночас входив до складу редколегії партизанських газет "За Радянську Україну" і "Коммунист", що видавалися для населення тимчасово окупованих областей України. Визмку і навесні 1943 р. І. Прокопенка відряджено головою Президії Верховної Ради УРСР М. Гречухою та членом Військової Ради 40-ої армії О. Єпішевим відновлювати радянську владу на звільненій від німецьких окупантів Харківщині.

Наступного року, по звільненні Одеси від німецьких військ, І. Прокопенка відрядили власним кореспондентом "Радянської України" по Одесі й Одеській області, а в 1945 р. перевели на посаду відповідального секретаря Одеської обласної газети "Чорноморська комуна", де він працював до 1951 р. Водночас журналіст підтримував зв'язки з газетою "Моряк" та навчався на історичному факультеті Одеського державного університету ім. Мечникова, який закінчив 1947 р. Відтак І. Прокопенко переїжджає до Києва, де у 1951 р. захищає кандидатську дисертацію в КДУ, здобуває науковий ступінь кандидата історичних наук і займає посаду відповідального секретаря газети "Вечірній Київ".

У лютому 1952 р. І. Прокопенко наказом ректора КДУ призначений на посаду старшого викладача кафедри теорії і практики партійної преси, маючи на цей час стаж роботи в пресі 28 років. Він читає курс лекцій із провідної дисципліни, керує практикою студентів, написан-

ням курсових і дипломних робіт. Від жовтня 1952 до травня 1953 р. І. Прокопенко очолює кафедру, залишаючись, за сумісництвом, відповідальним секретарем газети "Вечірній Київ". Парторганізація газети приймає його кандидатом у члени ВКП(б), а партосередок університету – до лав партії [2, спр. 371/1963–1964].

Створення і розбудова кафедри (до якої входили переважно сумісники, засідання проводилися нерегулярно, тож існувала фактично формально), на практиці почалися із приходом І. Прокопенка 1 жовтня 1952 р. Але оскільки І. Прокопенко паралельно ще й працював відповідальним секретарем газети "Вечірній Київ", він не міг цілковито присвятити себе вирішенню численних проблем кафедри та відділення. Студенти навіть зауважували, що йому доводилося обманювати редакцію, заявляючи, що він хворий, аби мати можливість працювати в університеті. Хоч би як повільно, але новий завідувач із перших днів узявся за організацію навчання аспірантів, встановив контроль за складанням кандидатських іспитів, перевіряв наявність і відповідність тем, процес збирання матеріалів, написання окремих розділів та їх обговорення, дбаючи про своєчасний захист робіт. Разом із аспірантами він "перебудовував" викладання провідного курсу лекцій із теорії і практики радянської преси та розробляв важливі методологічні теми. Кафедра почала виконувати навчальний план. Було проведено захист виробничої практики студентів, переглянуто тематику дипломних робіт. І. Прокопенко організував роботу з упорядкування кабінету журналістики шляхом створення бригад із викладачів і студентів, які готували окремі розділи тем. Саме він започаткував проведення практичних занять у редакціях газет. Силами викладачів та аспірантів створювалися фахові гуртки та налагоджувалася їх робота. Члени кафедри й викладачі почали друкуватися в періодичній пресі, виступати з доповідями та лекціями. Не все вдалося зробити одразу, партком уже в листопаді 1952 р. здійснив перевірку і вказав на відсутність плану наукової роботи, порушив питання про створення навчальних посібників для студентів, рекомендував спрямувати тематику дисертаційних досліджень у річище професійних проблем, розпочати стенографування лекцій та ін. Але головне – кафедра вже працювала [6, оп. 4, спр. 64, с. 114–116; спр. 83, с. 75–77]. Практично впродовж

усього навчального року І. Прокопенко керував нею, комплектував штат, представляв її в Головному управлінні університетів у Москві, куди він їздив у відрядження згідно з наказом МВО СРСР [1, спр. 157, наказ № 178, с. 118]. І. Прокопенко разом з П. Федченком від кафедри брали участь у роботі методологічного семінару при Головному управлінні ВО Міністерства культури СРСР [1, спр. 159, наказ № 407, с. 174], а влітку 1953 р. завідувач кафедри їздив до Харківського університету в справах факультету журналістики тощо. Але від 21 травня 1953 р., вже наприкінці навчального року, І. Прокопенко був увільнений від виконання обов'язків завідувача кафедри, будучи призначеним на посаду старшого викладача. Завідувачем і старшим викладачем кафедри теорії і практики радянської преси призначили кандидата історичних наук І. Слободянюка [1, спр. 160, наказ № 583, с. 207].

Протягом цього навчального року в кадровому складі кафедри відбулися додаткові зміни: старшим викладачем кафедри на 0,5 ставки було зараховано з 1 січня 1953 р. С. Петрова [1, спр. 148, наказ № 976, с. 118 або див.: Додаток І/16].

Напередодні навчального року ректор наказав на філологічному факультеті для відділення журналістики запровадити курс "Фоторепортаж" в обсязі 50 год. на групу – всього 150 год., із них теоретичний курс – 64 і практичний – 86 годин. Доручено читати курс В. Смородіну [1, спр. 145, наказ № 690, с. 119].

Навчальний процес здійснювався на основі нових, довгоочікуваних навчальних планів зі спеціальності "Журналістика", кваліфікація спеціаліста "Літературний працівник газети", термін навчання – п'ять років, розроблених і затверджених у Москві 1952 р.

І курс (75 студентів)

Предмет	Кількість годин
Основи марксизму-ленінізму	130
Іноземна мова	136
Історія СРСР	64
Вступ до мовознавства	104
Старослов'янська мова	68
Сучасна російська мова	68
Сучасна українська мова	100
Вступ до літературознавства	68

Історія російської літератури	
а) історія книгодрукування	16
б) вступ до радянської літератури	20
в) стародавня література	32
Зарубіжна література (+антична)	38
Фольклор	36
Економічна і політична географія	104
Фізвиховання	68
Курсова робота з української мови	
Факультативно:	
Логіка	70
Фізкультура	68
Військова підготовка	136

[4, спр. 390, с. 1, 3, 8].

На цих сторінках є ще варіанти поточного плану.

II курс (86 студентів)

Предмет	Кількість годин
Основи марксизму-ленінізму	120
Історія СРСР	72
Іноземна мова	136
Сучасна російська мова	136
Сучасна українська мова	134
Історія російської літератури	68
Історія української літератури	68
Зарубіжна література	68
Теорія і практика радянської преси	68
Стилістика української мови	68
Фізвиховання і спорт	86
Навчальна практика	96
Курсова робота з стилістики і літературної правки	
Факультативно:	
Психологія	36
Стенографія	68
Фізкультура	68
Військова підготовка	136

[4, спр. 390, с. 4, 9].

У справі наведено два варіанти, другий із незначними відмінностями: розрахований на 36 студентів, додатково включено ще одну дисципліну – старослов'янську мову, 68 год.

III курс (97 студентів)

Предмет	Кількість годин
Політекономія	78
Сучасна російська мова	36
Історія російської літературної мови	68
Сучасна українська мова	36
Історія української літературної мови	64
Історія російської літератури	136
Історія української літератури	136
Зарубіжна література	100
Основи радянської держави і права	32
Історія російської журналістики	68
Теорія і практика радянської преси	100
Іноземна мова	72
Дисципліна на вибір	100
Навчальна практика	144
Курсова робота зі спецкурсу	
Факультативно:	
Фоторепортаж	50
Іноземна мова	32
Військова підготовка	136

[4, спр. 390, с. 5].

IV курс (84 студенти)

Предмет	Години
Політекономія	64
Діамат, істмат	140
Історія російської літератури	60
Історія української літератури	74
Зарубіжна література	28
Література народів СРСР	60
Історія міжнародних відносин	88
Основи організації промисловості і сільського господарства в СРСР	64
Історія російської журналістики	32
Історія більшовицької преси	32
Теорія і практика радянської преси	120
Дисципліна на вибір	88
Навчальна практика	160
Курсова робота зі спецкурсу	
Виробнича практика	144
Факультативно:	
Іноземна мова	68
Військова підготовка	136

[4, спр. 390, с. 6].

V курс (72 студенти)

Предмет	Години
Історія філософії	70
Історія більшовицької преси	84
Теорія і практика радянської преси	56
Дисципліни на вибір	28

[4, спр. 390, с. 7].

Викладання фахових дисциплін здійснювалося на основі розроблених у Москві єдиних навчальних програм. Серед архівних матеріалів виявлено "Програму з історії російської журналістики XVIII–XIX ст. для відділень журналістики філологічних факультетів" (М. : Вид-во МДУ, 1952. – 13 с.) [4, спр. 413, с. 1–13].

Загальний розрахунок годин по кафедрі журналістики на 1952–1953 навчальний рік включає цілу низку фахових дисциплін:

Теорія і практика радянської преси – II–V курси.

Історія російської журналістики – III–IV курси.

Історія більшовицької преси – IV–V курси.

Історія зарубіжної журналістики – IV–V курси.

Історія книгодрукування в Росії – I курс.

Навчальна практика – II–IV курси.

Спецкурси і спецсемінари – III–V курси.

Курсові роботи – III–IV курси.

Дипломна робота – V курс.

Державні іспити – V курс.

Виробнича практика – III–IV курси.

Керівництво аспірантами

Факультативні дисципліни:

Стенографія – II–VI курси.

Фоторепортаж – III курс.

Машинопис – IV курс.

[4, спр. 413, с. 14–15].

В архівних фондах вперше зафіксовано план організаційної, навчально-методичної та ідейно-виховної роботи кафедри журналістики на перший семестр 1952–1953 навчального року.

"1. Організаційна робота:

– про роботу зав. кабінету журналістики – Самойленко;

– про організацію і проведення навчальної практики студентами III курсу – Федченко;

– організація і проведення захисту практики студентами IV і V курсів;

– про перебудову курсу "Теорія і практика радянської преси" – Прокопенко, Рубан, Карпов, Федченко;

– провести в КДУ спільну триденну нараду кафедр журналістики КДУ і Харківського університету з питань організації, планування, навчально-методичної та наукової роботи кафедр, принципів проведення навчальної і виробничої практики студентів. На засідання запросити зав. кафедр журналістики ХДУ, керівників курсу теорії і практики радянської преси, керівників курсів історії більшовицької преси та історії російської журналістики.

2. Навчально-методична і наукова робота:

– скласти і затвердити план наукової роботи викладачів і студентів на весь рік;

– вибіркова перевірка конспектів і журналістських блокнотів студентів II–V курсів;

– розробити методичні теми:

а) методика проведення захисту виробничої практики;

б) схема і методика викладання курсу "Теорія і практика радянської преси" – Рубан;

в) методика проведення практичних занять із техніки й оформлення газети – Карпов;

г) принципи побудови курсу історії російської журналістики в світлі праць Й. Сталіна з питань мовознавства – Прожогін;

д) схема і методика спецкурсу і спецсемінару на тему: "Питання економіки на сторінках газет" – Климов.

3. Громадсько-політична робота.

– обговорення, вивчення історичних рішень XIX з'їзду ВКП(б) і XVII з'їзду КП(б)У;

– створення студентських гуртків для вивчення класиків марксизму-ленінізму;

– бесіди і лекції з нагоди дат;

– доповідь про виконання вказівок "Правди" і рішень ЦК КП(б)У щодо підготовки кадрів журналістики в КДУ – жовтень 1952;

– в кабінеті журналістики створити стенд друкованих робіт студентів;

– літературна студія студентів відділення журналістики спільно з кабінетом молодого автора Спілки радянських письменників України;

- раз на декаду випуск стінних газет на всіх курсах відділення журналістики (члени кафедри + аспіранти);
- участь у випуску "За радянські кадри" (кафедра + аспіранти)" [4, спр. 414, с. 1–4].

Питання щодо кабінету журналістики вирішувалось повільно. Гроші на його обладнання не були виділені у 1952 р. Студенти, втомившись чекати, погрожували порушити це питання в "Правді".

Забезпечення якості загальноуніверситетської газети "За радянські кадри" ректор доручив кафедрі теорії і практики радянської преси, а відповідальним за коректуру призначив старшого лаборанта П. Іванова, якого у жовтні 1952 р. призначили відповідальним редактором [1, спр. 148, наказ № 963, с. 160], а його заступником – М. Канюка [1, спр. 86, наказ № 197, с. 116]. Питання про роботу газети слухалось на засіданні парткому кілька разів восени-взимку 1952–1953 навчального року. Основне завдання газети, як було наголошено, – допомагати парткому і ректорату у вихованні студентської молоді й професорсько-викладацького складу в комуністичному дусі, у боротьбі за високу успішність і дисципліну. Редколегія намагалася робити це якомога краще. Для повноцінного висвітлення партійного життя створили партійний відділ у газеті. Але ректор закинув редколегії, що газета не знає і не висвітлює багатогранного життя студентської молоді та професорсько-викладацького складу на своїх сторінках. Основним недоліком газети був її нерегулярний випуск. Протягом 1952 р. замість 32 номерів вийшло лише 20. Партком пояснював причину такого стану тим, що в редколегії працювали студенти з одного факультету і відділення журналістики, які не знали життя інших факультетів, крім філологічного. Члени ж редколегії вважали, що необхідно виокремити хоча б одну штатну одиницю, як у всіх інших вишах, де видаються багатотиражки. Оскільки силами студентів та аспірантів досягти бажаного рівня було складно, а питання штату газети вирішував союзний уряд, то справа закінчилась затвердженням нового складу редколегії з вимогою звільнити її членів від всіх інших громадських доручень. П. Іванова за незадовільну роботу газети увільнили від обов'язків редактора. Редколегію, яка складалася з представників відділення журналістики (Є. Бондар – відповідальний секретар; І. Валько – заввідділу партійного життя; В. Писарев – заввідділу комсомоль-

ського життя; М. Парнюк – заввідділу науки; П. Яценко – заввідділу профспілкового життя; А. Лісна – заввідділу інформації і культури; М. Маркевич – заввідділу фізичного виховання і спорту), розформували [6, спр. 45, с. 192, 319–321; спр. 46, с. 188–200].

До нового складу редколегії увійшли: Бондар (заступник редактора), Прокопенко, Шатилюк, Суярко, Дворников, Речмедін, Голуб, Маринич. Питання про кандидатуру редактора газети лишилося відкритим, а тимчасову відповідальність за випуск газети було покладено на Є. Бондаря. Прокопенка як завідувача кафедри журналістики зобов'язали поєднувати практику студентів-журналістів із роботою в газеті "За радянські кадри". Членів редколегії наказано увільнити від усіх інших громадських доручень [6, оп. 5, спр. 48, с. 50–51].

У березні 1953 р. нарешті призначили на посаду редактора газети аспіранта кафедри міжнародних відносин Г. Цветкова. Новий редактор активно взявся за роботу й одразу виступив із низкою ініціатив: відзначити День комуністичної преси в університеті 5 травня 1953 р., а на ознаменування цієї події провести огляд стінних газет і гумористичних додатків факультетів і відділень, преміювавши п'ять кращих; травневий випуск газети підготувати в розрахунок на абітурієнтів та для розсилання в районні відділи народної освіти; і нарешті висунув пропозицію збільшити тираж газети від 750 до 2000 примірників, – із цим проханням керівництво університету і звернулося до ЦК КП(б)У [6, оп. 5, спр. 48, с. 258; спр. 49, с. 77, 139].

Серед наукових студентських гуртків філологічного факультету не фігурують журналістські, але в проекті тематики для самостійної роботи членів лінгвістичного гуртка на цей навчальний рік включено й журналістську тематику: "Мова і стиль радянської преси", "Огляд статей "Известий АН СССР"" [4, спр. 406, с. 3–5].

На зимову сесію для студентів денного відділення журналістики було встановлено такий перелік іспитових і залікових дисциплін:

	Іспити	Заліки
Перший курс	Основи марксизму-ленінізму	Іноземна мова
	Вступ до мовознавства	Сучасна українська мова
	Старослов'янська мова	Вступ до літературознавства
	Сучасна українська мова	Історія російської літератури

	Економічна географія	Фізкультура
	Військова підготовка	
Другий курс	Основи марксизму-ленінізму	Сучасна українська мова
	Іноземна мова	Статистика
	Сучасна російська мова	Старослов'янська мова
	Історія української літератури	Фізкультура
	Військова підготовка	Навчальна практика
		Стенографія
Третій курс	Політекономія	Історія російської літературної мови
	Історія української літератури	Історія української літературної мови
	Основи радянської держави і права	Спецкурс
	Історія російської журналістики	Факультативно: іноземна мова
	Теорія і практика радянської преси	Стенографія
	Військова підготовка	Фоторепортаж
Четвертий курс	Історичний матеріалізм	Основи організації промисло-вості і сільського господарства
	Історія філософії	Спецкурс
	Історія російської літератури	Навчальна практика
	Історія української літератури	Факультативно: іноземна мова
	Історія міжнародних відносин	Література народів СРСР
	Військова підготовка	Теорія і практика радянської преси
	Література народів СРСР	

[1, спр. 160, наказ № 481, с. 34–35].

За результатами цієї сесії студентам, які склали успішно (тобто на "5" і "4") сесію, ректор наказав призначити стипендію: на I курс – 69 студентів, із них – 26 відмінників (серед них – Москаленко А.); на II курс – 36 студентів, із них – 13 відмінників; на III курс – 30 студентів, із них 4 – відмінники; на IV курс – 26 студентів, із них – 14 відмінників; на V курс – 26 студентів, із них – 21 відмінник [1, спр. 156, наказ № 88, с. 272–278].

Завершили журналісти цей навчальний рік і були переведені на наступні курси з такими результатами:

на II курс – 68 студентів, із них – 12 відмінників, 64 – з призначенням стипендії, 4 – без;

на III курс – 35 студентів, із них – 8 відмінників, 30 – з призначенням стипендії, 5 – без;

на IV курс – 30 студентів, із них – 6 відмінників, 29 – з призначенням стипендії, 1 – без;

на V курс – 23 студенти, з них – 9 відмінників, 22 – з призначенням стипендії, 1 – без [1, спр. 162, наказ № 840, с. 166–171].

Влітку студенти III (в липні) і IV (в серпні) курсів протягом чотирьох тижнів проходили виробничу практику у містах України під керівництвом І. Прокопенка та Л. Суярка [1, спр. 161, наказ № 762, с. 236–237].

На підставі даних про виконання навчального плану університету й складання не нижче, ніж на "посередньо" всіх визначених планом іспитів і заліків, ректор наказав допустити до захисту дипломних робіт і складання державних екзаменів 26 студентів V курсу відділення журналістики [1, спр. 159, наказ № 369, с. 105–106]. Влітку 1953 р. усі 26 студентів закінчили університет, половина курсу одержала дипломи з відзнакою. Це був другий випуск відділення журналістики [1, спр. 162, наказ № 837, с. 77–78].

При цьому вчена рада факультету констатувала низький рівень трудової дисципліни серед студентів відділення журналістики, вважаючи за потрібне змінити форми керівництва, а саме: А. Іщуку забезпечити, крім загального керівництва, постійний і безпосередній вплив на студентів відділення [4, спр. 392, с. 65]. Напередодні зимової сесії стан дисципліни був визначений як "вкрай незадовільний". Студенти відділення пропустили 6 тис. годин. Питання дисципліни було розглянуто парторганізацією факультету. Приймаючи критику на свою адресу, комуністи відділення знову поставили перед керівництвом факультету свої вимоги: здійснювати ретельніший відбір студентів, бо "і до цього часу до студентських лав зараховані такі, що не мають нічого спільного з журналістикою". Крім того, комуністи запропонували партбюро глибше розібратися в справі. "А річ у тім, що студенти відділу переважані лекціями і вимушені пропускати лекції, щоб законспектувати які-небудь матеріали, бо після чотирьох пар щодня фактично неможливо працювати у позалекційний час" [6, спр. 63, с. 155–156].

Святкування Першого травня 1953 р. відбувалося в умовах певної демократизації, на що вказує рішення парткому скоротити кількість демонстрантів, аби пришвидшити вуличну частину акції. Вирішили не розбивати колону на факультети, а створити загальну, університетську. Флангові – декани та секретарі партбюро – мали не допустити в колону сторонніх. Кожному студентові порекомендували мати квіти. Всім дозволено виголошувати гасла з колони, але лише ті, які опубліковані в закликах ЦК партії до першого травня. До складу фізкультурної колони університету з 890 найкращих спортсменів КДУ ректор наказав включити 60 спортсменів відділення журналістики [1, спр. 159, наказ № 339, с. 35–36]. Після демонстрації перед університетом планувалось провести концерт, а наступного дня – організувати факультетські маївки [6, оп. 5, спр. 51, с. 19].

У загальнофакультетському звіті про організаційну, навчально-методичну та ідейно-виховну роботу за 1952–1953 навчальний рік вперше фігурують дані щодо кафедри теорії і практики радянської преси як самостійної структурної одиниці [4, спр. 396].

Наприкінці навчального року кафедра звітувала про стан справ. Вказано, що функціонує кабінет журналістики, де зібрано базову навчальну й наукову літературу, журнали, а також систематично укладається бібліографія на періодичну літературу. Проте забезпеченість навчальною і науковою літературою ще не зовсім задовольняла нагальні потреби студентів й аспірантів [4, спр. 396, с. 13], так само, як і відсутність приміщення для проведення консультацій та засідань.

"Кафедра укомплектована кваліфікованими кадрами, які мають значний досвід практичної роботи в газетах. Недоліком є те, що майже всі члени кафедри працюють за сумісництвом (Прокопін і Климов – на постійній роботі у ВПШ, Карпов – редактором журналу "Блокнот агітатора", Рубан – помічником секретаря ЦК КП(б)У). Все це позначається на науковій, навчально-методичній і виховній роботі кафедри.

У першому семестрі закінчив здачу кандидатського мінімуму Климов, склав один екзамен Карпов. Федченко і Суярко дописували кандидатські дисертації. Всі інші члени кафедри мали вчені ступені (Прокопенко – к. філол. н., Прокопін – канд. філол. наук, Петров – канд. філол. наук, Рубан – канд. філол. наук, Дашкевич – член-кореспондент АН УРСР)" [1, спр. 390, с. 24].

Організація навчальної роботи: "Навчальні плани і програми першого семестру кафедра виконала повністю. Деякі відхилення від графіка були пов'язані з тим, що Рубан і Карпов делегувалися на XVII з'їзд КП(б)У, Климов був у відрядженні до Харкова протягом 10 днів. Контроль за якістю викладання не організовано" [1, спр. 390, с. 29].

Навчально-методична робота: кафедра розробила, розглянула і затвердила такі методичні теми:

1. Методика проведення захисту виробничої практики.
2. Схема і методика проведення практичних занять з техніки оформлення газети.
3. Схема і методика спецкурсу з спецсемінаром на тему: "Питання економіки на сторінках газети".
4. Методичні рекомендації з перебудови курсів:
 - історія комуністичної преси;
 - історія російської журналістики;
 - теорія і практика радянської преси в світлі історичних рішень XIX з'їзду КПРС і геніальної праці Й. Сталіна "Економічні проблеми соціалізму в СРСР".

Всі робочі плани затверджені кафедрою [1, спр. 390, с. 38].

Робота наукових студентських гуртків – звіт кафедри відсутній.

Політико-виховна робота – звіт кафедри відсутній.

Аспірантура:

"До квітня 1954 р. кандидатські дисертації представлять Шлапак, Кокта, Млинченко, Федченко, Суярко.

Аспіранти другого року – Блажко, Каганович.

Аспіранти першого року – Бандура, Іванов" [1, спр. 390, с. 56].

Наукова робота – звіт відсутній.

У звіті також зазначено, що "кафедра укомплектована досвідченими кадрами, які мають значний досвід практичної роботи в партійно-радянській пресі, недолік – сумісництво. Названі – Прожогін, канд. філол. наук, доцент; Слободянюк, канд. і. наук, доцент; Прокопенко, канд. і. наук; В. Дашкевич, член-кореспондент АН УРСР. У зв'язку з перевантаженням в РАТАУ під час XVII з'їзду КП(б)У і XX з'їзду КПРС Дашкевич не виконав свій навчальний план" [1, спр. 390, с. 89].

Логічним результатом функціонування відділення журналістики у складі філологічного факультету слід вважати висновок вченої ради останнього: "Доцільно виокремити факультет журналістики у самостійний факультет, що готував би ро-

бітників радянської преси і вирізнявся за своїм профілем від інших відділів" [4, спр. 392, с. 64].

Реорганізація відділення в самостійний факультет (за прикладом Московського університету) відбулась у 1953 р., згідно з наказом Міністерства культури СРСР № 1343 від 30 липня 1953 р. "Про організацію факультету журналістики в Київському університеті і відділення журналістики у Львівському університеті". Факультет журналістики став 13-м у складі університету, він мав розпочати навчання з 1 вересня 1953 р., а контингент прийняття студентів на I курс був визначений у кількості 100 осіб. Одночасно закривалося відділення журналістики філологічного факультету Харківського державного університету, а студенти III–V курсів цього відділення переводилися на відповідні курси факультету журналістики КДУ. При філологічному факультеті Львівського державного університету було відкрито відділення журналістики з контингентом приймання на I курс у кількості 50 осіб; припинено діяльність редакційно-видавничого факультету Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова, студентів перевели на відповідні курси відділення журналістики Львівського державного університету [4, спр. 1, с. 1].

Очолив новостворений факультет журналістики в Київському університеті випускник Всесоюзної Академії суспільних наук, кандидат історичних наук, досвідчений журналіст І. Слободянюк. Факультет розпочав свою роботу в складі двох кафедр: історії журналістики (очолив доцент В. Рубан) та теорії і практики партійної і радянської преси (очолив доцент І. Слободянюк). Кафедри уком-плектовувались за рахунок досвідчених газетних працівників і випускників аспірантури. Викладати на факультеті розпочали: журналіст і педагог доцент В. Є. Прожогін (завідувач кафедри журналістики у ВПШ при ЦК КП(б)У); газетні працівники з багаторічним досвідом – І. Прокопенко, П. Бакулін, М. Шестопал, Д. Шлапак; випускники аспірантури, які успішно захистили кандидатські дисертації, – П. Федченко, Л. Суярко, Є. Бондар, П. Іванов. Крім того, залучені до читання лекцій і проведення практичних занять Ю. Лазебник (заступник завідувача відділу пропаганди та агітації ЦК КП(б)У), доцент С. Крижанівський (співробітник Інституту літератури АН УРСР), кандидат історичних наук І. Дем'янчук (заступник редактора журналу "Наука і життя"), кандидат філологічних наук С. Петров (співробітник відділу стародруків Публічної бібліотеки) та М. Карпов (редактор журналу "Блокнот агітатора").

5 березня 1953 р. помер Й. Сталін-диктатор, який понад 30 років очолював Комуністичну партію і Радянську державу, визначав усі напрями її розвитку та діяльності в усіх регіонах. Після його смерті майже всім ідеологічним і політичним кампаніям було покладено край. Ця подія мала однозначно позитивний, стабілізуючий вплив на плин світової історії. Перспектива третьої світової війни відійшла на другий план, а в історії все ще підневільної України почався новий етап.

Вже за інших умов роботи новоствореного факультету журналістики, під час засідання університетського партактиву в грудні 1953 р., журналісти чи не вперше дозволили собі відверто висловити власні думки з приводу свого навчання, даючи оцінку попередньому періоду функціонування відділення журналістики. Так, у своєму виступі студент V курсу відділення журналістики І. Валько висловив іншу, відмінну від ректорату та парткому університету, точку зору: "В університеті немає ще налажених умов для нормальної роботи студентів, їх культурного відпочинку. Нерідко цьому перешкоджають дуже часті засідання, збори, в т. ч. перед екзаменами та наш сьогоднішній актив, що зібрався не в листопаді, а за якісь 10 днів до сесії.

Основна причина полягає в тому, що на більшості факультетів навчальні плани вкрай незадовільні. Це особливо відчувають на собі студенти факультету журналістики. Неправильно спланований навчальний процес відбивається як на знаннях студентів, так і на їхньому здоров'ї. Справді, про яку нормальну роботу може йти мова, коли, наприклад, студенти переважної більшості курсів факультету журналістики в минулому році мали по чотири пари щодня, лекції закінчувались о 10-й вечора, студенти з них йшли втомлені, виснажені. Можна уявити, якою була якість сприйняття матеріалу на останній парі.

Майже подібне становище цього року на IV курсі. Студенти мають чотири семінари на тиждень. Крім цього, готують різні практичні роботи, складають позалекційне. Більшість студентів, а я маю на увазі саме сумлінних товаришів, не мають часу не тільки на те, щоб відпочити кілька годин, а навіть нормально поїсти. Подібне становище й на інших курсах.

Навчальна частина цим, чомусь, не цікавиться. Там бачать графи, цифри, години і теми, але не цікавляться людьми.

Нам кажуть: "Ви, журналісти, повинні все знати". Безумовно. Але чому нам повинні читати на 100 год. більше російської

мови, ніж на російському відділенні; історію СРСР, етногеографію – в такому обсязі, як на історичному та економічному факультетах; на зарубіжну літературу відводиться більше годин, ніж на романо-германському відділенні. Забувають, що на факультеті читається ціла низка суто спеціальних дисциплін.

Нагромадження предметів відбувається за рахунок часу і здоров'я студентів. Слепе копіювання старих програм призводить до того, що якість вивчення предметів при такому перевантаженні знижується, а окремі потрібні дисципліни не читаються. Зокрема, конче потрібний курс із історії мистецтва або спецкурс зі сільського господарства (тваринництва). Натомість викладають географію, яку слухали в школі й складають на екзамені по шкільному підручнику. Але ж історію мистецтв ніколи не вивчали! Чи потрібно дублювати за її рахунок шкільний курс географії?

Працівники навчальної частини перестраховуються. Вони в разі чого кивають на Московський університет: "А в Московському університеті, бачте, так само". Але ж у москвичів немає української мови, української літератури, історії української літературної мови, стилістики української мови. А все це – тисячі годин!

Ці працівники в запалі дійшли до того, що почали сумніватися, чи є сенс читати курс історії української публіцистики, оскільки такий курс у Московському університеті відсутній. Проте ми є університет української столиці!

Наш факультет часто підводять інші кафедри, що серйозно відбивається на навчальному процесі. Кафедри історичного факультету та політичної економії своєчасно не організували конференції, а викладач т. Рокитько провів лише один семінар із політекономії на III курсі. Із запізненням, оскільки не могли знайти викладача, почалися семінари з політекономії на IV курсі.

Хочеться, щоб товариші, яким доручено планувати навчальний процес, більше думали про студентів і не боялися вносити зміни, яких вимагають обставини.

Деканат факультету планував скоротити навчальний план у наступному семестрі з різних курсів на 480 год. Навчальна частина цього рішення повинна підтримати. Ми не можемо погодитися з думкою декана філологічного факультету комуніста т. Іщука, що особи, які виступають із подібними пропозиціями, – "недорослі", не розуміють значення відповідних предметів. Аби не випускати верхоглядів, потрібно виокремити певний комплекс дисциплін, а не вчити всьому підряд – знання студентів мають бути ґрунтовними, а не поверховими.

Такі пропозиції ідуть не від "нерозуміння", а від життя.

Чи багато керівників знають стан здоров'я наших студентів? Ось деякі факти: на початку цього навчального року частина студентів V курсу нашого факультету була в лікарні. З однієї тільки першої групи, куди належать 27 осіб, у лікарні побувало п'ятеро. До двох студентів викладачі приїжджали у тубдиспансер, двоє важко хворі на гіпертонію, один – перейшов на заочне у зв'язку з захворюванням на туберкульоз. В інших групах, а також на молодших курсах – подібна ситуація. З двох інших груп V курсу теж декілька осіб лежать у лікарні. Днями туди поклали Власенка, у нього – закупорка вен і повний розлад кровоносної та нервової систем. Хвороба виникла на базі перевтоми і нерегулярного харчування. З виразкою шлунку вийшов із лікарні студент Катунін, який, за злочинного ставлення до питань побуту студентів у господарській частині, досі вимушений спати в гуртожитку на стільцях. Хвороба товаришів це не трагедія однієї особи. Це велика шкода для держави. Студенти після закінчення університету не повинні одразу лягати в лікарню, вони мають активно працювати хоча б 40–45 р.

Я хочу, щоб мене правильно зрозуміли: всі недоліки в навчальному процесі, зокрема надзвичайна перевантаженість лекціями, має безпосереднє відношення до здоров'я студентів. При правильному режимі дня, нормальному харчуванні цього б не трапилось. Щоправда, не тільки ректорат і деканати як слід не дбають про здоров'я студентів, а й партком, і профком університету. Перш за все профком. Його кошти розподіляються, як нам здається, неправильно. Безумовно, треба асигнувати певні суми на культурні заходи, але варто не забувати важливішого: у нас є чимало здібних, чесних і сумлінних студентів, майбутніх працівників, яким не вистачає харчів.

Не цікавляться громадські організації і станом харчування студентів, чимало з яких споживають гарячу їжу не щодня, а раз на тиждень, бо "бракує часу". Відкриття їдальні в університеті – безумовно позитивно, але ціни, не розраховані на бюджет студента, постійно зростають. На це вказував і т. Мікоян. Тому проблема стоїть гостро, її слід негайно вирішувати. Це має безпосереднє відношення до нормалізації навчального процесу.

Що дала погано організована поїздка по Дніпру, на яку витрачено кілька тисяч карбованців. Я там був, отож відповім так: нічого, або практично нічого. Профком міг би дати т. Власенку не 100 крб. допомоги, а більше, таким чином ми могли б вря-

тувати людину, потрібну нашій державі, це – майбутній спеціаліст, який працюватиме на ниві нашої комуністичної преси і на навчання якого витрачено десятки тисяч карбованців і ті горезвісні години, про які вже йшлося.

На нашу думку, профкомом потрібно звернутися до Республіканського комітету профспілки з проханням збільшити кошти, асигновані на допомогу студентам.

Далі. Профком і партком не цікавляться тим, як працює лікарський персонал університету. Чи не дивно, що у столичному навчальному закладі майже відсутній медичний персонал. Профілактичні роботи не проводяться. В обох гуртожитках у ці дні хворіють на грип і ангіну близько 150 осіб. Студентка IV курсу нашого факультету була при смерті. За таких обставин допомога лікаря вкрай необхідна. Коли ми звернулися до спеціаліста, він відмовився оглянути хвору, оскільки був вихідний день. Про таке бездушне ставлення повинні знати керівники нашого університету. Такі особи не повинні в нас працювати.

Нарешті, ще одне питання, яке раніше розглядалось у газеті "За радянські кадри". Значна частина аудиторій, читалень, а також кабінети політекономії, філософії, журналістики, актовий зал розташовані над трамвайною лінією – шуми, як відомо, завдають шкоди здоров'ю, розладнують нервову систему, знижують працездатність. "Невже, – йшлося в газеті "За радянські кадри", – керівництво університету, разом з дирекцією Державної публічної бібліотеки АН УРСР, яка теж розташована по вулиці Володимирській, не можуть звернутися до міськради з проханням зняти з вулиці Володимирської трамвай і пустити тролейбус?".

У ректораті, мабуть, подумали, що ця проблема не варта уваги. Отже, керівництво університету має якнайшвидше взятися за вирішення гострих проблем, що стосуються харчування, культурного відпочинку студентів, завантаження навчальною програмою" [6, оп. 5, спр. 53, с. 36–42].

Ця пристрасна промова, яку можна розглядати платформою студентства факультету журналістики, їхньою природною реакцією на нелюдські умови навчання та побуту, наочно засвідчує, що репресивно-пропагандистському апаратові сталінщини, попри титанічні зусилля, так і не вдалося вибити з українців почуття людської гідності.

Згідно з новим п'ятирічним планом, університет мав збільшити кількість студентів удвічі, що було неможливим без побудови нового приміщення університету, проект якого вже почали розробляти.

Отже, становлення журналістської освіти в КДУ відбувалося за жорстких умов повоєнної України, під час безпрецедентних за масштабами кампаній щодо насадження ідеологічного монізму, встановлення тотального контролю за особою і суспільством загалом, переслідування всіх, хто, на думку влади, припускався ідеологічних збочень чи ж просто був недостатньо до неї лояльним або мав власну думку. У ході цих кампаній усунуто останніх фахівців старої школи, так званих буржуазних націоналістів, космополітів та інших. Їхні погляди були публічно засуджені, а науковий доробок вилучений із обігу. Ліквідували, як фізично, так і морально, цілі наукові напрями та школи. Атмосфера жаху паралізувала творчі процеси, сприяла утвердженню панівної комуністичної ідеології, круто замішаної на великодержавному шовінізмі та русифікації. За таких нелюдських умов існування формувалося повоєнне покоління українських журналістів.

Україна впродовж тривалого часу перебувала в епіцентрі сталінського терору, який знищив мільйони українських громадян фізично, а решту – морально. Влада, насаджуючи штучний "комуністичний" лад, ламала опір українців, докорінно змінюючи спосіб життя й ставлячи їх у повну економічну й політичну залежність від держави. Колективізація та голодомори винищували суспільних носіїв народної культури – селянство. Уникаючи розкуркулення та голодомору, рятуючи своє життя, селяни масово тікали в міста та на великі сталінські будови. Зрікаючись всього, аби вижити, вони поповнювали міську армію маргіналів. "Радянська школа виживання" для українців тієї доби вимага-

ла, аби нові покоління відмовились від свого національного коріння, мови, релігії, культури. Шлях вказувала радянська школа. Виховуючись у піонерських і комсомольських організаціях, здобуваючи освіту у вишах, студенти всотували ідеї марксизму-ленінізму, які прищеплювалися більшовицькою пропагандою, формувались у повазі до нових цінностей, які випливали з комуністичних ідей, були радянськими патріотами. Саме тому вони змогли змінити хід війни в лавах Червоної армії і відновити радянську владу. Це сталінське покоління й стало опорою тирана у повоєнний час, коли за допомогою молоді вирішувалося завдання зміцнення "соціалістичного" ладу та радянської влади.

Довгоочікуваний мир так і не настав для нас тоді. СРСР занурився у "холодну" війну, головним ворогом у якій тепер були США і НАТО. З'явився й внутрішній фронт, який охопив усю країну і був спрямований проти всіх національних сил – так званих буржуазних націоналістів, космополітів та ін. Хоча фронт і називався ідеологічним, та бої, що точилися на ньому, завдавали не менш відчутних втрат, аніж під час бойових дій. Доповнювало відчуття воєнного часу і відновлення смертної кари в 1950 р. проти "зрадників, шпигунів і підричників-диверсантів", до категорії яких, за бажання, можна було зарахувати будь-кого. Формуючи в суспільній свідомості образи зовнішніх та внутрішніх ворогів, влада утримувала в стані постійної бойової готовності вчорашніх фронтовиків, які ладні були на заклик партії діяти як у дні війни, коли "кожний комуніст водночас мав бути політпрацівником". Про рішучість і готовність до дій свідчить виступ співробітниці філологічного факультету Вовчик-Блакитної у розпал боротьби з буржуазними націоналістами 1949 р.: "Коли ми були на фронті, наших ворогів не називали людьми. Ми знали противника і знали, що його треба бити" [6, оп. 3, спр. 68, с. 246]. Розгортаючи масову боротьбу з так званими буржуазними націоналістами, влада усувала або "перевиховувала" залишки національної еліти, застосовуючи випробувані вже методи, озвучені одним із слідчих у справі СВУ: "Нам треба українську інтелігенцію поставити на коліна. Це наше завдання, і воно буде виконане; кого не поставимо – перестріляємо". Політична мова сталінського періоду сформувала специфічний для сучасників словник, насичений висловлюваннями ідеологічного дискурсу –

ідеологічна боротьба, ідеологічний фронт, ідейний розгром та інші ідеологічні штампи. Вони засвідчували мілітаризованість суспільної свідомості та агресивний характер радянської ідеології, що перебувала у стані перманентної війни як із зовнішніми агентами буржуазної ідеології, так і з внутрішніми, ідейно ворожими до режиму силами.

Таке денационалізоване покоління створювало нову, соціалістичну, позанаціональну культуру, в основі якої лежали ідеї марксизму-ленінізму, "вічної дружби", нібито єдиного радянського народу, неприйняття світової культурної спадщини, де відхід від принципів соціалістичного реалізму вважався криміналом. Воно було не готове сприймати альтернативні ідеї й погляди, будучи бездумним апологетом компартії та її політичного курсу. Завершення формування цього покоління, яке можна назвати представниками вже нової, виплеканої спільності радянських людей, припало якраз на повоєнні чистки, в ході яких воно загартувалося ідеологічно. Відбираючи найнадійніших представників покоління, влада відкривала їм дорогу до вищої освіти, здобувши яку, вони ставали осередком номенклатури радянського типу в ЗМІ та освітніх установах.

Відділення журналістики, утворене в 1947 р., очолювали партійні ідеологи з досвідом керівної роботи в ЗМІ, віддані й активні провідники курсу ВКП(б)/КПРС. Перша та єдина кафедра на відділенні журналістики називалась кафедрою теорії і практики радянської преси. Тривалий час вона існувала формально, за браком відповідних кадрів. Початок її діяльності припадає на 1951 р. і пов'язаний із призначенням завідувачем кафедри В. Прожогіна, що виконував ці обов'язки за сумісництвом, як і решта членів кафедри. Позитивні зміни в роботі кафедри відбулися в 1952 р., коли вдалося укомплектувати штат співробітників на постійній основі на чолі з професійним газетярем І. Прокопенком. Ними стали молоді фахівці, підготовлені названою кафедрою через аспірантуру.

В основу навчання журналістів були спочатку покладені філологічні дисципліни з відчутною ідеологічною спрямованістю та акцентом на військову підготовку. Поступово філологічні дисципліни доповнювалися спеціальними, хоча фахова підготовка журналістів мала трохи спрощений характер. Вона базувалась

на мінімумі фахових знань, навчальній та виробничій практиці, підготовці та захисті дипломних робіт. Цього було досить для роботи в тогочасній пресі. Перші випуски відділення журналістики в 1952 та 1953 рр. (загалом 102 особи) поповнили редакції газет і журналів. Вони вже відповідали новим вимогам партійної та державної політики. Від самого початку це була тоталітарна журналістика, орієнтована на тотальну ідеологічну обробку населення в бажаному для влади напрямі.

Джерела

1. Канцелярія. Накази ректора. – Архів Київського держуніверситету імені Т. Г. Шевченка, ф. Р-1246, оп. 5.
2. Особові справи професорсько-викладацького складу. – Архів Київського держуніверситету імені Т. Г. Шевченка, ф. Р-1246, оп. 4 Л.
3. Особові справи аспірантів. – Архів Київського держуніверситету імені Т. Г. Шевченка, ф. Р-1246, оп. 4 Л.
4. Документальні матеріали філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. – Державний архів м. Києва, ф. Р-1246, оп. 21.
5. Документальні матеріали факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. – Державний архів м. Києва, ф. Р-1246, оп. 17.
6. Документальні матеріали партійного комітету КДУ ім. Т. Г. Шевченка. – Державний архів Київської області, Ф. П-158.
7. Історія Київського університету / відп. ред. О. З. Жмудський. – К., 1959.

*Аспіранти та викладачі
відділення журналістики
(1947–1953)
Біографічні довідки*

1. Олександр Іларіонович Бандура

Народився 1918 р. у с. Зверхівці Сатанівського району Кам'янець-Подільської області в родині сільського вчителя. У 1929 р. разом з усією сім'єю вступив до колгоспу, де й розпочав свою трудову діяльність. Рано визначився із життєвими пріоритетами й розпочав торувати шлях, який став основним у його житті – кар'єра комсомольського лідера. Ще під час навчання у Веселецькій початковій сільській, а потім – Сатанівській районній середній школах виконував обов'язки старшого піонервожатого. Здобув освіту на філологічному факультеті КДУ, де навчався з перервами у 1937–1947 рр. Брав активну участь у Другій світовій війні: 1940 р. як лижник-стрілець добровільного лижного ескадрону на Фінському фронті; у 1941–1943 рр. – рядовий спочатку 1-го Київського комуністичного полку, а потім 24-го гвардійського кавалерійського полку 5-ої гвардійської кавалерійської дивізії на Південно-Західному, Західному, Південному, Степовому фронтах; у 1943 р. – заступник політрука батареї ПТО, а згодом військовий перекладач у складі цього ж військового підрозділу на 2-му Білоруському фронті. У 1944 р. вступає до лав ВКП(б). Війну закінчив військовим перекладачем розвідувального відділу штабу своєї дивізії, пройшовши Польщу та Німеччину. Нагороджений орденами "Червоної зірки" та "Вітчизняної війни" I і II ступенів, медалями "За оборону Сталінграда", "За взяття Кенігсберга", "За перемогу над Німеччиною".

Після демобілізації поновив навчання в КДУ на філологічному факультеті, одночасно очоливши комітет ЛКСМУ університету та обійнявши посаду другого секретаря парткому. О. Бандура бере активну участь у партійному і суспільно-політичному житті не лише університету, а й республіки. Вже наступного, 1946 р. був обраний членом Київського обласного та міського комітетів ЛКСМУ та членом ЦК ЛКСМУ. Кафедра історії української літератури зауважила нахил комсомольського діяча до науково-дослідної роботи, коли він успішно захистив дипломну роботу на тему "Джерела, провідні ідеї та мотиви нарису М. Коцюбинського "Тіні забутих предків"" і навідмінно склав державні іспити. За її рекомендацією випуск -

ник вступив до аспірантури, де навчався з перервою у 1947–1948 та 1950–1952 рр. Темою дисертаційного дослідження О. Бандури було затверджено "Очерк о великих стройках коммунизма в советской литературе", а науковим керівником – доцента Ю. Кобилецького.

Навчання в аспірантурі поєднував із бурхливою партійною кар'єрою: у 1947–1948 рр. очолював комсомольську та партійну організації КДУ, а в 1948–1950 рр. О. Бандура – вже перший секретар Київського міськкому ЛКСМУ, член ЦК ЛКСМУ, член Київського міськкому КПУ. У 1950 р. він стає членом бюро Київського міськкому КПУ, а в 1950–1951 рр. – членом парткому КДУ. За активну роботу з комуністичного виховання радянської молоді нагороджений орденом "Знак пошани". Дисертацію у встановлений термін не написав, аспірантуру закінчив без захисту, працював у КДУ викладачем кафедри історії української літератури до 1953 р. У зв'язку з призначенням директором Держлітвидаву УРСР у лютому 1953 р. О. Бандура був звільнений зі штатної роботи в КДУ [2, 3/1953; 3, Асп., № 88].

2. Елеонора Онисимівна Блажко

Народилася 1928 р. у с. Нова-Прага на Кіровоградщині у сім'ї службовця. Середню освіту здобувала в складних умовах передвоєнного часу та евакуації. У 1946–1951 рр. навчалася на російському відділенні філологічного факультету КДУ, стала кандидатом у члени ВКП(б). У 1951–1954 рр. навчалася в аспірантурі. Тема дисертації – "Видавнича і редакторська діяльність М. Горького (1928–1936)" – згодом була замінена на "Публіцистика В. Королєнка періоду революції 1905 р. та столипінської реакції"; науковим керівником обрано В. Прозогіна. Аспірантка брала активну участь у партійному та громадському житті факультету, теоретичних конференціях, керувала роботою лекторської групи та гуртка критики і рецензії відділення журналістики, систематично працювала над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня, вступила до лав КПРС. Під час навчання в аспірантурі активно виконувала наукову роботу, працювала у багатьох архівах та бібліотеках. У підсумку вона завершила написання ґрунтовної роботи обсягом 500 сторінок, яку 1954 р. було прийнято до друку видавництвом КДУ. Дисертацію її обговорено наступного року й рекомендовано до захисту [3, Асп., № 307].

3. Євген Прокопович Бондар

Народився 1922 р. у с. Збараж Козятинського району Вінницької області у сім'ї службовця. У 1930–1940 рр. навчався у середній школі, а по її завершенні вступив до лав Червоної армії, у складі якої перебував до 1947 р. В армії він закінчив школу молодших авіаспеціалістів, здобув спеціальність авіаційного моториста. За фахом працював під час війни у складі авіаційного полку винищувачів, виконуючи водночас обов'язки секретаря комсомольської організації ескадрильї та комсорга авіаполку. У 1943 р. вступив до лав ВКП(б). Під час служби в армії співпрацював із газетами

Повітряної армії "Отвага", Закавказького фронту "Ленинское знамя" та "Сталинский сокол". Нагороджений медаллю "За перемогу над Німеччиною". Після війни служив в Управлінні Повітряної армії, а демобілізувавшись, працював деякий час літературним співробітником редакції районної газети "Червона Лубенщина". Восени 1947 р. Є. Бондар вступив на щойно відкрите відділення журналістики філологічного факультету КДУ. Під час навчання виявив нахил до наукової роботи, активно друкувався на шпальтах газети "Вечірній Київ", редагував стінну газету відділення журналістики, брав активну участь у партійному житті відділення та факультету, неодноразово обирався секретарем партійної організації відділення журналістики та членом партійного бюро філологічного факультету. Представляв партійну організацію відділення журналістики на II та III партійних конференціях університету. У 1952 р. закінчив КДУ і був рекомендований до вступу в аспірантуру.

У 1952–1955 рр. навчався в аспірантурі за спеціальністю "теорія та практика партійно-радянської преси". Тема дисертації – "Преса України у боротьбі за здійснення рішень XVII з'їзду партії" – згодом була затверджена у такій редакції: "Партійно-радянська преса України в боротьбі за проведення культурної революції в республіці (1933–1937)", науковий керівник – І. Прокопенко.

У ці роки Є. Бондар плідно виконував науково-дослідницьку роботу, викладацьку діяльність, брав активну участь у громадському житті факультету та університету, систематично виступав у пресі, невпинно підвищував свій ідейно-теоретичний рівень. Парткомом КДУ йому було довірено завідування партійним відділом університетської багатотиражної газети "За радянські кадри". Дисертаційне дослідження було виконано вчасно, обговорено й схвалено кафедрою [З, Асп., № 426; 6, оп. 3, спр. 10, с. 49].

4. Іван Герасимович Гергель

Народився у с. Орлівець Городищенського району Київської області в бідній селянській родині. Закінчив семирічну школу, ФЗУ, працював електромонтером на Донбасі, Смілянській електростанції. У 1934 р. як робкор почав працювати у Смілянській районній газеті "Червоний стяг" (орган райкому та міському КП(б)У), згодом виконував обов'язки інструктора, секретаря, завідувача відділу. У 1937–1940 рр. навчався в Українському комуністичному інституті журналістики в Харкові, а після здобуття вищої освіти працював літературним редактором газети "Форпост соціалізму" в Кам'янці-Подільському. У 1941 р. мобілізований до армії, закінчив військове училище, служив командиром роти, начальником заградзагону, заступником начальника штабу полку з розвідки. Нагороджений орденом "Червоної зірки", медалями "За участь у Великій Вітчизняній війні" та "За звільнення Праги". Після демобілізації працював літературним співробітником у газеті "Шлях колективіста" (м. Шпола).

У 1950 р. вступив до аспірантури при відділенні журналістики філологічного факультету КДУ, маючи 16-річний стаж роботи в пресі. Тема дисертації – "Районна газета у боротьбі за врожай (Шпола, 1946–1951)", науковий керівник – В. Рубан. За час навчання в аспірантурі І. Гергель брав активну участь у громадському житті відділення, керував виробничою практикою студентів, вчасно виконав дисертаційне дослідження і навіть звернувся до ректорату за дозволом надрукувати його. Але закінчити аспірантуру не зміг: був відрахований із третього року навчання наказом ректора КДУ та Головного Управління Університетів МВО СРСР у січні 1953 р. "за підробку документів та аморальні вчинки" [З, Асп., № 128].

5. Олександр Сергійович Дяченко

Народився 1919 р. у с. Киченці Корсунського району Київської області у сім'ї службовців. У 1927–1937 рр. навчався в середній школі Макіївки, а після її закінчення вступив на філологічний факультет КДУ. У студентські роки брав активну участь у роботі наукового гуртка української літератури, виявив схильність до наукової роботи, за своє дослідження "Літературні погляди Т. Шевченка" на університетському конкурсі був наго-

роджений другою премією. Працював головою секції наукових гуртків філологічного факультету. Під час Другої світової війни у січні 1940 р. пішов добровольцем у легкий комсомольський батальйон, брав участь у боях на фронті радянсько-фінської війни. Влітку цього ж року за направленням ЦК ЛКСМУ був відраджений на роботу до середньої школи Львова, а восени мобілізований до армії. Служив у стрілецькому, а потім – артилерійському полку. На початку 1941 р. направлений на окружні курси молодших політпрацівників ПРИКВО, після їх закінчення призначений на посаду секретаря бюро ВЛКСМ Бугурусланської авіашколи, а пізніше – авіаполку нічних бомбардувальників. У складі авіаполку весною 1942 р. відраджений на фронт. Тоді ж О. Дяченко вступив до лав ВКП(б). Восени 1942 р. призначений на посаду начальника стройового відділу і відділу кадрів цього ж авіаполку. Війну закінчив начальником відділу кадрів 34-го району авіаційного базування, воював на теренах Польщі, Німеччини. Нагороджений орденом "Червоної зірки", медаллю "За бойові заслуги". Після демобілізації закінчив навчання в КДУ (1947), паралельно працював у Держлітвидаві України старшим редактором відділу класичної літератури. До аспірантури його рекомендовано кафедрою історії української літератури як одного з кращих студентів, що написав і блискуче захистив дипломне дослідження "Полеміка П. Грабовського з Б. Грінченком", проявив уміння до наукової роботи.

Зарахований до аспірантури наказом ректора КДУ, виданим на основі наказу Головного Управління Університетів МВО СРСР, де навчався у 1947–1950 рр. Кафедра – історії української літератури, спеціальність – "історія української радянської літератури", наукова тема – "Роман про Велику Вітчизняну війну в українській радянській літературі", керівник – доцент Ю. Кобилецький. Під час навчання в аспірантурі успішно працював над науковою темою, написав критико-біографічний нарис "Є. Гребінка", твір "Космополітичні перекручення у вивченні історії класичної літератури", надрукував у періодичній пресі п'ять статей із актуальних питань радянського літературознавства, працював у архівах і бібліотеках Москви, пройшов педагогічну практику (семінари, лекції, екзамени), виступав із доповідями з актуальних питань радянського літературознавства та критики, брав активну участь у громадсько-політичному житті університету (член парткому КДУ), учасник теоретичних конференцій професорсько-викладацького складу філологічного факультету, виконував обов'язки політінформатора кафедри. О. Дяченко керував також ідейно-виховною роботою відділення журналістики: очолював роботу гуртка з вивчення Статуту ВКП(б), готував та проводив політзаняття, теоретичні конференції серед журналістів. Не лише самотужки підвищував ідейно-політичний рівень, вивчаючи праці Леніна та Сталіна, а й організовував та контролював таку ж роботу серед студентів відділення. У 1950 р. працював у штаті кафедри журналістики викладачем [3, Асп., № 376].

6. Борис Олександрович Іванов

Народився 1919 р. у Києві в родині службовців. Навчався у київській школі (1928–1937), здобув повну середню освіту. Член ВЛКСМ. У 1938 р. вступив на філологічний факультет КДУ. Влітку 1941 р. був мобілізований до армії і направлений на курси при Харківській інтендантській академії, по закінченні яких, служив у штабі Окремого гвардійського мінометного дивізіону завідувачем діловодства штабу. У 1942 р. відправлений на фронт у складі Окремої гвардійської танкової бригади, де працював завідувачем діловодства технічної частини і завідувачем діловодства артилерійського постачання бригади у складі Західного, 2-го та 3-го Білоруських фронтів. На фронті вступив до ВКП(б), проводив політзаняття у роті малих танків. Нагороджений орденом "Червоної зірки", медалями "За бойові заслуги", "За взяття Кенігсберга", "За перемогу над Німеччиною", інвалід війни 3-ої групи. Після демобілізації, у 1946 р., поновив навчання на третьому курсі КДУ. Брав активну участь у роботі партійної організації відділення журналістики, яка делегувала його на I, II та III університетські партійні конференції. Після закінчення КДУ (1949) кафедра історії російської літератури, а слідом за нею й розподільча комісія рекомендували Б. Іванова як одного з кращих студентів курсу, парторга курсу, керівника всією комсомольсько-партійною роботою випускників до аспірантури.

За час навчання в аспірантурі (1949–1952) спеціалізувався з історії російської журналістики. Тема дисертаційної роботи – "Публіцистика Маяковського", науковий керівник – доцент Ю. Кобилицький.

З аспірантської справи Б. Іванова відомо, що він склав кандидатські іспити, працював над темою в бібліотеках та архівах Ленінграда, у Київській публічній бібліотеці УРСР над фондами обмеженого користування, склав дуже ґрунтовний план дисертації на тему "Журнально-публіцистична діяльність В. Маяковського" з приміткою – "Цей план ані кафедрою, ані керівником не затверджений через відсутність таких". Одночасно з навчанням в аспірантурі працював лаборантом (1949–1950) та викладачем на кафедрі теорії і практики радянської преси. Був рекомендований на посаду викладача кафедри, у 1951–1952 рр. працював на 0,5 ставки і був звільнений як сумісник у вересні 1952 р. [2, спр. 15/1952; 3, Асп., № 20; 6, оп. 3, спр. 10, с. 40].

7. Петро Федорович Іванов

Народився 1921 р. у селищі Велика Вергунка поблизу Ворошиловграда в робітничій сім'ї, українець. У 1939 р. після закінчення середньої школи у Ворошиловграді був мобілізований на службу до армії. Від 1936 до 1943 р. перебував у лавах комсомолу. Вісім років служив у частинах зенітної артилерії. З перших днів Великої вітчизняної війни перебував у діючій армії, а закінчував воєнні дії в 1944–1945 рр. у складі 1-го та 2-го Білоруських фронтів. У 1943 р. був прийнятий в члени ВКП(б). За роки війни пройшов шлях від рядового бійця до командира підрозділу. Нагороджений двома орденами "Червоної зірки", двома медалями "За перемогу над Німеччиною" і "За визволення Варшави".

Після демобілізації (1947) вступив на російсько-слов'янське відділення філологічного факультету Київського державного університету, а в 1949 р. переведений на відділення журналістики. На третьому і четвертому курсах виконував обов'язки заступника редактора газети "За радянські кадри", а на п'ятому – редактора цієї газети. Заняття в КДУ поєднував із навчанням у Всесоюзному юридичному заочному інституті (1947–1952), по закінченні якого здобув кваліфікацію юриста. У 1952 р. за рекомендацією кафедри теорії і практики партійної преси вступив до аспірантури. Темою кандидатської дисертації стала "Публіцистична і редакторська діяльність І. Франка (1875–1882)", а його науковим керівником затвердили кандидата філологічних наук, доцента кафедри історії української літератури М. Комишанченка. Одночасно з навчанням в аспірантурі працював старшим лаборантом на кафедрі і був відповідальним редактором газети "За радянські кадри". Дисертаційне дослідження виконав вчасно, і в травні 1955 р. робота була рекомендована до захисту кафедрою історії журналістики під назвою "Журнально-публіцистична діяльність І. Франка" [3, Асп., № 27; 6, оп. 4, спр. 52, с. 42].

8. Михайло Аронович Каганович

Народився 1923 р. у Києві в родині службовця. Середню освіту здобув у елітній київській школі (1930–1941). У 1941 р. був евакуйований до Уфи, де працював токарем у залізничному депо. У січні 1942 р. по мобілізації направлений на навчання курсантом до 8-го відділу штабу Південно-Уральського ВО. Влітку 1942 р. як молодший лейте-

нант відряджений до Москви в резерв 8-го Управління Генштабу Повітряної армії Брянсько-го фронту. Брав участь у бойових діях на 2-у Прибалтійському та Ленінградському фронтах, нагороджений орденами "Вітчизняної війни", "Червоної зірки", трьома медалями. М. Каганович виконував обов'язки секретаря комсомольської організації штабу Повітряної армії, агітатора, обраний кандидатом у члени ВКП(б). У 1945 р. його переведено до Києва помічником начальника 8-го відділу штабу ВПС КВО. Після демобілізації вступив на філологічний факультет

КДУ (1946). Навчався на "відмінно", брав активну участь у роботі студентських наукових гуртків – був членом гуртка радянської літератури, виконував різні партійні та громадські доручення: як редактор стінної газети російського відділення, керівник самодіяльності курсу тощо. У 1947 р. вступив до лав ВКП(б). Від партійної організації відділення журналістики був делегований на II та III партійні конференції КДУ. Характеризувався керівництвом факультету позитивно – як добросовісний, відповідальний, працелюбний і схильний до наукової роботи, але м'який, без хороших організаторських здібностей.

У 1951–1954 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі теорії і практики радянської преси за спеціальністю – "історія російської журналістики" (за іншими даними "історія більшовицької преси"). Тема дисертаційного дослідження спочатку була сформульована як "Обґрунтування Леніним ідеологічних і теоретичних принципів більшовицької преси" з позначкою, що остаточно тема буде сформульована наприкінці першого року навчання. Втім, затверджено було іншу тему – "М. Горький-публіцист у боротьбі з соціал-реформізмом", науковий керівник – В. Прожогін.

Під час навчання в аспірантурі провів велику наукову роботу, працював з літературою обмеженого фонду користування у Державній публічній бібліотеці УРСР; провадив значну суспільно-політичну роботу як парторг кафедри журналістики і член парткому КДУ. На час закінчення аспірантури написав тільки першу главу дисертації (з трьох запланованих), проте керівник високо оцінив зібраний матеріал, написаний текст, що дозволило передбачити значну наукову вартість роботи, яка мала бути завершена через рік.

Примітка: в особовій справі аспіранта є список літератури (обов'язкової та додаткової) з історії російської журналістики, згідно з програмою кафедри журналістики ВПШ ЦК ВКП(б) [З, Асп., № 9].

9. Михайло Архипович Климов

Народився 1911 р. у с. Ліва Розсош Ліворозсошанського району Воронізької області в селянській родині, росіянин. Після революції батько працював на керівних посадах у радянських господарчих органах. У 1929 р. закінчив семирічну школу в Сімферополі, а 1931 – Воронізький робітфак (вечірнє відділення). Після строкової служби в армії працював у 1934–1937 рр. завідувачем відділу редакції газети "Молодая гвардия" (орган Курського обкому ВЛКСМ), потім перейшов на роботу власним кореспондентом по Курській області до редакції центральної газети "Социалистическое земледелие" (орган НКЗ СРСР, Москва), тоді ж вступив до ВКП(б). У 1939–1941 рр. був власним кореспондентом газети НКЗ СРСР "Животноводство" по Дніпропетровській області. У 1941–1945 рр. перебував на різних командних посадах артилерійських частин у складі Південно-Західного, Волховського та 3-го Прибалтійського фронтів. Нагороджений медалями "За оборону Ленінграда" та "За перемогу над Німеччиною". Після демобілізації працював власкором центральної газети "Социалистическое земледелие" по УРСР, а в 1946–1948 рр. – завідувачем відділу редакції республіканської газети "Тваринництво України" (Київ). У 1948–1951 рр. здобув вищу освіту з журналістського фаху у ВПШ при ЦК КП(б)У. Закінчив навчання з відмінними показниками і залишився працювати на науково-викладацькій роботі при кафедрі журналістики ВПШ. Від 1951 р. почав працювати на кафедрі теорії і практики партійної преси КДУ за сумісництвом на 0,5 ставки. Наступного – 1952 р. – на посаді старшого викладача (на 0,5 ставки). Одночасно складав кандидатські іспити. З утворенням факультету журналістики М. Климова призначили старшим викладачем кафедри теорії і практики партійної преси на 0,5 ставки, а з лютого 1954 р. – на повну ставку викладача кафедри. Викладав історію партійної преси та питання економіки в газеті на денному та заочному відділеннях, керував написанням дипломних робіт [2, 14/1956].

10. Юрій Свиридович Кобилецький

Народився 1905 р. у м. Звенигородка Київської області у багатодітній (8 дітей) сім'ї робітника. У 1918 р., після загибелі батька, учасника повстання проти німців, почав трудове життя наймита. У 1921–1927 рр. пра-

цював електромонтером телефонної та електричної станції. На цей час припадає початок його комсомольської та партійної кар'єри: у 1925 р. стає членом ВЛКСМ, 1926 р. – кандидатом, а 1927 р. – членом ВКП(б); обіймає керівні посади в комсомольській організації: секретар РК ЛКСМУ м. Звенигородка, завкультпроп відділу цього ж РК ЛКСМУ. Брав участь у хлібозаготівельних кампаніях та колективізації. У 1927–1930 рр. за рекомендацією райкому КП(б)У навчався на робітфаку Інституту народної освіти в Києві, а по його закінченні (1930) вступив на філологічний

факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1937–1939 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі історії української літератури. Брав активну участь у громадському житті вишу, очолював комітет комсомолу університету, працював завкультпропвідділу МК ЛКСМУ м. Київ. Одночасно з навчанням у 1929–1931 рр. працював директором і викладав у вечірній школі робітничої молоді в Києві, а у 1932–1933 рр. – редактором Укрфільму. Тоді ж почав літературну діяльність, друкував свої літературознавчі та критичні матеріали й дослідження в пресі, став членом Спілки радянських письменників України. Перебував на відповідальній редакційно-видавничій та партійній роботі: 1933–1934 рр. – завкультпропвідділу міськкому ЛКСМУ; 1934–1935 рр. – редактор журналу "Молодий більшовик" у Києві, головний редактор Держлітвидаву УРСР; 1939–1941 рр. – інструктор і заступник заввідділу пропаганди й агітації ЦК КП(б)У. У 1935 р. почав викладати в університеті історію української літератури, перебуваючи на посаді старшого викладача кафедри історії української літератури. Під час війни направлений до спецгрупи Укрвидаву ЦК КП(б)У на посаду керівника групи і редактора, яка працювала в Харкові, Воронежі, Ворошиловграді, Саратові. Нагороджений медаллю "За доблестный труд в период Великой Отечественной войны в 1941–1945 гг.". Після поновлення радянської влади в Києві приступив до роботи в Київському університеті. У грудні 1944 р. захистив кандидатську дисертацію за темою "Поезія І. Франка", офіційними опонентами на захисті виступали академіки П. Тичина та М. Рильський. У 1946 р. здобув вчене звання доцента та очолив кафедру історії української літератури, а в січні 1949 р. став деканом філологічного факультету. Викладав курс історії української літератури, активно здійснював науково-дослідницьку та літературну діяльність, систематично виступав у республіканській і союзній пресі. Основні його праці видані окремими книгами: "Поетична творчість І. Франка", "Образ вождя", "Драматична творчість І. Франка", "Іван Франко", "Андрій Малишко", "Буковинська краса". Входив до

редколегії з підготовки до видання 25-томного зібрання творів І. Франка та п'ятитомника М. Коцюбинського. За його редакцією вийшли твори української класичної літератури: "Кобзар" Т. Шевченка, "Земля" та "Вибрані твори" О. Кобилянської, "Поезії Івана Франка", твори українських письменників (загальним обсягом 60 друкованих аркушів); понад 40 газетно-журнальних літературно-критичних статей (40 друкованих аркушів). Загалом за його редакцією видано понад 250 книг. Був затверджений Київським обкомом КП(б)У науковим керівником аспірантів зі спеціальностей "українська література" і "журналістика". Керував підготовкою кандидатських дисертацій більшості аспірантів журналістського фаху впродовж зазначеного періоду. Розробив і читав спецкурс для журналістів "Нарис". Як декан і член партбюро факультету активно впливав на формування й виховання майбутніх журналістів. Наукова, викладацька та педагогічна діяльність Ю. Кобилецького у 1947 та 1951 рр. була розкритикована за нібито допущені ним буржуазно-націоналістичні помилки, які він вимушено визнав і взявся до їхнього виправлення. Наказом ректора № 465 від 06.08.1951 р. доцента Ю. Кобилецького було звільнено від виконання обов'язків декана філологічного факультету і керівника кафедри історії української літератури як такого, що "не забезпечив належного рівня ідейно-виховної і навчальної роботи і особисто допустив буржуазно-націоналістичні помилки в науковій роботі". Іншим наказом ректора № 82 від 14.02.1952 р. доцента Ю. Кобилецького увільнили від роботи в Київському університеті "за неодноразові ідеологічні перекручування в науковій і викладацькій роботі". Новим наказом № 331 від 05.05.1952 р., на зміну попереднього, ректор оприлюднив наказ Управління у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР і МВО СРСР № 23/307/к від 17.04.1952 р. про переведення доцента Ю. Кобилецького на викладацьку роботу до Київського педагогічного інституту ім. Горького [2, 17/ 1952].

11. Михайло Данилович Кокта

Народився 1919 р. у с. Домотканів Новгород-Сіверського району Чернігівської області в родині селянина-бідняка, з 1930 р. – колгоспників. Впродовж 1928–1938 рр. навчався у середній школі Новгород-Сіверська, одночасно від 1936 р. працюючи інструктором районної газети. Закінчивши десятирічку, працював літературним працівником чернігівської обласної газети "Більшовик". Вступив до УКІЖу, але опанувати журналістику не довелося, бо 1939 р. проходив військову службу, його направили курсантом до морської прикордонної школи

військ НКВС, після якої служив старшим рульовим у складі військ НКВС на Чорноморському військово-морському флоті. Тоді ж вступив до ВКП(б). Нагороджений орденом "Вітчизняної війни", чотирма медалями: "За оборону Одеси", "За оборону Севастополя", "За оборону Кавказу", "За перемогу над Німеччиною". Восени 1943 р. демобілізований як інвалід війни. Надалі працював редактором районної газети "Шлях колгоспника" у Новгороді-Сіверському, навчався за направленням Чернігівського обкому КП(б)У на газетному відділенні республіканських курсів пропагандистських працівників при ЦК КП(б)У, працював завідувачем відділу культури в республіканській газеті "Радянський селянин". У 1945–1950 рр. навчався на факультеті міжнародних відносин КДУ, а після здобуття вищої освіти працював заступником завідувача міжнародного відділу редакції газети "Радянська Україна". У 1950 р. вступив до аспірантури відділення журналістики КДУ і протягом року поєднував навчання з попередньою роботою в газеті. До періоду вступу в аспірантуру мав десятирічний стаж роботи в пресі. Тема дисертаційного дослідження – "Белінський і російська журналістика 40-х рр. XIX ст." Весною 1951 р. кафедра історії української літератури на своєму засіданні розглянула стан навчання аспірантів відділення журналістики і порушила клопотання перед науковою частиною про відрухування з аспірантури М. Кокти, мотивуючи своє рішення відсутністю індивідуального плану аспіранта, невідповідністю його до складання кандидатських екзаменів і небажанням залишити роботу в газеті на вимогу кафедри. М. Кокта вжив негайних заходів: звільнився з роботи, розпочав підготовку і складання іспитів, затвердив нову тему кандидатської дисертації – "Публіцистична творчість М. Шолохова воєнних і післявоєнних років", науковим керівником обрав В. Рубан.

Збираючи матеріали для дисертаційного дослідження, М. Кокта здійснив велику пошукову роботу: одержав дозвіл на роботу з матеріалами (обмеженого на той час користування) газетних фондів часів війни в архівах Києва, Москви, Ростова. Ректорат КДУ звернувся безпосередньо до М. Шолохова з листом і просив прийняти аспіранта М. Кокту, приділити йому увагу й надати необхідну допомогу у вирішенні проблем, що виникли в процесі роботи. М. Кокта здійснив поїздку до ст. Вешенської, познайомився з відомим письменником, обговорив із ним свої погляди на публіцистику [3, Асп., № 531].

12. Дмитро Олексійович Міщенко

Народився 1921 р. у с. Зелена № 2 Верхньорогачицького району Херсонської області в сім'ї селянина. Осиротів у два роки, перебував на утриманні брата. З великими труднощами здобував початкову і середню освіту у зв'язку з матеріальною скрутою. Одразу після закінчення школи, влітку 1941 р., його мобілізували і направили курсантом до артилерійського училища. Д. Міщенко воював на Південному, Сталінградському, Донському, Південно-Західному, 1-у, 3-у та 4-у Українському фронтах командиром взводу та батареї. Брав участь у боях на теренах Німеччини, Чехії, Словаччини, Австрії. У 1942 р. вступив до ВЛКСМ. Нагороджений орденами "Вітчизняної війни", "Червоної зірки", медалями "За оборону Сталінграда", "За взяття Берліна", "За звільнення Праги", "За перемогу над Німеччиною". Після демобілізації вступив на українське відділення філологічного факультету КДУ (1946). У 1948 році вступив до лав. Навчався на "відмінно", брав активну участь у теоретичних конференціях, де його доповіді визначалися як кращі; був активним членом гуртка української літератури ХІХ ст. та членом НСТ; виявив схильність до наукової роботи. У 1948 р. вступив до лав ВКП(б). Тому керівництво факультету рекомендувало Д. Міщенка до вступу в аспірантуру відділення журналістики в 1951 р. Вже за місяць після зарахування аспірант звернувся до ректора КДУ із заявою про неможливість спеціалізації у цій галузі і проханням про переведення до аспірантури по кафедрі історії української літератури. Прохання було задоволене. Аспіранту затвердили тему "Розвиток реалізму в творчості М. Коцюбинського", науковий керівник – Ю. Кобилецький. Як журналіст не відбувся [З, Асп., № 489].

13. Кузьма Матвійович Млинченко

Народився 1918 р. у с. Опитки В.-Дубечанського району Київської області у селянській родині. Навчався у сільській школі, потім працював чорноробом на будівництві в Києві, а у вечірній час відвідував школу робітничої молоді. У 1939–1946 рр. служив в армії: спочатку курсантом школи молодших командирів, потім командиром відділення у складі військ ЛВО. У 1942 р. став членом ВКП(б). В армії, як відповідальний секретар дивізійної газети написав свої перші журналістські матеріали. На творчість К. Млинченка значний вплив мали ленінградські письмен-

ники та журналісти, із якими співпрацював у редакції. За кілька років спільної роботи набув чимало практичного досвіду в журналістикознавчій сфері, разом з дивізією пройшовши шлях від Ленінграда до Польщі, Німеччини й Данії (від солдата до капітана). Його нагороджено двома орденами "Червоної зірки" та двома медалями. По закінченні бойових дій служив агітатором політвідділу спецчастин КВВ, а потім літпрацівником редакції республіканської газети "Сталинское племя". У 1946–1948 рр. нарешті опанував теоретичну базу журналістської справи, коли був слухачем Республіканської партійної школи при ЦК КП(б)У на факультеті журналістики. Паралельно в цей же час навчався на російському відділенні філологічного факультету КДУ і закінчив його екстерном. Здобувши фахову освіту, повернувся на посаду завідувача відділу редакції газети "Сталинское племя", а згодом перейшов старшим редактором відділу прози у видавництво "Радянський письменник". Він активно виступає в періодичній пресі зі статтями й рецензіями з питань літературознавства та критики.

У 1950 р. вступає до аспірантури відділення журналістики, маючи стаж роботи в пресі 9 років. Спочатку в справі фігурують два варіанти теми дисертації: "Більшовицька преса України у боротьбі за перебудову партійної роботи на селі у світлі нових завдань післявоєнного розвитку (1945–1950)" і "Воровський – більшовик-публіцист і літературний критик". Затверджено другий варіант, з науковим керівником Ю. Кобилецьким (спочатку), а потім – В. Прожогіним. Під час перебування в аспірантурі К. Млинченко відвідував лекції з історії журналістики свого наукового керівника В. Прожогіна, які той читав у ВПШ; керував виробничою практикою студентів, брав активну участь у партійному і громадському житті філологічного факультету та відділення журналістики. К. Млинченко добився дозволу і працював із літературою обмеженого користування та матеріалами газетного фонду Державної публічної бібліотеки УРСР, але з'ясував, що в Києві відсутня необхідна література про Воровського. Для написання дисертації потрібні були архівні матеріали, але для роботи з ними був необхідний спецдопуск. Ці ускладнення призвели до того, що наприкінці другого року аспірантури наказом МВО СРСР науковцю замінили тему на "Письменник-публіцист Ярослав Галан у боротьбі проти імперіалістичної реакції". Заміна теми позначилась на темпах підготовки дослідження, значно ускладнивши його становище. Але і з новою темою виникли труднощі, пов'язані зі збиранням матеріалів, тривалим пошуком необхідних коштів та зволіканням ректорату із наданням рішення про дозвіл на відрадження до Львова, що було розцінено аспірантом як знуцання, яке унеможливило своєчасне закінчення ним дисертації. То-

му він звернувся до ректора КДУ з листом, де виклав відповідні факти і просив відрахувати його з аспірантури, що й було виконано в лютому 1953 р. Наказ про відрахування з аспірантури був скасований того ж місяця, після звернення кафедри і особистого прохання К. Млинченка з обіцянкою завершити дисертацію вчасно. Науковець дотримав слова і в грудні 1953 р., уже після закінчення навчання і відрахування з аспірантури, він завершує дисертацію, а за місяць планував розіслати автореферат. Та доля розпорядилася інакше. Диплом кандидата філологічних наук К. Млинченко одержав лише у 1964 р.

Примітка: У справі К. Млинченка зберігається список літератури з курсу історії більшовицької преси і журналістики 1890-х і 1900-х рр., що містить 141 позицію [2, 67/1987; 3, Асп., № 496].

14. Сергій Михайлович Огранович

Народився 1900 р. у Москві в українській сім'ї службовців. Юрист за освітою, висококваліфікований спеціаліст, вільно володів трьома іноземними мовами. Був запрошений у Київський університет для викладання курсу міжнародного публічного і міжнародного приватного права. У 1949–1950 навчальному році працював старшим викладачем кафедри теорії і практики партійної преси (на 0,5 ставки) та одночасно старшим викладачем кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету КДУ (на 0,5 ставки). Працював над кандидатською дисертацією на тему "Міжнародне радіоправо". Звільнений від роботи в КДУ як сумісник [2, 32/1950].

15. Андрій Захарович Окорочков

Народився 1916 р. у с. Ламськое Волинського району Орловської області (колишній Єфремовський повіт Тульської губернії) у селянській родині, росіянин. Навчався у початковій (1924–1928) та неповній середній (1928–1933) школах. У 1934–1937 рр. обіймав посаду інспектора відділу народної освіти, а в 1937–1940 рр. працював в системі Держбанку СРСР. Згідно з додатковою інформацією, [6, оп. 3, спр. 50, с. 184] впродовж 1937–1940 рр. працював на різних посадах у районній та обласній газетах Орловської області. Паралельно навчався у середній

школі, яку закінчив 1940 р. Член ВКП(б) із серпня 1940 р. У вересні 1940 – травні 1941 р. навчався в Українському комуністичному інституті журналістики в Харкові на російській відділенні. Навчання було перервано нападом Німеччини на СРСР. У червні – вересні 1941 р. керував відділом газети "Экономическая жизнь" у Москві, а у вересні цього року направлений у розпорядження Орловського обкому ВКП(б), де впродовж двох років завідував сектором преси обкому. У червні – жовтні 1943 р., за вказівкою Орловського обкому ВКП(б) перебував у тилу

ворога для посилення контрпропаганди, де в Брянських лісах редагував підпільну газету "Народный мститель" та завідував відділом пропаганди окружного підпільного комітету партії. Нагороджений медалями "За перемогу над Німеччиною" та "За доблесний труд у Вітчизняній війні". У листопаді 1943 – червні 1944 р. навчався на Центральних газетних курсах при ЦК ВКП(б), по закінченні яких прибув у розпорядження ЦК КП(б)У, де в 1944–1948 рр. працював у республіканській газеті "Правда Украины" на посадах завідувача відділів огляду преси та партійного життя. Одночасно з роботою в газеті в 1947–1948 рр. закінчив екстерном історичний факультет КДУ за фахом "Історія СРСР".

Восени 1948 р. А. О कोरोков успішно склав іспити до аспірантури на історичний факультет КДУ. Тема дисертації "Боротьба КП(б)У за укріплення сільського райкому партії як основної ланки партійної роботи на селі (1944–1949 рр.)", науковий керівник – доцент І. Шевченко. З 1948 р. викладає на відділенні журналістики філологічного факультету КДУ спецкурс з питань партійного життя в газеті, керував політзаняттями на відділенні журналістики. 14 жовтня 1950 р. його перевели з другого курсу аспірантури кафедри основ марксизму-ленінізму історичного факультету на другий курс аспірантури відділення журналістики філологічного факультету КДУ. На цей час він мав вісім років стажу роботи в пресі. Аспіранту затвердили нову тему кандидатської дисертації "Зміцнення сільського райкому партії та роль преси (з досвіду КП(б)У по перебудові сільських райкомів в світлі нових вимог повоєнного розвитку)", а науковим керівником призначили доцента А. Чеканюка. Остаточна назва дисертації сформульована так: "Більшовицька преса України в боротьбі за перебудову партійної роботи на селі в світлі нових завдань повоєнного розвитку (1945–1950)". У жовтні 1951 р. закінчив аспірантуру за фахом "журналістика". Під час навчання в аспірантурі брав активну участь у партійному житті університету, обирався секретарем партійного комітету КДУ [3, Асп., № 38].

16. Степан Йосипович Петров

Народився в травні 1917 р. на Смоленщині у селянській родині, яка з 1930 р. перебувала в колгоспі. Після закінчення неповної середньої школи С. Петров працював табельником на фабриці штучного волокна та одночасно навчався на робітничому факультеті в Могильові. У 1937–1941 рр. навчався на літературному факультеті Могильовського державного педагогічного інституту, після закінчення якого йому була присвоєна кваліфікація вчителя російської мови і літератури. У 1941 р. був мобілізований до армії і направлений на курси при Інтендантській академії в м. Харків, по закінченні яких направлений на фронт. Брав участь у боях на Карельському, Північно-Західному, 1-у і 2-у Прибалтійських та 1-у, 2-у, 3-у Білоруських фронтах на посадах начальника ОВС (1941–1943), помічника 66-го Гвардійського стрілецького полку (1943–1944), а згодом (1944–1946) начальника Організаційно-планового відділу штабу 23-ї Гвардійської стрілецької дивізії. У 1943 р. вступив до ВКП (б). Нагороджений орденами "Червоної зірки", "Вітчизняної війни", трьома медалями.

Після демобілізації працював у Державній публічній бібліотеці АН УРСР на посаді старшого бібліотекаря в кабінеті марксизму-ленінізму, а з 1948 р. – завідувачем відділу стародруків. Паралельно навчався в заочній аспірантурі філологічного факультету КДУ (1946–1950), а в 1951 р. перевівся до щойно відкритої аспірантури при Державній публічній бібліотеці УРСР, де 1954 р. захистив кандидатську дисертацію на тему "Книговидавнича і книготоргова діяльність М. Новикова". У 1951–1958 рр. співпрацював із кафедрою теорії і практики радянської преси, читав курс лекцій з історії книговидавничої справи в Росії, керував дипломними роботами спочатку на умовах погодинної оплати, а з 1952 р. – за сумісництвом (на 0,5 ставки) на посаді старшого викладача, від 1954 р. – на посаді доцента. У 1956 р. викладав оновлений курс лекцій "Історія видавничої справи в Росії та на Україні".

Примітка: В особовій справі С. Петрова фігурує список його наукових і науково-популярних друкованих праць (11 позицій), серед них – монографія "Книги громадянського друку XVIII ст." (25 друкованих аркушів) [2, 39/1958].

17. Михайло Іванович Пригодій

У 1951 р. переведений зі Львова до аспірантури кафедри російської літератури філологічного факультету КДУ, в якій навчався до 1952 р. У партійній характеристиці на комуніста парторганізації КДУ зазначено: "Своєчасно завершив роботу над кандидатською дисертацією. Як молодий спеціаліст-літературознавець цілком підготовлений для самостійної роботи у вищій школі і відповідає науково-дослідній установі". У 1952–1953 навчальному році працював старшим викладачем кафедри журналістики. Впродовж 1952–1955 рр. – головним редактором Держлітвидаву УРСР; 1952–1961 рр. – старшим викладачем, доцентом кафедри літератури ВПШ [2, 384/1963–1964; 6, оп. 4, спр. 52, с. 96].

18. Віктор Олексійович Смородін

У 1949 р. почав працювати в КДУ завідувачем центральної кінофотолабораторії. Тоді ж викладав курс лекцій із навчально-наукової кінематографії. У партійній характеристиці комуніста парторганізації КДУ В. О. Смородіна зазначено: "Лекції містять багатий фактичний матеріал, який відображає пріоритет вітчизняної науки в галузі кінематографії". Самостійно підготував програму до курсів "Навчальна та наукова кінематографія" і "Фоторепортаж". Написав і здав до друку дві книги, присвячені темі фотографії [6, оп. 4, спр. 52, с. 133].

19. Павло Максимович Федченко

Народився 1920 р. у с. Носачове Ротмістрівського району Київської області у селянській родині, яка з часом розділила долю українського селянства, вступивши до колгоспу. Пішов до місцевої семирічки в 1927 р., а в 1937 р. закінчив середню школу на ст. Шевченкове Одеської залізниці. Тоді ж втратив батька, якого було репресовано. У 1937 р. вступив на російське відділення філологічного факультету КДУ і до 1941 р. закінчив чотири курси. За час навчання виявив схильність до науково-дослідної роботи, був позаштатним інструктором РК ЛКСМУ. Працював у редакціях обласних і республіканських газет: у відділі листів республіканської піонерської газети "На зміну", кореспондентом "Пролетарської правди" (пізніше – "Київська правда"),

"Сталинское племя". У 1939–1940 рр. неодноразово виступав на шпальтах цих газет зі статтями про письменників Західної України та ін.

Від початку воєнних дій у 1941 р. – був бійцем загону боротьби зі шпигунством та диверсіями в Києві за направленням РК ЛКСМУ. Після розформування загону разом із групою студентів університету на чолі з ректором збирав врожай, будував оборонні споруди в Київській, Полтавській, Харківській областях. У вересні 1941 р. евакуйований разом із університетом до Казахстану. До початку занять (жовтень 1941 – лютий 1942) працював за направленням евакуаційного пункту рахівником колгоспу "Победа" в с. Осинівка Алматинської області, а потім добровільно пішов до лав Радянської армії: спочатку рядовим-кулеметником, а відтак секретарем комсомольської організації 49-о Стрільцького полку прикордонних військ МДВ Хабаровського округу (лютий 1942 – серпень 1943 р.), старшиною підрозділу і комсоргом гарнізону 56-о Червонопрапорного прикордонного загону МДВ у Благовещенську (серпень 1943 – березень 1946). Брав участь у війні, оголошеній СРСР Японії в серпні 1945 р. Нагороджений двома медалями "За перемогу над Німеччиною" та "За перемогу над Японією". Війна не перешкодила співпраці з газетами: П. М. Федченко працював у редакції полкової багатотиражки, а після її закриття – кореспондентом газети Хабаровського округу прикордонних військ МВС. У 1943–1946 рр. був постійним рецензентом обласної газети "Амурская правда" з питань театрального та кіномистецтва. Член ВКП(б) з лютого 1946 р.

Після демобілізації П. М. Федченко поновив навчання в КДУ (березень 1946 – лютий 1947), але в січні 1947 р. його обрали секретарем Сталінського РК ЛКСМУ Києва (лютий – вересень 1947); працював у Київському міськкомі ЛКСМУ заступником заввідділу пропаганди та агітації (вересень 1947 – січня 1948), потім – секретарем цього міськкому (вересень 1947 – січень 1950). Державні экзамени та захист дипломної роботи на тему "Справжня людина в драматургії Костянтина Симонова" довелось відкласти на 1949 р. Тоді ж одержав диплом із відзнакою КДУ про вищу освіту за фахом "російська мова та література" та був рекомендований керівництвом факультету до аспірантури відділення журналістики, куди вступив восени цього ж року, маючи 8-річний стаж роботи в пресі. За плідну роботу в комсомолі (1935–1950) нагороджений сімома Почесними грамотами ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМУ і Київського ОК ЛКСМУ. Восени 1950 р. на черговій комсомольській конференції П. М. Федченка звільнили з роботи в міськкомі ЛКСМУ у зв'язку з навчанням в аспірантурі. Ці роки були позначені плідною співпрацею та активними виступами на молодіжні та літературознавчі теми в газетах "Правда України", "Комсомольская правда", "Київська правда", "Молодь України", "Сталинское племя", а також у "Блокноте агитатора" та журналі "Вітчизна".

Отже, від 1 листопада 1949 до 1 лютого 1953 р. П. М. Федченко – аспірант відділення журналістики філологічного факультету КДУ. Писав дисертацію на тему – "Історичний огляд української радянської літературної журналістики", науковий керівник – доцент Ю. С. Коби-лецький. За час навчання в аспірантурі виявив неабиякі здібності науковця і педагога, але закінчити дисертаційне дослідження вчасно не зміг у зв'язку з фактичною втратою першого року аспірантури, протягом якого Київський міськком КП(б)У не відпустив П. М. Федченка з роботи секретаря МК, а пізніше – через важку хворобу. На клопотання кафедри йому було продовжено термін перебування в аспірантурі. У ці роки брав активну участь у роботі кафедри, партійному і громадському житті університету: обраний членом парткому КДУ та відповідальним секретарем багатотиражної газети "За радянські кадри" (1950–1952); з 1952 р. працював викладачем кафедри теорії і практики радянської преси. Кандидатську дисертацію захистив у 1954 р. [2, 101/1988; 3, Асп., № 80].

20. Михайло Степанович Чубач

Працював деканом, потім заступником декана філологічного факультету, доцентом, фахівцем у галузі західноєвропейської літератури. Почав роботу в КДУ в 1944 р., а 1946 р. захистив кандидатську дисертацію на тему "Антична і біблійна класика в творчості Т. Г. Шевченка". Брав участь в організації роботи відділення журналістики протягом 1947–1948 рр. і був першим наставником майбутніх журналістів у цей час. Virізнявся незалежною позицією, критичним мисленням, прямою оцінок, які далеко не завжди збігалися з партійними. Тому довірити йому роботу повсякденного виховання та ідейного озброєння студентів партія не могла. У 1948 р. його персональну справу партком КДУ розглянув, зробивши висновок, що М. С. Чубач – антирадянська людина, яка політичної довіри не заслуговує через "науково-політичні помилки", допущені в кандидатській дисертації, політичні прорахунки у викладацькій роботі, а також тому, що під час війни він разом із сім'єю перебував на окупованій ворогом території, де організував курси німецької мови і де працював викладачем. Крім того, мав родичів, репресованих органами радянської влади. М. С. Чубача цього ж року звільнили з роботи в КДУ, хоч і було встановлено, що під час окупації він себе не скомпрометував [2, спр. 54/1948; 6, оп. 2, спр. 6, с. 226–230; спр. 16, с. 159; оп. 3, спр. 41, с. 39].

21. Дмитро Якович Шлапак

Народився у травні 1923 р. у с. Ясиноватому Боровського району Харківської області у сім'ї селянина-середняка. У 1930–1933 рр. відвідував початкову школу. Його батько помер від голоду в 1933 р., а самого Ю. Я. Шлапака віддали до дитячого будинку лісгоспу Ізюмського району, де він перебував до 1937 р. У 1937–1940 рр. був на державному утриманні Ізюмського міськВНО і 1940 р. закінчив ізюмську середню школу № 1 та вступив до Українського комуністичного інституту журналістики в Харкові, звідки в липні 1941 р. у зв'язку з початком війни, перейшов на

журналістську роботу. З липня до жовтня 1941 р. працював відповідальним секретарем редакції міської газети "Соціалістичний наступ" в Ізюмі. Був евакуйований в с. Казачка Саратовської області, де працював секретарем редакції газети "Сталинский путь". На початку березня 1942 р. повернувся у звільнений від німців Ізюм на колишню посаду. У травні – червні цього року працював у Куп'янську кореспондентом газети "Соціалістична Харківщина" – органу Харківського обкому КП(б)У. Під час наступу німецьких військ 12 липня потрапив в оточення, з якого вийшов 25 липня біля м. Калач-на-Дону. У серпні – листопаді 1942 р. працював у редакції молодіжного радіомовлення ЦК ЛКСМУ на Українській радіостанції в Саратові, з листопада 1942 по квітень 1943 р. – у діючій армії, в газеті Південно-Західного фронту. Нагороджений орденом "Знаку пошани", медалями "За перемогу над Німеччиною", "За доблестный труд", двома Почесними грамотами ЦК ВЛКСМ. У квітні 1943 р. був відкликаний з армії для роботи в апараті ЦК: інструктором відділу пропаганди та агітації ЦК ЛКСМУ (квітень – жовтень, Старобільськ), завідувачем відділу комсомольського життя редакції газети "Молодь України" (жовтень 1943 – лютий 1946, Харків), заступником відповідального редактора газети "Молодь України" (1946–1950, Київ). Член ВКП(б) з грудня 1944 р., кандидат в члени ЦК ЛКСМУ (1946–1952), депутат Київради від 1947 р. У 1945 р. вступив, а в 1949 р. закінчив заочно ВПШ при ЦК ВКП(б) у Москві.

Того ж 1949 р. Д. Я. Шлапак вступив до аспірантури відділення журналістики філологічного факультету КДУ, маючи 8-річний стаж роботи в пресі. Тема кандидатської дисертації "Українська радянська художня публіцистика періоду Великої вітчизняної війни 1941–1945 рр.", науковий керівник – доцент Ю. С. Кобилецький. Але від травня 1951 до серпня 1952 р., відповідно до рішення ЦК КП(б)У, працював відповідальним редактором створюваної газети "Вечірній Київ". Через це його з 1 січня 1952 р. спочатку було переведено до денної аспіранту -

ри, а з 3 липня 1952 р. взагалі відраховано з аспірантури за невиконання індивідуального плану через сумісництво. Від 1 вересня 1952 до 1 серпня 1953 р. Д. Я. Шлапака міськкомом КП(б)У поновлено в аспірантурі очної форми навчання. За час навчання прослухав курси лекцій Ю. С. Кобилецького і В. Є. Прожогіна, керував виробничою практикою студентів відділення журналістики, підготував і прочитав спецкурс "Радянська публіцистика" (28 год.), проводив практичні заняття зі студентами, активно виступав у пресі з питань літературознавства та критики [3, Асп., № 211].

Додаток II

Випускники відділення журналістики Київського університету ім. Т. Г. Шевченка (стаціонар)

77 чоловік

1952 рік (перший випуск)	
Бабич І. Б.	Местечкин Г. А.
Байкова В. В.	Милько А. Г.
Бердник І. П.	Мороз А. Т.
Бондарь Е. П.	Мулярский Б. Я.
Борко С. Я.	Навальная Л. И.
Бульковштейн В. Е.	Нарбут С. А.
Варварцев Н. Н.	Омельченко В. Г.
Васильев О. А.	Павловский Б. А.
Власенко В. П.	Павловская И. П.
Власов В. Е.	Песочинский С. С.
Вольперт А. П.	Петровский Г. М.
Высочин В. А.	Пильчевский Д. А.
Гаврильченко Л. К.	Поберий Н. В.
Галега В. И.	Полтилов Л. С.
Гилелах М. М.	Резниченко И. Е.
Горбанивец Я. Ф.	Розенблат М. Л.
Горбатюк В. А.	Рубинштейн М. Г.
Гурина В. И.	Рудь Г. П.
Даен Л. А.	Рьпський Г. И.
Дервянченко А. Т.	Симоненко П. Г.
Дубенко В. И.	Сливинская Н. А.
Загорная Г. Л.	Соловьева Е. Г.
Зведенюк В. П.	Стрижевский А. Ю.
Иванов П. Ф.	Строева А. Т.
Казанина Н. Т.	Тейтельбаум С. И.
Ковалик А. Ф.	Ткаченко Ж. Д.
Козьренко Л. М.	Фишман А. Г.
Кононенко В. Е.	Христич Е. В.
Котляр А. М.	Чумаков С. В.
Кулик Д. В.	Шварцеон-Ицкович Л. М.
Курочкин Ю. Г.	Шевцова Н. Е.
Левашова С. А.	Шевченко Т. С.
Лемешко Е. П.	Шикан В. Д.
Лукьяненко А. П.	Шикан О. К.
Мазур Л. И.	Шимовская Н. Н.
Макаревич Т. Г.	Шкретий А. М.
Малахова Л. С.	Шнайдер Я. Ф.
Манькова А. Н.	Юдина М. М.
Маргулис М. Т.	

25 чоловік

1953 рік (другий випуск)	
Барвинок І. Г.	Майорчик В. Л.
Ведин В. В.	Минченко В. П.
Гитлиц І. Л.	Михайлова-Возняк Н. В.
Жуков В. Я.	Мороз В. Г.
Зайцевская Р. К.	Полицук Г. А.
Казимир В. Г.	Рудой В. К.
Канюка М. С.	Самойленко Н. И.
Карсакович А. В.	Сребрянец А. С.
Кацман С. Х.	Фоменко В. А.
Коренцвіт Т. Г.	Харлашова Л. В.
Кривунец І. Е.	Чайковский А. М.
Леонидов І. В.	Черный В. К.
Луцег В. Н.	

Примітка. Списки друкуються у тому вигляді, в якому зберігаються в Архіві Київського національного університету.

Зміст

Вступне слово	3
Становлення журналістської освіти в Україні	5
Відділення журналістики в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка в документах і матеріалах (1947–1953)	16
1947–1948 навчальний рік	17
1948–1949 навчальний рік	40
1949–1950 навчальний рік	68
1950–1951 навчальний рік	89
1951–1952 навчальний рік	127
1952–1953 навчальний рік	168
Джерела	198
Аспіранти та викладачі відділення журналістики (1947–1953) Біографічні довідки	199
Випускники відділення журналістики Київського університету ім. Т. Г. Шевченка (стаціонар)	221

Наукове видання

**ВОВК Тетяна Андріївна
РІЗУН Володимир Володимирович**

**Становлення журналістської освіти в
Київському національному університеті
імені Тараса Шевченка
Відділення журналістики в документах і матеріалах
(1947–1953)**

Підготовлено до друку навчально-видавничою групою
Інституту журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Відповідальний редактор **Н. Вернигора**
Редактори **Г. Дзюбенко, І. Ковальчук**
Комп'ютерний дизайн, редагування та верстка **О. Красненко**

Підписано до друку 29.04.11. Формат 60x84^{1/16}. Вид. № Ж17. Гарнітура Times. Папір офсетний.
Друк офсетний. Наклад 100. Ум. друк. арк. 7,44. Обл.-вид. арк. 8,0. Зам. № 211-5656.

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43
☎ (38044) 239 32 22; факс (38044) 239 31 28
Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02.
E-mail: vydav_polygraph@univ.kiev.ua